

॥ श्री ॥

संतवचनसुधा

अर्थात्

श्रीज्ञानेश्वर, निळोबा, एकनाथ, नामदेव,
जनाबाई, तुकाराम, इत्यादि संतांच्या
निबडक अभंगांचा संग्रह.

(अभंगांची सूची व कठीण शब्दांचा कोश यांसह)

प्रकाशक,

वामोदर सांबळाराम आणि मंडळी,
प्रिंटर्स, पब्लिशर्स, कमिशन एजंट्स इ. ठाकुरद्वार—मुंबई.

संग १९१७ इ.

किंमत १ रुपया.

1) 1000

226710

हं पुरतक नं. ३८८ गिरगाव रोड, मुंबई, येथे हनुमकाश
छापसाल्यांत रा. रा. दामोदर सावळाराम यंदे यांनी
छापून प्रसिद्ध केलें.

विषयानुक्रमणिका.

विषय.	पृष्ठांक.	विषय.	पृष्ठांक.
१ मंगलाचरण. ...	१-२	२५ सद्गुरुप्रसादानें प्राप्त झाले-	
२ श्रीहरिस्वरूपवर्णन.	२-५	ल्या स्थितीचें वर्णन १८१-१८३	
३ नामसंकीर्तनमाहात्म्य	५-३१	२६ गुरुस्तुति	१८३-१८९
४ भक्तिस्वरूप. ...	३१-४४	२७ संतांचें महत्त्व	१९०-१९६
५ भेट. ...	४४-४५	२८ कलिप्रभाव	१९६
६ चरणसेवा ...	४५-५२	२९ अद्वैतपर अभंग	१९७-२०५
७ भक्तिमाहात्म्य ...	५२-५३	३० वंभ पाखंड	२०५-२०७
८ भक्तिमार्ग ...	५३-५६	३१ श्रीकृष्णचरित्र	२०७-२०८
९ भक्तवत्सलता. ...	५६-७५	३२ बालक्रीडा	२०८-२०९
१० प्रेमाचें भाषण.	७५-७७	३३ पंढरीमाहात्म्य	२०९-२११
११ सलगीचीं भाषणें.	७७-८७	३४ किरकोळ.	२११-२५२
१२ देवा. प्रेमाचें भांडण	८७-९३	१ झोंप ...	२११
१३ देवापार्शीं मागणें	९३-९९	२ भटीण ...	"
१४ करुणा.	९९-११५	३ वासुदेव ...	२१२
१५ गुरुमहात्म्य. ...	११५	४ फुगडी ...	२१३
१६ संतमहात्म्य. ...	११६	५ चौवीस नामाचा	
१७ आत्मस्थिति	११६-११८	महिमा	"
१८ आत्मप्राप्ती.	११८-१२०	६ पुंडलिकभक्ति-	
१९ मनाचा संकल्प	१२०-१२१	सामर्थ्य	२१४
२० देवार्शीं उत्तार	१२२-१३०	७ भूपाळया ...	"
२१ स्वास्थिति	१३०-१३४	८ आशीर्वाद ...	२१५
२२ जनांश उपदेश	१३४-१३७	९ प्रार्थना व क्षोभारती	"
२३ दुर्जनांश उपदेश	१३७-१३८	१० उत्तराधिपदं ...	२१६
२४ राज्ञांश उपदेश	१३९-१८१	११ ललित ...	....
		१२ कृष्णाचे बाळपणचे	
		खेळ ...	२१७-२१८

विषय.	पृष्ठांक.	विषय	पृष्ठांक.
१३ विरहणी	२१८-२२०	१९ हिंदुस्थानी पदे ...	२२९
१४ फकीर	२२०	२० याचना ...	२३०-२३४
१५ बुद्धिरूपी सखीशी संवाद ..		२१ स्वाभिप्राय...	२३४-२३५
१६ सौरी		२२ पाखंडखंडन	२३६-२४६
१७ श्रीज्ञानदेवाच्या भेटीवि-		२३ प्रासंगिक अभंग	२४६-२४८
षयीं नामदेवाची आली	२२१	२४ धरणेकन्यास	
१८ चिनवणी ...	२२२-२२८	उपदेश ...	२४८-२५२

संतवचनसुधा.

मंगलाचरण.

(ज्ञानदेव.)

रूप पाहतां लोचनी । सुख झालें वो साजणी ॥
तो हा विठ्ठल बरवा । तो हा माधव बरवा ॥
बहुता सुकृताची जोडी । ह्यागुनि विठ्ठलीं आवडी ॥
सर्व सुखाचें आगर । बाप रखुमादेवीवर ॥ १ ॥

(नामदेव.)

प्रथम नमूं गजवदनु । गौरीहराचा नंदनु ।
सकळ सुरवरांचा वंदनु । भूपकवाहनु नमियेला ॥
त्रिपुरावधीं गणाधिपति । हरें पूजिला भावें भक्ति ।
एकें बाणें त्रिपुर पाडिला क्षितीं । तें पशुपति संतापला ॥
इंद्रादिकीं अष्टलोकपार्त्ती । लंबोदरु पुजिला कनककमळीं ।
त्यांसी प्रसन्न झाला तयेवेळीं । म्हणवूनीं सकळीं पूजियेला ॥
सटवें रात्रीं मदनु शंभरें नेला । प्रद्युम्न समुद्रामार्जीं टाकिला ।
तैं कृष्णें विघ्नहर पूजिला । प्रद्युम्न आला रतीसहित ॥
युधिष्ठिरें पुजिला चतुर्थी । राज्यप्राप्ति झाली तया ॥
ह्याणवूनि सुरवरीं केली पूजा । त्रिभुवनीं आणिक नाहीं दुजा ।
विष्णुदास नामा म्हणे स्वामी माझा । भावें भजा एकदंता ॥ २ ॥

(तुकाराम.)

समचरणदृष्टि विटेवरीं साजिरी । तेथें माझी हरी वृत्ति राहो ॥
आणीक नलगो मायिक पदार्थ । तेथें माझें आर्त नको देवा ॥

ब्रह्मादिक पदें दुःखाची शिराणी । तेथें दुश्चित्त झणी जडो देसी ॥
 तुका म्हणें ज्याचें कळलें आह्मां वर्म । जे जे कर्मधर्म नाशवंत ॥ ३ ॥
 सदा माझे डोळां जडो तुझे मूर्ती । रखुमाईच्या पति सोयरिया ॥
 गोड तुझें रूप गोड तुझें नाम । देई मज प्रेम सर्व काळ ॥
 विठो माउलिये हाचि वर देई । संचरोनि राहिं हृदयामार्जी ॥
 तुका म्हणें काहीं न मागे आणीक । तुझे पार्थी सुख सर्व आहे ॥ ४ ॥

श्रीहरिस्वरूपवर्णन.

(निवृत्ति.)

बैभव विलास नेणोनि सायास । कल्पनेची आस वाहीं जेथें ॥
 तें रूप दुर्लभ कृष्णमूर्तिठसा । वोतल्या दशदिशा नंदाघरीं ॥
 योगियाचें ध्यान मनाचें उन्मत्त । भक्ताचें जीवन गाई चारी ॥
 निवृत्ति साकार ब्रह्मांचा प्रकार । अंतस्सदाकार कृष्णलीला ॥ ५ ॥
 निर्दोषरहित सर्वगुणी हेत । द्वैतविवर्जित अरूप सदा ॥
 तें रूप स्वरूप कृष्णवाळलीला । माजि त्या गोपाळा सदा वसे ॥
 गुणागुणीं धीट वासना अवीट । तद्रूप प्रगट निरंजन ॥
 विकारविवर्जित विकरण सोपें । आकार पै लोपे एका नामें ॥
 निःसंदेह छंद वासनेचा कंद । ब्रह्माकार भेद नाहीं नादा ॥
 निवृत्ति परिवार ब्रह्मरूप गोकुळीं । वृंदावन पाळी यमुनातटीं ॥ ६ ॥
 गोत वित्त चित्त गोतासी अचुक । चाळक पंचक तत्त्वसार ॥
 तें रूप सादृश्य कृष्णनामें सोपें । नंदा यशोदा खोपें वाळलीला ॥
 निरसूनि गुण उगवली खूण । गोकुळीं श्रीकृष्ण खेळे कैसा ॥
 निवृत्तीचें सार कृष्णनामें पार । सर्व हा आचार हरी हरी ॥ ७ ॥
 हरपली सत्ता गुराली वासना । सांवळाचि नयना दिसतसे ॥
 काय करूं माय सांवळा श्रीकृष्ण । सांगितला प्रश्न निवृत्तीनें ॥

आपरखुमादेविवरु सांवळीये तेज । सेजबाज निज कृष्ण सुखें ॥
 विश्वाद्य अनाद्य विश्वरूपें बंध । आणि हा अभेद्य भेद नाही ॥
 तें रूप साजिरें नंदाचें गोजिरें । येशोदे निर्धारें प्रेममुख ॥
 हारपती दिशा सृष्टीचा कडवसा । आपरूपें कैसा ओळलासे ॥
 निवृत्तिसाधन वसुदेव खूण । गोपिकांचें धन कृष्ण माझा ॥८॥
 ज्या रूपा कारणें वोळंगती सिद्धी । हारपती बुद्धी शास्त्राचिया ॥
 तें रूप साजिरें गोकुळीं गोजिरें । यशोदे सोपारें कडिये शोभे ॥
 न संटे त्रिभुवनीं नाकळे साधनीं । नंदान्या अंगणीं खेळे हरी ॥
 निवृत्ति निधडा रूप चहुंकडा । गोपाळ बागडा गोकुळीं वसे ॥९॥
 हरीविण व्यर्थ आचार समर्थ । हरि हेंचि हीत, अरे जना ॥
 तें रूप पंढरी पुंडरिकसंगे । एका नामें पांग पाश तोडी ॥
 सर्व श्रद्धार्पण कर्म करी जाण । वेदमते खूण ऐसी असे ॥
 निवृत्तीचा देव सर्व हा गोविंद । नाही भिन्न भेद विश्वीं इये ॥१०॥
 उघडे स्वरूप प्रत्यक्षाचे दीप । नाम घेतां पाप हरे, जना ॥
 तें रूप विठ्ठल दिनट सकळ । सेवा दिनकाल पंढरीयेसी ॥
 रजतमें दुरी नामाची माधुरी । निशाणी एकसरी रामकृष्ण ॥
 भवाब्धितारक नावाडा विवेक । पुंडलिक देख सेवितुसे ॥
 विश्व हें तारिलें नामाचि पिकलें । केशवी रंगलें मन हेतु ॥
 निवृत्ति विठ्ठल सेवितु सकळ । दिनकाळफळ आत्माराम ॥ ११ ॥
 भवजळ काया पंचतत्त्वमाया । भजन उपाया पंढरीरावो ॥
 तारक पंढरी प्रसिद्ध भीमातीरी । ब्रीदें चराचरी बोले वेदु ॥
 माया मोहजाळ ममता निखळ । सेवितां सकळ होय हरी ॥
 वृत्तीचें फळ सकळ गोपाळ । तोडी मायाजाळ संकीर्तनें ॥ १२ ॥
 नसे तो ब्रह्मांडीं नसे तो वैकुंठीं । दुजियाची गोष्टी नाही जेथें ॥
 तें रूप सुंदर देवकी-उदरीं । वसुदेवाघरीं कृष्ण माझा ॥

ब्रह्मांड-कडवा मनाचा ओणवा । साधितां राणिवा हारपती ॥
 निवृत्ति सुंदर कृष्णरूप सेवी । गयनी गोसावी उपदेशिलें ॥ १३ ॥
 वेदवीज साचें संमत श्रुतीचें । गुह्य त्या शास्त्रांचें हरि माझा ॥
 तो हरि खेळत प्रत्यक्ष मूर्तीमंतु । द्रष्टा मुक्ति देतु जीवघाते ॥
 अर्जुना सहकारी द्रोपदी कैवारी । तो विदुराचे घरी अन्न मागे ॥
 निवृत्तीचें धन गोकुळीं श्रीकृष्ण । यावव साहिष्णु हरि माझा ॥ १४ ॥

(एकनाथ.)

साक्षात्कार होतां । साच बद्धतां नुरे तत्वतां ॥
 माझा होतां अनुभव । कल्पनेसी नुरे ठाव ॥
 माझे देखतां चरण । संसारचि नुरे जाण ॥
 माझी भक्ति करितां । दोष नुरेचि सर्वथा ॥
 सर्वाठायीं मी वसे । एका जनार्दनी भेद नसे ॥ १५ ॥
 आणुरेणुव्यापक विठ्ठल अवघा । काय म्हणावा दूर ॥
 भक्तिभीमातीर भाव पुंडलीक । आत्मा विठ्ठल धूर ॥
 विठ्ठल स्मरणीं विठ्ठल जाला । नाही, नाही, मना दुरदूर ॥
 एका जनार्दन निजगुरू बोधें । भलते ठाई निसूर ॥ १६ ॥
 न माये ध्यानीं योगीया चिंतनीं । नाचतो कीर्तनीं संतापुडें ॥
 डोळियाची धणी फिटली पारणी । उभा तो सज्जनी पंढरीये ॥
 एका जनार्दनीं देखियेला डोळां । परब्रह्म पुतळा बाईयेवो ॥ १७ ॥
 येथुनी पाहू तेथवरी । तंव तंव अवघा दिसे हरी ॥
 आतां जाउनी कोठें पाहूं । जेथें पाहूं तेथें देवूं ॥
 गिरीकपाटीं कंदरीं । जिकडे पाहे तिकडे हरी ॥
 एका बैसला निरंजनीं । जनार्दन दिसे जनी वनीं ॥ १८ ॥
 बरीं ओळख झाली आतां । चित्त जडलें अच्युता ॥
 आम्हां डेखू आला काळ । काळ झालासे कृपाळ ॥
 नियमानियम सांडोनी दोन्ही । आक्षी रत हरिकीर्तनीं ॥

सर्वाभूती भगवद्भाव । भूतमात्री असे देव ॥
एका जनार्दनाचे पार्यी । द्वैत भावचि उरला नाही ॥ १९ ॥

नामसंकीर्तनमाहात्म्य.

(निवृत्ति.)

न जाणती कळा कुसरी गोपाळा । नाम हे मंगळा अच्युताचें ॥
हेंचि मज यावें सप्रेम आपुलें । ध्यातूसे पाडलें एवढ्यासाठी ॥
न मागे नेणें कांहीं याविण आणिक । सप्रेमाची भूक तृष्णा करी ॥
समर्थाचे घरीं कांहीं नाहीं उणें । अखंड प्रेम देणें कृष्णनामीं ॥
इतुकेंची दातारा पुरवीं माझें कोड । यावीण काबाड भार नेघे ॥
निवृत्ति सप्रेम संजीवनीमूळ । स्मरतां काळवेळ नाहीं नामीं ॥२०॥
भावभक्ति प्रेम दया शांति क्षमा । अखंडित प्रेमा असों द्यावा ॥
सर्वभूतीं भजन करावें सर्वथा । रामनाम कथा आरंभाव्या ॥
आपपर वेहीं विचार करावा । हरिनामें दोहावा सर्वरूपीं ॥
निवृत्तीचें जाण्य आनु नाहीं चित्तीं । रामनामें तृप्ती सदा असे ॥२१॥
जनीं जनार्दन हाचि भावो दड । अवघेंचि गूढ नारीजना ॥
जड मूढ तरती हरिनामछंदें । एका नाम पवें वैकुण्ठरया ॥
सत्वर उच्चार रामनाम चित्तीं । संसार-खंती नाहीं तथा ॥
निवृत्ति सत्पद इच्छित सर्वदा । भिन्नभेद कदा नाहीं चित्तीं ॥२२॥
शांतीचें भजन क्षमेचा कळवळा । गोपाळ सकळा वेहीं नांदे ॥
आचार पवित्र नामचि पै पात्र । सांठविलें अक्षर दो अक्षरीं ॥
रूपाचें सगुण निर्गुण दाटलें । नामेंचि आटलें मोहजाळ ॥
निवृत्ति पडळ उडालें तें भान । गयनीनें ज्ञान उपदेशिलें ॥२३॥
परापवाद कानीं परनिंदा झणीं । ऐकतां निजमौनी कृष्णजप ॥
हरी हरी म्हणे नायके ते मातु । द्वैत त्या आंतु नेघे बापा ॥

दुजियाची निंदा अपवाद सदा । वाचेसि गोविंदा जप करी ॥
 निवृत्ति तत्पर नाइके ते शब्द । नित्यता गोविंद जपतसे ॥ २४ ॥
 परनिंदा झणीं परपीडा जनीं । नित्यता कीर्तनीं हरि जपे ॥
 उच्चार पापाचा विभाग ये त्याचा । वेगें हरि वाचा जपे रया ॥
 दुजिया पिडणें द्वैत तेंचि जाण । अद्वैत ते खूण हरी एक ॥
 निवृत्ति तटाक सर्व कृष्ण एक । अद्वैत हे लेख ब्रह्म सत्य ॥ २५ ॥
 सर्वभूतीं दया शांति पै निर्धारी । तो योगी साचार जनीं ह्ये ॥
 नलगे मुंडणें काया हे दंडणें । अखंड कीर्तनें स्मरे हरी ॥
 शिव जाणे जीवीं क्षरला चैतन्य । हें जीवीं कारुण्य सदाभावी ॥
 गगनीं सूर्य तपे अनंत तारा लोपे । एकुचि स्वरूपें आत्मा तैसा ॥
 उगवला कळीं उल्हासु कमळीं । तैसा तो मंडळीं चंद्र देखा ॥
 निवृत्तिमंडळ अमृत सकळ । घेतलें रसाळ हरिनाम ॥ २६ ॥
 उपरति मनाची साधन विदेही । तरिजेळ बाही रामनामें ॥
 हरिवीण सुटिजे ऐसें नाहीं बोलिलें । सर्वही शोधिलें शास्त्र आम्ही ॥
 द्वैताची हे वाढी प्रपंचाच्या घरीं । अद्वैत कामारी भोगिजेसु ॥
 निवृत्तीचें सार हरी हरी निर्मळ । साधन केवळ हरिपाठें ॥ २७ ॥

(ज्ञानदेव.)

भक्तीचें तें ज्ञान वाचे नारायण । दया ते संपूर्ण सर्वाभूतीं ॥
 ज्ञान नारायण ध्यान नारायण । वाचे नारायण सर्वकाळ ॥
 संसारप्राप्तीं नाम हाचि सांठा । पावाल वैकुंठा नामें एकें ॥
 गोविंद गोपाळ वाचेसी निखळ । पद पावाल अढळ अच्युताचें ॥
 नामेंचि तरलें शुकादिक दादुले । जडजीव उद्धरले कलीयुगीं ॥
 स्मरण करीतां वाल्मीक वैखरी । बारुळा भीतरीं रामराम ॥
 सर्वांमाजी श्रेष्ठ पुण्य भूवैकुंठ । विठ्ठल मूलपीठ जगदोद्वार ॥
 निवृत्ति सिरोपण ज्ञानदेवा ध्यान । सर्वत्र नारायण एकरूप ॥ २८ ॥

भावाचेंनि बळें घेतलें वैकुंठ । हरिनाम नीट वैकुंठ मार्ग ॥
 सोपें हो साधन साधावयालागीं । नलगे उपाधि नाना मते ॥
 ज्ञानेसहित ज्ञान विज्ञानेसि धन । वृत्तीचें समाधान निवृत्ति करी
 शांति दया क्षमा करुणानिधि प्रेम । नेउनि परब्रह्म भावें मिळती ॥
 ज्ञानदेवो सांगे भावो भिनला गंगे । सुखात सर्वांगें हरी गंगा ॥ २९ ॥

नाममाला घे पवित्र । अंतीं हेचि शस्त्र ।
 राम हा महामंत्र । सर्व बाधा निवारी ॥
 भवकर्मविख । रामनामीं होय चोख ।
 हरेल भवव्यथादुःख । पुढें सुख उपजेल ॥
 माळा घालीं हेचि गळां । घे अमृताचा गळाळा ।
 होईल वैकुंठीं सोहळा । रामकृष्ण उच्चारणीं ॥
 ज्ञानदेवीं माळा केली । सुखाची समाधि साधिली ।
 जिव्हा उच्चारणीं केली । अखंड हरिनाम ॥ ३० ॥

विठ्ठल नाहीं जये शरीरीं । वाया कांगा जन्मले संसारीं ।
 विठ्ठल नाहीं जये नगरीं । तें अरण्य जाणावें ॥
 विठ्ठल नाहीं जये देशीं । स्मशान भूमी ते परियेसी ।
 रविशशिबीण दिशा जैसी । रसना तैसी विठ्ठलेंबीण ॥
 विठ्ठलावेगळें जितुकें वर्म । विठ्ठला वेगळा जितुका धर्म ।
 विठ्ठला वेगळें बोलती ब्रह्म । तितुकाही श्रम जाणावा ॥
 सच्चिदानंदधन । पंडरिये परिपूर्ण ।
 कर ठेवोनियां जघन । वाट पाहें भक्तांची ॥
 विठ्ठलेंविण देवो म्हणती । ते संसार पुढती पावती ।
 विठ्ठलाविण वृत्ती । नाहीं प्रतीति विठ्ठलेंविण ॥
 श्रीगुरुनिवृत्तीनें दिधलें । तें प्रेम कोणे भाग्यें लाधलें ।
 बापरखुमाधेविवर विठ्ठलें दिधलें । ऐसें केलें ज्ञानदेवा ॥ ३१ ॥

सकळ धर्मांचें कारण । नामस्मरण हरिकीर्तन ।
 दया क्षमा समाधान । संतजन साधिती ॥
 निजधर्म हा चोखडा । नाम उच्चारु घडघडां ।
 भुक्तिमुक्तीचा संगवडा । हा भवसिंधुतारक ॥
 लावण्य मान्यता विद्यावंत । सखे स्वजन पुत्रकलत्र ।
 विषयभोग वयसा व्यर्थ । देहासहित मरणांती ॥
 जें जें देखणें सकळ । तें हें स्वप्नीचें मृगजळ ।
 म्हणोनि चिंती चरणकमळ । रखुमादेविवर विठ्ठलाचें ॥ ३२ ॥

(ज्ञानदेव हरिपाठ.)

जप तप कर्म क्रिया नेम धर्म । सर्वाघटीं राम भावयुद्ध ॥
 न सोडी रे भावो टाकिरे संदेहो । रामकृष्णां टाहो नित्य फोडी ॥
 जाती वित्त गोत कुळ शीळ मात । भजें कां स्वरित भावनायुक्त ॥
 ज्ञानदेवा ध्यानीं रामकृष्ण मनीं । तेणें वैकुण्ठभुवनीं घर केलें ॥ ३३ ॥
 नित्य नेम नामीं ते प्राणी दुर्लभ । लक्ष्मीवल्लभ तथा जवळी ॥
 नारायण हरी नारायण हरी । भक्ति मुक्ति चारी घरीं त्यांच्या ॥
 हरिवीण जन्म तो नरकचि पै जाणा । यमाचा पाहुणा प्राणी होय ॥
 ज्ञानदेव पुसे निवृत्तीसी चाड । गगनाहूनि वाड नाम आहे ॥ ३४ ॥
 हरिवंश पुराण हरिनाम संकीर्तन । हरिवीण सौजन्य नेणें कांहीं ॥
 तथा नरा लाधलें वैकुण्ठ जोडलें । सकळही घडलें तीर्थाटन ॥
 मनोमार्गे गेला तो येथें मुकला । हरिपाठीं स्थिरावला तोचि धन्य ॥
 ज्ञानदेवा गोडी हरिनामाची जोडी । रामकृष्णां आवडीसर्वकाळ ३५ ॥
 तीर्थ व्रत नेम भावेंविण सिद्धि । वायांचि उपाधि करिसी जत ॥
 भावबळें आकळे येन्हीवीं नाकळे । करतळीं आंवळे तैसा हरी ॥
 पारियाचा रवा घेतां भूमीवरी । यत्न परोपरी साधन तैसें ॥
 ज्ञानदेव म्हणे निवृत्ति निर्गुण । दिधलें संपूर्ण माझ्या हातीं ॥ ३६ ॥

भार्वेविण भाक्ति भक्तिविण मुक्ति । बळेंविण शक्ति बोल्ह नये ॥
 कैसेनि दैवत प्रसन्न त्वरीत । उगा राहें निधांत शिणसी वायां ॥
 सायास करिसी प्रपंच दिननिशीं । हरीसी न भजसी कोण्या गुणें ॥
 ज्ञानदेव म्हणे हरिजप करणें । तुटेल घरणें प्रपंचयाचें ॥ ३७ ॥
 योग याग विधी येणें नव्हे सिद्धि । वायांचि उपाधि दंभ धर्म ॥
 भार्वेविण देव नकळे निःसंदेह । गुरुविण अनुभव कैसा कळे ॥
 तपेविण दैवत दिधल्याविण प्राप्त । गुजेविण हित कोण सांगे ॥
 ज्ञानदेव सांगे दृष्टांताची मात । साधूचे संगती तरणोपाय ॥ ३८ ॥
 पर्वताप्रमाणें पातक करणें । वज्रलेप होणें अभक्तांसी ॥
 नाहीं ज्यासी भक्ति तो पतित अभक्त । हरिसी न भजत वैचहत ॥
 अनंत वाचाल बरळती बरळ । त्या कैसेनि गोपाळ पावे हरी ॥
 ज्ञानदेवा प्रमाण आत्मा हा निधान । सर्वाघटी पूर्ण एक नांदे ॥ ३९ ॥

(मुक्तावार्ह.)

आधीं तूं मुक्तचि होतासिरे प्राणिया ।
 परि वासनें पापिणिया नाडिलासी ॥
 आधींचें आठवीं मग घेई परी ।
 हरिनाम जिह्वाहीं मंत्रसार ॥
 आदि मध्य हरी ऊर्ध्व पै वैकुण्ठ ।
 जाईल वासना हरि होईल प्रगट ॥
 एकतत्त्व धरीं हरिनाम गोड ।
 येर तें काबाड विषय ओढी ॥
 नानामतें सांडीं वासना पापिणी ।
 एक नारायणीं चाड धरीं ॥
 मुक्ताई मुक्तलग सांडिली हे वासना ।
 मुक्तामुक्ती राना हरिपाठ ॥ ४० ॥

मुक्ताई जीवन मुक्ता हा संसार । हरी पारावार कला आम्हा ॥४१॥

(नामदेव.)

नामाचा महिमा नेणेची पै ब्रह्मा । म्हणोनियां कर्मा अनुसरला ॥
नाम हेंचि कर्म, नाम हेंचि धर्म । केशव हेंचि वर्म सांगितलें ॥
नाम शुद्ध स्नान, नाम शुद्ध संध्या । नामाविणें वेद आणि क नाही ॥
करितां आचमन केशव नारायण । करिती उच्चारण आधीं हेंचि ॥
लग्नाचिये काळीं म्हणती सावधान । लक्ष्मीनारायण चिंतन करा ॥
देहाचिये अंतीं प्रायश्चित्त देती । शेवटीं वदविती रामनाम ॥
ऐसिया नामापरतें नाहीं सार । गिरिजेसी शंकर उपदेशी ॥
करिती पितृश्राद्ध कर्म आचरती । शेवटीं म्हणती एकोविण्णु ॥
नामें होय गति, नामें होय मुक्ति । नामयाचे चित्तीं रामनाम ॥४१॥
नामें सदां शुद्धि प्राणिया होतसे । नामापाशीं असे भक्तिमुक्ति ॥
नामा ऐसें सोपें नाहीं त्रिभुवनीं । नाम संजिवनी साधकांसी ॥
नामें भक्ति जोडे नामें कीर्ति वाढे । नामें सदा चढे मोक्ष हातां ॥
यज्ञ दान तप नामें आलीं हातां । नामें सर्व सत्ता प्राप्त होय ॥
नामा म्हणे सदा नाम ज्याचे मुखीं । नाहीं याच्या तुकीं दुजा कोणी ४३
जन्मजन्मांतरीं असेल सामोघी । तरीच नाम जिह्वाचीं येईल राम
कर जोडनि दोन्ही मोक्ष पाहे वास । म्हणे होईन दास हरिदासांचा
तरि हें तुच्छ करुनि न पाहती दृष्टी । आपंगिलें शेवटीं ब्रह्मज्ञानीं
नामाचेनि बळें उडविलीं साधनें । तोडिलीं बंधनें संसाराचीं ॥
मुक्तिपद कोणी न घेती फुकासाठीं । हिंडे वाळवंटीं दीनरूपें ॥
योगियांचें घर रीघे काकुलती । अग्हेरिलें संतीं म्हणोनियां ॥

रिद्धीसिद्धी म्हणती आमुची कवण ती ।

यावे काकुलती कवणा आम्ही ॥

मोक्षमुक्ती जिहीं हाणितल्या लार्थी ।

तें काय धरिती आमुची सोय ॥

ऐसें सर्व देवांसी श्रीदेव ते पुज्य ।

केलें एक राज्य पुंडलिकें ॥

हर्षे निर्भर नामा नाचे महाद्वारीं ।

मुखी निरंतरीं नामघोष ॥ ४४ ॥

असत्याचे मळ बैसले ये वाचे । ते न फिटती साचे तीर्थोदके ॥

हरी नामामृत प्रक्षाळीं जिव्हेतें । पाणीयें बहुतें काय करिती ॥

गंगासागरादी तीर्थे कोडीवरी । हरीनामाची सरी न पवती ॥

हरीनामसेंगे सुस्नात पै झाला नाम्याजवळी आला केशिराज ॥ ४५ ॥

साराचेंही सार भक्तीचें भांडार । नाम निरंतर गातां वाचे ॥

कासया करावें आणिक साधन । नामाविण क्षण जाऊं नेदी

दया शांति क्षमा हेंचि पै भूपण । नामसंकीर्तन अहर्निशीं ॥

नाम म्हणे जप अखंड नामाचा काळ हा सुखाचा सदोदित ॥ ४६ ॥

अखंड मुखी रामनाम । धन्य तयाचाचि जन्म ।

स्नानसंध्येसी नेम । तो पुरुष महापावित्र ॥

धन्य धन्य तयाचा जन्म । रामार्पण अवघें कर्म ।

तोचि तरला हाचि नेम । रामकृष्ण उच्चारणीं ॥

अनंत जन्माचें साकडें । तेणेंचि उगवलें कोडें ।

जप तप येणें नावडे । रामकृष्ण उच्चारणीं ॥

नामा म्हणे नाममात्रें । अवधीं निवारलीं शस्त्रें ।

रामकृष्ण नाम वक्त्रें । उच्चारि तो धन्य ॥ ४७ ॥

कीर्तनाच्या सुखें सुखी होतो देव । कोणतें वैभव वाणी आतां ॥
 अंत्यज आणि जातिवंता । मुखीं नाम घेतां उडी घाली ॥
 बैसोनी आसनीं आळवितां नाम । उभा सर्वोत्तम तयापुढें ॥
 प्रेमाचिया भरें उभ्यानें गर्जतां । नाचे हा अनंत तयासवें ॥
 नामा म्हणे तया कीर्तनाची गोडी । घालीतसे उडी नेटेपाटे ॥४८॥
 काळवेळ नसे नामसंकीर्तनीं । उंच नीच योनी हेंहि नसे ॥
 धरा नाम कंठीं सदा सर्वकाळ । मग तो गोपाळ सांभाळील
 कृपालु कोंवसा सुखाचा सागर । करील उद्धार भाविकांसी ॥
 नामा हाणे फार सोपें हें साधन । वाचे नाम घेणें इतुकेंची ॥ ४९॥

(जनावार्ह.)

एक नाम अवघें सार । वरकड अवघें तें असार ॥
 म्हणोनियां परतें करा । आधीं विठ्ठल हें स्मरा ॥
 जनी देवाधिदेव । एक विठ्ठल पंढरीराव ॥ ५० ॥
 विठ्ठल नामाची नाहीं गोडी । काळ हाणोनि तोंड फोडी ॥
 गळां बांधोनि खांबासी । विंचू लाविती जिन्हेसी ॥
 ऐसा अभिमानी मेला । नर्ककुडीं थारा त्याला ॥
 नाम बोध करी मना । दासी जनी लागे चरणा ॥ ५१ ॥
 येऊं ऐसें जाऊं । जनासंगें हेंचि दाऊं ॥
 आपण करूं हरिकीर्तन । जाणोनी भक्तीचें जीवन ॥
 नाम संशयछेदन । भवपाशाचें मोचन ॥
 जनी म्हणे हो देवासी । होईल त्याला कसणी ऐसी ॥ ५२ ॥

(एकनाथ.)

हरीचिया दासा हरि दाही दिशा । भावें जैसा तैसा हरि एका ॥
 हरि मुखीं गातां हरपली चिंता । त्या नाहीं मागुता जन्म घेणें ॥
 जन्म घेणें लागे वासनेच्या संगें । तेंचि झाली अंगें हरिरूप ॥

हरि हरि बोला नाही तरा अबोला । व्यय गलबला करु नको ॥
 नको नको मान नको अभिमान । सोडी मीतूंपण तोचि सुखी ॥
 सुखी जेणें व्हावें जग निववावें । अज्ञानी लावावे सन्मार्गासी ॥
 मार्ग जया कळे भाव भक्तीबळें । जगाचियें मेळे न दिसती ॥
 दिसती जनीं वनीं प्रत्यक्ष लोचनीं । एका जनार्दनीं ओळखिले ॥५४॥
 हरि बोला देतां हरि बोला घेतां । हंसतां खेळतां हरि बोला ॥
 हरि बोला गातां हरि बोला खातां । सर्व कार्य करितां हरि बोला ॥
 हरि बोला एकांतीं हरि बोला लोकांतीं । देह त्यागा अंतीं हरि बोला ॥
 हरि बोला भांडतां हरि बोला कांडतां । उठतां बसतां हरि बोला ॥
 हरि बोला जनीं हरि बोला विजनीं । एका जनार्दनीं हरि बोला ॥५५॥
 पिंडीं देहस्थिति ब्रह्मांडीं पसारा । हरीवीण सारा व्यर्थ भ्रम ॥
 शुक याज्ञवल्क्य दत्त कपिलमुनि । हरीसी जाणोनि हरिच झाले ॥
 यारे यारे धरूं हरिनाम तारूं । भवाचा सागरू भय नाहीं ॥
 साधु संत गेले आनंदीं राहिले । हरिनामें झाले कृतकृत्य ॥
 एका जनार्दनीं मांडिलें दुकान । देतो मोलाविण सर्व वस्तु ॥५६॥
 आवडीनें भावें हरिनाम घेशीं । तुझी चिंता त्यासीं सर्व आहे ॥
 नको खेद धरूं कोणत्याही गोष्टीचा । पति तो लक्ष्मीचा जाणतसे ॥
 सकळ जीवांचा करितो सांभाळ । तुज मोकलील ऐसें नाहीं ॥
 जैशी स्थिति आहे तैशा परी राहे । कौतुक तूं पाहे संचिंताचें ॥
 एका जनार्दनीं भोग प्रारब्धाचा । हरिकृपें त्याचा नाश झाला ॥५७॥
 तुर्बलाची कन्या समर्थानें केली । अवदशा निमाली दरिद्राची ॥
 हरिकृपा होतां भक्तां निघती दोवें । नाचती स्वानंदें हरिरंगीं ॥
 देवभक्त दोन्ही एकरूप झाले । मुळीचें संचलें जैसें तसें ॥

पाजळली ज्योति कापुराची वाति । ओवाळितां आरति भेद नुरे ॥
 एका जनार्दनीं कल्पचि मुराला । तोचि हरि झाला ब्रह्मरूप ॥५८॥
 गाऊं नाचूं प्रेमानंदें । रामनामाचेनि छंदें ॥
 म्हणा श्रीराम जयराम । भवसिंधु तारकनाम ॥
 रामनामाची आवडी । काळ गेला देशोधडी ॥
 आवडीनें नाम घोका । म्हणे जनार्दन एका ॥ ५९ ॥
 आनंदें करोनि संसारीं असावें । नाम आठवावें श्रीरामाचें ॥
 नामाचिया योगें संसार तो चांग । येरव्हीं तें अंग व्यर्थ जाय ॥
 ऋषि मुनि सिद्ध संत महानुभाव । रामनामें भव सुखें केला ॥
 नामें होय सुख नामें निरसें दुःख । रामनाम एक हृदयीं धरा ॥
 एका जनार्दनीं नामाचा आठव । सुख दुःख भाव दुराविला ॥६०॥
 राम राम म्हणतां वाचें । रामरूप होय साचें ॥
 रामें तारिले शबरी । नित्य राम ती उच्चारी ॥
 रामें तारिली गणिका । केला अजामेळ सखा ॥
 शिळा तारिल्या सागरीं । राम अहल्या उद्धरी ॥
 एका जनार्दनीं पाहीं । राम भरला जनीं वनीं ॥ ६१ ॥
 शम-दम-साधन । नामावांचून न करी जाण ॥
 नाम गावें नाम गावें । वेळोवेळां नाम गावें ॥
 नामावांचुनी साधन नाहीं । ऐसीं वेदशास्त्रें देती ग्वाही ॥
 मज भरंवसा नामाचा । एका जनार्दनीं म्हणे वाचा ॥ ६२ ॥
 अवघे ते वैवाचे । विठ्ठल विठ्ठल वंदती वाचे ॥
 अवघा धंदा दुजा नाहीं । वाचे विठ्ठल रखुमाई ॥
 अवघा संसार करिती । वाचे अवघे विठ्ठल म्हणती ॥
 अवघीं कर्में घडली तथा । अवघे विठ्ठलची पाया ॥
 अवघा एका जनार्दन । अवघा जनीं जनार्दन ॥ ६३ ॥

दाता तोचि म्हणावा । नामावांचूनी नेणें जीवा ॥
 थोर तोचि म्हणावा । नेणे भूतांचा तो हेवा ॥
 लहान तोचि म्हणावा । काया वाचा भजे देवा ॥
 एका जनार्दनी म्हणे । देवांचाचुनि कांहीं नेणें ॥ ६४ ॥

उंच नीच नाही नामाचीया पुढें । जातीचें तें गाढें नाही काम ॥
 अनामिकाहुनी असोत चांडाळापरि नामाचा उच्चार मुखीं वसे ॥
 यवनादि नाच असोत भलते । परि नाम सर्वदा तें मुखीं वसे ॥
 एका जनार्दनी नाम वसो मुखीं तेणें तो तिही लोकीं सरता होय ६५
 नामधारक हो को भलता । त्याचे चरणीं ठेवीन माथा ॥
 न ह्याने उत्तम अधम । मुखीं जपतां रामनाम ॥
 याति कुळाचें कारण । नाही नाही नामाविण ॥
 नाम जपे तोची श्रेष्ठ । एका जनार्दनी वरिष्ठ ॥ ६६ ॥

असोनी उत्तम कुळीं । नाम नाही ज्याचे कुळीं ॥
 जन्मुनी अधम कुळीं । सदा जपे नामावळी ॥
 कुळासी तों नाही काज । नाम वदतांची निज ॥
 नाम पावन हें जनीं । शरण एका जनार्दनी ॥ ६७ ॥

नाम न म्हणे तो आवडी । वाचे भलतेंचि बडबडी ॥
 जिव्ह । नामची वाचक । आळसें भोगित तो नर्क ॥
 व्यर्थ टवाळ्याच्या गोष्टी । वाचे रामनाम नुठी ॥
 आस त्याची पै वांकुडी । अखंड वाचेसी रोकडी ॥
 धाराधियां करी निंदा । पण न म्हणे तो गोविंदा ॥
 निंदा परतें नाही पाप । सत्य जाणां माझे बाप ॥
 गर्जती नामाचे पवाडे । कळीकाळ पायां पडे ॥
 एका जनार्दनी नाम । त्या न बाधी क्रोध फाम ॥ ६८ ॥

मन धावे विषयावरी । राम म्हणतां हे वैखरी ॥
 कैसें होता हें स्मरण । स्मरण नाहीं विस्मरण ॥
 नामरूपा नाहीं मेळ । नुसता वाचेचा गोंधळ ॥
 एका जनार्दनी छंद । बोलामाजीं तो गोविंद ॥ ६९ ॥

संतसंगें अंतरंगें नाम बोलावें ।
 कीर्तन रंगीं देवा सन्निध सुखें डोलावें ॥
 सगुण चरित्रें परम पवित्रें सादर वर्णावीं ॥
 निराभिमानें सज्जन वृंदें आधीं वंदावीं ॥
 भाक्ति ज्ञानाविरहित गोष्टी इतरां न कराव्या ॥
 मनोभावे वैराग्याच्या युक्ति जोडाव्या ॥
 जेणें हृदयीं सत्वर मूर्ति ठसावे हरिची ॥
 कीर्तन मर्यादा हे आहे या संता घरची ॥
 श्रवणें मननें अद्वैतभजनें वाजवि करटाळी ॥
 एका जनार्दनी मुक्ति झालों तत्काळीं ॥ ७ ॥

ज्ञान वैराग्य कावळी खांदी । शांतिजीवन त्यामधीं ॥
 शिवनाम तुझी घ्यारे । शिवस्मरणीं तुझी रहारे ॥
 हरीहर कावड घेतली खांदी । भोवतीं गर्जती संत मांदी ॥
 एका जनार्दनी कावड बरी । भक्ति फरारा त्यावरी ॥ ७१ ॥

सुखें संसार हा करी । वाचें उच्चारावा हरी ॥
 दुःखरूप हा संसार । रामनामें सुख साचार ॥
 रामनामाचें स्मरण । नाश पावे जन्ममरण ॥
 जयापाशीं नाम असे । नाशयण तेथें वसे ॥
 एका जनार्दनी नाम । संसार हा परब्रह्म ॥ ७२ ॥

राजाला आळस, संन्याशा सायास ।

विधवेसी विलास, विटवना ॥

व्याघ्रासी शांतता, गाईसी उग्रता ।

वेश्येसी हरिकथा, विटंबना ॥

दानेविण पाणी, घ्राणेविण घाणी ।

नामेविण वाणी, विटंबना ॥

एका जनार्दनी भाव भक्तिविना ।

पुण्य केलें नाना, विटंबना ॥ ७३ ॥

अवघे सुखाचे सांगाती । दुःख देखतां पळती ॥

सुख देखोनी ह्वाणती माझे । दुःख देखतां पळती वोजे ॥

या परी अवघे लटिकें देखे । एका जनार्दनी पाहे सुख ॥ ७४ ॥

नामपाठें ज्ञान नामपाठें ध्यान । नामपाठें मन स्थिर होय ॥

जगांत हें सार नामपाठ भक्ति । आणिक विश्रान्ति नाहीं नाहीं ॥

जनार्दनाचा एका अखंड नाम गाये । हवें नाचताहे प्रेमरंगी ॥ ७५ ॥

काय सांगावें कवणा । आपुलें आपण कां नेणा ॥

काशी जाताती उदंडें । त्याचीं पाठमोरीं तोंडें ॥

मन वासनेसी गोविलें । स्नानारितें धेंड नेलें ॥

देह जाऊनी तीर्थीं बुडे । मन तैसेंचि कोरडें ॥

आंत मद्य आहे भरलें । बरीबरी भांडें तें धुतलें ॥

मनीं वासनेच्या जटा । देह मुंढी तो करंटा ॥

सर्वें चोरांचा सांगात । केंवि चालवेल वाट ॥

मनीं भरलें आहे पाप । बरीबरी घेतला ताप ॥

मुलामायाचे ताप । राजद्वारीं त्या संताप ॥

मनीं नाहीं शुद्ध मती । काश्यादिका एक रीती ॥

एका जनार्दनी चित्त । तीर्थे होती तें सत्य ॥ ७६ ॥

नामपाठ पसारा घे रे मुखें सदा । कलिकाळाची बाधा तुज नोहे ॥

नाम तें सोपें नाम तें सोपें । नाम तें सोपें विठ्ठलाचें ॥

जनार्दनाचा एका नामपाठ वाणी । कीर्त त्रिभुवनीं नामपाठें ॥ ७७ ॥

नामपाठ गोविंद हाची लागे छंद ।

न करी भेदाभेद हृदयामाजीं ॥

गोविंदनाम गाय गोविंदनाम गाय ।

गोविंदनाम गाय हृदयीं सदा ॥

जनार्दनाचा एका हृदयीं ध्याये सच्चिता ॥

गोविंद गीतीं गातां सुख जोडे ॥ ७८ ॥

लेंकुरें खेळती वो साचें । मायबाप प्रेमें नाचे ॥

तैसा हेत पांडुरंगीं । धरितां उणें काय जर्गीं ॥

जैसा जैसा छंद त्याचा । पुरवणें लागे साचा ॥

एका जनार्दनाचें बाळ । कौतुकें खेळतसे खेळ ॥ ७९ ॥

बोल बोलतां वाचे । नाम आठवीं विठ्ठलाचें ॥

व्यर्थ बोलणें चावटी । वांचुनी नको नाम ओंठीं ॥

नामूहें परमामृत । नामें पावन तिन्ही लोक ॥

नाम सोपें भूमंडळीं । महापापां होय होळी ॥

एका जनार्दनीं शरण । नाम पतीतपावन ॥ ८० ॥

कलियुगामाजीं थोर झालें पाषांड ॥

पोटासाठीं संत झाले उदंड ॥

नाहीं विश्वास संत दया मानसीं ॥

बोलती वायांविण सौरस अवघा उपहासी ॥

वेदपठण शास्त्रसंभाषण पुराण मत ।

अवघे बोधोनी ठेविती बोलती वाचाळ सत्त ॥

देवभजन संतपूजन तीर्थमहिमा न कळे मूढा ॥

ऐसे कलियुगीं झाले जाणत जाणत दगडा ॥

एका जनार्दनीं काया वाचा राम जपा ।

सोपें हें साधन तेणें नोहे पुण्यपापा ॥ ८१ ॥

लज्जा अभिमान टाकुनी परता । परमार्थ सरता करीं कां रे ॥
वादक निंदक भेदक ऐसे त्रिविध । यांचा टाकुनी भेद भजन करीं ॥
एका जनार्दनीं त्रिविधा परता । होउनी परमार्था हित करी ॥ ८२ ॥

घालीं देवावरी भार । आणिक न करीं विचार ।
योगक्षेम निर्धार । चालवील तुझा ॥
वाचें गाय नामावळी । वासुदेवीं वाहीं टाळी ।
प्रेमाचे कल्लोळीं । नित्यानंदे सर्वथा ॥
सोस घेईं कारे वाचे । रामकृष्ण वदतां साचें ।
धरणें उठतें यमाचें । निःसंदेह ॥

शरण एका जनार्दनीं । करीं रामनामध्वनी ।
कैवल्याचा दानी । रक्षी तुज निर्धारें ॥ ८३ ॥

येणें पंथें बहुत तरले निश्चितीं । आवडीं जे गाती विठोबासी ॥
तारक हा मंत्र सोपा पै सर्वासी । उच्चारितां अहर्निशीं सर्व सिद्ध ॥
पापा प्रायश्चित्त कलियुगीं नाम । आणिक सोपें वर्म संतसेवा ॥
नलगे दंडन मुंडन दे आटी । नाम घेतां होटीं सर्व जोडे ॥
एका जनार्दनीं संतांसी शरण । चुके जन्ममरण नाना पीडा ॥ ८४ ॥

अभिमान नको धरूं पोटी । होय अर्थासवें तुटी ॥
म्हणोनी स्मरा राम राम । तेणें पावाल निजधाम ॥
विहित करा आपुलें कांहीं । आठवा वाचे राम देहीं ॥
काकुलती येतां जना । शरण एकाजनार्दना ॥ ८५ ॥

जग राम राम ह्याणे । तया कां न येती विमानें ॥
नवल स्मरणाची ठेव । नामीं नाहीं अनुभव ॥
नष्ट गणिका राम म्हणे । तिसी वैकुंठीचें येणें ॥
एका जनार्दनीं ध्यात । राम पाहे ध्याना आंत ॥

रुक्मांगदा कारणें एकादशीचा छंद । तेणें परमानंद प्रगटला ॥
अंबाअपी कारणें द्वादशीचा छंद । तेणें परमानंद प्रगटला ॥

प्रल्हादाकारणें हरिनामाचा छंद । तेणें परमानंद प्रगटला ॥
 एका जनार्दनीं एकविध छंद । तेणें परमानंद प्रगटला ॥ ८६ ॥
 नाम घेतां हें वैखरी । चित्त धांवें विषयांवरी ॥
 केसें होताहे स्मरण । स्मरणामार्जीं विस्मरण ॥
 नामरूपा नव्हता मेळ । नुसता वाचेचा गोंधळ ॥
 एका जनार्दनीं छंद । बोळामार्जीं परमानंद ॥ ८७ ॥

एकनाथ.

धन्य भाग्याचे जन इहलोकीं । कीर्तन जाळे सुखी कृतकृत्य ॥
 पातकी घातकी यांसी सोपा पंथ । कीर्तनें सरतें कलीमार्जीं ॥
 योग याग व्रत तप कल्पकोडी । कीर्तनीं श्रवण गोडी तेथें नाहीं ॥
 वेद शास्त्र पुराण स्मृतीचें अनुमोदन । करारे कीर्तन कलीमार्जीं ॥
 एका जनार्दनीं आल्हादें कीर्तनाकरितां श्रोते वक्तु जाण पावन होती ॥ ८८

नारदें केलासे प्रभ्र । सांगतसे जगजीवन ॥
 कलीमार्जीं प्रमाण । कीर्तनें करावें ॥
 महा पापीया उद्धार । पावन करती हरीहर ॥
 ब्रह्मादि समोर । लोटांगण घालिती ॥
 श्रुति स्मृति वाक्यार्थ । कीर्तन तोची परमार्थ ॥
 शास्त्राचा मथितार्थ । कीर्तन पसारा ॥
 एका शरण जनार्दन । कीर्तनें तरती विश्वजन ॥
 हें प्रभूचें वचन । धन्य धन्य मानावें ॥ ८९ ॥
 काया वाचा मनें निग्रह करी । कीर्तन सर्वभावें ऐके निर्धारीं ॥
 अष्टांग साधन न करी । सुखें करी कीर्तन ॥
 देव तुष्टेल तुष्टेल । सर्व भाव तुझा पुरवेल ॥ ध्रु० ॥
 शांति क्षमा दया उन्मनी । आशा मनीषा वृष्णा द्वडोनी ॥
 काम क्रोध मद लोभ बंदीखानीं ॥ घाली नेउनी निर्धारे ॥

सर्वभूती समदृष्टी । पाहे सर्व एकमय सृष्टी ॥
 तरी ऐक्य कीर्तन गोष्टी । परमानंद आल्हाद ॥
 थरी संतांची सांगात । कीर्तनीं करीं शुद्ध चित्त ॥
 एका जनार्दनीं वचनार्थ । राम हरि गोविंद ॥ ९० ॥
 कीर्तन ते पूजा कीर्तन ते भक्ति । कीर्तनें होय मुक्ति सर्व जीव ॥
 पातकी चांडाळ असोत भलते । कीर्तनीं सरते कलियुगीं ॥
 कीर्तन श्रवण मनन पठण । कीर्तनें पावन तिन्ही लोक ॥
 एका जनार्दनीं कीर्तनीं आवडी । घालितसे उडी वैकुंठाहुनी ॥ ९१ ॥
 जन्ममरणाचें निवारेल दुःख । करितां देख कीर्तन ॥
 नारद प्रल्हाद अंबकपी । विनदले कीर्तनासी ॥
 व्यास शुक वासुदेव । धरिती भाव कीर्तनीं ॥ ९२ ॥
 कीर्तनासाठीं चारी मुक्ती । उभ्या रावती हारिदासा ॥
 कलियुगीं हेंचि सार । करावें कीर्तन साचार ॥
 कृत त्रेत द्वापारीं । कीर्तनमहिमा परोपकारी ॥
 एका तयांसी शरण । कीर्तन करिती अनुदिन ॥ ९३ ॥
 कीर्तनीं स्वधर्म वाढे । कीर्तनीं जोडे चित्तशुद्धी ॥
 ऐसा महिमा कीर्तनाचा । शुक सांगे परीक्षिती साचा ॥
 होती पावन अधम जन । करितां कीर्तन कलियुगीं ॥
 एका त्याचा दासानुदास । जाती कीर्तनास आवडी जे ९४
 हरिकीर्तनें चित्त शुद्ध । जाय भेद निरसुनी ॥
 काम क्रोध पळती दुरी । होत भोंवरी महापाप ॥
 गजरें हरीचें कीर्तन । पशु पक्षी होती पावन ॥
 स्त्रीपुरुषां अधिकार । कीर्तनसार कलियुगीं ॥
 एका जनार्दनीं उपाय । तारावया भवनदीप्ती ॥ ९५ ॥
 सदैव आवडे ज्यां कीर्तन । धन्य पावन जगीं ते ॥
 अज्ञाचारी गृहस्थाश्रमी । करिती कीर्तन निजधामी ॥

शुद्ध अथवा अतिनिष्ठ । कीर्तनीं वंद्य सर्वथा ॥
 यवन मातंगादी जन ॥ कीर्तनीं पावन कलियुगीं ॥
 एका शरण जीवैभावे । सदा कीर्तन करावें ॥ ९६ ॥
 अपाय उपाय न टाकीं कीर्तन । सदा सर्वकाळ ध्यान राम कृष्ण ॥
 तथाचीये घरीं वसे नारायण । लक्ष्मीसह आपण कार्य करी ॥
 एका जनार्दनी कीर्तनासाठी । देव धावे पाठीं त्या मागे ॥ ९७ ॥
 कीर्तनाची मर्यादा कैसी । देव सांगे उद्धवासी ॥
 गावें नाचावे साबडें । न घालावे कोडें त्या कांहीं ॥
 मिळेल तरी खावें अन्न । अथवा पणें तीं भक्षून ॥
 जाईल तरी जावो प्राण । परी न संडावें कीर्तन ॥
 किरकिर आणूं नये पाठीं । बोलूं नये भलती गोष्टी ॥
 स्वयें उभा राहून । तेथें करी मी कीर्तन ॥
 घात आलीया निवारी । माता जैसी बाळावरी ॥
 बोले उद्धवासी गुज । एका जनार्दनी बीज ॥ ९८ ॥
 उद्धवा तूं करीं कीर्तन । अनन्यभावे माझे भजन ॥
 नको आणीक साधन । या परतें सर्वथा ॥
 घरीं प्रेम सदा वाचे । कीर्तन रंगीं तूं नाचें ॥
 मी तूं पण साचें । अंगीं न धरीं कांहीं ॥
 भाळे भोळे जन । गातीं अनुदिनीं कीर्तन ॥
 तेथें अधिष्ठान । माझे जाण सर्वथा ॥
 नको चुकूं तथा ठाई । वसें सर्वथा मीही ॥
 एका जनार्दनी पाहीं । कीर्तनीं वसे सर्वदा ॥ ९९ ॥
 पुरुष अथवा नारी । नाचती कीर्तनीं राजरीं ॥
 तथा कोणही जे हांसती । त्यांचे पूर्वज तकीं जाती ॥
 आपुली आपण । कीर्तनीं सोडवण ॥

एशा शीति जयासी देखी । ताचि सेव भूताचा सेखा ॥
 सर्व लोकीं आवडता । जाला सरता कीर्तनीं ॥
 नवल्लाखो तयाचा भावो । सर्वांठाई देख देवो ॥
 सर्व दृष्टीचा देखणा । शरण एका जनार्दना ॥ १०१ ॥
 दीन ह्मणोनि नाच रे कीर्तनीं । तेणें चक्रपाणी करी कृपा ॥
 अमाथाचा नाथ प्रतीतपावन । ह्मणोनि कीर्तन तया गोड ॥
 एका जनार्दनी गोडाचें तें गोड । कीर्तन सुरवाड तिहीं लोकीं १०२
 वेदाच्या मतें विसरुनी कीर्तन । करिती जे पठण क्षीण ह्यांसी ॥
 वेदाचा अर्थ नकळेची पाठका । कीर्तनीं नेटका भाव सोपा ॥
 श्रुतीचेनी मतें पाहे तो उच्चार । परी सारासार विचार कीर्तनची ॥
 एका जनार्दनी पुराणाच्या गोष्टी । कीर्तन वाक्पुटीं करा सुखें १०३
 कर्मीं गुंतले उत्तमोत्तम । भजनीं उद्धरिले अधमाधम ॥
 भजनमहिमा निःसीम । अधमा पदवी हे उत्तम ॥
 एका जनार्दनी भजन । पावन होती अधम जन ॥ १०४ ॥
 नरदेह उत्तम चांग । धरा लाग कीर्तनीं ॥
 वायां जाऊं नेदी घडी । करा जोडी कीर्तन ॥
 क्षणभंगुर हा देवो । करा लाहो कीर्तनीं ॥
 संसार अवधा तासे । खरें दिसे कीर्तन ॥
 ह्मणे जनार्दनी एका । उपाय विका कीर्तन ॥ १०५ ॥
 सर्वात्मक भरला देवो । तेथें न ठेविती भावो ॥
 येशीं भुललीं कर्मासी । आचरती तीं दोपासी ॥
 सर्वांठाई व्यापक हरी । कोण द्वेषी कोण वैरी ॥
 ऐसे अभागी ते हीन । भोगीताती जन्मपतन ॥
 नको ऐसें ब्रह्मज्ञान । एका जनार्दनी शरण ॥ १०६ ॥

सप्रेम करितां भजन । नोहे भवाचें बंधन ॥
 भक्तांचे आधीन देवो । नाहीं नाहीं हो संदेहो ॥
 भक्तीची एवढी गोडी । पैकुंठाहूनी घाली उडी ॥
 भक्तामार्जी देव असे । देवाअंगी भक्त वैसे ॥
 ऐशी परस्परें मिळणी । शरण एका जनार्दनी ॥ १०७ ॥
 नाम घेतां न लगे मोल । नाममंत्र नाहीं खोल ॥
 दोंचि अक्षरांचें काम । उच्चारवें राम राम ॥
 नाहीं वर्णधर्मयाती । नामीं अवधींचि सरतीं ॥
 तुका क्षणे नाम । चैतन्य निजधाम ॥ १०८ ॥
 पडतां जड भारी । दासीं आठवावा हरी ॥
 मग तो होऊं नेदी सीण । आड घाली सुदर्शन ॥
 नामाच्या चितनें । बारा वाटा पळती विघ्नें ॥
 तुका क्षणे प्राण । करा देवासी अर्पण ॥ १०९ ॥
 काय नव्हे केलें । एका चिंतितां विटुलें ॥
 सर्व साधनांचें सार । भवसिंधु उतरी पार ॥
 योगयागतपें । केलीं तयानें अमुपें ॥
 तुका क्षणे जपा । मंत्र त्रिअक्षरी सोपा ॥ ११० ॥
 फळकट तो संसार । येथें सार भगवंत ॥
 ऐसें जागवितों मना । सरसें जनासहित ॥
 अवघें निरसूनि काम । व्यावें नाम विठोबाचें ॥
 तुका क्षणे देवाविण । केला सीण तो मिथ्या ॥ १११ ॥
 शाकूनियां नेत्र काय जपतोसी । जो नाहीं मानसीं प्रेमभाव ॥
 रामराम क्षणा उघड मंत्र जाणा । चुकती यातना गर्भवास ॥
 मंत्र यंत्र संध्या करिसी जडीबुदी । तेणें भूतसृष्टी पावशील ॥
 तुका क्षणे ऐक सुंदर मंत्र एक । भवसिंधुतारक रामनाम ॥ ११२ ॥

विठोबाचें नाम ज्याचे मुखीं नित्य । त्या देखिल्या पतित उद्धरती ॥
विठ्ठलविठ्ठल भावें ह्मणे वाचे । तरी तो काळाचे दात ठेंसी ॥
बहुत तारिले सांगों किती आतां । ऐसा कोणी दाता दुजा नाही ॥
तुका ह्मणे म्यां ही ऐकोनियां कीर्ती । धरिला एकांतीं हृदयामार्जी ११३

हाकेसरशी उडी । घालूनियां स्तंभ फोडी ॥

ऐसी कृपावेत कोण । माझे विठाईवांचून ॥

करितां आठव । धांवोनियां घाली कव ॥

तुका ह्मणे गीतीं गातां । नामें द्यावी सायुज्यता ॥ ११४ ॥

ठाव देऊनियां राखें पायांपासीं । सी तों आहे रासी पातकांची ॥

पातकांची रासी ह्मणतां लागे वेळ । एके तो कृपाळ नारायण ॥

नारायणनामें अवघें सांग जालें । असंगचि केलें एकमय ॥

एकमय जालें विठोबाच्या नामें । भेदाभेदकर्में आणिक कांहीं ॥

तुका ह्मणे चित्तीं चितिलें जें होतें । तें होय आपैतें नामें याच्या ॥ ११५ ॥

काय करील तें नव्हे विश्वंभर । सेवकां दारिद्र लाज नाही ॥

मजपासूनि हें पडिलें अंतर । काय तो अन्हेर करूं जाणे ॥

नामाच्या चितनें नासी गर्भवास । नेदी करूं आस आणिकांची ॥

तुका ह्मणे नेणों किती वायां गेले । तयां उद्धरिलें पांडुरंगें ॥ ११६ ॥

आलें फळ तेव्हां राहिलें पिकोन । जरि तें जतन होय देंठी ॥

नामोंचि सिद्धि नामोंचि सिद्धि । व्यभिचारबुद्धि न पवतां ॥

चालिला पंथ तो पाववील ठायां । जरि आड तया नये कांहीं ।

तुका ह्मणे मध्यें पडती आघात । तेणें होय घात हानि लाभ ॥ ११७ ॥

ज्याचे गर्जतां पवाडे । कळिकाळ पायां पडे ॥

तो ह्वा पंढरीचा राणा । पुसा सा चौं अठरा जणां ॥

चितितां जयासी । भुक्तिमुक्ति कामारी दासी ॥

वैकुंठासी जावें । तुका ह्मणे ज्याच्या नांवें ॥ ११८ ॥

सुखी नाम हातीं मोक्ष । ऐसी साक्ष बहुतांसी ॥
 वैष्णवांचा माल खरा । तुरतुरा वस्तूसी ॥
 भस्म दंड लगे काठी । तीर्था आटी भ्रमण ॥
 तुका हाणे आडकाठी । नाहीं भेटी देवाचे ॥ ११९ ॥
 विठल नांवाडा फुकाचा । आळविस्या साही वाचा ॥
 कटीं कर जैसे तैसे । उभा राहिला न बैसे ॥
 न पाहे सिंदोरी । जाती कुळ न विचारी ॥
 तुका हाणे भेटी । हाक देतां उठावठीं ॥ १२० ॥
 जेथें आठवती स्वामीचे ते पाय । उत्तम तो ठाय रम्य स्थळ ॥
 रान अथवा घर एकांत लोकांत । समाधान चित्त तें ते घडी ॥
 धन्य तो हा काळ सरे आनंदरूप । वाहतां संकल्प गोविंदाचे ॥
 तुका हाणे लाभकाळ तेंचि जीणें । भाग्य नारायण उत्तम तें ॥ १२१ ॥
 बंदूं चरणरज सेवूं उष्टावळी । पूर्वकर्मा होळी करुनी सांझ ॥
 अमुप हें गांठीं बांधूं भांडवल । अनाथा विठल आम्हां जोगा ॥
 अवघे होती लाभ एका या चिंतनें । नामसंकीर्तनें गोविंदाच्या ॥
 जन्ममरणाच्या खुंटतील खेपा । होईल हा सोपा सिद्ध पंथ ॥
 गेले पुढें त्यांचा शोधीत मारग । चला जाऊं माग घेत आझी ॥
 तुका हाणे घालूं जीवपणा चिरा । जाऊं त्या माहेरा निजाचिया ॥ १२२ ॥
 कथा दुःख हरी, कथा मुक्त करी । कथा याचि बरी विठोबाची ॥
 कथा पाप नासी, उद्धरिले दोषी । समाधि कथेसी मूढजना ॥
 कथा तप ध्यान, कथा अनुष्ठान । अमृत हें पान हरिकथा ॥
 कथा मंत्र जप, कथा हरी ताप । कथाकाळीं कांप कळिकाळासी ॥
 तुका हाणे कथा देवाचेही ध्यान । समाधि लागोन उभा तेथें ॥ १२३ ॥
 करावें कीर्तन । मुखें गावे हरिचे गुण ॥
 सग काहीं नव्हे बाधा । काम दुर्जनाच्या क्रोधा ॥

दया क्षमा क्षाति । तथे दयाचे वसात ॥
 पावे धांवोनियां घरा । राहे धरोनियां थारा ॥
 कीर्तनाचे वाटे । बराडिया ऐसा लोटे ॥
 तुका ह्याणे घडे । पूजा नामें देव जोडे ॥ १२५ ॥
 धीर तो कारण । साह्य होतो नारायण ॥
 नेदी होऊं सीण । बाहों चिंता दासांसी ॥
 सुखें करावें कीर्तन । हर्ष गावे हरिचे गुण ॥
 वारी सुदर्शन । आपणचि कळिकाळ ॥
 जीव वेची माता । बाळा जडभारी होतां ॥
 तो तों नव्हे दाता । प्राकृतां यांसारिखा ॥
 हें तों माझ्या अनुभवं । अनुभवा आलें जीवें ॥

तुका ह्याणे सत्य व्हावें । आहाच नये कारणा ॥ १२६ ॥
 न लाहिजे जपें न लाहिजे तपें । आह्वांसी हें सोपें गीतीं गातां ॥
 न करितां ध्यान न करितां धारणा । तो नाचे कीर्तनामार्जी हरि ॥
 जयासी नाहीं रूप आणि आकार । तोचि कटीं कर उभा विटे ॥
 अनंत ब्रह्मांडें जयाचिया पोटीं । तो आह्वां संपुष्टीं भक्तिभावं ॥
 तुका ह्याणे वर्म जाणती लडिवाळें । जें होती निर्मळें अंतर्बाहीं ॥ १२७ ॥
 स्वर्गांचे अमर इच्छिताती देवा । मृत्युलोकीं व्हावा जन्म आह्वां ॥
 नारायणनामें होऊं जीवन्मुक्त । कीर्तनीं अनंत गाऊं गीतीं ॥
 वैकुंठीचे जन सदा चिंतिताती । कडं येथे येती हरिचे दास ॥
 यमधर्म वाट पाहे निरंतर । जोडोनियां कर तिष्ठतसे ॥
 तुका ह्याणे पावावया पैल पार । नाममंत्र सार भाविकासी ॥ १२८ ॥
 होई आतां माझ्या भोगाचा भोगिता । सकळ अनंता शुभाशुभ ॥
 आठवुनी पाय राहिला हव्यां । निवारली तई सकळ चिंता ॥

अचळ न चळे देहाचें चळण । आहे हें वळण प्रारब्धेचि ॥
 तुका हाणे जालें एकचि वचन । केलिया कीर्तन आराणुक ॥ १२९ ॥
 (निळोबा)

नामापार्शी भुक्ति मुक्ति । ज्ञान विरक्ति हरिनामी ॥
 नामापार्शी दया शांति । साधना समाप्ति हरिनामी ॥
 नामें प्राप्त नित्यानंद । स्वरूपावबोध हरिनामें ॥
 नामी तिष्ठती रिद्धि सिद्धी । तुटती उपाधि हरिनामें ॥
 निळा म्हणे हरिनाम सार । उतरि भवपार हरिनाम १३०
 हेचि परमार्थाचें सार । हरीचिया उच्चार नामाचा ॥
 जिहीं केला पावले ते । वैकुंठी सरते सुखी झाले ॥
 गातां वानितां हरि गुणरासी । झाले त्रैलोक्यासी पूज्य ते ॥
 निळा म्हणे निका उपावो । सांपडला ठावो वैष्णवां १३१
 हाचि उपाव सुगम सार । तरणें संसार जया नरा ॥
 नाम गातां गोविंदाचें । फिटे जीवाचें जीवपण ॥
 भुक्ति मुक्ति वोळंगे येती । अंगीचि ठाकती दया क्षमा ॥
 निळा म्हणे अवधीच सुखें । येती हरिखे चोजवित ॥ १३२
 हरीचें नामचि एक पुरे । सकळां साधनांचिये धुरें ॥
 पावात्रया वैकुंठासी । लहानथोरां विश्वासीयांसी ॥
 न लगे जाणे वनांतरा । सोडोनियां घरवारा ॥
 निळा हाणे मुक्तिपदा । जावया हे संपदा ॥ १३३ ॥
 सहजचि नाम आलें वाचे । करीत दोषांचें निर्मूळ ॥
 ऐशी व्यास गर्जे वाणी । महिमा पुराणीं विख्यात ॥
 पापी चांडाळ दुरात्मे ते । नामेंचि सरते वैकुंठी ॥
 निळा हाणे गणिका वास्हा । अजामेळ उद्धरिला गर्जे १३४
 केले सुखी फार । कांही न करितां विचार ॥
 कोण याती कैसें कुळ । नामें आळवितां कृपाळ ॥

केले वरिष्ठ सकळां । प्रेमें देऊनियां गळां ॥
 निळा ह्याणे वाढविले । वैकुंठी ते सरते केले ॥ १३५ ॥
 केला प्रतिपक्ष आपुल्या अभिमानें । तोडिलीं बंधनें बहुतांचीं ॥
 जिहीं उच्चारिलें अनुतापें नाम । त्यांचें जन्ममरण निवारिलें ॥
 कोणीये यातीचा हो कां कोणी । एका केलें कवतुक त्याचें तुष्टी ॥
 निळा म्हणे सजना जातीचा कसायीरंका बंका तिहीं उद्धरिलीं १३६ ॥
 तेचि धन्य तेचि धन्य । सुकृती जन नरदेही ॥
 जिहीं करुनि नामपाठ । भरला घोट द्वैताचा ॥
 निरसूनियां ममता माया । कीर्तनें काया प्रक्षालिली ॥
 निळा ह्याणे अंतर्साक्षी । केला कै पक्षी जगाचा ॥ १३७ ॥
 पशु पक्षी श्वापद याती । भृंग पतंग कीटक जाती ॥
 हरीतें भजतां हरिरूप झालीं । निजानंदीं निमग्न ठेलीं ॥
 दैत्य दानव निशाचर । मानव याती नारी नर ॥
 निळा ह्याणे भजतां हरी । अगाधपणें पावले थोरी ॥ १३८ ॥
 काम क्रोध पळती तुरी । माया तृष्णा आपापरी ॥
 विठ्ठल नामाचिया गजरें । दोष गेले दिगंतरे ॥
 अहं ममता वेशधडी । आशा चिंता झाली वेडी ॥
 निळा ह्याणे ऐसें झालें । हरिच्या नामें हरीचि केलें ॥ १३९ ॥
 संत एकांतीं बैसले । सर्वहि सिद्धांत शोधिले ॥
 ज्ञानदृष्टी अवलोकिलें । सारांश काढिलें निबडुनी ॥
 तें एक श्रीहरीचें नाम । सकळ पातकां करी भस्म ॥
 अधिकारी उत्तम आणि अधम । चारी वर्ण नरनारी ॥
 विठ्ठल नामें उच्चार ओंठी । मूर्ती पाहतां दृष्टी ॥
 लाभे ब्रह्मतेची पुष्टी । वाढे पोटीं निज शांती ॥
 देखतां कांपती त्या काळ । हरिच्या ऐसें अंगीं बळ ॥
 प्रगटे वैराग्य अढळ । तुदती मळ ममतेचे ॥

महा दोषांची झाडणी । अहंभावादिकांची गाळणी ॥
 उभय कुळें वैसवोनि । जाती विमानीं वैकुंठा ॥
 ऐसा नामाचा प्रताप । नेदी उरों पुण्य पाप ॥
 भंगूनियां त्रिविधताप । ठाकती सद्रूप होऊनि ॥
 दृश्य नुरे त्याचिचे दृष्टी । ब्रह्मानंदें कोंदे सृष्टी ॥
 निळा ह्मणे धरितां कंठी । बीजमात्र हरिनाम ॥ १४० ॥
 आवडोनी रूप मनीं । धरिलें वदनीं हरिनाम ॥
 त्याचें सांग झालें सफळ । आलियाचें फळ नरदेहा ॥
 रुचला संतसमागम । आपुलिया धर्म कुळाचा ॥
 निळा ह्मणे भगवत्कथा । गातां ऐकतां निज मोक्ष ॥ १४१ ॥
 भवरोगें जे पिडले लोक । तिहीं आवश्यक सेवावें ॥
 महा मात्रा हरिकीर्तन । उरलें रसायन निज निगुतीं ॥
 मागें बहुतां गुणासी आलें । आरोग्यचि ठोविलें करूनियां ॥
 निळा ह्मणे सांगतां फार । होईल विस्तार नामें त्यांचीं ॥ १४२ ॥
 जो जो काळ कीर्तनीं जाय । तो तो होय सार्थक ॥
 घटिका पळही न वचे वांयां । चुकवी अपायापासुनी ॥
 न लगे जन्मांतरा येणें । पुढतीं मरणें मागुती ॥
 निळा ह्मणे ऐसा निका । उपाय नेटका सकळांसी ॥ १४३ ॥
 कीर्तनरंगें रंगले जे जे । ते ते सहजें हरिप्रीय ॥
 येर मुमुक्षू जे जे होती । कीर्तनें पावती ते लाभ ॥
 महा अनुष्ठान हरिची कथा । नित्य जोडतां सुखप्राप्ती ॥
 निळा ह्मणे केवल्यपद । पावती अभेद हरिकीर्ति ॥ १४४ ॥
 लोंढा आला सात्त्विकाचा । पूर अद्भुत या प्रेमाचा ॥
 तेणें लागती वोसाणें । स्वानंदचि नामस्मरणें ॥
 मनोसीन तळपताती । गोड अर्थातें कवळिती ॥
 निळा ह्मणे उभय तीरें । श्रोते वक्ते निर्मळ तीरें ॥ १४५ ॥

शिंपी सोनार चांभार । ब्राह्मणादि नारीनर ॥
 हरीच्या कीर्तनें हरीचे भक्त । होऊनि ठेले जीवन्मुक्त ॥
 सुतार कुंभार यवन । अंलजादि हीन जन ॥
 निळा म्हणे क्षेत्री शूद्र । वैश्यहि पावले मुक्तिपद ॥ १४६ ॥
 कथाश्रवणें उपजे विरक्ति । कथाश्रवणें वाढे शांति ॥
 कथाश्रवणें उपाधी तुटे । कथाश्रवणें भवाब्धि आटे ॥
 कथाश्रवणें सच्चिदानंद भेटे । समूळ तुटे मायाजाळ ॥
 कथाश्रवणें स्वरूपस्थिति । कथाश्रवणें विषयसमाप्ति ।
 कथाश्रवणें निजात्मप्राप्ति । होय उपरति कथाश्रवणें ॥
 कथाश्रवणें मीपण नुरे । कथाश्रवणें अभिमान विरे ॥
 कथाश्रवणें कल्पनाहि चुरे । ब्रह्म साक्षात्कारें भेटिसी ये ॥
 निळा ह्मणे प्रथम पायरी । हरिकथा श्रवण मनन वरी ॥
 निजध्यासें आत्मया हरी । भेटीजे निर्धारी साक्षात्कारें १४७

भक्तिस्वरूप

ज्ञानदेव

अवघाची संसार सुखाचा करीन । आनंदे भरीन तिन्ही लोक ॥
 जाईनगे माये तया पंढरपुरा । भेटेन माहेरा आपुलिया ॥
 सर्व सुकृताचें फळ मी लावीन । क्षेम मी देईव परब्रह्मी ॥
 बापरखुमादेविवरा विठ्ठलाची भेटी । आपुलिये संवसार्ठी घेऊन राहे ॥

नामदेव

पुष्पासी परिमळु दूध घृत मेळ । ऊंस तो रसालु बीज नाहीं ॥
 तैसें परब्रह्म आहे तें निर्वाण । वर्णितां पुराण नपडे ठायीं ॥
 दीपाचीही दीप्ति दर्पणाची कांति । तैसी ब्रह्ममति कवण जाणे ॥
 नामा ह्मणे जैसैं सर्वाघटीं आकाश । केशव परमहंस तैसा जाणे ॥ १४९ ॥
 निर्गुण सगुण नाहीं ज्या आकार । होऊनि साकार तोचि ठेला ॥

जळीं जळगार दिसे जैशा परीं । तैसा निराकारी साकार हा ॥
 सुवर्ण कीं धन धन कीं सुवर्ण । निर्गुण सगुण ययापरी ॥
 ऐसा पूर्णपणे सहर्जी सहज । सखा केशिराज प्रगटला ॥
 पांडुरंगीं अंगें सर्व झालें जग । निववी सर्वांग नामा हाणे ॥ १५० ॥
 आपणची कर्ता आपणची मित्र । आपण सर्वत्र हरी झाला ॥
 साधन साधितां हरि दिसे पूर्ण । प्रपंच हें भान न देखें डोळां ॥
 किमर्थ हें टवाळ मायामोह जाळ । बांयांच पालहाळ कोरडे करा ॥
 नामा हाणे सखोल विठ्ठल पूर्ण बोलाउधारितां मोल नळगे कांहीं ॥ १५१ ॥
 वदावें तें काय निंदावें तें काय । सर्वांठायीं पाहें कोंवाटलें ॥
 आहे कवणा ठायीं, नाही कवणा ठायीं । ठायींच्या पै ठायीं कोंवाटलें ॥
 इविरश्मीचें तेज सर्वांठायीं असे । त्या परि अनायासें बजतु जाय ॥
 भाव तेंचि ब्रह्म ब्रह्म तेंचि कर्म । जाणोनियां वर्म हाणें नामा ॥ १५२ ॥

माता पिता बंधु भगिनी इष्टमित्र विठ्ठला तूं रे ।
 बापा यावें भेटावें विसांवा माझा गा तूं ॥
 माझा कुळाचार माहेर रे जिह्वावर विठ्ठला तूं ।
 माझे विद्याधन आयुष्य आरोग्यता विठ्ठला तूं गा ॥
 माझे तप व्रत तीर्थ दान पुण्य विठोबा तूं गा ।
 माझा गुरुमंत्र दैवत आगमं निगम विठ्ठला तूं गा ॥
 भूपति सुरपति ब्रह्ममूर्ति विठोबा तूं गा ।
 माझा आचार विचार सत्यवाद धीर धर्म विठोबा तूं गा ॥
 यश कीर्ति निवृत्ति आतां माझी वृत्ति विठोबा तूं गा ।
 माझे यम नियम प्राणायाम प्रत्याहार विठोबा तूं गा ॥
 नामा हाणे विठोबा केशव परमात्मा माझा तूं गा ॥ १५३ ॥
 विठ्ठलविण जया न रासे एक घडी । सर्वस्व आवडी विठ्ठलाची ॥
 विठ्ठलचि माता विठ्ठलचि पिता । भगिनी आणि भ्राता विठ्ठलचि ॥

विठ्ठलाचि किंवा विठ्ठलाचि कसी । विठ्ठल सकळ धर्म कुळवेवत ॥
 गुज गौण्य जीविचे विठ्ठला सांगावे । विठ्ठलें पुरवारें कौड त्याचें ॥
 सर्वकाळ करणे विठ्ठलाची कथा । विठ्ठल जडला चित्ता जयाचिया ॥
 विठ्ठल जागृति स्वप्न आणि सुषुप्ति । अखंड वदती विठ्ठल विठ्ठल ॥
 ऐसे सर्वस्वेसी विठ्ठल भजता । सुख आलें हाता विठ्ठलाचें ॥
 नामा म्हणे त्याचे ऋणरज होऊन । जाहलोसे पावन म्हणे भाता ॥
 देव दाखवी असा नाही गुरु । जेथें जाय तेथें दगड शेंदुरु ॥
 देव दगडाचा बोलेल कैचा । कोणे नाळी त्यास फुटेळ वाचा ॥
 देव देव करिता शिणलें माझे मन । जेथें जाय तेथें पूजा पाषाण ॥
 नामा तोचि देव ह्मणी पाहे । नामा केशवाचे न सोडी पाथ १५५
 विठ्ठल मावली कृपेचि सावली । आठवितां घाली प्रेम पान्हा ॥
 न सांगतां सर्व जाणे तान्ह भूक । जवळी व्यापक न विसरे ॥
 माया मोह कैसा करावा सर्वथा । अंतरीची व्यथा तोचि जाणे ॥
 सुखशांति कर्म लेवविली अंगी । लागीं नेवी धगी संसाराची ॥
 वेळनि अभय करे कुरवाळी । करित सावली पीतांबरे ॥
 सुखी नाम माळा कीर्तन श्रवणी । लेवविली लेणी तवविध ॥
 नयनीं अंजन सूडलें सावळें । समाधान झालें सर्व अंग ॥
 अच्युत धर्तत सुवर्णाची पेढी । घातलीसे कठी निधिकार ॥
 चतुर्भुज शोभा रूप मध्ये मणि । प्रभा त्रिभुवती विराजित ॥
 सुकलंग हृद बिबुळी गोजिरी । पद्महस्त शिरी स्थापितसे ॥
 संत पायरव कपाळी दिळका । नाही भय शंका कळिकाळा ॥
 सागुण साजिरा कटीं कडवोरा । अवर्ण दुर्भरा दडबोधु ॥
 काम क्रोधादिक करुनि पुतळे । पायीं जे घातले पायवाह ॥
 वासनेची छष्टि लागेल त्या झणी । वशा चक्रपाणि मारी पुढें ॥
 संतपायीं नामा शृंगारमंडिलु । अर्खा क्रीडतु महादारी ॥ १५६ ॥

दुरोनिओळगित्या अविनाशदेताहे । तोजवळीजातांकायवेईलतेणों ॥
 ऐसा तूं कृपालु लक्ष्मीचा कांत । सांडुनि होतास कष्टी झर्णी ॥
 सेवा सांगा स्वामि वैकुंठनायक । मुक्तिमुक्तिनाथक पांडुरंग ॥
 साधिलें नगर वैकुंठियां शिर । कष्ट दशशिरे एवढे केले ॥
 तें दिलें भिवणा एका नमस्कारा । त्या माझ्या उदारा कां न भजा ॥
 सांडीवरी त्रैलोक्य नेदी सापत्त साता । म्हणे राजसुता नव्हसी तूं ॥
 हें ऐकोनी वत्ता जाग्र तो तत्त्वता । सकल देवा सायां धरिष्ठ केला ॥
 दुर्योधने भोजना बहु केले सायास । परि न घे प्रास तथा घरी ॥
 विदुराचे घरी न पुसतां जाय । भक्तिप्रिय होय स्वामी माझा ॥
 अर्जुनाचे कार्जी सांडी निज पैजा । सुदर्शन वोजा धरियेलें ॥
 आपणलटिकाझालाभीष्मसाचकेला । काळाचाअभुलास्वामीमाझा ॥
 दीक्षित अवदान देती निज करी । परि मुख न करी तथाकडे ॥
 सुकाम्याचे पोहे देखे दृष्टिभरी । तथासी श्रीहरी पसरी हात ॥
 म्हणुनि हा गावा म्हणूनिघां श्यावातोचि आराधावा हृदयकमळी ॥
 हरिगुण नाम होचि प्रिय आम्हां । कीर्त गाथ सामा होऊनि भाव १५७
 संतोषा कारणें सज्जत जीवासी । साक्षाकारी होसी नारायणा ॥
 समान करिसी सर्वाभूती जाण । पत्नीतपावत भाक तुमी ॥
 भक्ति भाव ज्याचा सांग्ये आगळिया । होसी देवराया सर्वविध ॥
 समर्थपणासी कोणा विचारवें । नामा म्हणे भावें कारण हा ॥१५८॥
 योनि मुनि जत तपस्वी याज्ञिक । ते तव पादुका वंदिते शिरी ॥
 हरिहर ब्रह्मा सूर्य चंद्राविक । ओढवी मस्तक रजरेणु ॥
 गंगा सागीरथी होती शुचिमंत । आणिकांनी सात काय सांगो ॥
 नामा म्हणे नेणों मार लुक्ता देवा । कृपालु कैलासा केशिराजा १५९॥
 सर्वाभूती सावे सर्व नारायण । सर्व संस्थापत पांडुरंग ॥
 अशा देववंद्या अगा गोपवंशा । पावत परेशा परमाधीसी ॥

मूर्ते अमूर्ताचा मुक्त परांगता । सर्व सायासीता साक्षिरूपा ॥
 नामा म्हणे देवादानवा जिक्किसी । ते भाके आम्हांसी साभाळावे ॥ १० ॥
 संताची निश्चांति झानियांचे गूज । मुक्तिचें हें बीज मोक्षदाती ॥
 कृष्णा विष्णु हरी सुखंद मुरारी । अच्युता नरहरी नारायणा ॥
 तूचि हें सकळ आवि सभ्य अर्ती । निज सुख संमति सज्जतांणी ॥
 सकळ नारायण पातकभजन । हरि जगज्जीवन परमानंद ॥
 तूचि साक्षा श्रोता तूचि साक्षा वक्ता । तूचि घेता वेता प्रेमसुख ॥
 नामदेव ऐसे नाम त्वां ठेविलें । येणें अनुभविलें प्रेमसुख ॥ १६१ ॥
 विष्णुवास नामा बिनवी पुरुषोत्तमा । सोडवींभवभ्रमापासोनियां ॥
 देऊनि भातुके गडां घाली मिठी । सखा जगजेठी भक्ती भावा ॥
 आधार करानि राहिले पंढरी । तेथे निरंतरी प्रेम दावी ॥
 नामा म्हणे सेवा करोनियां शुद्ध । संसार संबंध नाही त्या ॥ १६२ ॥
 योगी हे शिणती तुझिये प्राप्तिलागीं । नातुडसी जगीं कवणासी ॥
 एक जडा तखें स्वयें वाढविती । विगंबर होती एक देवा ॥
 त्यासी तुझी भेटी नव्हेचि कल्पांती । अखंड शिणती साधनांन ॥
 आमचे सन्निध सर्वदा राहसी । आमच्या भार्यासी पार नाही ॥
 धन्य झालो आम्ही तुझिया प्रसादें । नाचे तुझ्या छंदें नामदेव ॥
 मजसाठीं काय लाजतोसी देवा । तृणा आणि जीवा साच होसी ॥
 ते काय पवाडे गमाविलो ब्रीदें । ब्रह्मादिके वृंदें ध्याती कैसी ॥
 जाणता नेणतां सवीसी चढार । भवसिंधु पार पावविसी ॥
 नामा म्हणे तुझे उपकार ऐसे । दावी जगदीशा देळामात्रे ॥ १६३ ॥
 लव सिमिष म्हणतां आहे नाही पाहतां । क्षण एक संपादितां विषयो हा ॥
 स्वहित तें आचरा हित तें विचारा । नामी भाव धरा जाणतेनी ॥
 संपत्तीचे घळें एक जाहले आंधळेवेदिलें कळिकाळें स्मरण नाही ॥
 एक विद्यावंत जातीचा अभिमान । तें नेले तमोगुणें रसातळां ॥
 मिथ्या सायासीह करुनि हव्यास । वंचिलें आयुष्य वांयाधिण ॥
 नामा झणे कृपा करुनि पेशा जीवा सोडवीं केरावा सायबापा ॥ १६४ ॥

चांदणे नावडे चोरा । सकलुष्टि नावडे राडिक्या पोरा ॥
 घुम नावडे कुंजरा । सत्य कुचरा नावडे ॥
 चंदन जाणावा सुरगंधाची धृति । कर्पूर जाणावा उत्तम याति ॥
 हंस जाणावा चालतिये राति । कौकिल्य श्रुति ओळखावी ॥
 लाव जाणावी उफराटिये दृष्टी । क्रीडी जाणावा भौवयांसी राखी ॥
 लटिक्या जाणा बहुता गोष्टी । तष्ट कुचैष्टी ओळखावा ॥
 नारी जाणावी भ्रतारभाति । आचार जाणावी महा सति ॥
 धनुष्य जाणावा संभ्रान्त्युक्ति । सत तापसि ओळखावा ॥
 जयी घातलिया निघे खरा । ज्ञान धणे तोचि चतुरा ॥
 शिरळी जाणावी नीच उत्तरा । कुसळी घरोधरा फिरतसे ॥
 इष्टुकिया बोलाची त मानावी खति । विठ्ठलचरणी ठेवूनिपां मसि ॥
 प्रसन्न होईल लक्ष्मीपति । धाणे विष्णुकास नामा ॥ १५५ ॥
 वेध पडे तंत्र देहाचा अभिमान । परि न करी अज्ञान आहमधित ॥
 मी माझे धाणतां गेले नेणों किती । एक चक्रवर्ती असंज्यात ॥
 क्षणक्षणा वेध आयुष्य में काटे । वासना ते वाढे सित्य मवी ॥
 मोहाची सोयरी मिळाली चोरवी । खाऊनि रोववी घर पोति ॥
 जोंवरी संपत्ति तंववरी हे सखे । गेलीया तें भुके सुणें जैसे ॥
 नामा धाणे केशवा मीजो लुहा वास । मज आहे विश्वास लुह्या मामी
 मुलले हे लोक काळाचे कांतुक । सुरशक्रादिक पाहताती ॥
 देवा लुही साया अगम्य असाध । प्रपंचाचा वेध सुदो नेवी ॥
 माझे घरदार हा माझा सत्कार । मी मोठा चतुर धणोनिया ॥
 आपणा देखतां जाती ते पाहती । मीपणाची भांती सुवों नेणें ॥
 तासा धाणे आतां काय म्या बोलावी भोजत असावे चौव्याशीला ॥ १५६ ॥
 पहा परदारा जननिघे समान । परद्रव्य पाषाण धणोनि मारी ॥
 निवेसी तू सुका होऊनि तरवता । परवेची निरुता त घाली दृष्टी ॥
 ऐसे दह मनीं धरुनि राहसी । तरी माझे पावसी सिलपव ॥

पराकारणें प्राण वेंचि जो सर्वथा । जाणें परप्रयथा कळवळोनि ॥
 परमुख संतोष धरी जो मानसी । जरी परळोकासी जाणें आहे ॥
 देहींचा अभिमान न धरावा चित्ती । धरावी उपशति उपशसु ॥
 सर्वकाळ प्रीति संतांचि संगति । गावीं अनुरागे प्रीति नामें साशी ॥
 सर्वाभूती सर्वदा ऐसी समबुद्धि । सांडावी उपाधि प्रपंचाची ॥
 सर्वकाळ परमात्मा आहे सर्वदेशी । हे भावना अहमिंशी दृढ धरी ॥
 संतसमुदाय मिळती जेथें जेथें । जावें तेथें तेथें लोटांगणी ॥
 धिता न करीं नाम्या येणें तरसी जाणातुज सांगितली खूण निर्वाणीची
 संग खोटा परमासीचा । नाश होईल या देहाचा ॥
 रावण प्राणासी मुकला । भस्मासुर भस्म झाला ॥
 गुरुपत्नीशीं रतला । क्षयरोग त्या चंद्राला ॥
 ईद्रा अंगी सहस्र भगे । नामा म्हणे विषयासंगे ॥ १६९ ॥
 कायारूप जिचे दिनवट अती । माऊली घन्य ती आहे नारी ॥
 तिर्येवरी सज कदापि नव जाये । भजना न होये कदा चढ ॥
 ऐसिये माऊली परउपकारी । घात हा न करी भजनाचा ॥
 नामा म्हणे त्याचे चरण वंदावे । वदन पहावें माऊलीचें ॥ १७० ॥
 परवारा परधन परनिद्रा परपीडण । सांडोनियां भजन हरिचें करा ॥
 सर्वाभूती कृपा संतांची संगति । मग नाहीं पुनपावृत्ति जन्ममरण ॥
 शाखाचे हे खार वेदाचे रावहार । तें नाम परिकर विढीवाचें ॥
 नामा म्हणे नलगे साधन आणिक । विषली सज भाक पांडुरंगें ॥
 धीर धरी सत्य हे तो नारायणा । शुद्ध आचरणां न सांडावें ॥
 लौकिकाची कांहीं न धरावी लाज । हेंचि निज काज साधावें तें ॥
 वंभ अभिमान सर्व त्यजोनियां । शरण त्या सखीया जावें आतां ॥
 निदा करीती तो मानावा ओदर । स्तुति तें उत्तर नायकाचें ॥
 न धरावी चाड मानासन्मानाची । आवडी भक्तीची रुढवाची ॥
 नामा म्हणे हेंचि रुढवाचें मानसी । क्षण्यक मानासी विसंबू नये ॥ १७१ ॥

एकी एकादशी करितां काय वेंचे । उपवासी राहतां काय वेंचे ॥
 एक तुळसीवृक्ष वाहतां काय वेंचे । पाषळीं वंदितां काय वेंचे ॥
 तुज जागरणा जातां काय वेंचे । हरिहर म्हणतां काय वेंचे ॥
 संतसमाराभा जातां काय वेंचे । वरणरज वंदितां काय वेंचे ॥
 एक दंडवत करितां काय वेंचे । अपराधी म्हणवित्तां काय वेंचे ॥
 एक प्रदक्षिणा करितां काय वेंचे । तीर्थयात्रेसी जातां काय वेंचे ॥
 ऐसीनिमाली भक्ति कान करिती निर्वैवानामा म्हणे केशवा अनुसरमां
 निविलें हें जन सुखें तिदू यावें । सज्जनी क्षोभाचें नये बापा ॥
 निवास्तुति ज्याला समान पै झाली । त्याची स्थिति आली समाधीला ॥
 शत्रुमित्र ज्याला समसमानत्वे । तोचि पै देवातें आवडला ॥
 माती आणि सोनें ज्या भासैं समान । तो एक निधान शोभीराज ॥
 नामा म्हणे ऐसे भक्त जे असती । तेणें पावन होती लोक तिन्ही १७४
 मूपक हव्याचें चालनि भूमीतें । मांजर तथातें वपतसे ॥
 तसा तुज काळ टपे वेळोवेळां । वेळीं त्या गोपाळा भजावें बापा ॥
 आतुचेनि साप आयुष्य वीसरे । अवचित्तां कांरे डोळा झांकी ॥
 नामा म्हणे अरे निश्चिती हे मूढा । हरीनाम हवा सेवीसीना १७५
 ववरास भरण खळ बुद्धीसि कारण । त्याचें परिहरण रामनाम ॥
 कामसुदीपन दोष आचरण । त्याचें परिहरण रामनाम ॥
 दुर्वासना राहून दुर्बुद्धि आचरण । त्याचें परिहरण रामनाम ॥
 नामा म्हणे कारण संसारतारण । जरी मनीं निधान रामनाम १७६
 आभा संगती नावडे कोही । म्हणोनि झालों वा विवेदी ॥
 मुखमूळ संगतीचें । आम्ही नव्हे त्या गांवींचे ॥
 आभा नाहीं रूप नांव । वस्तोसी नाहीं एक ठाव ॥
 मग व्या वृच्छेसि धाव । आम्ही नव्हे त्या गांवींचे ॥
 स्नान केलें गंगातीरी । गंध लाविलें पंढरपुरी ॥
 सेव्या केली कुण्ठातिरी । आम्ही नव्हे त्या गांवींचे ॥
 भिक्षा वेळीं कोल्हापुरी भोजन केलें मद्राद्वारी ॥

निद्रा केली माहुरी । आम्ही नव्हों त्या गांवींचे ॥
 ऐसियाची संगत करी । त्याचे चरण हृदयी धरी ॥
 नामा म्हणे या संसारी । आम्ही नव्हों त्या गांवींचे ॥ १७७ ॥
 माझिया सन मज उपदेश केला । तो मज बिबला हृदयकमळी ॥
 निवोणीची एक सांगितली खूण । कैवल्य चरण केशवाचे ॥
 वेदशास्त्र श्रुति आणिक पुराणे । पढोनि जाणणे होचि सत्य ॥
 क्रिया कर्म धर्म करणे ज्या कारणे । ते खूण निवोण चरण हेचि ॥
 जप तप अनुष्ठान करोनि साधन । प्रत्यक्ष निधान चरण हेचि ॥
 नामा म्हणे मज कळलें अनुभवेन विसवें चरण जीवें तुझें ॥ १७८ ॥
 घरी नांदतो बरबेपरी । म्हणूनि केलीस अंतुरी ॥
 नित्य भांडण त्या घरी । आणिक कांहीं न देखों ॥
 दुसरी न करावी बाईल । भंड फाजिती होईल ॥
 बोभाट बैसवारा जाईल । बायकाच्या पाणवण्या ॥
 धाकटीकडे पाहतां कोडे । वडील धडधडां रडे ॥
 मेल्या तुझें गेलें मढें । तिकडे कांरे पहातोसी ॥
 वडील बाईल म्हणे उण्या । धाकटी बाईल केली सुण्या ॥
 लाज नाही तुझ्या जिण्या । काळतोड्या बैसलासी ॥
 वडील बाईल धरी दाढी । धाकटी ओढून धरी शेडी ॥
 सांपडलासी यमशाडी । लाशीपरी पडलाशी ॥
 सवती सवतीचा करकरा । उभा शिणलो वातारा ॥
 भेटी करी वर्नीच्या व्याघ्रा । परी संसारा उबगलों ॥
 सवती सवतीची कैशी धरणी । कौतुक पहाती शेजारणी ॥
 त्या पुरुषाची विटंबनी । थोर जाचणी त्याशीं ॥
 नामा म्हणे गा श्रीहरी । दोघी बायका ज्याचे घरी ॥
 त्याचें नसावें शेजारी । थोर दुःख त्याशीं ॥ १७९ ॥

ચેઈલા તો જાણે સદુરવચનીં નિર્ધારે ॥
 નિપરીત ભાવના વિસર પડિલા કેઠીં જયા પરિહાર રે ॥
 આપણા પૈં પહાવયા કવણ લાવું વિવા રે ।
 ચંદ્ર સૂર્ય જેણે પ્રકાશે તોં મોં કેસા પાહું યેઈ રે ॥
 અંત ત્યાસી નાહીં રે સ્થાન માન કાઠીં રે ।
 ચેઈલા તેણે ઓઢાલિલા ઘેરાસી અગમ્ય ખાઈ રે ॥
 પૂર્વ પશ્ચિમ દક્ષિણ ઉત્તર નાહીં વાહીં વિશા રે ।
 મહાપ્રલયીં સપ્તસાગર એક હોતી અનુભવિયા તોં તૈસા રે ॥
 વાહીં વિશા વ્યાપ્તિયા તોં અધકાર મહા રે ।
 રવિ પ્રકાશ જાહરયા આપોઆપ તિરસલા રે ॥
 કાષ્ઠી પાવક વપજલા તોહીં તથા સમ રે ।
 નામા મ્હણે કેશીરાજા ચેઈલયા આઘાં તુઢી રે ॥ ૧૮૦ ॥
 ક્રિયા કર્મ ધર્મ તુંચિ હોસી માણે । રાંચણ મીં તુઢેં દાર વેવા ॥
 મજ પાઠિસી તૈસે પાઠીં પ્રીતાનાથા । ન સોઢીં સર્વથા નામ તુઢેં ॥
 ગાઈન તુઢેં નામ દ્વયીં ધરોતિ પ્રેમ । દાચિ નિત્ય ધર્મ સર્વ માણા ॥
 નામા મ્હણે બિઠો કૃપેલયા સાગયાતું આનંદાં સોઢયા આવિઅંતી ૧૮૧
 હજારી પક્ષિણી ગેલી અંતરાઠીં । ચિત્ત બાઝાજવઠીં ઠેવૂં નિયા ॥
 તૈસે માણે મત રાહો કોં ઈશરી ॥ મગ સુલે સંસારી અસેન કોં ॥
 ધેલુ ચરે વત્તીં વત્સ અસે ઘરીં । ચિત્ત વત્સાવરીં ઠેવૂં નિ ફિરે ॥
 દુહીવરી તુઢી સલિસી મોષ્ટિ કરી । ચિત્ત તુઢીવરીં ઠેવૂં નિયા ॥
 વિશ્ણુવાલ નામા વિનવો પરોપરી । હેં પ્રેમ શ્રીહરી ધાવેં મજા ॥ ૧૮૨ ॥
 વહુત દિવસ તુમચે ગાંતીં । આતાં કૃપા અસોં ધાવી ॥
 આઘીં જાતોં આપુલયા ગાંતીં । ત્રિઘોષા લોભ અસોં ધાવા ॥
 તુઢેં પાપીં માણે મન । માણે ઠાપોં તુઢા પ્રાણ ॥
 લિલિત પત્ર પાઠવાવેં । માણે સ્મરણ અસોં ધાવેં ॥
 નામા મ્હણે જી કેશવા । અલંદ પ્રેમભાવ ધાવા ॥ ૧૮૩ ॥

बोलू ऐसे बोल । जेणे बोलें विठ्ठल बोलें ॥
 प्रेम सर्वांगाचे ठाणी । वाचे विठ्ठल रखुमाई ॥
 नामू कीर्तनाचे रंगी । ज्ञानदीप लावू जणी ॥
 परेहुनि परतें घर । तेथे राहू निरंतर ॥
 सर्वसत्ता आली हाता । नामयाचा खेचर दाता ॥ १८४ ॥

(जनाबाहेर)

भक्ति ते कठीण इंगळासी खाई । रिघणें त्या डोही कठीण असे ॥
 भक्ति तें कठीण विषग्रास घेणें । उदास पै होणें जीव भावें ॥
 भक्ति ते कठीण भक्ति ते कठीण । खड्याची धार बाण न सोसी तया ॥
 भक्ति ते कठीण विचारुनि जती । भक्तियोगें संतसमागसी सर्व सिद्धी ॥

जनी क्षणे नामदेवासी । चला जाऊं पंढरिणी ॥
 आला विषयाचा कंदाळा । जाऊं भेटू त्या गोपाळा ॥
 आवडीनें जगजेठी । गळां घालुनियां मिठी ॥
 आवडीनें गुज कानीं । क्षणे नामयाची जनी ॥ १८५ ॥
 आतां भीत नाही देवा । आदि अंत तुझा ठावा ॥
 झालें नामाचेनि बळकट । तेणें वैकुंठ पायवाट ॥
 ज्ञान वैराग्य विवेक बळें । तें तंत्र आझांसवें खेळें ॥
 दया क्षमा आझापुढें । जनी क्षणे झाले वेढें ॥ १८६ ॥
 आझी पातकांच्या राशी । आलों तुझ्या पायांपाशी ॥
 ममा येइल तें तू करी । आतां तारी अथवा मारी ॥

जनी क्षणे सुखीवरी । एक अससी तू बाहरी ॥ १८८ ॥

आझी स्वर्ग लोक मानू जैसा ओक । देखोनियां सुख वैकुंठीचें ॥
 न लो वैकुंठ न वाळुं कैलास । सर्वस्वाची आस विठोपाशी ॥
 न लो संतति धन आणि मान । एक करणें ध्यान विठोबाचें ॥
 सत्या कीं मायिक आमुचें बोलणें । तुमची तुझां आणि सांगा हरी ॥
 जीवभात्र आझी सोडू ओवाळुनि । क्षणे दासी जनी नामयाची ॥

सी तों समर्थाची वासी । मिठी वालीन पायांसी ॥
 हाचि माझा दृढभाव । करीन नामाचा परसव ॥
 आकां दासीस हें काम । सुखीं विठ्ठल हरिनाम ॥
 सर्व सुख पायीं लोळे । जती संगे विठ्ठल बोले ॥ १९० ॥
 (एकनाथ.)

न लगतां क्षण । करी आपुल्यासमान ॥
 ती हा पंढरीचा राणा । बहु आठवती मत्ता ॥
 न पाहे यातीकळ । शुद्ध अथवा चाडळ ॥
 कीनाचा वयाळ । बहु दासांची कळवळ ॥
 एका जनावती भावें । त्यासी एकवेळ गावें ॥ १९१ ॥
 जेथे जावें तेथे देवची सांगार्ते । ऐसं केले नाथें पंढरीच्या ॥
 अंतरी बाहेरी एकमय झालें । अवघें कोदाटलें परज्या ॥
 शब्द तेथे झाला समूळची वाव । गेला वेदभाव हास्पोती ॥
 एका जनावती ऐशी झाली वृत्ती । वृत्तीची निवृत्ति चिदांतरी ॥ १९२ ॥
 अणुरेणुपासोती ब्रह्मांडी भरला । तो म्यां देखिला विदेवरी ॥
 स्थावर जंगम भरुनी उरला । तो म्यां देखिला पंढरीये ॥
 वेद सांग पुराणें गाती जथासादी । तो पुढलीका पाठीं उभा दिसे ॥
 वेडावल्या श्रुति न कळे म्हणती । तो उभा श्रीपति वालुवंती ॥
 संताचा समागम गाती आनंदानें । तो हरि कीर्तनें नाचतसे ॥
 एका जनावती सुखाचा सागर । विठ्ठल कल्पतरु धोळला आम्हां ॥
 जन्मोजन्मी आम्ही बहु पुण्य केले । मग या विठ्ठले कृपा केळी ॥
 जन्तोनी संसारी झालों याचा वास । माझा तो विश्वास पांडुरंगी ॥
 असर सुखासी मघावरी साशी । तैसें या देवासी मज माझे ॥
 जागिका देवासी नेणे माझें चित्त । गोड गातां गीत विठोबाचें ॥
 एका जनावती मज तेथें न्यावें । हाडसोनी यासं संतापाची ॥ १९३ ॥

भक्ति मुक्तीस कारण । हरीचें जन्म कर्म गुण ॥
हरिकीर्तनाची जोडि । सकळ साधनें होती बाबुडी ॥
शिला तारिल्या सागरी । गोवर्धन उचलिला करी ॥
निमाला गुरुपुत्र आणिला । मुखें दावाभि प्राशिला ॥
तो सांवळा श्रीहरी । एका जनार्दनी चरण धरी ॥ १९५ ॥

(निळोबा)

चौदा भुवनें पोटी । सकळ तीर्थे ज्या अंगुष्ठी ॥
तो हा देखिलेला डोळा । विठो घननीळ सांवळा ॥
जों जों दिसे दृश्याकार । तों तों जयाचा विस्तार ॥
निळा म्हणे उत्पन्न होती । जीवें जेथें तथा जाती ॥ १९६ ॥
जेणें पृथ्वीसी धरिलें । सूर्या प्रकाशें उठिलें ॥
चंद्रबिंबीं अमृत ठेविलें । तेणें निववीत जगा ती ॥
गगना पवाडू दिवला । मेरु स्तंभ उभारिला ॥
गती पन्नवही उडविला । वाही दिशा फिरतसे ॥
जेणें अग्नीसी दीपन । जीवनीं ठेविलें जीवन ॥
आर्पोनिधी जळें पूर्ण । क्षीरें सागर भरिलेला ॥
नाना अग्नीं ठेविली तृप्ति । नाना परिमळ पुष्पयाती ॥
माना रसस्वाद फळाप्रति । पवढी युक्ती कोणाची ॥
अपार चावणें फुलौरा । जेणें शोभविलें अंबर ॥
पज्जन्याच्या धरुति धारा । जेणें पिकाविलें धरणीतें ॥
जेणें इंद्राविका देवा । पर्वा स्थापुनी वाटिल्या सेवा ॥
जेणें मर्दुनी वैद्यदामवां । केला सांभाळ भक्तांचा ॥
जो या प्राणातें चाळिता । जीवा जिवणें ज्याचिया सत्ता ॥
सर्नी संकल्पाचिया चळथा । उठवी सत्ता हे कोणा ॥
जो या श्रुतीतें पढविता । परमासृतातें जीववीता ॥
सूर्या अंजल लेवविता । अवघी सत्ता हे ज्याची ॥

चराचर व्यापूनियां वरला । उभा विदेवरी ठाकला ॥
 निळा म्हणे तेणें केला । बुढी माक्षिये प्रकाश ॥ १९७ ॥
 भाविकांचें अवघेंचि गोड । करुनि कोड स्वीकारी ॥
 भोळानाथ पंदरीचा । न करी दासाचा अतिक्रम ॥
 न म्हणे रुख थोडें काहीं । घाली अवघेंही सुखीचि तें ॥
 निळा म्हणे कृपार्वत । उभा तिष्ठत विदेवरी ॥ १९८ ॥

भेट.

(नामदेव.)

चारचार काय विनवावें आतां । संसजावें चित्ता आपुलिथ्या ॥
 तू काय म्हणसी कदाळेल हाचि । जाईल वगाचि वडोभिया ॥
 मजलागीं देवां जासी चुकवोसी । आणित धरुनि तुजलागीं ॥
 दड भक्ति भाव प्रेमाचा हा दोरा । बांधीन सत्वर तुझे पायीं ॥
 नामा म्हणे बोल काय विठो आतां । भेटावें सर्वथा यांत वरे ॥ १९९ ॥
 भेटी लागीं जीवा लागलीसे आस । पाहें राजविवस वाढ तुष्टी ॥
 गौर्णमेचा चंद्रमा चकोरा जीवन । तैसें माझे सत वाढ पाहे ॥
 विवाळीच्या मूळ्या सोडी आस केली । पाहता वाडुली मायबापा ॥
 नामा म्हणे आम्ही लेकराची जाति । भेटावया खत्री वास्तसे २०० ॥
 संसारपडचकी पडिलीं महाखोही । सोडवण्या येई पांडुरंगा ॥
 दुवडावडी धांव दुवडा दगाडी धांव । नको भक्तिभाव पाहो माझा ॥
 माझी चित्तवृत्ति अज्ञान हे गार्ह । व्याघ्रें धरिली आहे अडकार ॥
 पंचाननी मज वेतले वेडोसि । नेलाति काळोसि प्राण साक्षा ॥
 गर्जेद्राकारणें पातळीं तुमां उडी । तैसा लवळसवडी पावे मज ॥
 नामा म्हणे मज तुझाचि आधार । पोसणां डिंगर जन्मीजन्मी २०१ ॥
 कांदो भोळलिलें कवणा निरविलें । कठिण कैसे झाले चित्त तुझे ॥
 करुणा कळोळणी असत खोजीवनी । चितिल्या निर्वाणी पावेवरी ॥

अपराधी अनाथ जरी झाले असंगळ । करावा सांभाळ लागे त्याचा ॥
 नामा म्हणे विठ्ठले आलों मी तुजपारी ॥ केशवा सेवसी अनाथनाथा ॥
 अनाथ अनाथ म्हणती माते । अनाथनाथ म्हणती तूते ॥
 आपुलें शीव साच करी । भेद मज एक वेळ मुरारी ॥
 पतीत प्रतीत म्हणती माते । पतीतपावत म्हणती तूते ॥
 दीन दीन म्हणती माते । दीनानाथ म्हणती तूते ॥
 आर्त आर्त म्हणती माते । आर्तपरायण म्हणती तूते ॥
 नामा झणे ऐकें सुजाणा । नाइकसी तरी लाज कवणा ॥ २०३ ॥
 बोल्यावू पाठवू एवढी कैची शक्ति । या रंगा श्रीपती त्वां वा यावें
 येईगा विठ्ठला बाहातसे आतां । या रंगी अनंता त्वां वा यावें ॥
 धांवत त्वां यावें धांवत त्वां यावें । या रंगी नाचवें पांडुरंगा ॥
 तिन्ही त्रिभुवनी तुझीच करणी । ठाव भागे चरणीं सामवेच ॥ २०४ ॥

चरणसेवा.

(नामवेच.)

बहु पुरें पाहिलीं बहु दुःखें साहिलीं । बहु चिंता वाहिली दुर्धरें ॥
 बहु असक्तता बहु बोळंगणा । बहु विदंबना झाली माझी ॥
 बहु काळ गेले अनुचित केलें । परि नाही गाइलें नाम तुझे ॥
 बहु जन्माशेषदी स्वासी तुझी भेदी । बहुत हिंपुटी झाली देवा ॥
 नामा म्हणे केशवा एक चरली वासना व्याधी नारायणा चरणसेवा ॥
 रात्रंदिवस खेती वाटे माझे जीवी । अनुदिनीं आठवीं चरण तुझे ॥
 नेरें पांडुरंगा आपुलिया गावां । तूं माझा विसावा जीवलंग ॥
 मी एक बापुडें रंकाहूसि रंक । त्रिभुवननायक कीर्ति तुझी ॥
 मी तुझे पोसणें वास पै तुर्बळ । तूं दीनवत्सल स्वासि माझा ॥
 तुझे मी अनाथ चरणीं ठेवीं माथा । सांभाळीं ससर्था शीव तुझे ॥
 नामा म्हणे विठ्ठो झालों कासावीस । पुरवीं माझी आस सायबापा ॥

वेह जावो अथवा राहो । पांडुरंगीं हठ भावो ॥
 चरण न सोडीं सर्वथा । तुझी आण पंढरिनाथा ॥
 वदनीं तुझे मंगलनाम । हवथीं अखंडीत प्रेम ॥
 नामा म्हणे केशवराजा । केला नेम चालवीं माझा ॥२०७॥
 तुझे पायीं माझ्या मने विलही बुडी । इत्रिये बापुडीं वेडावलीं ॥
 इद्रिये त्रिपय जाणावे कवणे । जाणोनि भोगेणें कवणें स्वासी ॥
 वेह सहजस्थिती पाहिलें निष्काम । हवथीं सप्रेम बोसवत ॥
 नामा म्हणे भक्तजनवत्सला । क्षण जीवावगळा न करी मज ॥
 माझे सर्व भाग्य केशवाचे पायीं । आणिक उपाय नेणों आम्ही ॥
 पक्षी अवचित अरणांत आला । घेऊनियां गेला चारा तेणें ॥
 हाठकरी आम्ही हाटासी पै गेलों । फिरोनियां आलों गात्रामाजीं ॥
 नामा म्हणे नमूं सर्व जीववंत । विसे ते अनंत दृष्टीपुढें ॥ २०९ ॥
 गाणीं सी गाईलों भावीं वाखाणिलों । जन्मोनियां झालों दास तुझा ॥
 आता माझी लाज राखें नारायणा । झपीं केविलवाणा वेशोवेशीं ॥
 साय दुःखानिलों मोह भोकळिलों । सोय पै सुकळों संसाराची ॥
 विषयां जिथलों गोत्रजां तुवलों । जन्मोनि पै आलों तुझे पायीं ॥
 पडवरीं सांडिलों प्रवृत्ती दंडिलों । सीपणा सुकळों सायबापा ॥
 नामा म्हणे तुझ्या चरणाची आवडीं लागली न सोडीं चित्त माझे ॥
 नको रा मोकळें दीना पंढरिनाथा । तुजविण आतां कोण धावे ॥
 अमराभाचरा कोटी पाहूं नको कांही । येगे विटाबाई झडकरी ॥
 माझ्या बोवासाळीं पाठसोरा होसी । पावत प्रीवासी छाने बोल ॥
 नामा म्हणे जमती नूषि चराचर । तारिले अपार जड जीव २११
 तुसा विष्णुदास म्हणतासी जरीं । नाही माझे अणी प्रेमभावो ॥
 तेणें बोर लाज वाटे पंढरिनाथा । ये माझ्या हवया एक वेळां ॥
 छेताहैतभाव आहे माझे ठायीं । अस्तुभव नाही स्वरुपाचा ॥

देखावेसी वैसे संतांचे संगती । नाही माझे चित्ती पयान तुझे ॥
 नामा म्हणे माझा उजळ करीं माथाभेदी देउनि संतां निरबी मज ॥
 अरे स्फुरती भुजा दंड वक्षस्थळ । हवें नेत्रकमळ विकासले ॥
 आनंदें रोमांच उभारले अंगी । क्षेम दे गा वेगीं भक्ताया ॥
 मज नानारूपे तुमचेनि संधर्में । केलीं जन्म कर्में असंख्यात ॥
 तुमचे बावडी असे मी विकिला । तुठसी कां वहिला आलिंगना ॥
 हृदयींचे गुज सांगतां सकळिकां । तेणें मज सुख होईल जीवा ॥
 परतीनि दिठी पाहे आळुमाळ । तेणें हरे सकळ भ्रम माझा ॥
 भक्तजनवत्सल भक्तांचा विसावा । भक्ताच्या भावा भुलला कैसा
 कटीं कर ठेवूनि वभा पुंडलिका द्वारीनामया स्वामि हरि त विसर्वा ॥
 भेटिलागि माझा फुटतसे प्राण । काया वाचा मनें जीवेंभावे ॥
 ज्या देखें त्या पुसैं हेंचि मात । कै मज अनंत बोलावील ॥
 संतसमागमें दसरा दिवाळी । ठेवूनि निवळी वाहें सदा ॥
 सखे पंढरीचे येती वारकरी । आर्त निरतरी त्यांचे पायीं ॥
 नामा म्हणे ऐसे करीं दंडवत । आमुचे पुनीत मायबापा ॥२१४॥
 वेदपरायण मनीं तो ब्राह्मण । चित्त समाधान संतुष्ट सदा ॥
 घेरा माझें नमन सर्वसाधारण । ग्रंथाचें राखण म्हणोनियां ॥
 साखजपंडित तोचि मी बहुमानी। जो आपणार्तें जाणोनि तन्मय झाला
 पुराणिक ऐसा मानितो कृतार्थ । विषयीं विरक्त विधी पाळी ॥
 मानी तो हरिदास ज्या माझी विन्दास । मी त्याचा दास देहभावे ॥
 नामा म्हणे ऐकें कही भेटविसी विठ्ठला । त्यालागीं फुटला प्राण माझा
 जैसा वृक्ष नेणे मान अपमान । तैसे ते सज्जन वर्तताती ॥
 येऊतीया पूजा प्राणि जे करिती । त्याचें सुख चित्तीं त्या नाही ॥
 अथवा कोणी प्राणि येऊनि तोडिती । त्या न म्हणती ठेवू नका ॥
 निंदास्तुति सप्त मानितो जे संत । पूर्ण धैर्यवंत साधु ऐसे ॥
 नामा म्हणे त्याची जरी होय भेदी । तरी जीव शिवा गांठी पडूनि जाय

मन्त्रयंत्र वीक्षा सांगतील लक्ष । परि राम प्रत्यक्ष न करी कोणही ॥
 प्रत्यक्ष वावील राम धरीन त्याचे पाय । आणि कांची काय चाळमज ॥
 सर्व कामी राम भेटविती साते । जीवे भावे त्याते ओवाळीन ॥
 नामा म्हणे आम्हां थोर लाभ झाला । सोडरा भेटला अंतरीचा ॥
 ज्याचियारे मने देखियेलें तुज । त्याची लोकलाज मावळली ॥
 नाही त्या कित्या नाही त्या कर्म । वर्णाश्रमधर्म सुख दुःख ॥
 नाही देवस्मृति जाती कळ भेव । अखंड आनंद ऐक्यतेचा ॥
 नामा म्हणे त्याचे चरणरज व्हावी हीच भाग्य यावे केशिराजा ॥ १८ ॥
 सोडोनि अभिमान सोडो शरणागत । ऐसियाचा अंत पहासी काही ॥
 माझे गुण दोष मनीं गा न धरी । प्रतीत पावन जरी झणविसी ॥
 पडलिया पापराशी झणों देसी देवा । हे लाज केशवा कोणास जी ॥
 नामा म्हणे देवा चतुरा शिरोसणी । निकुरा होसी सर्णी मायबापा ॥
 वासतेचा फांसा पडिला माझे कंठी । दिडळों जगजेठी नाता पोसी ॥
 सोडवीं गा देवा दीनदयानिधी । मी एक अपराधी वास तुझा ॥
 शरण आलियाचे न पाहसी अवगुण । कुवेचे लक्षण तुज साजे ॥
 विभुवर्ती समर्थ उदार मत्ताचा । छपाळू दीनाचा जीव तुझे ॥
 गजेंद्र गणिकेची राखिली तुवां लाज । उठरिला विज अजामेळ ॥
 नामा म्हणे देवा अन्हेरसी मज । जरी थोर लाज येईल तुला ॥
 तुज गीती गाता तयेसी पांडुरंगा । प्रेमेचि वडें गा पायांपाशी ॥
 वांकडें तिकडें जेसें आलें तैसें । गावया उरझास वजमळा ॥
 त्याचि भरे तोडा आलें तें नीलती । नाम मुखीं घेतां अखंडित ॥
 तुला म्हणवितों साभाळावे देवा । नामया केशवा सर्वकाळ ॥ २२ ॥
 अपराधाच्या कोडी होचि माझी जोडी । प्रतीत पावन मीदी तुझी देवा ॥
 माझिमांसि देवें ऐसेचि घडलें । मू तंग आपुलें न संडिसी ॥
 सहज अपराध घालीं माझे पोटी । तारी जगजेठी म्हणे नामा ॥
 देवा माझे मज ठेवीं तुझे चरणीं । पाळीं माझे मनीं रूप तुझे ॥

मज या लोकांचा शीण असे मनांतु । तुजचि चिंतीतु इत्यकमळीं ॥
 चंदनाच्या हत्ती वेधले तरुवर । सबाह्य अभ्यंतर काय झालें ॥
 सरिता सिंधुमाजी भिळीनि लपली ॥ नामा म्हणे तैशी गति झाली ॥
 काय अपराध पाहसी कोणाचे । धावे भाविकांचे कामकाजी ॥
 काय केशीशजा वाणूं मी दुबळें । शरणागता लळे पुरविशी ॥
 पतीतपावत्र जीव चराचरी । तेथें मी भिकारी कोणीकडे ॥
 नामा म्हणे तूचि करिशी उद्धार । मज देवा पार नाही भाग्या ॥२४॥
 काय करूं आतां देवा विश्वंभरा । मजलागीं थारा नाही कोठें ॥
 जवराति सौंदर्यी धायरीं समस्त । काय करूं अंत पहाती माझा ॥
 तूचि मातापिता गुरुबंधु होसी । जाऊं मी कोणासी शरण आतां ॥
 पायीं थारा मागे नाच्याची विमती । चित्त या श्रीपती आतां वेगी ॥
 संसारी गांजलों झणीनि शरण आलों । पाठीसि शिवालों देवराच्या ॥
 कळिकाळा वास पाहों न वेसी । भयंरसा मानसी आहे सज ॥
 नामा म्हणे देवा स्वाभिया तूं एक । आवडता सेवक करीं मज ॥२५॥
 जन्ममरणाची कायसी हे चिंता । तुझ्या शरणागता पांडुरंगा ॥
 जवतीं तुझे नाम अमृतसंजीवनी । असतां चक्रपाणी भय कवणा ॥
 इदयीं तुझे रूप विवले साधार । तेथें कवणा पाए संसाराचा ॥
 नामा म्हणे तुझ्या नामाचा परिवार । असतां कळिकाळ पायांतलीं ॥
 अनाथाचा नाथ भक्तांचा कैवारी । पुराणीं हें शैरी आयिकिली ॥
 रेकोनियां व्रीति झाली तुजपारी । निवारी दुस्खासी कोशिआजा ॥
 त्रितापें तापलों दुःखे भाविल्लों । कासाविस झालों व्यासिंधू ॥
 तुजवीण आतां कोणातें मी सांगूं । तीबीं हा उद्देगु नारायण ॥
 नामा म्हणे आतां तको पाहूं अंत । उदरी स्वरित पांडुरंगा ॥२६॥
 आतिसाजि पडे बाळू । माता धावे कजवाळू ॥
 तैसा धावे माझिया काजा । आकंठा मी वास घुसा ॥

सर्वेचि ज्ञेपावे पक्षिणी । पिळीं पडताचि धरणी ॥

मुकेलें वत्सरावें । धेसु हुंवरत धावें ॥

वणवा लागलासे वर्ती । पाडस चितीत हरणी ॥

नामा म्हणे मेघा जैसा । विनवितो घातक तैसा ॥ २२९ ॥

तुझिया चरणाचें तुटतां अलुसधान । नेलें माझें मन पडवर्गी ॥

धांव गम विठ्ठला सोडवीं आपुला दास । थोर कासीवास केलें बापा ॥

कर्म कुळाचार कोव हा अतिवार । मधें निरंतर भ्रांत केलें ॥

मत्सरें तुजसि दुराविले देवा । लोभें केला गोवा गर्भवासी ॥

इम रसातळीं जातसे वेळनि । विश्ववधु होऊनि पाहसी कैसा ॥

नामा म्हणे मज तुझाचि भरंवसा । अनाथा कुंवसा होसी देवा ॥

काया मने वाचा नेणों भक्तिभाव । करिसी उपाव केशिराधा ॥

थोरपणासाठीं मन घे हव्यासु । मी तो कासाविषु होय देवा ॥

सर्वाभूतांमाजीं समत्व दिसची । नामा म्हणे ऐसी दावी लीळा ॥

जेणें भाक्ति कांहीं करुं कैसी सेवा । हें तो मज देवा समजेना ॥

कहं कैसा जप करुं कैसे ध्यान । ताहीं साक्षें मन स्थिर देवा ॥

कामक्रोध याची मोठी ह जाचणी । झालो वेडारानीं समजेना ॥

नामा म्हणे सास सावळे विठाबाहे । घेऊनियां राहीं हवयामाजी ॥

अज्ञान बापुडे नेणें कांहीं वेडे । जन्मोनि साकडें तुजवि देवा ॥

जाणसी तें करी कृपालु वा हरी । लाज सर्वांपरी आहे तुज ॥

मी तंव अपराधी आहे लक्षकोटी । परी म्हणवितों जगजेठी दास तुझा ॥

ताहीं तुमी सेवा केली मनोभावे । लोभ दम रावें भ्रांत सदा ॥

बहुलां सुखीं तुमी ऐकिली वा कीर्ति । श्रीनाताथ म्हणती आर्तवेधु ॥

नामा म्हणे मज झोकलिसी क्षणीं । अनाथ म्हणवूनि पाळीं देवा ॥

होचि माझो संध्या होचि माझें ध्यान । तुझ्या पायीं सत लागो देवा ॥

होचि माझी विद्धि होचि माझी शिद्धि । अखंड सदाधी पाय तुझे ॥

नामा म्हणे होचि वेईया श्रीपति । कवेचीं विभ्रांति जन्मोजन्मी ॥

हेंचि देवा पै सागत । चरणसेवा अखंडित ॥
 वास थावा पंढरीचा । सदा संग हरिदासांचा ॥
 जन्म होका भलते याति । परि मी न चुके हरिभक्ति ॥
 नामा म्हणे कमळापति । हेंचि थावें पुढता पुढती ॥ २३५ ॥
 माझे सागणे तें किती । दाता लक्ष्मीचा पति ॥
 मेघ वर्षे सुसळाधारी । तेथें चातक चंचुभरी ॥
 महाडोह गंगाजळ । तृप्त एखादा अंजुळ ॥
 साखरेची साठी । तेथें मुंगीची मुखवटी ॥
 नामा म्हणे मी सेवेसी । तूं तो उवाराचा राशी ॥ २३६ ॥

सुक्तिपद मी गा अभिलाषी न चित्ती । झणीं अंतरती पाय तुझे ॥
 निर्वासना चित्तें भजन तुझें करितां । झणीं सायुज्यता देसी मज ॥
 मग मी काय करूं बैकुंठतायका । ऐशा प्रेमसुखा कोठें पाहो ॥
 ध्यान सुखें करूं पाहें हृदयकमळीं । पक्षिणी ऐशी आळी करशी झणीं ।
 संकल्पें थावें वाटे चरणाजवळी । विकल्प काजळी झणीं देशी ॥
 नामा म्हणे आतां काहींच मी न करी । मज होत कोटीवरी गर्भवास ।
 तुझें भक्तिसुख थावें मज प्रेम । वसो तुझें नाम माझे सुखी ॥
 सद्भक्ति विचार राहो माझे चित्ती । होचि कृपामूर्ति थावें मज ॥
 तुझा दास जनीं म्हणवितों विख्यात । पसरिला हात फिरवूं नको ॥
 नामा म्हणे देवा इतुके थावें मज । ऐकोनि केशवराज काय बोले ॥
 भाक्षिया मनासी त्यां केळा विचार । तेणें मज निर्धार सांगितला ॥
 मज नलगे मुक्ति नलगे ब्रह्मज्ञान । सांडोवा होईन पंढरीचा ॥
 इद्रियां मारितां घेती काकुळती । तुज ओळखूं म्हणती ठायीं ठायीं ॥
 श्रवणीं श्रवण अखंड तुझी कीर्ति । विश्व विठ्ठल मूर्ति देखेन बोळीं ॥
 नामाभूतें रसना निवाळी त्या सुखें । नाठवती दुःखें जन्मांतरिची ॥
 नामा म्हणे ऐसा कोण भाग्यहीन । जो धरी वासता बैकुंठीची ॥ २३९ ॥

वतस आसुची मिरासी पंढरी । बिठोबाचे घरी नोंवणूक ॥
 सेवा करुं नित्य नाचू महादारी । नामाची वजरी जागजं तेथें ॥
 साधुसतां शरण जाऊं सलोभाचें । प्रसाद स्वभाचें देती मज ॥
 नामा म्हणे आम्ही पायरीचे चिरे । संत पाय हिरे देती वर ॥२४०॥
 सकलप विकल्प निरसुनियां भ्रांति । दावीन विश्रांति अभिसव तुज
 सर्वभाचें नामी धरुनि आवडी । आस तूं रे सोडी इद्रियांची ॥
 जे जे विषयसुख लागेल तुझे मनी । तें तूं खेवा घाळुनी घेई मज ॥
 भवण घाण रसना स्वखा आणि लोचताहे सकळ होऊनि मीचि भोगी
 यातायाती तुज न घालीरे साधास । धरिं माझा विश्वास दड मनी ॥
 अंतरीचें गुज बोलुनि पंढरिस्ताथ । आलिंगन देत नामपासी ॥२४१॥

भक्तिमाहात्म्य.

(नामधेव).

पंढरीस जावे जीवनमुक्त व्हावें । विठ्ठला भेटावें जीवकरा ॥
 कायावाचामन चरणी देवाचें । प्रेमसुख व्यावें सर्वकाळ ॥
 मुखाचें साजिरे श्रीमुख पहावे । जीवें उतरावें निबलोण ॥
 बाहेरी भीतरी कैवल्य आवचें । वाचें न बोलवे ब्रह्मसंदु ॥
 चिरजीव नामा केठी धरी प्राणा करी तुझे ध्यात रात्रदिवस ॥२४२॥
 राम व्रणती रामाचि होसी । भाक घेई मजपार्शी ॥
 लवण समुद्री जागा मागे । तेंहि समुद्र झालें अंगें ॥
 घात वीपाखरीं रोळी । तेंहि वीप अंगें झाली ॥
 नामा सोनी भाविक लोका । नाम घेतां रात्र नका ॥२४३॥
 नित्य नेम आम्हां चित्तन श्रीरामा । आणिक उपमा नेहो नेहो ॥
 बळबळो हरि भूत भाव निर्धारी । विसे कराचरी हरिरूप ॥
 जे जे पडे छष्टी अणिक नाही सुखी । इच्छिनी भेटी होचि विसे ॥
 नामा झणे विठ्ठल सर्वभूती आहे । अणिक उपमा न लागती ॥२४४॥

साठी घडीभाजी । एक वेची देवकाजी ॥
 आराणूक सारुनि काजी । सर्वभावे केशव पूजी ।
 होचि भक्तीचें लक्षण । संतोषला नारायण ॥
 कोटि कुळे पावन तुझी । नामा हाणे भाक साझी ॥ २४५ ॥
 गुरुच्या वचने होईल पै ज्ञान । न कळे प्रेम खूण विठोबाची ॥
 वेदी हे विचारा पुरणाति पुला । विठोबाचा कैसा प्रेम भाव ॥
 साधकासी सिद्धि होईल पै प्राप्ति । न कळे निरुति प्रेम खूण ॥
 नामा हाणे सोडा जाणीवेचा सीण । संतांची हे खूण जाणे संत २४६ ॥

भक्ति.

(जनाबाई.)

गंगा गेली सिंधुपार्शी । त्याणें अव्हेरिलें तिसी ॥
 तरी तें सांगावें कवणाळा । ऐसें बोलें वा विठुळा ॥
 जळ काय जळचरा । माता अव्हेरी लेंकुरा ॥
 जेनी म्हणे शरण आलें । अव्हेरितां ब्रीद गेलें ॥ २४७ ॥
 साझी आंधळ्याची काठी । अडकली कवणें वेठी ॥
 आतां सांगूं मी कवणाशी । आवें पावें हृषीकेशी ॥
 तुजवांचुनी विठुळा । कोणी नाही रे मजला ॥
 साथी ठेवो तुझे चरणी ॥ म्हणे मामयाची जनी ॥ २४८ ॥
 कां गा न येसी विठुळा । ऐसा कोण दोष मला ॥
 सायबाप तूचि धर्मा । मला सांभाळी निर्वाणी ॥
 ह्यां वा उद्धरिलें थोर । तेथें किती मी पामर ॥
 जीतानाथा दीनबंधू । जमी म्हणे कृपासिंधू ॥ २४९ ॥
 नाही केली तुझी सेवा । तुज्ज वाटवसें माझे जिवा ॥
 मष्ट पापीण मी हीन ॥ नाही केलें तुझे ध्यान ॥

जे जे दुःख झाले मला । ते त्वां सोसिले विठ्ठला ॥
 रात्रिविष मजपाशी । वटू काई लागलासी ॥
 क्षमा करावी देवराया । वासी जनी लागे पाया ॥ २५० ॥
 अहो नारायणा । मजवरी कृपा कां कराना ॥
 मी तो अज्ञानाची राशी । म्हणोन आले पायांपाशी ॥
 जनी म्हणे आतां । मज सोडवी कृपावंता ॥ २५१ ॥
 अविशेच्या वो रात्री । आडकळीं अंधारी ॥
 वेधुनी काढावे गोविंदा । मशोवेच्या परमानंदा ॥
 तुझे सन्निधेचे पाशी । ठाव नाही अविशेसी ॥
 तुझे संगती पावन । उद्धरिले अर्धे पूर्ण ॥
 अजामेळ शुद्ध केला । म्हणे वासी जनी भला ॥ २५२ ॥
 मी वत्स माझी गायी । तसे आतां करूं काई ॥
 तुम्ही तरी सांगा काही । शेखी तिसवा विठ्ठलाई ॥
 येई माझिये वरणी । चुकले पाहस्त वासी जनी ॥ २५३ ॥
 सख्या पंढरीच्या राया । घडे दंडवत पाया ॥
 ऐसे करी अखंडित । शुद्ध प्रेम शुद्ध चित्त ॥
 वेध माझ्या चित्ता । हाचि लागे पंढरिनाथा ॥
 जावे ओवाळुनी । जन्मोजन्मी म्हणे जनी ॥ २५४ ॥
 माय गेली बाप मेला । आतां सांभाळी विठ्ठला ॥
 मी तुझे गा लेकलं । तको मजशीं अक्वेरूं ॥
 मविमंज मी तुझी वासी । ठाव धावा पायांपाशी ॥
 तुजविण सखे कोण । साक्षे करील संरक्षण ॥
 अंत किती भादाची देता । थोर भम झाला जीवा ॥
 सकळ जिवान्या जीवता । म्हणे जनी नारायणा ॥ २५५ ॥
 काय करूं या कसीसी । धांव पाव दृपीकेशी ॥
 मज होतो आयुष्याचा । तुझे नांव तसे वाचा ॥

काय जिणे या देहाचे । अखंड बनव्या रात्रीचे ॥
 व्यर्थ कष्टविली माता । तुझे नाम नये गाता ॥
 जन्ममरणाचे दुःख । म्हणे जनी दाखवी मुख ॥ २५३ ॥
 वाट पाहते मी डोळा । कां गा न येसी विठ्ठला ॥
 तू वो माझी निज जननी । सज कां टाकियेलं वर्नी ॥
 धीर किती धरूं आतां । कव घालीं पंढरिनाथा ॥
 मला आवड भेटीची । धनी घेईन पायांची ॥
 सर्व जिवांचे स्वामिणी । म्हणे जनी माय बहिणी ॥ २५४ ॥
 कां गे निष्ठुर झालीसी । मुक्या बाळातें सांडिसी ॥
 तुज वांचोनियां माये । जीव माझा जावों पाहे ॥
 मी वरस माझी माय । न ये आतां करूं काय ॥
 प्राण धरियेला कंठी । जनी म्हणे वेई भेटी ॥ २५५ ॥
 माझिये जननी हरिणी । गुंतलीस कवणे वर्नी ॥
 सुकें तुझें मी पाडस । चुकलें माय पाहें लास ॥
 चुकली माझिये हरिणी । फिरतसे रानोरानीं ॥
 आतां भेटवा जननी । विनवितसे दासी जनी ॥ २५६ ॥
 देहाचा पालव विठोबाची भेटी । जळ लवणा गांठी पडोन ठेली ॥
 धन्य मायबाप नामदेव माझा । तेणें पंढरिराजा दाखविलें ॥
 रात्रदिवस भाव विठ्ठलाचे पायीं । चित्त ठायींचे ठायीं मावळलें ॥
 नामयाचे जनी सानंद, पै झाला । भेटावया आला पांडुरंग ॥ २५७ ॥
 पंढरीचें सुख पुंडलिकासीं आलें । तेणें हें वाढिलें भक्तालार्गीं ॥
 सुक्ति सुक्ति वरदान दिवलें । तेंहि नाहीं ठेविलें आपणांपाशीं ॥
 छदार चक्रवर्ती बाप पुंडलिक । नामें विश्वलोक उद्धरिले ॥ २५८ ॥
 विठो माझा लेंकुरवाळा । संगें लेंकुरांचा मेळा ॥
 निवृत्ती हा खाद्यावरी । सौपानाचा हात धरी ॥

पुढे चाले ज्ञानेश्वर । मार्गे सुचारु सुंदर ॥
 गोरा कुंभार मांडिवरी । चोखा जीवा बरोवरी ॥
 बंका कडियेवरी । नामा करंगुली धरी ॥
 जती म्हणे गोपाळा । करी भक्तांचा सोदाळा ॥ २६२ ॥
 नेदांतीं हें बोलिलें । सिद्धांतीं हें नेमियेलें ॥
 लागा लागा भक्तिवादा । धरा होचि नेमानिष्टा ॥
 वेदवाद्या तें कर्म । साडी न करी अशर्म ॥
 बोचि एक होय ज्ञासी । वेदानिष्ठ म्हणे जती ॥ २६३ ॥

भक्तवत्सलता.

(नामदेव).

आपुली पदवी सेवकासीं द्यावी । तो एक गोसावी पांडुरंग ॥
 भावाचा आळुका शुद्धला भक्तिसुखा । सांपडला फुका नामासाडी ॥
 प्रेसाचा जिव्हाळा नामाची आवडी । क्षणएक सोडी संग त्याचा ॥
 नामा म्हणे आम्हां वीताचें माहेर । तो एक उबार पांडुरंग ॥ २६४ ॥
 देव दयातिथि भक्तांचा कैवारी । नामसाचें तारी सर्वालागी ॥
 तया देवराया गावें ही आवडी । लागे मनी गोडी सर्वकाळ ॥
 नाही यातिकूळ उंच नीच भेद । भाव एक शुद्ध पाहातसे ॥
 नामा म्हणे काय सांगावें नवल । अखंड वंदले व्योमाकार ॥ २६५ ॥
 नामसां वळतां रडतां पडतां । नाम्या अवचितां हातां आळा ॥
 वेतां जातां हरि हरि हरि वाटे । नाम तें जोखवें स्मरा सुखी ॥
 होसतां खेळतां वरी वारी पारी । सुखी हरि हरि म्हणे करी ॥
 खातां जेवतां असमृति खाती । साडी मांडी हरि सर्वकाळ ॥
 नामा म्हणे नामीं आसितांरिति उषा । केशव हरि सन्मुख मुक्ता विखे
 आतां आहे ताही पहातां अण एक । संपत्तीचें सुख विषय हा ॥

हित तें आचरा हित तें विचारा । नामी भाव धरा जाणतेजो ॥
 संपत्तीच्या बळें एक झालें आंधळें । वेढिलें कळिकळें स्मरण नाही
 एक विद्यावंत जातीच्या अभिमानें । नेळें तमोगुणें रसातळा ॥
 भिथ्या माया मोह करेनी हव्यास ॥ वेंचिलें आयुष्य बायांविण ॥
 नामा म्हणे कृपा करुनि ऐशा जीवा । सोडवी केशवा मायनामा ॥
 ब्रह्माब्जतायक विश्वाचा गोसावी । तो केला पांडवी म्हणियारा ॥
 आवाचा लंपट भक्तां पराधीन । सोडोनी अभिमान दास्य करी ॥
 भाजीचिया पानां संतोपला हरी । जयाचे उदरी चौदा सुवने ॥
 जनक श्रुतिदेवें धरियेला करी । दोघांचिये धरी घेतो पूजा ॥
 पुंडलिकें बैसों टाकियेली वाद । तैसेचि वैकुंठ वसविलें ॥
 नामा म्हण तुम्ही विठ्ठलचि धरा । चरणीं तुम्हां यास वेईल देखा २६८

(जनाबाई.)

ज्याचा सखा हरी । त्यावरी विश्व कृपा करी ॥
 जणें पडों नेदी त्याचें । वारें सोसी आघाताचें ॥
 तथावीण क्षणभरी । कदा आपण मंढे दुरी ॥
 आंगा आपुले ओढोनी । त्याला राखे जो निर्वाणी ॥
 ऐसा अंकित भक्तांसी । म्हणे नामयाची दासी ॥ २६९ ॥
 पक्षी जाय दिगंतरी । बाळकांसी आणी चारा ॥
 भार हिडते आकाशी । सांप घाली पिळांपाशी ॥
 माता गुंतली कामासी । चित्त तिचें बाळापाशी ॥
 यानर हिंडे झाडावरी । पिली बांधोनी उदरी ॥
 तैसी आद्यासी विठ्ठल माये । जती वेळोवेळां पाहे ॥ २७० ॥
 यातिहीन चोखामेळा । त्यासी भक्तांचा कळवळा ॥
 त्याचा झाला म्हणीयारा । राहें घरीं धरी थारा ॥
 देह बाळविळा त्याणें । हासे जती गाय गाणें ॥ २७१ ॥

अक्कीसाठी याति नाही । नाही त्यासी वे सोई ॥
 रोहिदास तो चांभार । त्याचा करी कारभार ॥
 जो कां भक्त यातिहीन । वेव करी त्याचा मान ॥
 त्यासी भक्ताचा आधार । वाढ पाहे निरंतर ॥
 जनी हाणे भक्तासाठी । विठो सदा गोण्या लोटी ॥ २७२ ॥
 (जनार्दन)

अफि नाही नामी तो चांडाळ पतितातोची जाणावा कुदिसत नष्ट येथे
 प्रपंचकर्तरी बुडोमिया ठेले । संताविण उगले फजील होती ॥
 पुत्र मित्र कांता मालुनी भरंवसा । याचा मोह फांसा जन्मवरी ॥
 एका जनार्दनी धर्ती आहे कोण । न कळे संताविण मिश्रयेसी २७३ ॥
 व्यापुर्तियां भरला देव । रिता ठाव कोठें पा ॥
 त्याचें करारें चितन । मग तुम्हां न पडें न्यून ॥
 ताचें वया विठ्ठल साचा । सोदरा साचा अंशकाळी ॥
 मार्गे पुढें उभा असे । एका जनार्दनी दिसे ॥ २७४ ॥
 मातेचा आठवा बाळावरी छेहे । तैसा धरा देवो मनीं सदा ॥
 बाळा पाहुनीयां माता संतोषत । तैसी धरा हेत वेवावरी ॥
 ओवडें सावडें असोच तें बाळ । तैसा धरा कळवळ वेवावरी ॥
 एका जनार्दनी देव धरा मनीं । आसतीं शयनीं विसरूं नका २७५ ॥
 वस्त्रालागीं गोप धाऊनी वोरसे । तैसें असो पिसें वेवाठाई ॥
 माळसा चुकळी हरीण पाहे वास । तैसा धरा आस वेवाठाई ॥
 मातेलागीं चुके बाळ पडुळतें । तैसें वेवापरतें न धरा मनीं ॥
 एका जनार्दनी देव करी सखा । प्रपंच पारिजात सहज तेणे ॥ २७६ ॥
 ओळा देव ओळा देव । उंच नेणें भाव ॥
 चोखीयाळ्या मार्गे धावे । शेले कबिराचे दिणावे ॥
 खुरप लागे सावसायी । कणें येवो नेही कोणासी ॥

भावाचेति घलें जीवपण वोवळें । मन हें सोंवळें ब्रह्मसाम्य ॥
 एका जनार्दनी भावाचि कारण । सच्चिदानंदावरी खूण दाविली ते ॥
 देह सांडावा ना मांडावा । येणें परमार्थुची साधावा ॥
 जेणें देहीं वाढे भावो । देहीं दिसतसे देवो ॥
 ऐसें वेहें भजन घडे । त्रिगुणात्मक स्वयें उडे ॥

त्रिगुणात्मक देहो वावो । एका जनार्दनी धरा भावो ॥२७९॥
 उंच उंचपण नीचा नीचपण । तें नाहीं कारण विठ्ठल भेदी ॥
 उंच नीच याति असो भळते जाती ॥ विठ्ठल झणतां मुक्ति जडजीवां ॥
 उभारुनी बाहे कटी कर उभा । एका जनार्दनी शोभा विदेवरी ॥

(तुकारामः)

भार्ये ऐसी जाली जोडी । आतां घडी विसंवेता ॥
 विदेवरि समचरण । संतीं खूण सांगितली ॥
 अवघें आतां काम सारूं । हाचि करूं कैवाड ॥
 तुका म्हणे खंहुं स्नेहा । पुढें पापापुण्याच्या ॥ २८१ ॥
 आम्ही पद्मा कैसीं एकतत्त्व जालीं । राखणें लागलीं वासतेसी ॥
 तुम्हाविण काहीं नाचडावें जीवा । केला तोचि देवा केला पण ॥
 बर्म नेणों परि वृत्ति भंगों नेवूं । वंदिलेंचि वंदूं आवडीनें ॥
 तुका म्हणे कळे नामाचें जीवन । वारताही भिन्न नेणों आतां ॥ २८२ ॥
 आम्हां एकविधा पुण्य सर्वकाळ । चरण सकळ स्वामीचे ते ॥
 चित्ताचे संकल्प राहिलें चळण । आह्मा तें प्रमाण करुनी असों ॥
 दुजियापासून परतलें मन । केलें याचें दान होईल तें ॥
 तुका म्हणे आतां पुरछा नवस । एकाविण ओस सकळही ॥ २८३ ॥

एकविध आम्ही न परू पावत । न संई ते वाव सांपडली ॥
 म्हणवूनि केळा पाहिजे सांभाळ । माझे बुद्धीवळ पाय तुझे ॥
 बहुत बोलतां न कळे प्रकार । अंतरा अंतर साक्ष असे ॥
 तुका म्हणे आगा जीवीच्या जीवना । दुष्टि नारायणा साक्षी माझा ॥
 माही वागवीत जाणिवेचें ओझे । स्वामिसेवा काज निर्धार हा ॥
 आशा तें प्रमाण हा मनीं निर्धार । येणें फित्ते भार निश्चयेसी ॥
 आळी करे आम्ही एकविध चितें । तें होऊं येतें मायभायें ॥
 तुका म्हणे माझी ये जातीची सेवा । पाळीतसे देवावरी भार ॥२८५॥
 परपीडक तो आम्हां दावेदार । विधी विश्वंभर म्हणजनि ॥
 वडें श्यागूं बळें नावळोकूं डोळा । राखूं तो चांढाळा ऐसा वरी ॥
 अनाचार कोही न साहे अवशुण । बहु होय सन कासाविस ॥
 तुका म्हणे माझी एकविध सेवा । विमुख ते देवा नाळी चितें ॥२८६॥
 लौकिकापुरती मग्ने माझी सेवा । अतन्य केशवा दास तुझा ॥
 म्हणजनि करी पायांसवें आळी । आणिक वेगळी नेणें परि ॥
 एकविध आम्ही स्वामिसेवेसाठी । वरि तौचि पोवीं एकभाव ॥
 तुका म्हणे करी सांगितलें काम । तुम्हां धर्माधर्म ठावे देवा ॥२८७॥
 आणीक दुसरे मज नाही आता । नेमिलें या चित्तापासुनियां ॥
 पांडुरंग मनीं पांडुरंग आता । जागृती स्वप्नी पांडुरंग ॥
 पडिले वळण इंद्रियां सकळा । भाव सो निराळा नाहीं दुजा ॥
 तुका म्हणे नेत्रीं केलें ओळखण । तदस्थ तें ध्यान विदेवरी ॥२८८॥
 दुष्ट वरी ताक पर्शुचें पाळण । त्यामध्यें कारण धृतसार ॥
 होचि कम आम्हां भाविकांचे हाती । म्हणजनि चित्तीं बरिला राम ॥
 कोही करत पारा अमीशिया काजें । येन्वरी तें ओझे कोण वाहे ॥
 तुका म्हणे खोरी पाहारा जतन । जोवरि हें धन हातीं लागे ॥२८९॥
 न मळे जी भक्ति काय करूं सेवा । संकोचोनि देवा राहिलोंसे ॥
 ओळोतिया कर राहिलों निजांत । पायांपाशीं चित्त ठेवूनियां ॥

तुझाचें गुणवाद आश्चर्य कानां । आणिकांचो वाणो पुर आता ॥
 बाळ मायेवीण क्षणही न राहे । न देखतां होये कासाविस ॥
 आणिक उदंड बुझाविती जरी । छंद त्या अंतरीं माडलीचा ॥
 नावडती तथा बोल आणिकांचे । देखोनियां नाचे माय दृष्टी ॥
 तुका झणे माझी विठ्ठल माडली। आणिकांचे बोलीं चाड नाहीं ॥ २९२ ॥
 होचि सर्व सुख जपावा विठ्ठल । न दवडावा पळ क्षण वांयां ॥
 होचि एक सर्व साधनांचें मूळ । आतुडे गोपाळ येणें पंथें ॥
 न लगती कांहीं तपाविथा रासी । करणें वाराणसी नाना तीर्थें ॥
 कल्पना हे तीळ देहीं अभिमान । नये नारायण जवळी त्यांच्या ॥
 तुका झणे नामें देव नेदी भेटी । झणे त्याचे होंटीं कुष्ठ होय ॥ २९३ ॥
 विठ्ठल सोयरा सज्जन सांगाती । विठ्ठल हा चित्ती बैसलासे ॥
 विठ्ठलें हें अंग व्यापिली हे काया । विठ्ठल हे छाया माझी मज ॥
 बैसला विठ्ठल जिन्हेंचियां माथां । न वदे अन्यथा आन दुजें ॥
 सकळां इंद्रियां मन एक प्रधान । तेंही करी ध्यान विठोबाचें ॥
 तुका झणे या विठ्ठलासी आतां । तथे विसंबतां माझें मज ॥ २९४ ॥
 विठ्ठल गांती विठ्ठल चित्ती । विठ्ठल विश्रांति भोग जया ॥
 विठ्ठल आसनीं विठ्ठल गयनीं । विठ्ठल भोजनीं प्रासोभासीं ॥
 विठ्ठल जागृती स्वप्नसुषुप्तीं । आम दुजें नेणती विठ्ठलेंविण ॥
 भूषण अळकार सुखाचे प्रकार । विठ्ठली निर्धार जयां नरा ॥
 तुका झणे तेंही विठ्ठलाचि जाले । संकल्प मुराले दुजेपणें ॥ २९५ ॥

एक घरिला चित्ती । आझीं रखुमाईचा पती ॥
 बेंबें जाळें अवघें काम । निवारला भवभ्रम ॥

परद्रव्य परनारी । जाली विषाचीये परी ॥

तुका हाणे फार । नाही लागत व्यवहार ॥ २९६ ॥

देवाचिये पायीं वेचें सर्व शक्ती । होतील विपत्ति ज्या ज्या कांहीं ॥

नेणे माझी वाचा पुढें कांहीं वाव । आणि दुजे भाव बोलायाचे ॥

मनाची वांटणी चित्ताचा विक्षेप । राहो हा अनुताप आहे तैसा ॥

तुका हाणे येई विठ्ठलाचा छव । आतंदाचा कंद विस्तारेल ॥ २९७ ॥

मज अभयदास वेई तूं दातारा । कुपेच्या सागरा मायबापा ॥

वेदभाव तुझ्या ठेवियेला पायीं । आणीक मी कांहीं दुजे नेणे ॥

सत्ता भक्तिहीन नेणता पतित । आतां माझे हित तुझ्या पायीं ॥

तुका हाणे माझे सर्वही साधन । नामसंकीर्तन विठोबाचें ॥ २९८ ॥

काम क्रोध आर्क्षी वाहिले विठ्ठलीं । आवडी धरिली पायांसवें ॥

आतां कोण पाहे मातें परतोन । गेला हारपोनि वेदभाव ॥

इरीदिसिद्धि सुखें हाणितल्या छाता । तेथें या आकृता कोण मानी ॥

तुका हाणे आझी विठोबाचे दास । करुनि ठेलीं मास ब्रह्मांडाचा ॥

(निवोवा.)

परम कुपेचा सागर । भक्तवत्सल करुणाकर ॥

ऐसीं वागवितों जावें । भक्तिलारीं निज वैभवे ॥

म्हणवीं दासाचा अंकित । शरणागतों शरणागत ॥

निळा म्हणे साचवि करी । न वसे पासुनी तया दुरी ॥ ३०० ॥

जिह्वासम भाव देखोनियां हरी । केली स्वीकारी पूजा त्याची ॥

पद पुण्य तोय फळ । पाडी सकळ मुखींचि तें ॥

कांहींच नेकी जाऊं वायां । पाहे भक्तांचिया हाताकडे ॥

निळा म्हणे सत्तोष साती । क्षीराब्धीदुनी परमादृता ॥ ३०१ ॥

सहा सेवकांचा लाव । पुरवा करुनियां कोव ॥

जेवि कुपावंत माथ । तान्दयाच्या धणी आय ॥

घरी दारी वस हरी । विश्वभर्या भोव ज्या ॥
 निळा हाणे सेवेह नाही । भक्ता पाही यावरी ॥ ३०३ ॥
 भक्ताचाचि वोरस देवा । धावे सेवा करूं त्यांची ॥
 जें जें गोड वाटे मनी । तें तें वदनी भरी तयां ॥
 अपूर्व तेथें पूर्ण करी । पुरवी कामारी होवनी ॥
 निळा हाणे रक्षी हेत । उभा तिष्ठत त्यांपाशीं ॥ ३०४ ॥
 न विसवें त्या घटिका पळ । त्याचिपाशीं सर्वकाळ ॥
 उत्तीर्णत्वालागीं हरि । त्याची परिचर्या करी ॥
 ज हाणे दिवस रात्री काही । संचरीनि वसे त्याच्या देही ॥
 निळा हाणे भक्ताघरीं । गणें नामें रूपें हरी ॥ ३०५ ॥
 आपणासमान केलें त्यासी । धरिलें ज्यासी निज हातीं ।
 ऐसा देवो कृपासिंधु । म्हणोनि बंधु दीतांचा ॥
 हीनत्व देखोनि भक्तां अंगीं । लाजे जगीं त्याचेनि ॥
 निळा म्हणे करुनी थोर । चालती षड्वार निजामें ॥ ३०६ ॥
 अतुरागें भजती देवा । त्याच्या भावा साक्षी तो ॥
 म्हणोनिया मारी पुढे । धावे कोडे साभाळी ॥
 भुके तामें करी चित्ता । लागीं नेदी त्या उत्तवारा ॥
 निळा म्हणे अंतरसाक्षी । सदा कै पक्षी दासाचा ॥ ३०७ ॥
 देवासी दासाचा कळवळा । माये बाळावरी जैसा ॥
 नेदी मोडों भुक तहान । करें कुर्वाळोनि स्तन पाजी ॥
 विठावेल म्हणोनि प्राण । निंबलोण सतरी त्या ॥
 निळा म्हणे करोनी फोड । पाळी लाड प्रीतीनें ॥ ३०८ ॥

भक्त करिती तैसा होय । ठेविला ठाय तया स्थळीं ॥
 पाचारिती भाविती जेथें । प्रगटे तेंथें रूप धरी ॥
 जे जे उपचार करिती भक्त । ते ते स्त्रीकारित बाळापरी ॥
 निळा म्हणे भक्तांपाशी । नाही यासी दुरामह ॥ ३०९ ॥
 भक्तहाका ऐकावया । पसरूनियां कान उभा ॥
 क्रांती गांजील एखादा । म्हणोनि गदा सांभाळी ॥
 सर्वकाळ सावधान । निज जन रक्षणा ॥
 निळा म्हणे घाली वडी । भक्त तांघडी देखोनी ॥ ३१० ॥
 जिहीं धरती हरि मनी । हृदयीं वदनी रंजविला ॥
 त्यांचा झाला अंकित ऐसा । घरींचा जैसा म्हणिसारा ॥
 न सांगतां करी सर्व । जाणे गौरव वासार्चें ॥
 निळा म्हणे दिवसनिशीं । त्याजपारीं सर्वदा ॥ ३११ ॥
 जाणे सकळां अंतरांचा । भाज साचा मिथ्या तो ॥
 तया करी तैसाचि सात । जैसां भजत ज्यापारीं ॥
 जेवीं एकाचि स्वातीजळ । सपी राखळ दिवा भूमीं ॥
 निळा म्हणे एकचि हरी । जैसापरी तैसाचि ॥ ३१२ ॥
 अवघे टाळूनि निमित्त । वरुनी बोलत आपण ॥
 ऐसीं करितां हरि लाघवें । सर्वहि ठावें सर्वज्ञा ॥
 बुद्धि बुद्धीचा हा जतिता । स्फूर्ति प्रसन्निता स्फूर्तीचा ॥
 निळा म्हणे आयल्या गोडी । तया आवडी स्तवनाची ॥ ३१३ ॥
 ऐसें ऐकोनियां उत्तर । देव म्हणे उबार धीर तुम्ही ॥
 तुमच्याचि आज्ञा रूपाचि येणें । मजलासीं वरुणें अवतारा ॥
 तुम्ही माझे मी तुमचा । आम्हीचि ठायींचा अणालुबध ॥
 निळा म्हणे देवसत्ता । ऐसीं एकात्मका हो सरळी ॥ ३१४ ॥

कोही कार्य मांडेल जेव्हां । मजचि प्रगट होणें तेव्हां ।
 जवळिच आहे भिऊं नका । माझिया बळें तुजेंत लाका ॥
 तुम्हां गांजिती द्वेषिती । त्यांची समूल विनशति ॥
 निळा म्हणें भगवद्वाणी । ऐसी प्रविष्ट झाली अवणी ॥ ३१५ ॥
 भक्ती आराधिला देव । जाणवला भाव देवासी तो ॥
 बहुत वरवें म्हणती भक्ता । न वजे परता जवळुनिया ॥
 सुखी असा माझ्या बळें । पुरवीन लळे इच्छाल ते ॥
 निळा म्हणे कृपालु हरी । भक्तांवरी तुष्टमान ॥ ३१६ ॥
 देवाचें धर्म सांपडला भाव । नवजाये जवळुनी आडकला देव ॥
 देव म्हणे माझी तव्हचि सुटका । भावेंविण म्हणती देवाचि लटिका ॥
 धर्म हें यासी दाविलें कोणें । सर्तांसी ठाडकें येर कोणीही नेणें ॥
 निळा म्हणे भक्तासीतिहींचि दाविलें । न सोडिती आतां जिवेंसी बाधले ॥
 कैसेनि आकळतें मन । देवावीण भक्तांचें ॥
 काम क्रोध लोभां शांती । कैसेनि होती मग त्याची ॥
 काळवंड चुकविता । कोण होता देवावीण ॥
 निळा झणे मोकळा भक्तां । करुनि ठेविती कोण पर्वा ॥ ३१८ ॥
 देवामार्जी भक्त असे । भक्ता अंगी देव दिसे ॥
 ऐसी परस्परें मिळणी । जेवीं प्रभा आणि तरणी ॥
 भक्त देवा तेचि भजती । देवें भक्तीं ठेविली प्रीति ॥
 निळा झणे एकवकी । जैसा अळंकार कनकी ॥ ३१९ ॥
 देव चालिला सांगाति । भक्त जाती ज्या ज्या पंथे ॥
 परम आनंद उभयतांसी । देव भक्तां सुखाच्या रासी ॥
 चालतां मारगीं । कथा कीर्तन प्रसंगीं ॥
 निळा झणे देवभक्तां । परम विश्रांती चालतां ॥ ३२० ॥
 अंगी ऐश्वर्य ऐऊनि बाणे । तुमचें भक्तीचीं लक्षणें ॥
 तें तो मान्य होय जगीं । विध्व बंदी तयालागीं ॥

शांती क्षमा आलिया वस्ती । संतलक्षणाची प्रशस्ती ॥
 काम क्रोध मोडली चाली । सर्वभूतीं साम्यता झाली ॥
 तुटोन गेले आशापाश । तुरोनि कल्पना निःशेष ॥
 निळा म्हणे नाहीं ममता । कृपा तुमची ते अनंता ॥ ३२१ ॥
 भूतीं भगवंत देखिला । मानामान सहजचि गेला ॥
 तुमचे कृपेची हे जाती । स्वरूपी वेध झाला घुतीं ॥
 द्वेषाद्वेष निंदा नेणें । चित्ता असूया पळती भेणें ॥
 निळा म्हणे भूतमात्रीं । झाला कृपेसी तो धात्री ॥ ३२२ ॥
 भक्त म्हणावे त्यासी । न गुंते जो आशापार्शी ॥
 अहंकार निरसिला । वैहभाव पालटला ॥
 निंदा स्तुति हे नावडे । पाहतां परब्रह्म आवडे ॥
 निळा म्हणे त्या ध्यातां । स्वानंद तो येत झाला ॥ ३२३ ॥
 वेश काळ वर्तमान । त्या नाढळेंचि भिन्न ॥
 जया कृपावंत माथ । विठार्ह कवलुसी राहें ॥
 बापुलें पारिलें । नेणती ते इच्छासुखें ॥
 निळा म्हणे केळी । ओळखी ठायीची ते भल्ली ॥ ३२४ ॥
 नाहीं तारि संत सकवित कोणा । ते थोर लहाना सारखेचि ॥
 नाहीं तेंथे काने कोचे । उपमा वाचे उच्चार ॥
 न लागे पूजनासी धन वित्त । एकचि चित्त भाव पुरे ॥
 निळा म्हणे उपदेश देती । कार्त्ती सांगती विठ्ठल म्हणता ॥ ३२५ ॥
 संतांचा वास जये सधळीं । तेंथे रवंवळी पापाची ॥
 काम क्रोध जाती विलया । ममता माया देशधडी ॥
 तुष्टीकल्पनेचा गांव । घोस ठाव संवेहा ॥
 निळा म्हणे अहंकारा । मवमत्सरा उरी सुरे ॥ ३२६ ॥
 संतमसाद लाधले । तेचि धाले जबाबसे ॥
 सदा नाभीं सबळी प्रीति ॥ तेचि करि उच्चार ॥

भक्ति भाग्य वोसंडलें । वैराग्य आलें सोहोमी ॥
 निळा म्हणें अंगीं शांति । क्षमा विश्रांति दानाची ॥ ३२७ ॥
 संतकृपा त्यांसीचि फळें । ज्यांचें चित वोळें परमार्थी ॥
 काय वणें सुखा मग । संतसंगे जोडतां ॥
 देवाचि हातीं लागे तया । संत जया प्रसन्न ॥
 निळा म्हणें संतांपाशीं । आहे अनायासीं सर्व सिद्धी ॥ ३२८ ॥
 सोडोनियां जातीं पोतीं । कृपा करुनी दिधलीं हातीं ॥
 संत उदार उदार । लुटविलें निज भांडार ॥
 सायासें जोडिलें । निक्षेपींचें तें दाविलें ॥
 निळा म्हणें उदारपणा । मेरु संतांच्या ठेंगणा ॥ ३२९ ॥
 केली पायवाट । उल्लंघिला मायाघाट ॥
 जिहीं हरी आठविला । जिवें हृदयी धरिला ॥
 जिकोनियां काळा । वरि गेलें भूमंडळा ॥
 निळा म्हणें ब्रह्मेशान । पावोनी लाविलें निशाण ॥ ३३० ॥
 एकीं देव अनेकीं देव । नेणेचि भाव पालवों ॥
 देवाचि भासे धरामंडळ । सूक्ष्म स्थूळ महदादि ॥
 अन्न जीवन भूक तहान । देवाचि भोजन तृप्तीचें ॥
 निळा म्हणें अंगें मनें । जीवें प्राणें देवाचि ते ॥ ३३१ ॥
 एकाहुनी आगळे एक । झाले हरिभक्त अनेक ॥
 भक्ती तिजज्ञानें वैराग्ये । देवाचि होऊनि ठेले अंगे ॥
 प्रेमभक्ति अनुसरले । विटुल देवें ते पूजिले ॥
 निळा म्हणें सांगों किती । न पुरे अल्प माझी मती ॥ ३३२ ॥
 अहो ऐका भाविक । संत आर्तक मुमुक्षु ते ॥
 शुद्धचर्या आचरण । होचि पूजन संताचें ॥
 न लगे सांगारवें मागारवें । जाणती स्वभावं हृदय ते ॥
 निळा म्हणें अकस्मान् । भेटती संत भावशुद्धी ॥ ३३३ ॥

भाग्ये जोडे सत्संगती । जरि होय हातीं सुकृती ॥
 भाव शुद्ध संचित गाठी । तरीच भेटी त्यासवें ॥
 शुद्धचर्या आचरण । लाभती चरण तरि हातीं ॥
 निळा म्हणे सज्जनसंग । देवा भाग दुर्लभ तो ॥ ३३४ ॥
 आपपर ते लोळखती । अवघाचि देखती विठ्ठल ॥
 पूर्ण होऊनि ठेले काम । आत्माराम देह त्याचा ॥
 विठ्ठल कार्ती विठ्ठल घाणी । विठ्ठल नयनीं मनामार्जी ॥
 निळा म्हणे विठ्ठल अंगें । रंगले रंगें विठ्ठलाच्या ॥ ३३५ ॥
 हरिरूप ध्यानीं हरिताम वदनीं । हरीच्या चितनीं तद्रूपता ॥
 हरि त्यां अंतरी हरि त्यां बाहेरी । रक्षी निरंतर श्रीहरी त्यां ॥
 हरि त्यां आसनीं हरि त्यां भोजनीं । हरि त्यां शयनीं निद्रा करी ॥
 निळा म्हणे हरि देह गेह दारा । हरी तुजा बारा लागीं नेदी ३३६ ॥
 हठ विधासें हरिसी भजतां । सायुज्यता पावले ॥
 ऐसे भक्त नेणों किती । झाले मानिती पुराणें ॥
 जिहीं केले पिंडदान । पद्मी मन प्राणेंसी ॥
 निळा म्हणे त्यांची कीर्ति । संतहि गाती कीर्तनीं ॥ ३३७ ॥
 बडो त्याचा समागम । ज्याचें प्रेम विठ्ठली ॥
 सहज त्याच्या ऐकतां गोष्टी । परमार्थ पोष्टीं रुढावे ॥
 अनुतापासी दुणीव घडे । वैराग्य वाढे चढोबढी ॥
 निळा म्हणे वाढे भाव । संचरे स्वातुभव निजांगीं ॥ ३३८ ॥
 म्हणोनियां संतजनां । देती आलिंगना पूजिती ॥
 त्यांच्या सुखें ऐकती कथा । मानिती परमार्थी फळ झाले ॥
 म्हणती आजी धन्य झाले । प्रसाद पावलों संतांचा ॥
 निळा म्हणे उत्साह देवा । मानला वैभवा देखोनिया ॥ ३३९ ॥
 चलीं लव्हीजेची वचतां जीवें । ऐसे बरवे उपकार याचें ॥
 खांगवें वे कोठवरी । जे जे भवसरीं जे केले ॥

बाटे तिटे घरी घारी । आपुल्यापरी सांभाळी ॥
 निळा म्हणे आपुल्या नेमा । न टळे महिमा हाचि थाचा ॥ ३४० ॥
 सुखी केलें सुखी केलें । संती दाविले निज दित ॥
 जन्मोजन्मी दास त्याचा । पोसणा ठायीचा पुरातन ॥
 नित्य आपुला आठव वेती । आणि पुरस्करिती निज सेवे ॥
 निळा म्हणे हेंचि त्याचें । वर्तन ठायीचें पूर्वापार ॥ ३४१ ॥
 आवरुनियां ज्यांनीं चित्त । ठेविलें सतत हरीचरणीं ॥
 झाली त्याची कार्यसिद्धि । तुटल्या व्याधि जन्म जरा ॥
 एकविध भजले वेदा । उत्तरले भव समुद्रातें ॥
 निळा म्हणे निश्चय पदा । पावले गोविंदा आठवितां ॥ ३४२ ॥
 काचेतें वदवी रसनेतें घाखवी । नेत्रातें दाखवी परि त्या तुरी ॥
 बुद्धी बोधविता चित्ता चेतविता । वेदी वेदातीता कैसेनि दावू ॥
 सावाभावातीत अद्वैता अद्वैत । ज्यातें श्रुती म्हणत नेति नेति ॥
 निळा म्हणे कांही न होऊनियां जे आहे ।
 दाविती त्याचि सोय सदुक्त संत ॥ ३४३ ॥
 तुमच्या पायीं ठेविलें मन । एवढेंच धन मजपार्शी ॥
 जरि हा वेव दाखवाल । अभय बाल वचनाचें ॥
 सारि हा प्राण आंवाळीत । जिवें चरण न सोडी ॥
 निळा म्हणे कृपा करा । यावरि धरा मज हातीं ॥ ३४४ ॥
 तुम्ही संत दयावन । आम्हां क्षणऊन विनवितों ॥
 सळगी केली पायांपार्शी । करा अपराधासी क्षमा त्या ॥
 मी तों नेणतेंचि अपत्य । तुम्ही संत मायबाप ॥
 निळा क्षणे बोधले बोल । बोलेन शिकवाल तुम्ही ते ॥ ३४५ ॥
 मज तों माझें न कळेंचि दित । पतितां पतित आगळा ॥
 परी तुम्ही लाविलें कासे । उत्तरा जैसे उत्तशाल ॥

कर्महीन मतिहीन । न कळेंचि ज्ञान विहिताचें ॥
 निळा झणे धरिलें हातीं । होचि निश्चिती मानियेली ॥ ३४६ ॥
 शोधूनियां आले संत । हिताहित जगाचें ॥
 तेचि वचनें अनुवावती । सकळां नीतीप्रमाणें ॥
 सत्यासत्य ठावें त्या । पाहोनियां ठेविलें ॥
 निळा झणे गुंता गोवा । काहींजिवा न करिती ॥ ३४७ ॥
 पाहोनियां आले ठाव । संत गांव सुखाचा ॥
 त्याचि दाविताती वाघा । सुगमा वैकुंठा जावया ॥
 भाळ्या भोळ्या सात्विक लोकां । करुनी नेटका उपदेश ॥
 निळा झणे परोपकारा । लागीं वसुंधरा विचरती ॥ ३४८ ॥
 जया नाहीं आपपर । सांगतां विचार स्वहिताचा ॥
 जेणें देव जोडे जोडी । दाविती परबडी त्या साचा ॥
 संवेहाचे तोडिती पाश । सहज उपदेश बोलणें ॥
 निळा म्हणे अनुत्ताम उठी । ऐकतां घोळी भाविका ॥ ३४९ ॥
 आपणाचि ते येती वरा । देखोनि वरा निजभाव ॥
 आसपणें आलिंगिती । मनीचा पुरविती हेत सकळ ॥
 अनाथ असन्या देखोनी रंक । करिती कौतुक खेळाविती ॥
 निळा झणे लाविती सेवे । आपुलिया वेभवे गौरविती ॥ ३५० ॥
 सारुती अवधीच मतांतरें । जे लढिकयासी खरें मानिती ॥
 प्रकचि दळाविती भावो । जेणें देवो जोडे तो ॥
 सत्य भजन सत्य भक्ति । सत्याचि बोधिती परमार्थ ॥
 निळा झणे प्रकाचि वचनी । ब्रह्मसत्ताती मेळविती ॥ ३५१ ॥
 सत्य अवघे थाचे हातीं । जया वेळ जे बोलती ॥
 तें ते तारकाळाचि पावले । जगासाठीं धन्य झाले ॥
 नाहींचि वेळ काळ गुंती । वेता रोक थोर नेणती ॥
 निळा झणे अवलोकनें । तोडिती भवाचीं जंभनें ॥ ३५२ ॥

उदार संत उदार संत । जया तैसा हित पुरविती ॥
 अपार देणें अपार देणें । पावती पणें पैकुठीचें ॥
 न सरे ऐसें न सरे ऐसें । देती सहवासें निजात्मसुख ॥
 निळा हाणे पांचिये पार्थी । निज वस्ती देई देवा मज ॥ ३५३ ॥
 माझे माझे हातीं हीत । दिधलें संत मुनीश्वरीं ॥
 काय उत्तीर्ण होऊं केसा । उपकारें आकाशा झांकोळिलें ॥
 जिहीं पाहिलें अमृत धर्णी । तयां कांजवणी काय देऊं ॥
 निळा हाणे रत्न पालटा । सागरगोटा काय तुके ॥ ३५४ ॥
 जन्ममरणा निवारिती । जे दावित्ती सुपंथ ॥
 बैसविती अक्षय पर्वी । ब्रह्मानंदी कृपाळु ॥
 एकाचि वचनें सिद्धासनीं । करिती बैसवनी अगाधि ॥
 निळा हाणे उत्तीर्णत्वासी । दुर्लभपार्शी कवण वस्तु ॥ ३५५ ॥
 उत्तीर्ण त्याचें नव्हजे आवां । जिवही अर्पितां थोडाची ॥
 औंवाळुनि सांख काया । वरुनी पायां संतांच्या ॥
 मायबापा काय घावें । कैसें व्हावें उत्तराई ॥
 निळा हाणे ज्याची कृपा । जन्म खेपा निवारी ॥ ३५६ ॥
 धन्य झालों कृपा केली । भेटी दिधली अवचित्ती ॥
 सांभाळिलें लुकीं संती । केल्या आर्ती परिपूर्ण ॥
 मी तों दीन तुमचा रंक । घातली भीक अभयाधि ॥
 निळा हाणे न भेणें आतां । सन्मुख येतां कळिकाळ ॥ ३५७ ॥
 मज तों सांभाळिलें संती । धरिलें हातीं दीन हाणुनी ॥
 सांगतां नये विश्वास लोकां । बाधी अशंका ज्याची त्या ॥
 मी तों बोले त्याचिया सत्ता । पुढें विचारितां कळेळ ॥
 निळा हाणे जुनाठ साणें । सर्वे हें उणें पादखितां ॥ ३५८ ॥

(सेना न्हावी.)

हित व्हावें मानसी । ववडा देभ मानसी ॥
 अलभ्यलाभ येईल हाता । शरण जावें पंढरिनाथा ॥
 चित्तशुद्धि करा । न देई दुजियासी थारा ॥
 देचि शस्त्र निर्वाणीचें । सेनाचें झणे घरा साचें ॥ ३५९ ॥
 करसी खदपटी । पोटासाठी आटाआटी ॥
 नाम घेतां विठोबाचें । काय तुझ्या बाचें बेंचे ॥
 घनाचिया आशा । वाजरा फिरसि दाही दिशा ॥
 जावें हरिकीर्तना । नावडे तुझ्या मना ॥
 सेना म्हणे ऐशा नरा । जवळुनि दूर करा ॥ ३६० ॥
 बुडतो भवसागरी । मज काढी बा मुरारी ॥
 आतां न मानीं भार काहीं । माझी पाही माऊली ॥
 करी जतन ब्रीदावळी । वागविशी तें सांभाळी ॥
 मी महादोषी चेडाळ । सेना म्हणे तूं दयाळ ॥ ३६१ ॥
 पांडुरंग वास । म्हणती सांभाळी मित्रास ॥
 नाही भाव अशी । भूषण मिरवितो जशी ॥
 प्रत आचरण । नाही केले तुझे ध्यान ॥
 सेना आहे अपराधी । सांभाळावें कृपानिधी ॥ ३६२ ॥
 संतसंगातीतें थोर लाभ झाला । सोद निरसला सायाविक ॥
 घातले बाहेरी काम क्रोध बैरी । बैसला अंतरी पांडुरंग ॥
 दुजियाचा वारा लागूं नेवी अंगा । ऐसे पांडुरंगा कळो पाळो ॥
 संतांनी सरता केला सेना न्हावी । प्रज्ञादिका पाही नासुचे लो ॥
 सांम्ही वारीक वारीक । करूं हजामत वाशीक ॥
 धिक्के वर्पण आयना दाकें । वैराग्य चिमटा हालकें ॥
 शांती होई चोळ । अहकाराची सोडी पिळ ॥
 भावार्थीच्या बगला झाडू । काम क्रोध नखें काडू ॥
 नौ मर्णा देऊनी हात । सेना पाहिला निघात ॥ ३६४ ॥

नरहरी सेवक सहुरुचा । दास हो साधुसतांचा ॥ ३६५ ॥
 कांहीं उपाय चालेना । कांहीं स्वहित धडेना ॥
 कांहीं केले नाही पुण्य । काय जन्मासी येऊन ॥
 केली नाही कांहीं भक्ती । देही नाही हो विरक्ती ॥
 कांहीं केले नाही तीर्थ । जन्म गोळा अवघा व्यर्थ ॥
 व्यर्थ प्रपंच हा केला । अवघा सेवही वायां गेला ॥
 गुरुकृपा होय जरी । नरहरी क्षणांत उद्वरी ॥ ३६६ ॥
 प्रेम शांती दया क्षरण निर्धारेसी । बसले उदासी सर्व काळ ॥
 काया वाचा मन निवडुनी प्राण । गुण ज्ञान पूर्ण सर्वसाक्षी ॥
 सहुरुची कृपा होय जयावरी । तो हा श्रीहरीचा संत झाला ॥
 संत साधुजन बंदुनीयां पूर्ण । वाचें नारायण नाम घेतो ॥
 नरहरी सौनार ह्मणे हरिचा दास । भावें रात्रंदिवस नाम घेतो ॥
 ऐरावती बहु थोर । त्याला अंकुशाचा मार ॥
 व्याघ्र बहु भयंकर । त्याला सांपळा हो थोर ॥
 सर्पविष हो विखार । मंत्रब्रह्मी केली थोर ॥
 देह जठराग्नी मारी । अन्नपाणी शांत करी ॥
 गुरु गैबीनाथ । नरहरी पास हा अंकित ॥ ३६८ ॥

(मिरवार्ह)

हरिं गुन गावत नाचूंगी ॥ धृ० ॥
 आपने मंदिरमों बैठ बैठकर । गीता भागवत वाचूंगी ॥
 ग्यान ध्यानकी गठडी बांधकर । हरीहर संगमें लावूंगी ॥
 मीराके प्रभु गिरधर नागर । सदा प्रेमरस चाखूंगी ॥ ३६९ ॥

कृष्ण करो जजमान ॥ प्रभु तुम ॥ धृ० ॥
 जाकी कीरत वेद बखानत । सांखी वेत पुरान ॥ प्रभु० ॥
 मोर मुकुट पीतांबर सोभत । कुंडल झळकत कान ॥ प्र० ॥
 मीराके प्रभू गिरिधर नागर । दे वरशनको दान ॥ प्र० ॥ ३७० ॥
 लाज रखो तुम मेरी प्रभूजी । लाज रखो तुम मेरी ॥ धृ० ॥
 जब बैरीने कबरी पकरी । तबही मान मरोरी ॥ प्रभूजी० ॥
 मैं गरीब तुम करुनासागर । दुष्ट करत बलजोरी ॥ प्रभूजी० ॥
 मीराके प्रभु गिरिधर नागर । तुम पिता मैं छोरी ॥ प्रभूजी० ॥
 मैतो तेरे भजन भरोसे अबिनासी ॥ मैतो० ॥ धृ० ॥
 तीरथ बरतते कछु नहीं कीनो । बन फिरे है उदासी ॥ मै तेरे० ॥
 जंतर मंतर कछु नहीं जानू । वेद पठो नहीं कासी ॥ मै तेरे० ॥
 मीराके प्रभु गिरिधर नागर । भई चरणकी वासी ॥ ३७२ ॥
 शरणागतकी लाज । तुमकुं शरणागतकी लाज ॥ धृ० ॥
 नाना पातके चीर मेलाये । पांचालीके काज ॥
 प्रतिज्ञा छाडी भीष्मके कारन । आगे चक्रधरे जदुराज ॥
 मीराके प्रभु गिरिधर नागर । वीन बंधु महाराज ॥ ३७३ ॥

(कान्होपावा)

बिछू दीनांचा वयाळ । वागवी दासाची कळकळ ॥
 देव कृपावंत मोठा । उणे पडो नेदी तोटा ॥
 देव भक्तांचा अभिमानी । वाहे चिता सकळ मसी ॥
 देव भावाचा भुकेला । कान्होपात्रे आतंज झाला ॥ ३७४ ॥
 वीन पतित धन्यायी । शरण आस्ये विठाबाई ॥
 मी तो आहे यातीहीन । नेकळे काहीं आचरण ॥
 आधिकाय साही । भेटी देहे विठाबाई ॥
 दाव देहे चरणापाशी । तुझी कान्होपात्रा दाखी ॥ ३७५ ॥

पतित तू पावना । म्हणविसी नाशयणा ॥
तरी सांभाळी वचन । त्रीव वागविसी जाण ॥
याती शुद्ध नाही भाव । दुष्ट आचरण स्वभाव ॥
मुखी नाम नाही । कान्हीपात्रा शरण पायी ॥ ३७६ ॥

देवापाशी प्रेमाचे भाषण.

(ज्ञानदेव.)

परिमळाची धांव भ्रमर ओढी । तैसी तुझी गोडी लागो मज ॥
अविद्य रो माय विटेना जवळी । आहे परि भेटेना ॥
तृषा लागलीया जीवनातें ओढी । तैशी तुझी गोडीलागी या जिवा
बापरखुमादेविवरा विट्टली आवडी । गोडिमेसि गोडी मिळोन रोली
पाहे पां ध्वजेचें चिरगूट । राया जतन करिता कष्ट ॥
तैसा मी एक पतीत । परि तुझा मुद्रांकित ॥
मसीपत्र तें केवढें । रावो चालवी आपुल्या पाडें ॥
बापरखुमादेविवरदा । सांभाळावें आपुल्या त्रिदा ॥ ३७८ ॥
अवघां डोळां तुज म्यां पाहावें । अवघां श्रवणीं तुजचि ऐकावें
अवघी मूर्ति तुजपे ध्यावें । अवघां श्रवणीं तुझ्या पर्यां चालावें
रखुमादेविवरु अवट वाविळा । साह्या देही वाढला ब्रह्माकार

(नासवेव.)

काय गुण दोष माझे विचारिणी । आहे मी तों राशी अपराधांची ॥
अंगुष्ठापासोनी मस्तकापर्यंत । अखंड दुश्चित आचरलों ॥
स्वप्नी देवा तुझी ताहीं घडली भक्ति । पुसशी विरक्ति कोठुनिया ॥
तूचि माझा गुरु तूचि तारीं स्वामी । सकळ अंतर्थांमी गाळ तुज ॥
नामा म्हणे माझे चुकवी जन्ममरण । नको करु शीण पांडुरंगा ॥
तुजविण आम्हां कोण हो पोशिता । अहो जी कृपावंता पंढरिराया ॥
तुं करी विट्टला आतां लाजिरवाणे । मी तुझे पोसणें पांडुरंगा ॥

काकुळती कोणा येऊं हो मी आतां । अनाथाच्या नाथा विठ्ठला तूं ॥
 एकवेळ आतां पाहें मजकडे । नामा म्हणे वेढें रंक तुझे ॥ ३८१ ॥
 ममता तुवेना मज केशिराजा । आंगीं भाव तुजा लागे पाठी ॥
 शरीरीं तितिक्षा नाही क्षमा शांति । यालागीं श्रीपति धायां गेलों ॥
 नामा म्हणे देवा तारिसी पतीता । म्हणोनियां सत्ता केली आझी ॥
 माझे मत्तोर्थ पूर्ण कीजे देवा । केशवा माधवा नारायणा ॥
 नाही नाही मज आणिक सोयरा । न करीं अच्येरा पांडुरंगा ॥
 अनाथाचा नाथ होशी तूं दयाळा । किती वेळोवेळां प्रार्थू आतां ॥
 नामा म्हणे जीव होतो कासावीस । केली तुझी भास आतां बरी ॥
 उलिसा प्रपंच परि हा लटिका । तेणें तुज व्यापका झाकियलें ॥
 सैलियाच्या मज घालोनियां खेवा । स्वामिद्रोहि देवा करिसी कैसा ॥
 मेरुचिया गळा बांधोनि मशक । पाहसी कवतुक अनाथनाथा ॥
 नामा म्हणे देवा कळली तुझी भाव । माझा मी उपाव करीन आतां ॥

(जताचार)

पेसा वर देई हरी ॥ गाई नाम निरंतरी ॥
 पुरवीं भास माझी देवा । जेणें यडे तुझी सेवा ॥
 होचि आझे माझे मनीं । कृपा करी चक्रपाणी ॥
 रूप न्यादाळनियां डोळां । मुखीं नाम लागीं चाळा ॥
 बदाराच्या राया । दासी जनी लागे पार्या ॥ ३८५ ॥
 खाधु आणि संत । जन्म द्यावा जी कर्लील ॥
 सानाणें तें होचि देवा । कृपा करीं हो केशवा ॥
 संत दयाळ परम । तया साक्षी नारायण ॥
 जनी झणे ऐसें साधु । तयापार्शीं तूं गोविंदु ॥ ३८६ ॥
 परमन कामिरी समूळ नाणीं मना ॥ माझी हे वासना माया केळी ॥
 तुज्या हे अंधार न ज्वाळी मजला । प्रेमाचा जिव्हाळा वेई तुज्या ॥

निरपेक्ष वासना वेगा मज देवा । आणि तुझी सेवा आवडीची ॥
शांतीचीं भूषणें मिरवित्ती अंगी । वैष्णव आणि योगी म्हणावे ते ॥
असो तो अकुळी असो भळते याती । माथां वंदी मीती जती त्यासी ॥

देवाष्टीं सलगीचीं भाषणें.

(तुकाराम.)

तुज चालोनियां पूजितों संपुष्टीं । परि तुझ्या पोटी चौदा भुवनें ॥
तुज नाचवुनि दाखवूं कौतुका । परि रूपरेखा नाही तुज ॥
तुजलागीं आम्हीं गाते असो गीत । परि तूं अतीत शब्दाहूनी ॥
तुजलागीं आम्हीं प्राप्तिवेल्या माला । परि तूं वेगळा कर्तृत्वासी ॥
तुका म्हणे आतां होऊनि परिमित । माझे कांहीं हित विचारावे ॥
वर्णू महिमा ऐसी नाही मज वाचा । न बोलवे साचा पार तुझा ॥
ठायींची हे काया ठेविली चरणीं । आतां ओवाळुनि काय सांडू ॥
ताही भाव ऐसा करूं तुझी सेवा । जीव वाहूं देवा तोही तुझा ॥
मज माझे कांहीं न दिसे पाहतां । जें तुज अनंता समर्पवें ॥
तुका म्हणे आतां नाही मज थार । तुझे उपकार फेडावया ३८९
उदार कृपाळ अनाथाचा ताथ । ऐकसी ही मात शरणागतं ॥
सर्व भार साधां चालविसी त्याचा । अनुसरलीं वाचा कायामने ॥
पाचारितां उभा राहासी जवळी । पाहिजे ते काळीं पुरवार्ते ॥
चालतांही पंथ साभाळिसी वाटे । वारिसील काटे खडे हाते ॥
तुका म्हणे चिंता नाही तुझ्या वासां । तूं त्याचा कोंवसा सर्वभावे ॥
लागीं नेदी बोल पायां तुझ्या हरी । जीव जावो परि न करी आण ॥
परनारी मज रखुमाईसमान । वसनाहूनि धन नीच माती ॥
तुका म्हणे याची लाज नसे कोणा । सहाकारी दीना ज्याची तथा ॥
पाठवाल तेथे गजेंन पवाडे । फार्थी वेदाकडे नाबलोकीं ॥
म्हणवनि मागे कठींचा सौरत । पावतील नाश वित्रे पुढे ॥

कृपेच्या कटाक्षें न भें कळिकाळा । येतां येत बळाशक्तीपुढें ॥
 तुका म्हणे गुढी आणीत पायापें । जगा होईल सोपें ताम तुझें ॥
 आडलिया जना होसी सहाकारी । बंधळिया करीं काठी तूंचि ॥
 आडिले गांजिले पीडिले संसारी । त्यांचा तूं कैवारी नारायण ॥
 प्रह्लाद महासंकटीं रक्षिला । तुम्हीं अपंगिला नानापरी ॥
 आपुलेंचि अंग तुम्हीं बोटविलें । त्याचें निवारलें महा दुःख ॥
 तुका म्हणे तुझे कृपे पार नाही । माझे विद्याबाई जननीये ॥ ३९३ ॥
 मत मानवलें वरी बाह्यास्कारी । तैसा मी अंतरी नाही आलों ॥
 म्हणऊसी पंढरिनाथा वाढतसे चिता । प्रगट बोलतां लाज वाटे ॥
 संतां ब्रह्मरूप जालें अवयै जन । तें माझे अवगुण न वेखती ॥
 तुका म्हणे मी तों आपणांसी ठावा । आहे बरा वेवा जैसा तैसा ॥
 म्हणवितों दास न करितां सेवा । लंडपणें वेवा पोढभरी ॥
 खोदें कोठें सरे तुझे पायांपाशीं । अंतर जाणसी पांडुरंगा ॥
 आचरण खोदें आपणासी ठावें । लविकें बोळावें वुसरें तें ॥
 तुका म्हणे ऐसा आहे अपराधी । असो कृपाशिधी तुम्हां दावा ॥
 जन तरी वेखें गुंतलें प्रपंचें । स्मरण तें त्याचें ध्यासी नाही ॥
 म्हणचानि मार्गे परतलें मन । घालणीचें रात वेखोनिधां ॥
 इंद्रियांचा गमजे गोंधळ ये ठायीं । फोडीतसे डोई अहंकार ॥
 तुका म्हणे देवा वासनेच्या आटे । केलीं तळपटें बहुतांचीं ॥ ३९४ ॥
 कोणाच्या आधारें करूं मी विचाराकोण वेडल धीर माझ्या जीवा ॥
 शास्त्रा पंडित तन्हें मी वाचक । यातिशुद्ध एक ठाव माझी ॥
 अलिपुणी बहु कुशळ हें जन । छळिलील गुण तुझे गातां ॥
 मज हा संपद झाला दोही सेवा । भजन करूं देवा किंवा तको ॥
 तुका म्हणे आतां दुःखावितां जन । किंवा हें स्मरण भलें दोन्ही ॥ ३९५ ॥
 तुजविण वाणीं आणिकांची थोरी । तरी माझी हरी शिवहा झडो ॥
 तुजविण चित्ता आबडे आणीक । तरी हा सत्तक भंगो माझा ॥

सेप्री आपिकासि पाहीन आवडी । जातु तेचि घडी व्हांडाळ हे ॥
 कथामृतपास न करिती श्रवण । काय प्रयोजन मग याचें ॥
 तुका म्हणें काय वांचून कारण । तुज एक क्षण विसंवती ॥१९८॥
 पांडुरंगा आतां ऐका हे विसंती । बहु माझे चित्तीं भय वाटे ॥
 नाहीं आइकिलें संतांचिया सुखें । तें या मज लोके भेडसाविलें ॥
 विष्णुदासां गति नाहीं तरावया । म्हणती गेलें वांया कष्टतडी ॥
 धिक्कारिती मज करितां कीर्तन । काय सांगों शीण ते काळीचा ॥
 तुका झणे मज वाटतें उदास । काय करूं यास पांडुरंगा ॥१९९॥
 दीनानाथा तुझीं त्रिवें चराचर । घेसील कैवार शरणागता ॥
 पुराणीं जे तुझे गर्जती पवाडे । ते आद्यां रोकडे कळों आले ॥
 आपुल्या दासांचें न साहासी धणें । उभा त्याकारणें राहिलासी ॥
 चक्र गदा हातीं आशुधें अपारें । न्यून तेथें पुरें करूं धावें ॥
 तुका झणे तुज भक्तीचें कारण । करावया पूर्ण अवतार ॥ ४०० ॥
 आमुचें उचित हेचि उपकार । आपलाचि भार घालूं तुज ॥
 भूक लागलिया भोजनाची आळी । पांडुरणें काळीं शीताचिये ॥
 जेणें काळें उठी मनाची आवडी । तेचि मागों घडी आवडे तें ॥
 दुःख येऊं नेदी आमचिया घरा । चक्र करी फेरा भोंवताला ॥
 तुका झणे साहीं सुखीसवें चाड । हेचि आम्हां गोड जन्म घेतां ४०१ ॥
 विली हाक मसे नव्हे ती जतन । वेगळाले गुण धांव घेती ॥
 काम क्रोध सब भस्तर अहंकार । निंदा हिंसा फार माया वृष्णा ॥
 इद्रियांचे भार फिरतील चोर । खाणें व्यावया घर फोडूं पाहे ॥
 साक्षा येथें काहीं न चले पराक्रम । आहे त्याचें वर्म तुझे हातीं ॥
 तुका झणे आतां करितों उपाय । जेणें तुझे प्राय आतुडती ॥४०२॥
 ओल नाही तुझ्या वावृत्पणासी । आम्ही आविश्वासी सर्वभावे ॥
 वर्म करी भक्ती सोंग दावी जता । अंतरी भावना वेगळिया ॥

चित्ता तू रे साक्षी तुज कळें सर्व । किती करूं गर्व आतां पुढें ॥
 तुका झणे देवा तूं काय करिशी । कर्मां दुस्तरासी आमुचिया ४०३ ॥
 समर्थासी लाज आपुल्या नामाची । शरण आल्याची लागे चित्ता ॥
 न पाहे तयाचे गुण दोष अन्याय । सुख वेडनि साहे दुःख त्याचें ॥
 मान भलेपण नाहीं फुकासाठी । जयावरि गांठी झीज साहे ॥
 तुका झणे हें तूं सर्वही जाणसी । मज अधिरासी धीर नाहीं ४०४ ॥
 येऊनि संसारा काय हित केलें । आयुष्य नासिलें शिर्भांवर ॥
 विषय संधितां कोण तुम जाला । इधमी निघाला अग्नि कोठें ॥
 देखोनि मृगजळ भावावलीं वेडी । विचाराची धडी न टाकिसी ॥
 ऐलियां जीवासी सोय न लाविसी । निष्ठुर कां होसी कृपाळुवा ॥
 तुका झणे देवा अंगाध वें थोरी । सर्वांचे अंतरी पुरलासी ४०५ ॥
 फिरविलें वेऊळ जगामाजीं ख्याति । नामादेवादातीं दुष्ट प्याला ॥
 भरिलेली हुंडी नरसी मेहत्याची । धताजी जाठाचीं भेस पेंरी ॥
 मिराबाईसाठीं वेतो विषयाला । वामाजीचा जाला पाखेंवार ॥
 कबीराचे मारीं विणूं लागे सेवे । वडविलें मूळ कुंभाराचें ॥
 आतां तुम्ही क्या करा पडरिराया । तुका वितवी पायां वेळोवेळा ॥
 कैसी करूं आतां सांग तुम्ही सेवा । शब्दद्वामें देवा तांरा केला ॥
 आतां तुम्हें वर्म न कळे अमंता । तुज न सांगतां दुष्ट पाहें ॥
 संध्या स्नान केली आचाराची नासी । काय तयापासीं म्हणतो एक ॥
 बुडविली भक्ति म्हणती पाषाण । पिंडाचें पाळण स्थापुनिया ॥
 म करावी कथा म्हणती एकादशी । भजताची नासी माझियेली ॥
 न जावें वेऊळा म्हणती देवघरी । बुडविलें सापरी तुका म्हणे ४०७ ॥
 कैसी करूं ध्यान कैसा पाहो तुज । वर्म दावी मज याचकासी ॥
 कैसी भक्ति करूं सांग तुम्ही सेवा । कोण्या भावें देवा आलुडसी ॥
 कैसी नीती वाणूं कैसा लक्षीं आणूं । जाणूं हा कवणु कैसा तुज ॥

कैसा गाळ गीती कैसा ध्याऊं चिती । कैसी स्थिती मती वावी मज ॥
तुका म्हणे जैसें दास केलें देवा । तैसें हें अनुभवा आणीं मज ॥४०८॥

मिळ्हे हरिदासांची वादी । रीग न होय शेवटीं ॥

तैथें काय म्यां करावें । माझे कोणें आइकावें ॥

कैसें तुज लाजवावें । भक्त म्हणोनियां भावें ॥

माचिता नये ताळीं । मज वाजवितां टाळीं ॥

अतिमंडित भूषणें । शरीर माझे दैन्यवाणें ॥

तुका म्हणे कमळापति । मज न थावें त्यां हातीं ॥ ४०९ ॥

तो बोलावें ऐसें जनासी उत्तर । करितों विचार बहु वेळा ॥

कोण पाय आड ठाकतें येऊन । पाळटी तो गुण अंतरीचा ॥

संसारा हातीं सोडवूनि गळा । हे कां अवकळा येती पुढें ॥

तुका म्हणे सेवे घडे अंतराय । यास करूं काय पांडुरंगा ॥ ४१० ॥

मज नष्टा माया मोह नाही लोभ । अधिक हा क्षोभ आवराचा ॥

विग हें शरीर अनउपकार । न मनीं आभार उपकाराचा ॥

मजहून नष्ट आहे ऐसा कोण । नावडे मिष्टान्न बहुमोल ॥

न विसती मज आपलेसे गुण । संचित तें कोण जाणें मार्गें ॥

तुका म्हणे माझे देखोनियां काई । पांडुरंगा पायीं राखियेलें ॥ ४११ ॥

बोलिलों तें आतां पाळावें वचन । ऐसें पुण्य कोण माझे गांठी ॥

जातो आतां आज्ञा घेऊनियां स्वामी । काळक्षेप आम्ही करूं कोठें ॥

न घडे थावरी न धरवें धीर । पीडतां राष्ट्र देखोनी जग ॥

तुका म्हणे तुम्ही दिसे मोकलिलें । काय आतां आलें जीवित्वाचें ॥

काय करूं आतां धरुनियां भीड । निःशंक हें तोंड वाजविलें ॥

नव्वे जरीं कोणी सुकियाचा जाण । सार्थक लाजोनी नव्वे दित ॥

आलें तें उत्तर बोलें स्वामीसवें । धीठ सीट जीवें होऊनियां ॥

तुका म्हणे मत्ता समर्थासीं गांठी । घालावी हे सांडी थापदूनी ॥ ४१२ ॥

तुका हाणे आहे ठायींचाचि मान । आतां अनुमान कायसा तो ४१५ ।
चालें दंडवत घालीं नारायणा । आपुल्या कल्याणा लागूनिया ॥
वैसविला पदीं पुत्र राज्य करी । पिता वाहे शिरीं आज्ञा त्याची ॥

भाउलीसी सांगे कोण । प्रेम वाढवी तान्हें ॥

अंतरीजा कळवळा । करीतसे प्रतिपाळा ॥

माथवापाची उपमा । तुज देऊं घनश्यामा ॥

तेही साजेता पाहतां । जीवलग्ना पंदारिनाथा ॥

साय पाळी संसारी । परलोकीं राहे वुरी ॥

तैसा तव्हेसी अनंता । काळावरी तुझी सत्ता ॥

तुका म्हणे नारायणा । तुझां बहुत करुणा ॥ ४१६ ॥

वर्सा रक्षावया अवतार घेसी । आपुल्या पाळिंसी भक्तजना ॥

अज्ञापीसाठीं जन्म सोसियेले । वृष्ट निवृत्तिळे किती एक ॥

घन्य तुज कृपासिंधु म्हणतील । आपुळा तूं बोल साध करी ॥

तुका हाणे तुज वाणीता पुराणें । होय नारायण व्यासिंधु ॥ ४१७ ॥

वदे वाणी परि दुर्लभ अनुभव । चालीचाचि नाहीं बहुतेक ॥

आम्ही ऐसें कैसें राहावे निश्चळ । पाठिलागा काळ चिंतितसे ॥

बाढवितो पोट वंभाचे पसारें । येतील साधारें सुखला तोडे ॥

तुका हाणे वरें जागवितो मना । तुमच्या नारायणा अभयें करें ४१८

दुष्ट वाढें ऐसी ऐसी तये गोष्टी । जेणें घडे तुझी तुझ्या पायीं ॥

येतो कळवळा वेळोसियां घात । करितो फजित नाइकती ॥

आय करुं वेना ऐसी नाहीं शक्ति । वृंझसि पुढती वाढे लाव ॥

तुका म्हणे मज दावूं तको ऐसे । हृष्टीमुढें भिसे पांखुरा ॥ ४१९ ॥

काय आतां आम्ही पोढाचि भरावें । जरा चाळवावें भक्त म्हणू ॥
 ऐसा तरी एक सांगा जी विचार । बहु होती फार कासावीस ॥
 काय कवित्वाची घालूनियां रुढी । करूं जोडाजोडी अक्षराची ॥
 तुका म्हणे काय गुंफोति तुकाना । राहों नारायणा करुनी घात ॥
 जमीं जनार्दन ऐकतों हे मात । कैसा तो घृत्तांत न कळे आद्या ॥
 जन्म जरा मरण कवण भोगी भोग । व्याधि नाना रोग सुखदुःख ॥
 पापपुण्यें शुद्धाशुद्ध आचरणें । हीं कोणाकारणें कवणें केलीं ॥
 आम्हां मरण नाश तूं तव अधिनाश । कैसा हा विश्वास साच मानूं ॥
 तुका म्हणे तूंचि निवडीं हा शुद्धार । वाखवीं साचार तेंचि मज ॥
 कायावाचासत ठेविलें ग्राहाण । घेतलें तुझें रिण जोडीलागीं ॥
 अवघें आलें आंत पोटा पाडिलें धीतें । सारुनि निश्चित जालों देवा ॥
 धाड्यासी आतां नाहीं तोळा मासा । आधील सर्वेशा तुज लावी ॥
 तुझ्या रिणें गेले बहुत बांधोत । जाले मजहून थोरथोर ॥
 तुका म्हणे तुझे खतीं जें गुंतलें । करुनी आपुलें घेई देवा ॥ ४२२ ॥
 न पामेसी जालीं विवसरजनी । राहिलों लाजोनी मो बोलवें ॥
 कविधिण काय शब्द वाण्यामाप । अनावरें कोप येत असे ॥
 आपुलिया रडे आपुलेंचि मन । दाटे समाधान पावतसें ॥
 तुका म्हणे तुम्ही असा जी जाणतें । काय करूं रिते वादावाद ४२३ ॥
 ज्यानी तरी व्याधी उर्वडचि सेवा । बावें तरी देवा उर्वडचि ॥
 ऐसी कैचीं आम्ही पुरतीं भाडवले । आस्या करीं कोलें समाधान ॥
 व्हावें तरी व्हावें बहुतचि दुरी । आलिया अंतरीं वसवावें ॥
 तुका म्हणे तुझें सख्यत्व आपणीं । असशील व्रणी आवडीचा ४२४ ॥
 उद्देगासीं बहु फांकती मारग । नव्हे ऐसें अंग माझें होतें ॥
 आतां कोण यासी करणें विचार । तो देखा साचार पांझरंगा ॥
 मज तो अख्यंत व्रंशताची भास । जाला तरी हो ताश जीविखाचा ॥
 तुका म्हणे आहे वचसाची वरी । करितों तोंवरि विद्यापना ॥ ४२५ ॥

तुका म्हणे शूर वीर पाहो मला । मरता सुता जाला सात पात ॥
 एक पांडुरंगा वचन माझे एक । जालों मी सेवक दास तुझा ॥
 कळे तैसा आतां करावा उद्धार । खुंदला विचार माझा पुढे ॥
 वभ मान माझा करूं पाहे घात । जालियाही थीत कारणाचा ॥
 धीन बुद्धि माझी अधम दे याती । अहंकार चित्ती वसो पाहे ॥
 तुका म्हणे मज विघडता क्षण । न लगे जतन करी देवा ॥ ४२७ ॥
 अनुतापयुक्त गेलिया अभिमान । विसरूं वचन मागिलांचा ॥
 त्याचे पाय माझे लागोत कपाळी । भोग उष्टावळी धन्य काळ ॥
 बड ऊर्मी जिही हाणितल्या लाता । शरण या संता आल्या वेगी ॥
 तुका म्हणे जाती वोळे लवकरी । ठायींचे अंतरी शुद्ध होती ४२८
 आगी लागी तया सुखा । जेणे हरि नये मुखा ॥
 मज होत को विपत्ति । पांडुरंग राहो चित्ती ॥
 जळो तें समूळ । धन संपत्ति वनस कुळ ॥
 तुका म्हणे देवा । जेणे घडे तुझी सेवा ॥ ४२९ ॥
 मोहरोनि चित्ता । आणूं ह्मनि वरि दिता ॥
 तों हे पडती आघात । खोडी काढिती पंडित ॥
 संसारा भेजे । काही वसंती तों येणे ॥
 पकादिया भावे । तुका म्हणे जवळी यावे ॥ ४३० ॥
 तुझे रूप पाहता देवा । सुख झाले माझ्या जीवा ॥
 हे तों वाचे बोलवेना । काय सांगों नाशायणा ॥
 जन्मोजन्मीचे सुकृत । तुझे पायी रमे चित्त ॥
 जरी योगाचा अभ्यास । तेव्हा तुझा निजभ्यास ॥
 तुका म्हणे भक्त । गोड गाऊ हरिचे कीत ॥ ४३१ ॥

असाल ते तुम्ही असा । आम्ही सहसा निवडोना ॥
 अनुसरलो एका चित्तें । हातोहातें गिबसीत ॥
 गुणबोध कशासाठी । तुमचे पोटी वागवूं ॥
 तुका म्हणे पुजें आतां । कोठें चित्ता आतळीं ॥ ४३२ ॥
 नवजातां घरा । आम्ही कोणाच्या दातारा ॥
 कां हे छळूं येती लोक । दाढ बळेंचि कटक ॥
 नाही आम्ही खात । कांहीं कोणाचें लागत ॥
 कळे तैसी सेवा । तुका म्हणे करूं देवा ॥ ४३३ ॥

होबनि कृपाळ । भार घेतला सकळ ॥
 तूंचि चालविसी माझे । भार सकळही ओझे ॥
 देवा तुझ्या पायीं । ठेवुनि जालों इतराई ॥
 कायावाचामनें । तुका म्हणे पुजें तेणें ॥ ४३४ ॥
 भला म्हणे जन । मरि नाही समाधान ॥
 माझे तळसळी चित्त । अंतरलें विसे दित ॥
 कृपेचा आधार । नाही वंभ जाला भार ॥
 तुका म्हणे कृपें । अंतराय कोण्या पारें ॥ ४३५ ॥
 शिकविले बोल । बोलें तैसा नाही ओळ ॥
 आतां देवा संवेद नाही । बांधां गेलों यासी कांहीं ॥
 एकांताचा वास । नाही संकल्पाचा नास ॥
 बुद्धि नाही शिथर । तुका म्हणे शब्दा भीर ॥ ४३६ ॥
 विश्वव्यापी माया । तिणें झाकुळिलें छाया ॥
 सत्य गेलें भोळ्यावारी । अविद्येची चाली थोरी ॥
 आपुलेंचि मन । करवी आपणां बंधन ॥
 तुका म्हणे देवा । तुम्ही कोर्षी हीं सगवा ॥ ४३७ ॥
 सीसपण बरवें देवा । त चळे कोणाचाही दावा ॥
 महापुरे माडे जाती । तेंचें लव्हाळें राहती ॥

येतां सिंधूच्या लहरी । नम्र होतां जाती वरि ॥
 तुका म्हणे कळ । पाय धरिल्या न चले बळ ॥ ४३८ ॥
 जें जें मना वाटे गोड । तें तें कोड पुरविसी ॥
 आतां तूंचि बाह्यात्कारी । अवध्यापरी जालासी ॥
 नाही सायासाचें काम । घेतां नास आवडी ॥
 तुका म्हणे सर्व सांगे । पांडुरंगे क्याळे ॥ ४३९ ॥
 माता कापी राळा । तेथें कोण राखी बाळा ॥
 हें कां नेणा नारायणा । मज चाळवितं दीना ॥
 नागवा धांवणें । तेथें साद्य व्हावें कोणें ॥
 राजा सर्व हरी । तेथें तुजा कोण वारी ॥
 तुझ्या केल्याविण । नव्हे स्थिर वश मत्त ॥
 तुका म्हणे हरी । सूत्र तुम्हां हातीं दोरी ॥ ४४० ॥
 ठाव तुझांपाशीं । जाला आतां हृषीकेशी ॥
 नलगे जागावें सतत । येथें स्वभावें हें नीत ॥
 चोरट्यासी थारा । येथें कैचा जी दातारा ॥
 तुका झणे मज्जे । आम्हां जालें समाधान ॥ ४४१ ॥
 भागल्यांचा तूं विसावा । करीं नांवा सिबलोण ॥
 परमानंदा पुरुषोत्तमा । हरीं या भ्रमापासूनि ॥
 अनाथाचा अंगीकार । करितां भार न मानिसी ॥
 तुका झणे इच्छा पुरे । ऐसे धुरे गो विठुळे ॥ ४४२ ॥
 श्रीतीच्या भांडणां नाही शिरपाव । नवनाचेचि भाव निष्ठुरता ॥
 जीणें तारि एका जीवें उभयता । पुत्राचिया पिता कुसवे दुःखें ॥
 काय जाणे तुजो मायेचें खिगाड । विषम तें आड पडें नेणें ॥
 तुका झणे मज करुणा वृत्तरे । करितां विश्वभर पाविजेळ ॥ ४४३ ॥
 तव्हो सभा दीव । समोर बोलाया ॥
 तीट पसळी एकट । तुजे नाही नेसिलें ॥

आतां अवघें तुम्ही जाणां । तुमचें माझे ताराथणा ॥
 येईल कसणा । तेचि पहा तुम्हांसी ॥
 ताळ ताहीं साक्षे बुद्धी । धरली न धरवें शुद्धी ॥
 आतां बळ कधी । कोण्या जन्में सिवाड ॥
 आतां शेवटीचें । उत्तर तें हेंचि साचें ॥
 शरण आलें त्याचें । तुका द्याणें साभाळा ॥ ४४४ ॥

देवापाशी प्रेमाचें भांडण.

(तुकाराम.)

विनवितो चतुरा तुज विश्वभरा । परियेसीं वातारा पांडुरंगा ॥
 तुझे दास पेसें जगीं वाखाणिले । आतां नव्हे भले मोकळितो ॥
 माझे गुणदोष कोण जाणें मात । पावसप्रतिता साम तुझे ॥
 लोभ मोह माया आम्हां बाधवितो । तरि हा अनंता बोल कोणा ॥
 तुका म्हणे मी तों पतितचि खरा । परि आलों वातारा शरण तुज ॥
 आम्हीं म्हणों कोणी नाही तुज आड । विसतोसी भ्याड पांडुरंगा ॥
 हा गे माझ्या भोगें केलासी परता । विश्वभरी सत्ता नाही ऐसी ॥
 आम्हीं तुज असों देऊंति आधार । नाम वारंवार उच्चारितो ॥
 तुका म्हणे मज धरियेले बळे । पंचभूती खळे करुनिया ॥ ४४५ ॥
 कासकौथ माझे लावियेले पाळी । बहुत हिमुदी जालों देवा ॥
 आनरितो तुझे तुज सावरसी । थोर वाटे चित्ती आश्रये हे ॥
 बुझिया विनोवें आम्हां प्राणसाटी । भयभीत पोटी सदा दुःखी ॥
 तुका म्हणे माझ्या कपाळाचा गुण । तुला हांसे कोण समर्थसी ॥
 सेवकासी आज्ञा निरोपासी काम । स्वासीचे ते धर्म स्वामी जाणो ॥
 मजाचिये सुळीं रहावें बैसोन । आकर्षावे गुण पायांपाशी ॥
 भेदीचे तांतडी करितसें लाहो । ओबाळावा देहो ऐसे वाटे ॥

तुका म्हणे माझे करावे कारण । आपुलें जतन ब्रीद करा ॥४४८॥
 तुज जाणें तान्हे नाही पांडुरंगा । कां जी मज सांगा उपेक्षिलें ॥
 तुज ठावें होतें पातकी मी खर । आधींच कां थारा दिला पायीं ॥
 अंक तो पडिला हरिचा मी दास । भेद पंगतीस करूं नये ॥
 तुका म्हणे आम्ही जितिलें तें खरें । आतां वणें पुरें तुम्हां अंगीं ॥
 सेवकें करावें सांगितलें काम । सिक्याचा तो धर्म स्वामी राखे ॥
 काय देवा नेणों आलें गाढपण । तुम्ही शक्तिहीन जाले विसां ॥
 विष्णुदास आम्ही निर्भर ज्या बलें । तें दिसे या काळें अश्वेरिलें ॥
 तुका म्हणे मूळ पाठवा लौकरी । किंवा करूं हरी काय सांगा ४५०
 आतां तको चुको आपल्या वचिता । उदारा या कांता रखुमाईच्या ॥
 आचरावे दोष हें आह्मां विहित । तारावे पतित तुमचें तें ॥
 आह्मी तो आपुलें केलेसें जतन । बघी तुझाकडून घडेल तें ॥
 तुका म्हणे विठो चतुराच्या राया । आहे तें कासया सोडों देसी ॥
 कासया वांचूनि जालों भूमी भार । तुझ्या पायीं थाद साही तरी ॥
 आतां भलें काय झोळियाचें काम । जंव पुढोत्तम न देखती ॥
 काय मुख पेंव थापवाचें धाव । नित्य तुझे नांव तुझारितां ॥
 तुका म्हणे आतां पांडुरंगाविण । न वांचितां क्षण जीव भला ४५२
 मज ऐसे कोण उद्धरिल सांगा । ब्रीदें पांडुरंगा बोलतसां ॥
 हातींच्या कांकणा कासया आरसा । उरलों मी जैसा तैसा आहे ॥
 धन्वतरी हरी रोग्याचियें वेथे । तें तो काहीं येथें न देखिलें ॥
 तुका म्हणे नाही अनुभव अंगें । वचन वाचों कोण मासी ४५३
 आतां गुण दाव काय विचारिसी । मी तो आहे रासी पातकांची ॥
 पतितपावनासवे समाराम । आपुलाला धर्म चालवीजे ॥
 यशघायें भेटी लोखंड परिसा । तरी अनारिसा न पालडे ॥
 तुका म्हणे माती कोण पुसे फुका । कस्तुरीच्या तुका समारामें ४५४
 आत्मनिचा भावें तुज देवपण । तें का विसरोन राहिलासी ॥

समर्थासी नाही वपकारस्मरण । दिल्या आठवण वांचोनियां ॥
 चळण वळण सेवकाच्या बळें । निर्गुणाच्या मुळे सांभाळावें ॥
 तुका झणे आतां आलों खंडावरी । प्रेम देवनि हरी बुझावें ४५५
 उचित तें काय जाणावें तुंबळें । थोरिवेचें काळें तोंड देवा ॥
 देतो हाका कोणी नाइकती द्वारी । ओस कोणी घरी नाही ऐसे ॥
 आळिया अनीता शब्द समाधान । करितां वचन काय वेंचे ॥
 तुका म्हणे तुझा साजे हें श्रीहरी । आक्षी निलाजिरीं नव्हों ऐसी ४५६
 पाळिलों पोसिलों जन्म जन्मांतरीं । वागविलों करी धरोनियां ॥
 आतां काय माझा घडेल अव्हेर । मागें बहु दूर वागविलें ॥
 नेद्री वारा अंगीं लागों अघाताचा । घेतळा ठायीचा भार माथां ॥
 तुका झणे बोल करितों आवडी । अवित तेचि गोडी अंतरीची ४५७

कांहो वाढवितां देवा । मज घरी समजावा ॥
 केवढा हो गोवा । फार केले थोड्याचें ॥
 ठेवनि पायांवरी बोट । यासी तुमचें वेंचे काई ॥
 जालों उतराई । जाणा एकएकाचें ॥
 निवाड आपणियांपाशीं । असोन कां व्हावें अपेसी ॥
 होती गांठी तैसी । सोडूनियां ठेविली ॥
 तुका झणे गोड । होतें जालिया निवाड ॥
 वर्शनेही चाड । आवडीच वाढले ॥ ४५८ ॥

अनुभव तो नाही आमुच्या वर्शने । अशकिलें कांनि वदै वाणी ॥
 जेविल्याचा कैसा अनुभव अंतरीं । म्हणतां माडे पुरी काय होतें ॥
 नाही नाही गेली तळमळ दातारा । कां जी हरिहरा चाळविलें ॥
 पत्री कुशळता भेटो अनादर । काय तें उत्तर येइल मानूं ॥
 अंतरीं सुबाहीं कां नाहीं सारिखें । धरुनि पारिखें वर्ततसां ॥
 आलों आलों ऐसी वाऊनियां आस । वाहों बुडतयास काय यावें ॥
 तुका झणे अहो चतुरा शिरोमणि । किती माझी वाणी तुम्ही कोठें ४५९

जालो द्वारपाळ । तुझे राखिलें सकळ ॥
 माहीं लागों दिलें अंगा । आड ठाकलों मी जगा ॥
 करुनियां नीती । विद्याप्रमाणें चालती ॥
 हातीं बंड काढी । उभा जिवाचिये साठी ॥
 बळ बुद्धी युक्ती । तुज दिल्या सर्व शक्ती ॥
 तुका म्हणे खरा । आतां घेईन गुशारा ॥ ४६० ॥
 भक्तिरूप घेतलें माझे । चरण गाहाण आहेत तुझे ॥
 प्रेमग्याज देई हरी । माझा दिशेन डवकरी करी ॥
 माझे मी न सोडी पत्त । नित्य करितो कीर्तन ॥
 तुझे नामी आहे खत । सुखें करी पंचाईत ॥
 तुका म्हणे गरुडध्वजा । यासी साक्ष श्रीगुरुराजा ॥ ४६१ ॥
 चित्त तुझ्या पायीं । ठेवुनि जालो उतराई ॥
 परि तूं खोटा केशीराजा । अंतपार न कळे तुझा ॥
 आम्ही सर्वस्वें उदार । तुज देऊनियां धोर ॥
 इद्रियांची होळी । संवसार विला वळी ॥
 न पडे विसर । तुझा आळा तिरंतर ॥
 प्रेम एकासाठी । तुका म्हणे न वेचे गाठी ॥ ४६२ ॥
 तुझा भरवसा आम्हां । फार होता पुरुषोत्तमा ॥
 भवसागर संकटी । ताहिशील जगजेठी ॥
 ताम आदित्याचें झाड । त्याचा न पडे उजेड ॥
 सिलगणीचें सोने । त्यासी गाहाण ठेवी कोण ॥
 तुका म्हणे देवा । ब्रीद सोडुनियां ठेवा ॥ ४६३ ॥
 मज सत्ताचा आधार । तूं एकलें निर्भिकार ॥
 पाहा विचारुनि देवा । तको आळासवें दावा ॥
 तुज बोल न बोलवे । आळा मांडायाची सवे ॥
 तुका झणें तरी । ऐक्यभाव उरें उरी ॥ ४६४ ॥

भोंव्यासवें आवळितां फुटे डोकें । तीं तों त्याच्या तुऱ्हे धामेजेना ॥
इंगळासी सन्निधान अतित्याई । क्षेम देतां काई सुख वाटे ॥
तुका ह्याने आह्मांसवें जी रुसला । तथाचा अथोळा आकाशासी ॥

सुके साहीं अन्न । मेल्यावरी पिडवान ॥

हे तों चाळवाचाळवी । केलें आपणचि जेवी ॥

नेत्रेयाचा आळ । वेच ठाकणी सकळ ॥

तुका ह्याने जड । मज न राखावें दगड ॥ ४६६ ॥

लाजतीं पुराणें । वेदां येऊं पाहे झणें ॥

आह्मी नामाचे धारक । किविलवार्णी विसों रंक ॥

बोलिले ते संती । बोल वांयाविण जाती ॥

तुका ह्याने देवा । रोकडी हे मोडे सेवा ॥ ४६७ ॥

समर्थाचें बाळ किविलवार्णे विसे । तरी कोणा हांसि जन्म देता ॥

अवगुणी जरी जालें तें वांगळ । कशावा संभाळ लागे त्याचा ॥

तुका म्हणे तैसा मी एक पतित । परीं मुद्रांकित जालों तुझा ४६८

आतां मज तारी । वचन हें साच करीं ॥

तुझें नाम दिनानाथ । त्रिदावळी जगत्रिख्यात ॥

कोण लेखी माझ्या दोषा । तुझा त्रिभुवनी ठसा ॥

वांयां जातां मज । तुका म्हणे तुम्हा लाज ॥ ४६९ ॥

कामधेनूचें वासरु । काया त भिल्ले काय करु ॥

ऐसें आम्हां सांडिले । विळो खा सांडिले ॥

वैसुनि कल्पद्रुमातळीं । पौटासाठीं तळमळीं ॥

तुका म्हणे नारायणा । बरें लोकीं हें दिसेना ॥ ४७० ॥

तवां नवसांची । जालों तुम्हासी वाणीचीं ॥

कोण तुझें नाम घेतें । देवा पिडवान देतें ॥

कोण होतें मारें पुढें । तुजें बोलाया रोकडें ॥

तुका म्हणे पाहण्या । कोणा घेतासि वीसंगा ॥ ४७१ ॥

तुझे नामीं दिनानाथा । आम्ही उघडा घातला माथा ॥
 आतां न धरावें दुरी । बोल येईल श्रीदावरी ॥
 पातित होतो ऐसा ठावा । आधी का न विचारावा ॥
 तुका म्हणे तुझे पायीं । आम्ही मिरास केली पाहीं ॥ ४७२ ॥
 मामासारिखा करणी । हे तों न दिसे त्रिभुवनीं ॥
 सिलंगणीचें सोतें । ठेवूं नये तें गहाण ॥
 आवित्याचीं झाडें । काय त्यांचा उजेड पडे ॥
 तुका म्हणे देवा । त्रिवें सोडोतिथीं ठेवा ॥ ४७३ ॥
 विठूला विठूला । कंठ आळविता कुठला ॥
 कडे कृपा करिसी नेणें । मज दीनाचें धावणें ॥
 जाल्या येरझारा । जन्मां बहुतांचा केरा ॥
 तुका म्हणे नष्टा । अबोलण्या तुझ्या चेष्टा ॥ ४७४ ॥
 आम्ही व्यावें तुझे नाम । तुम्ही आम्हां धावें प्रेम ॥
 ऐसें निवडिलें मुळीं । संतीं वेसोनि सकळीं ॥
 माझी डोई पायांवरी । तुम्ही न धरावी दुरी ॥
 तुका म्हणे केला । खंड दोघांचा विठूला ॥ ४७५ ॥
 वेडे वाकडे गाईन । परि मी तुझाचि म्हणवीन ॥
 मज तारीं दिनानाथा । ब्रीदें साच करीं आतां ॥
 केल्या अपराधांच्या राशी । म्हणजनि आलों तुजपाशीं ॥
 तुका म्हणे मज तारीं । सांडीं त्रिव नाहीं तरी ॥ ४७६ ॥
 जरि मी नव्हतों पतित । तरि तूं पावन कैचा तेश्च ॥
 बाणोनि माझें नाम आधीं । मग तूं पावन कृपानिधी ॥
 लोहो सहिमांत परिसा । नाहीं तरी व्हाइ तैसा ॥
 तुका बाणे थाचकभावे । कल्पतरु साज पावे ॥ ४७७ ॥
 नव्हे भिडा हें कारण । जाणे करूं ऐसें जम ॥
 जो जो धरावा लाकिक । रडवितोसी आपाक ॥

चाल जाऊं संतांपुढे । ते हें निवडिती शोकें ॥
तुका झणे तूं निर्लज्ज । आक्षां रोकडीं गरज ॥ ४७८ ॥

देवापाशीं मागणें.

(तुकाराम).

सवा माझे डोळे जडो तुझे मूर्ती । रखुमाईच्या पती सोयरिया ॥
गोड तुझे रूप गोड तुझे नाम । देई मज प्रेम सर्व काळ ॥
विठो माचलिये हाचि वर देई । संचरोनि राहीं हृदयामाजीं ॥
तुका झणे काहीं न मागें आणिक । तुझे पायीं सुख सर्व आहे ॥ ४७९ ॥
पावलें पावलें तुझे आक्षां सर्व । दुजा नका भाव होऊं देऊं ॥
जेथें तेथें देखें तुझीच पावलें । त्रिभुवन संचलें विठ्ठला गा ॥
भेदाभेद मत्तें भ्रमाचे संवाद । आक्षां नको वाद त्याशीं वेऊं ॥
तुका झणे अणु तुजवीण नाही । नभाहुनि पाहीं वाढ आहे ॥ ४८० ॥
वाळुनिशां जल सांडी मज दुरी । करिशील हरी ऐसें कधीं ॥
आठवीत पाय धरुनि अनुताप । वाहे जळ झोप नाही डोळा ॥
नावडती जीवा आणीक प्रकार । आवडी तें फार एकांताची ॥
तुका झणे ऐसी धरितों वासना । होई नारायणा साक्ष मज ॥ ४८१ ॥
न झणे कवणां सिद्ध साधक गंधार । अवघा विधभर नाचुनिया ॥
ऐसें माझे बुद्धि काया बाचा सत । लावी तुझे ध्यास पांडुरंग ॥
गातां प्रेमगुण शक्ती माझ्या मनीं । नाचतां रंगणीं नाठवावी ॥
देई चरणसेवा भूतांचें भजन । वर्णा अभिमान सांडवूनि ॥
आशापाश माझी तोडी माया चिंता । तुजविण व्यथा नको कांही ॥
तुका झणे सर्व भाव तुझे पायीं । राहो ऐसें देई प्रेम देवा ॥ ४८२ ॥
सांवळे सुंदर रूप मनोहर । राहो निरंतर हृदयीं माझें ॥
आणीक कांहीं इच्छा आक्षां नाही जाड । तुझे नाम गोड पांडुरंगे ॥

जन्मोजन्मी ऐसें माशितलें तुज । आक्षासी सहज यावे आतां ॥
 तुका द्याणे तुज ऐसें द्याळ । धुंडिता सकळ नाहीं आक्षां ॥४८३॥
 पहा ते पांडव अखंड वनवासी । परि त्या देवासी आठविते ॥
 प्रह्लादासी पिता करितो जावणी । परि तो स्मरे मनीं नारायण ॥
 सुदामा ब्राह्मण करितें पीडिला । नाहीं विसरला पांडुरंगा ॥
 तुका म्हणे तुझा न पडावा विसर । दुःखाचे डोंगर जाले तरी ॥
 जेणें माझे चित्त राहें तुझ्या पायीं । अखंड तें देई प्रेमसुख ॥
 देवभाव राख दीन करुनियां । जन्माचारी वायां जाय तेसा ॥
 द्रव्य दारा नको मानाची आवडी । कवणेविशीं गोडी प्रपंचाची ॥
 तुझे नाम माझें धरुनियां चित्त । एकांत लोकांत सदा राहो ॥
 तुका म्हणे तुझे जडोनियां पायीं । जालो उत्तराई पांडुरंगा ॥४८५॥
 पाप ताप माझे गुणदोष निवारीं । कृष्णा विष्णु हरी नारायणा ॥
 काम क्रोध वैरी घालोती बाहेरी । तूं राहें अंतरीं पांडुरंगा ॥
 करिशील तरी नव्हे कांई एक । निर्मिलें त्रैलोक्य हेळामात्रे ॥
 ससर्पासी काय आधीं शिकवावें । तुका द्याणे यावे पांडुरंगा ४८६
 पक्षीयांचे घरी नाहीं साधुगरी । त्यांची चिंता करी नारायण ॥
 अजगर जतावर वारुळांत राहें । त्याजकडे पाहें पांडुरंगा ॥
 चातक हा पक्षी नेधे भूसिजळ । त्यासाठीं घनतीळ नित्य वधें ॥
 तुका द्याणे आधीं पिप्पलिकांची जात । पुरवीं मनोरथ पांडुरंगा ४८७
 समर्थ या तांवे दिनांचा कृपाळ । हें तंव सकळ स्वामीभंगी ॥
 सज काय लागे करणे विनवणी । विदित चरणीं सकळ धादै ॥
 दयासिधु तुझां भांडवल दया । सिचावें आतां या कृपापीयूषें ॥
 तुका द्याणे अवी पंढरीनिवासे । बहु जीव आसें लागलासे ॥४८८॥
 नर नारी वाळें अवघा नारायण । ऐसें माझे मत्त करीं देवा ॥
 ना ये काम क्रोध द्वेष निंदा वंद्य । अवघा गोविंद निःसंदेह ॥

अज्ञावें म्यां सदा विषयीं विरक्त । काया बाजा चित्त तुझे पायीं ॥
 करौनियां साद्य पुरवीं मनोरथ । व्हावें कृपावंत तुका झणे ॥४८९॥
 आतां काढाकाढी करीं गा पंढरिराया । नाही तरी बायां गेलों वासा ॥
 जाणतां बैसलों दगडाचे नांवें । तिचा धर्म व्यावे प्राण हाचि ॥
 मनाचा स्वभाव धंद्यांची ओढी । पतसाची जोडी बरी हाचि ॥
 तुका झणे जाली अंधळ्याची परी । आतां मज हरी वाट दावी ॥४९०॥
 मातेची अवस्था काय जाणे बाळ । तिसी तों सकळ चिंता त्याची ॥
 ऐसे परस्परें आहेचि विचारा । भोपळ्याचा तारा दगडासी ॥
 भुजंग पोटाळी चंदनाचें अंग । निवे परि संग नठे तैसा ॥
 तुका झणे करा परिसाचे परी । मज ठेवा सरी लोखंडाचे ॥४९१॥
 किती तुजपाशीं वेऊं परिहार । जाणसी अंतर पांजुरा ॥
 आतां माझे हातीं देई माझे हित । करीं माझे चित्त समाधान ॥
 राग आला तरी कापू नये सास । बाळा मायेविण कोण तुजें ॥
 तुका झणे ऐसा होईल लौकिक । मागे बाळ भीक समर्थाचें ॥४९२॥
 नको वेऊं देवा पोटीं हें संतान । मायाजाळें जाण नाठवसी ॥
 नको वेऊं देवा द्रव्य आणि भाग्य । तो एक वट्टेग होय जीवा ॥
 तुका म्हणे करीं फकिराचे परी । रात्रंविषस हरि येईल बाचें ॥
 नको मज वाढा नको वासिमात । तुजवांचूनि क्षीण होतो जीव ॥
 तुझेर हे माया न होय सुदका । वेळुठनायका लोडवी मज ॥
 तुका म्हणे तुझे झालिया कर्षण । मग निवारण होईल सर्व ॥४९४॥
 हेंचि सुख पुढें मागतों आगळें । आनंदाचीं फळें सेवाधान ॥
 जन्मजन्मांतरीं तुझाचि अंकिला । करुनि विठ्ठला वास ठेवीं ॥
 तुजा आव आड येऊं नेदी चित्ता । करावा अनंता सास त्याचा ॥
 अभय वेऊनि करावें साधर । क्षण तो विसर पडों नेवीं ॥
 तुका म्हणे आम्ही जे जे इच्छा करूं । ते ते कष्टपत्कर पुरविषी ॥४९५॥

असयवान मज देई गा उदारा । कृपेच्या सागरा पांडुरंगा ॥
 देहभाव तुझ्या ठेवियेला पायीं । आणीक मी कांहीं नेणें तुजें ॥
 सेवा भक्ति भाव नेणें मी पतित । आतां माझे हित तुझ्या पायीं ॥
 अवघा निरोपिला तुज देहभाव । आतां मज पाव पांडुरंगा ॥
 तुका म्हणे तुझे नाम दीनानाथ । तें मज उचित करी आतां ४९६
 पापाची वासना नको दावूं छोळां । त्याहूनि अंधळा बराच मी ॥
 निंदेचें श्रवण नको माझे कानीं । बधिर करोती ठेवी देवा ॥
 अपवित्र वाणी नको माझ्या सुखा । त्याजहुनि मुका बराच मी ॥
 नको मज कधीं परस्त्रीसंगति । जनांतुन माती उठतां भली ॥
 तुका म्हणे मज अवघ्याचा कंटाळा । तू एक गोपाळ आवडसी ४९७
 विश्वास धरुनि राहिलों निवांत । ठवूनियां चित्त तुझे पायीं ॥
 तरावें बुडावें तुझिया वचनें । निर्धार हा मज्जे कैला माझ्या ॥
 न कळे हें मज साज्ज चाळविलें । देसी तें उगलें घेइन देवा ॥
 म्हाणें तें सरे ऐसें करी देवा । नाही तरी सेवा सांगा पुढें ॥
 करावें कांहीं कीं पाहावें उगलें । तुका म्हणे बोलें पांडुरंगा ४९८
 कृपालु झणोनि बोलती पुराणें । निर्झर वचनें यांचीं मज ॥
 आणीक उपाय नेणोचि मी कांहीं । तुझे वसे ठायीं पडे तैसें ॥
 नये धड कांहीं बोलतां वचन । रिघालों शरण सर्वभावे ॥
 कृपा करिसी तरि थोडे तुज काम । साक्षा तरि श्रम बहु हरे ॥
 तुका झणे मज दाखवीं श्रीमुख । हरेल या भूक ढोळियांची ४९९
 मागणें तें एक तुज । देई विचारोति मज ॥
 तको दुर्जनाचा संग । क्षणक्षणा चित्तभंग ॥
 जन्म घेईन मी नाना । बहु सोसीन यातना ॥
 रंक होईत दीतांचा । घाये देहपात साचा ॥
 तुका झणे होचि आतां । देई देई तूं सर्वथा ॥ ५०० ॥

विधवेसी एक सुत । अहर्निशी तैथे चित्त ॥
 तैसा तूं भज एकला । नको मोकळ विठ्ठला ॥
 सुपुत्रालागीं बाप । अन्नघे तेथेंचि संकल्प ॥
 तुका द्याणे चित्ती । पतिघवे जैसा पति ॥ ५०१ ॥
 हेंचि मागणें विद्याबाहे । पायीं ठेवूनिचां डोह ॥
 शांति द्या अंतःकरणी । रंगो नामनामीं वाणी ॥
 मूळ वृद्धाचे विधवा । मिजानंदीं वृत्ति जडा ॥
 तुका द्याणे हरी । आतां आपुलेंसे करी ॥ ५०२ ॥
 दुर्बुद्धि ते सेना । कदा तुपजो नारायणा ॥
 आतां मज ऐसे करी । तुझे पाप चित्ती धरी ॥
 उपजला भावो । तुमचे कृपे सिद्धी जावो ॥
 तुका द्याणे आतां । लाभ ताही या परता ॥ ५०३ ॥
 धर्माची तूं मूर्ति । पापपुण्य तुझे हातीं ॥
 मज सोडवी वातारा । कर्मापासुनि दुस्तरा ॥
 करिशी अंगीकार । तरी काय माझा भार ॥
 जिवींच्या जीवना । तुका द्याणे नारायणा ॥ ५०४ ॥
 ठाकलोंसे द्वारी । उभे याचक भीकारी ॥
 मज भीक काही देवा । प्रेमभातुके पाठवा ॥
 याचकाचा भार । नये वेई येरझार ॥
 तुका द्याणे दान । सेवा येतल्यावाचून ॥ ५०५ ॥
 काय नव्हे करितां तुज । आतां राखे माझी लाज ॥
 मी तों अपराधाची राशी । शिखा अंगुष्ठ तों पार्शी ॥
 आहे आहे आहे । मज कृपादृष्टी पाहे ॥
 तुका द्याणे देवा । सत्य व्यावी आतां सेवा ॥ ५०६ ॥
 तान्ह्येच्याची धणी । फिटें रागा नव्हे उणी ॥
 माझे मतोरथ सिद्धी । पात्रवाचे कृपातिथी ॥

तू तों उदाराचा राणा । माझी अल्पचि वासना ॥
 कृपादृष्टी पाहें । तुका झणे हेंहि साहे ॥ ५०७ ॥
 पाहतोसी काय । आतां पुढें करी पाय ॥
 वारें ठेवूं वे मस्तक । ठेलों जोडनि हस्तक ॥
 बरवें करीं सम । नको भंगो देजं प्रेम ॥
 तुका झणे चला । पुढती सामोरे विठ्ठला ॥ ५०८ ॥
 लहानपण देगा देवा । मुंगी साखरेचा रवा ॥
 पेरानत रस्त थोर । तया अंकुशाचा सार ॥
 ज्याचे अंगीं सोढेपण । तया यातना कठीण ॥
 तुका झणे बरवे जाण । व्हावें लहानाहुनि लहान ॥ ५०९ ॥
 हेंचि दान देगा देवा । तुझा विसर न व्हावा ॥
 गुण गाईन आवडी । हेचि माझी सर्व जोडी ॥
 न लगे मुक्ति धन संपदा । संत संग देई सदा ॥
 तुका झणे गर्भवासी । सुखें घालावें आम्हांसी ॥ ५१० ॥

(निळोबा.)

अगाध महिमा तुमचा देवा । काय म्यां वानवा मूढमती ॥
 बगाचि झणवीं तुमचा वास । करुनियां आस पायाची ॥
 शब्द चातुर्य कांहींचि नेंणें । बोवडें बोलणें व्या कानी ॥
 तिळा म्हणे आपुला म्हणावा । भलतैसा ठेवा भलतेथें ॥ ५११ ॥
 अवलोकुनी माझिया भावा । करावा देवा अंगिकार ॥
 जेणें तुमची घडेल सेवा । होईन देवा पात्रभूत ॥
 धरिल्या जन्मार्थें सार्थक । घडेल लोक मानावती ॥
 तिळा झणे ऐस करा । अहो दातारा पंढरीच्या ॥ ५१२ ॥
 आतां माझा अंगिकार । करा थार पायापें ॥
 जाऊनियां आपुल्या गुणी । माझी वाणी रजवा ॥

झाळीभाळी करीन सेवा । तुमची देवा ते घ्यावी ॥
 निळा हाणे विनवूं नेणें । तरी पोसणें मी तुमचें ॥ ५१३ ॥
 तुमचे चरणीं राहो मन । करा हें दान कृपेचें ॥
 नामीं तुमचे रंगो वाचा । अर्गीं प्रेमाचा अविर्भाव ॥
 इतरीं तुमची राहो मूर्ती । वाचे कीर्ति पत्राडे ॥
 निळा म्हणे ठेवा ठायी । जीवभाव पायीं आपुलीये ॥ ५१४ ॥
 दूभ मान नका । देऊं वैकुंठनायका ॥
 तुमचीं गाऊं या निश्चल । गुण नामें सर्वकाल ॥
 शांती क्षमा द्या । त्याहि नका पंढरिराया ॥
 निळा म्हणे निरुपाधी । ठेवा माझी चरणीं बुद्धि ॥ ५१५ ॥
 विश्वास अंतरीचा जाणोनी । नाम ठेवा माझ्या वक्तीं ॥
 रूप मनाचे आसनीं । कृपा करुनी बैसवा ॥
 करीन तैसी घ्यावी सेवा । विश्वास पाळटो न द्यावा ॥
 आईका विनविलें तें देवा । अहो पंढरीनिवासा ॥
 माझिमे बुद्धीसी धैर्य द्यावें । सेवेसी इंद्रियां राबवावें ॥
 आपुलीये कीर्तनीं राखावें । प्रेम माझें सर्वदा ॥
 गर्व अभिमान दवडावा । आळस निद्रा परती ठेवा ॥
 विसर तुमचा न पडे देवा । देई सेवा हें दान ॥
 निळा हाणे कृपासिधू । तुम्ही साचार दीनबंधू ॥
 अहा हाणोनी धेतळा छंदू । येवढें आतें पुरवावे ॥ ५१६ ॥

करुणा.

(एकनाथ.)

धांव रे धांव आतां दीनवत्सला रामा ।
 संसार संग गोष्टी मी गुंतलों कामा ॥
 तारुण्य अभिमानें अर्गीं भरला ताठा ।
 विषय संपत्तीचा मज फुटला फाटा ॥

विषय भोरितांना वेद पोसिले सांगे ।

स्त्रहित आळवेना ध्यान चुकलीं मी तुझे ॥

विषयां मोकलिलों तुज शरण मी आलों ।

एकाजनादर्शनी पायीं लीन मी झालों ॥ ५१७ ॥

भक्ति प्रेमाविण झाला नको देवा । अभिमान नित्य नवा तथामाजी ॥

प्रेमसुख वेई प्रेमसुख वेई । प्रेमेविण नाही समाधान ॥

राखवेनें जेवि मृगारु केला । प्रेमेविण झाला झाली तैसा ॥

एका जनार्दनी प्रेम अति गोड । अनुभवी सुरवाड जाणतील ५१८

अनाथाचा नाथ दीनाचा दयाळ । हाणवोनी सांभाळ करी माझा ॥

तुज ऐसा देव नाही त्रिभुवनी । हाणवोनी चरणी विसवलों ॥

बापा जनार्दना कृपा करी दान । सांभाळी वचत आपुले तें ॥

एका जनार्दनी सेवी वेई देवा । संतापायीं भावा सिटी पडों ५१९

तुजविण आझा कोण ओडे देवा । धांव याववरावा मायबापा ॥

पडिलांसे डोही प्रपंच आवती । कोण करी शांति तुजविण ॥

जन्ममरणाचा पडिलास केरा । सोडनी दातारा मायबापा ॥

एका जनार्दनी धांव लवलाही । येवोनिया हृदयी ठाव देई ५२० ॥

कैचें आम्हां यातीकुळ । कैचें आम्ही धर्मशीळ ॥

तुजें नामीं अगुसरलों । तीहीं लोकीं सरते झालों ॥

कैची क्रिया कैचें कर्म । कैचा वर्णाश्रमधर्म ॥

एका जनार्दनी साती कुळ ॥ अवघा व्यापक विठ्ठल ५२१ ॥

धांव नारायणा । माझ्या दुःखाच्या निरसना ॥

संसारे कष्टलों । तुजलागीं शरण आलों ॥

कोण सोडवीळ धाता । तुजविण जी अनंता ॥

तुंच मायबापा । निवारीची सर्व ताप ॥

एका जनार्दच पार्था । धरुनिघा विसां राहें ॥ ५२२ ॥

आम्ही दीन तूं दीननाथ ॥ वीही लोकीं तुझी मात ॥
 आम्ही पतित तूं पावन ॥ ऐसें साजे नामाभिधान ॥
 आम्ही अनाथ तूं केवारी ॥ ऐसी तुझी आहे थोरी ॥
 आम्ही दीन तूं वसला ॥ ऐकिला तो ऐशा बोला ॥
 नको धरूं दुर्जे आतां ॥ कृपाळू तूं दीननाथा ॥
 एका शरण जनार्दनी ॥ ऐसें चालत आले दुरुनी ॥ ५२३ ॥
 आम्ही मागतों फुकाचे ॥ तुम्हा देतां काय वेचे ॥
 संत संग देई देवा ॥ दुजा नको कांही गोवा ॥
 पंढरीसीं ठाव द्यावा ॥ होंचि मागतसे देवा ॥
 एकाजनार्दनी मागत ॥ एवढा पुरवा मनींचा हेत ॥ ५२४ ॥
 मागणें होंचि साशे देवा ॥ दुर्जेप्रण दुरी ठेवा ॥
 मी तूं ऐसी नको उरी ॥ जनार्दना कृपा करी ॥
 रंक मी एक दीन ॥ माझे करावे स्मरण ॥
 नीच सेवा मज द्यावी ॥ एकाजनार्दनी आस पुरवावी ५२५ ॥
 पायीं जडले माझे मन ॥ चित्ति झालें समाधान ॥
 तुमच्या नामाचा महिमा ॥ आजी पावन केले आम्हा ॥
 करुणा केली तुम्हीं ॥ लाविलेले आपुले नामी ॥
 एकाजनार्दनी पूर्ण कृपा ॥ तेणें मार्ग झाला सोंपा ॥ ५२६ ॥

गुंतलों मपंची सोडवीगा देवा ॥ देई तुझी सेवा जीवेंभावे ॥
 जलरो घल मात पुत्र वाश चित्त ॥ सर्वा पायीं चित्त जडोनी राहो ॥
 वेष्णवांचा वास कामादि निःशेष ॥ होंचि पुरवी आस दुर्जे नको ॥
 एकाजनार्दनी करित विमंती ॥ मागणें श्रीपति होंचि यावे ॥ ५२७ ॥

(तुकाराम.)

संसारतापें तापलों मी देवा ॥ करितां या सेवा कुटुंबाची ॥
 क्षणजमि तुझे आठविले पात्र ॥ ये वो माझे माय पांडुरंगे ॥
 बहुतां जन्मींचा जालों भारकाही ॥ सुटिजे हें नाहीं वर्ष ठावे ॥
 वेडिलेलां चोरी संतर्जाआत्कारी ॥ कणत त करी कोणी मासी ॥ ५२८ ॥

भैतरीचा भाव जाणोनियां गुज । तैसें कैले काज पांडुरंगा ॥
 वातले वचन न पडोचि खाली । तूं आह्मां मावळी अनाथांची ॥
 सज याचकाची पुरवावी आशा । पंढरीनिवासा मायबापा ॥ ५२९ ॥
 मुखें बोलवें तें जीवांचें जाणसी । विविध पायापार्शीं सर्व आहे ॥
 आतां हेंचि भलें भाकावी करुणा । विनियोग तो जाणा तुझी त्याचा ॥
 आपलें तो श्रेष्ठे कैले नव्हे कांहीं । साधनाच्या बाही पडों नये ॥
 तुका झणे देह दिला पिंडदान । वेळोवेळां कोण चित्ता करी ॥ ५३० ॥
 हारी धरिलियाची लाज । देवा असोवे गा तुज ॥
 आहे अमंगळ दुर्बळ । होई दीन तूं दयाळ ॥
 वाळ शेंबडें मातेसी । काय नावडे तिथेसी ॥
 तुका झणे जाणे । करि न देहाचें साडणें ॥ ५३१ ॥
 देह तंत्र आहे प्रारब्धा आधीन । याचा मी कां सीण वाहू भाय ॥
 सरो माझा काळ तुझिया चितनें । कायावाचामनें इच्छीतसें ॥
 लाभ तो न दिसे याहुनि दुसरा । आणीक दातारा येणें जन्मे ॥
 तुका म्हणे आलों सोसीत संकटे । मी माझें वोखटें आहे देवा ॥ ५३२ ॥
 कोण तो उपाव करूं भेटावया । जाळावी हे काया ऐसे वाटे ॥
 सोडोनियां गांव जाऊं वनांतरा । रुक्मादेवीवरा पाहावया ॥
 करूं उपवास शोधूं हें शरीर । न धरवे धीर नारायणा ॥
 जाती आयुष्याचे दिवस हें चारी । भग कैव्हों हरी भेटशील ॥
 तुका झणे कांहीं सांगा विचारानि । विठो बुझे मनीं असेल तें ॥ ५३३ ॥
 नाही आलें भक्तिसुख अनुभवा । तो मी ज्ञानदेवा काय करूं ॥
 नसावें जी तुझी कांहीं निश्चितीने । माझिया वचनें अभेदाच्या ॥
 एकाएकी मन नेदी समाधान । देखिल्या चरण वांचूनियां ॥
 तुका झणे वाचा गुणी लांचावली । न राहें उगली मौन्य मज ॥ ५३४ ॥
 न कळतां काय करावा उपाय । जेणें राहें भाव तुझ्या पायीं ॥
 येउनियां वास करिसी हवयीं । ऐसे घडे कई कासयाने ॥

निजलिया ठायीं पोकारेला धावा । साकड त देवा निवारावा ॥
 नाहीं आणुनियां समर्पिले जळ । सेवा ते केवळ चितनाची ॥
 तुका म्हणे आम्ही वेंचिलीं उत्तरे । घेतलीं उदारे साच भावे ५३६
 ऐसे भाग्य कई लाहातां होईन । अवघे देखे जन ब्रह्मरूप ॥
 मग तया सुखा अंत नाहीं पार । आनंदे सागर हेलावती ॥
 शान्ति क्षमा दया मूर्तिमंत अंगी । परावृत्त संगी कामादिकां ॥
 विवेकासहित वैराग्याचे बळ । भ्रमधगितो ज्वाळ अग्नि जैसा ॥
 भक्ति नवविधा भाव शुद्ध वरी । आलंकारावरी सुकुटमणी ॥
 तुका म्हणे माझी पुरवी वासना । कोण नारायणा तुजविन ॥ ५३७ ॥
 श्रीपुत्राविकी राहिला आदर । विषयी पडिभर अतिशय ॥
 आतां सोडवणे धावा नारायणा । मज हे वासना अनावर ॥
 येवनियां आड ठाके लोकलाज । ते हें दिसे काज अंतरले ॥
 तुका म्हणे आम्हां जेथे जेथे गोवा । तेथे तुम्ही देवा सांभाळावे ५३८
 आजिवरीं होतो संसाराचे दाती । आतां ऐसे चित्ती उमजले ॥
 तुला राखणागत वहावे नारायणा । अंगीकारा दीप्ता आपुलिता ॥
 विसरलों काम याजसाठी धंदा । सकळ गोविदा माझे तुझे ॥
 तुका म्हणे विज्ञापना परिसावी । आवडी हे जीवीं जालीं तैसी ५३९
 अवघ्या पातकांची मी एक रासी । अवधा तूं होसी सर्वोत्तम ॥
 जैसा तैसा लागे करणे अंगीकार । माझा सर्व भार चालविणे ॥
 अवघेचीं मज गिळियेलें कालें । अवघींच बलें तुझे अंगी ॥
 तुका म्हणे आतां खुंदला उपाय । अवघेचि पाय तुझे मज ॥ ५४० ॥

काही एक तरी असावा आधार । कासयानें धीर उपजावा ॥
 झणविल्यासाठीं कैसें पडे रुजु । धर्णी नाहीं उजू सनमुख तो ॥
 नेत्रल्या दिसांचा कोणावरी लेखा । घालावा हा सुखासुखा आह्मी ॥
 नाही मनोगत तोंवरि हे देवा । तुका झणे सेवा नेपां जे तो ५४१
 नाही गुणदोष लिपीं वेत अशी । झाडितां प्रसंगीं बरीवरी ॥
 निरुपवासिया आळवितों धावा । तेथूनिया देवा सोडवूनी ॥
 समवे अंतरी ते करु प्रगट । कळोनी बोभाट धाव घाली ॥
 तुका झणे तरि वाचलो या काळें । समर्थाचे बळें सुखी असो ५४२
 अवघा नेचलो इद्रियांचे ओढी । जालें तें तें घडी निरोपिलें ॥
 असावा जी ठावा सेवेसी विचार । आपुला स्थां भार उतरिला ॥
 कायावाचामनें तोचि निजध्यास । येथे जालों ओस भक्तिभावे ॥
 तुका झणे करु येईल धावणें । तरि नारायणें सांभाळावें ॥५४३॥
 मज माझे चपळ न राहें निश्चळ । घडी एकी पळ स्थिर नाही ॥
 आतां तूं उदास नहों नारायणा । धावें मज दीना गाजियेल ॥
 धाव घाली पुढें इद्रियांचे ओढी । केलें तडातोडी चित्त माझे ॥
 तुका झणे माझा न चले सायास । राहिलो हे आस धरुनी तुझी ॥
 नित्य या मनासी करितां विचार । तो हे अनावर विषयलोभी ॥
 आतां मज राखें आपुलिया बळें । न देखे हें जाळें उगवतां ॥
 सांपडलों गळीं नाही त्याची सत्ता । उगळीं मागुता घेतला तो ॥
 तुका झणे मी तो अज्ञानचि आहे । पारि तुझी पाहें आस देवा ५४४
 माझे मज कळों येती अवगुण । काय करु मन अनावर ॥
 आतां आड उभा राहें नारायणा । दयासिधुपणा सात्व करी ॥
 वाचा बरे परि करणें कठीण । इद्रियां आधीन जालों देवा ॥
 तुका झणे तुझा जैसा तैसा दास । न धरी उदास मायबापा ५४५
 गुज करितां होतें आनाचें तें आन । तारिले पापाण उक्तीं देवा ॥
 कां नये केवार करु अंगीकार । माझा बहु माट जड जाळा ॥

चुकलासी हाणो तरी जीवांचाही जीव । रिता नाही ठाव उरों विखा
 तुका हाणे ऐसें काय सत्तावळ । माझे परी कृपाळ आहां तुम्हा ॥
 माये मोकलिलें कोठें जावें बाळें । आपुलिया बळें न वचि ते ॥
 रुसेनियां पळें सोडुनियां ताट । मागें पाहे बाहू यावें ऐसी ॥
 मांडवल आहां आळी करावी हे । आपणची माये धांवसील ॥
 तुका हाणे आळी करुनियां निकी । देखील भातुकी पुक्षाऊनि उठ
 अणक्षणां जीवा वाटतसे खंती । आठवती चित्ती पाय देवा ॥
 येई वो येई वो येई लवलाहीं । आलिंगून बाहीं श्रेम देई ॥
 सताविळ मन पंथ अवलोकी । आठवा ते चुकी काय जाली ॥
 तुका हाणे माझ्या जीवींच्या जीवना । घाला नारायणा उडी वेगीं ॥
 येई गे विठुले विश्वजीवसकले । सुंदर धननीळे पांडुरंगे ॥
 येई गे विठुले करुणाकळाळे । जीव कळवळे भेटावया ॥
 न लगती गोड आणीक उत्तरे । तुझ प्रेम हुरे भेटावया ॥
 तुका हाणे धाव घाली कृष्णाबाई । श्रेम चहूबाही देई मज ५५०
 करोति स्नानाविधि आणि देवधर्म । क्रिया नित्य नेम तुजसाठी ॥
 तुजलागीं दानें तुजलागीं तीर्थें । सकळही व्रतें तुजलागीं ॥
 सकळ चित्तवृत्ति दिवस आणि राती । आवडशी प्रीति नारायणा ॥
 तुका हाणे याही पवित्राच्या राया । प्राणविसाविया पांडुरंगा ५५१
 सुकलियां कोणा अत्यंत जळधर । तेणेंच प्रकार न्याय भसे ॥
 न चलें पावलीं साडीं गरुडासन । मनाचे हो मन त्वरेलागीं ॥
 तुका हाणे भूक न साहवे बाळा । जीवनांची कळा ओढलीसे ५५२
 चपजोती मरों किती वेळोवेळां । कोणा कळवळा येत माझा ॥
 अणऊनि धावां करीं काकुलती । यावे वा श्रीपती सोडावका ॥
 बहुत या काळें केलीं भयाभीत । येतो गिवसीत पाठीलागीं ॥
 तुका हाणे तुम्हा दावितां स्वरूप । माझे कांहीं पाप निरसतें ५५३

मागबापापुढे लेकराची आळी । आणिक हे पाळी कोण लळे ॥
 सांभाळा जी माझीं विषमें अनंता । जवळी असतां अग्नेर कां ॥
 आणिकांची चाले सत्ता आद्यावरी । तुमची ते थोरी काय मग ॥
 तुका झणे आलों दुरोति जवळी । आतां दाळादाळी करूं नये ५४
 कां जी आद्यां होतों दोषाचें दर्शन । तुज समर्पून देवभाव ॥
 पांडुरंगा कृपालुवा दयावंता । धरसील सत्ता सकळही ॥
 कां जी आद्यावरि आणिकांची सत्ता । तुझांसी असतां जवळिकें ॥
 तुका म्हणे पायीं केलें निवेदन । उचित ते दान करीं सत्ता ॥५५॥
 निश्चितीने होतों करुनिथां सेवा । का जी मन देवा उद्देगिलें ॥
 अनंत उठतो चित्ताचे तरंग । करिता हा त्याग वाढतसे ॥
 कोण तुझांविण मनाचा चाळक । दुजे सांगा एक नारायणा ॥
 तुका झणे माझा मांडिला विनोद । करवूं नेणें छंद कराल काय ॥
 जीव जायवरी सांडी करी माता । हें तो आश्चर्यता बाळकाची ॥
 दुर्बळ कीं नाही आइकत कार्नी । काय नारायणीं न्यून जालें ॥
 क्षणक्षणा माझा न व्यावा सांभाळ । अभाग्याचा काळ ऐसा आला
 तुका झणे नाही वचनासी रुचि । फलकट वेंचि तें तें होय ५५७
 तरी आर्षीं तुझी धरियेली कास । नाही कोणी वास वाया गेला ॥
 अगा पंदरीशा उभा विटेवरी । येई लवकरी धाबें नेटें ॥
 पाववितों तुज उभी करोति बाहे । कृपावंता पाहें मजकडे ॥
 तुका झणे तुज बहु कान डोळे । कां हे माझे वेळे ऐसी परी ॥
 सुषारीसी अजें दुष्काळें पीडिलें । मिष्टान्न देखिलें तेणें जैसें ॥
 तैसे तुझे पायीं लाचावलें मन । घुरे माझा प्राण भेटावया ॥
 माजरे देखिला लोणियांचा गोळा । लावूनियां डोळा बैसलेंसे ॥
 तुका झणे आतां झडी चालूं पाहें । पांडुरंगे माये तुझे पायीं ५५९
 आतां माझ्या दुःखा कोण हो सांगाती । खुमाईचा पति पावेनि ना
 माय विधात्यानें घातलीसे रेखा । सुटका या दुःखा न होयनि ॥

तुका झणे माझी विसरूं नको चिंता । अगा पंढरिनाथा पाव वेगी ॥
 पावलों हा देह काकतालिन्याये । न घडे उपाये वडो आले ॥
 आतां माझी खंडो देहदेहांतरे । अभय दातारे देऊनिया ॥
 अंधळ्याचे पाठी धनाची चरवी । अघटित तैवी घडो आले ॥
 तुका झणे योग घडला बरवा । आतां कास देवा न सोडी मी ॥
 कांगा कोणी न म्हणे पंढरीची आई । बोलाविते पाही जाल नेटो ॥
 तेव्हां माझ्या मना होईल समाधान । जाइल सर्व शीण जन्मांतरिचा ॥
 तुका झणे माझी होशील माउली । वोरसोनि घाली प्रेमपान्हा ॥
 हेचि वेळां देवा नका मागे घेऊं । तुम्हांविण जाऊं शरण कोणा ॥
 नारायणा ये रे पाहें विचारून । तुजविण कोण आहे मज ॥
 रात्र दिवस तुज आठवूनि आहे । पाहातोसी काये सख माझे ॥
 तुका म्हणे किती येऊं काकुलती । कांहीं माया चित्ती येऊं घात्री ॥
 कुरंगी पाडस चुकलेसें वत्ती । फुटे तुजें करोनि हृदय त्याचे ॥
 तैसा परदेशी झालों तुजविण । नको हो निर्वाण पाहूं माझे ॥
 अपराधाच्या कोटी घालीं सर्व पोटी । नको या शेवटी उपेक्ष गा ॥
 तुका म्हणे असो यावी माझी चिंता । कृपालु अंतता पांडुरंगा ॥
 सन्मुखचि तुझी सांगावी जी सेवा । ऐसे माझे देवा मनोरथ ॥
 नेघो आम्ही कांहीं चित्तवित्त घरे । आपल्या उदारे जीवावरी ॥
 बोल परस्परें वादवावे सुख । पाहाजें श्रीमुख डोळेभरी ॥
 तुका म्हणे सख्य बोलतो वचत । करुसी चरण साक्ष तुझे ॥
 कोणाचे चिंतन करूं पेशा काळें । पायाचिया बळे कंठीतसें ॥
 पाहातसें वाट येई गा विठ्ठला । मज कां हा केला परदेश ॥
 बहुतांचे सत्ते जालों कासावीस । जाय रात्र दिस वैरियांचा ॥
 तुका झणे बैसे मानाचिये मुळी । तरीच हीं जाळीं उगवती ॥
 आतां पाहाशील काय माझा अंत । आलों शरणागत तुज देवा ॥
 करी अंगीकार राखें पायांपाशीं । शणी दिसों देसी कांविळवारी ॥

नाही आइकिली मागें ऐसी मात । जे त्वां शरणगत उपेक्षिले ॥
 तुका म्हणे आतां धरीं अभिमान । आहेसी नू दानशूर दाता ॥ ५६७ ॥
 लेंकराची आळी न पुरवी कैसी । काय तथापार्शी उणें जाळें ॥
 आम्हां लडिवाळां नाहीं ते प्रमाण । कांहीं ब्रह्मज्ञान आत्मस्थिति ॥
 वचनाचा घेइत अनुभव पदरीं । जें हें जनाचारीं मिरविलें ॥
 तुका म्हणे माझी भोळिवेची आटी । दावीन शेवटीं कौतुक हें ॥ ५६८ ॥
 पोटीं शूळ अंगीं उटी चंदनाची । आवडी सुखाची कोण तथा ॥
 तैसें मज कांगां केलें पंदरिगया । लौकिक हा वांयां वाढविला ॥
 ज्वरिलियापुढें वाढिलीं मिष्टां । काय चवी तेणें व्यावी त्यांची ॥
 तुका म्हणें मढें शृंगारिलें वरी । तेचि जाली परी मज देवा ॥ ५६९ ॥
 कां हो देवा कांहीं न बोलाचि गोष्टी । कां मज हिंपुटी करीतसां ॥
 केंडीं प्राण पाहें वचनाची आस । तों दिसे उदास धरिलें ऐसें ॥
 येणें काळें बुंधी घेतलीसे खोल । कां नये विटाळ होऊं माझा ॥
 लाज वाटे मज झणवितां देवाचा । न पुसती फुकाचा तुका झणो ॥
 प्रीतीचिया बोला नाहीं पेंसपाड । भरतसें गोड करुनि घेई ॥
 नैसें विठ्ठलराया तुज मज आहे । आवडीनें गाथें नाम तुझे ॥
 वेढें वांकडे वाळकाचे बोल । करिती नवल माझकास ॥
 तुका म्हणे तुज येवो माझी दया । जीवींच्या सखया निवळणा ॥
 गंगा गेली सिंधुपार्शी । जरि तो ठाव नेदीं तिशीं ॥
 तिणें जावें कवण्या ठाया । मज सांगा पंदरिगया ॥
 जळ क्षोभलें जळचरा । माता बाळा नेदीं थारा ॥
 तुका झणें आलों शरण । देवा त्वां कां धरिलें मौत ॥ ५७० ॥
 तुझे दारोबा कुतरा । नको मोकळ दातारा ॥
 घरणें घेतलें दारांत । नको धरुन उठवूं हात ॥
 घेतली मुखुंडी । थोर झालों मी लंडी ॥
 तुका झणें जराजीवना । श्रीवें पाहें नाशायणा ॥ ५७१ ॥

साबियेली काया । वरी ओंवाळूनी पाया ॥
 शरण शरण नारायणा । मज अंगिकारा दीता ॥
 भावें आलों लोटांगणी । वळे तुमचे चरणी ॥
 तुका द्यावे कई । डोई ठेवीन हे पायी ॥ ५७४ ॥
 वशीर का केला । कृपालुमा जी विठ्ठला ॥
 मज दिलें कोणा हाती । काय मानिली निश्चिती ॥
 कोठवरी धरूं धीर । आतां मन करूं स्थिर ॥
 तुका द्यावे जीव । ऐसी भाकितसे कीव ॥ ५७५ ॥
 आतां दुसरें नाहीं वनीं । मिरंजनीं पडिलों ॥
 तुमचीच पाहूं रास । अवधी आस मिरसली ॥
 मागिलांवा मोडला साग । वडला त्याग अरुची ॥
 तुका द्यावे करुणाकरा । तूं सोयरा जीवीचा ॥ ५७६ ॥
 माझें जड भारी । आतां अवघें तुम्हांवरी ॥
 जालों अकित अकिला । तुमच्या मुकलों मागिला ॥
 करितों जे काम । माझी सेवा तुझें नाम ॥
 तुका पायां लागे । कांहीं नेदी ना न मागे ॥ ५७७ ॥
 जालों तव साचें । दास राहवणें काचें ॥
 हे कां मिलतें उचित । तुझी नेणा कृपावंत ॥
 विहाची ती पिलें । जाय वेळनिशां कोरुहे ॥
 तुका द्यावे नास । आझां द्याविलियां दास ॥ ५७८ ॥
 बुद्धिहीनां जडजीवां । नको देवा उपेक्ष ॥
 परिसावी विज्ञापता । आझां वीनां दासांची ॥
 चित्तूनिशां आले पाय । त्यांसी काय वंचन ॥
 तुका द्यावे पुरुषोत्तमा । करीं क्षमा अपराध ॥ ५७९ ॥
 बहु वाटे भये । माझे उडी घाला दये ॥
 फांसा गुंतलों लिगाडी । न चले बळ चरफडी ॥

कुंठितचि युक्ति । माझ्या जाल्या सर्व शक्ति ॥
 तुका म्हणे देवा । काममोह केला गोवा ॥ ५८० ॥
 श्रेम देया लाहो । स्फुरताती दंड बाहो ॥
 आतां झडझडां चालें । देई उचलूनि पाउलें ॥
 सांडी हंसगती । बहु उत्कंठा हे चित्ती ॥
 तुका झणे आई । श्रीरंगे विठाबाई ॥ ५८१ ॥
 अल्प माझी मती । म्हणोनि येतो काकुलती ॥
 आतां दाखवा दाखवा । मज पाउलें केशवा ॥
 धीर माझ्या मना । नाहीं नाहीं नारायणा ॥
 तुका झणे दया । मज करा अभागिया ॥ ५८२ ॥
 धांवा केला धांवा । श्रम होऊं नेदी जीवा ॥
 वर्षे अमृताच्या धारा । घेई वोसंगा लेंकरा ॥
 उशीर तो आतां । न करावा हेच चिंता ॥
 तुका झणे त्वरें । वेग करी विश्वभरें ॥ ५८३ ॥
 घालिती पव्हया । वाटे अनाथाच्या दया ॥
 तैसें कां हें नये करूं । पांडुरंगा आम्हां तारूं ॥
 रोगियासी काढा । वेडनि वारिताती पीडा ॥
 बुडत्यासाठीं उडी । घालिताती काय जोडी ॥
 झाडित ती कांटे । पुढें मागिलांचे वाटे ॥
 तुका झणे भार । घेती भागल्यांचा फार ॥ ५८४ ॥
 बाहवसों पुरी । आतां उचित तें करी ॥
 माझी शक्ति नारायणा । कीव भाकावी कष्टणा ॥
 आम्हां ओढी काळ । तुझे क्षीण जालें बळ ॥
 तुका झणे रोडी । जीवा मातेचिया ओढी ॥ ५८५ ॥
 तूं श्रीयेचा पति । माझी बहु हीन याती ॥
 सोये असो एके ठायी । माझा साथी तुझे पायीं ॥

माझ्या दीनपणा पार । नाही बहु तू उदार ॥
 तुका ह्याने पांडुरंगा । मी ओहळ तू गंगा ॥ ५८६ ॥
 जालों आतां दास । माझे तोडोनियां पाश ॥
 ठाव धावा पायांपाशीं । मी तों पातकांची राशी ॥
 सकळही गोवा । माझा उगवूनि देवा ॥
 तुका ह्याने भय । करा जवळी तें नये ॥ ५८७ ॥
 विठ्ठल माझी माय । आद्यां सुखा उणें काय ॥
 घेतों अमृताची धनी । प्रेम बोंसडलें स्वनीं ॥
 कीडों वैष्णवांच्या मेळीं । करूं आनंदाच्या जळीं ॥
 तुका ह्याने कृपावंत । ठेवीं आद्यांपाशीं चित्त ॥ ५८८ ॥
 प्रीतीचा तो कळवळा । जिव्हाळाचि वेगळा ॥
 बहु नेदी रडों माता । दुश्चित्त होतां धीर नव्हे ॥
 बरी बरी तोंडापुरतें । मोहोरी तें कळतसे ॥
 जाणोनियां नेणता तुका । नव्हे लोकांसाठींखा ॥ ५८९ ॥
 गातों नाचतों आनंदें । टाळघागरियाच्या छंदें ॥
 तुझी तुज पुढें देवा । नेणों भाव कैसी सेवा ॥
 नेणों ताल घात मात । भलते सेवां पाय हात ॥
 लाज नाही शंका । प्रेम घाला ह्याने तुका ॥ ५९० ॥
 चित्त गुंतलें प्रपंचें । जालें वेढें ममतेचें ॥
 आतां सोडवीं पांडुरंगा । आलें निवारीं तें अंगा ॥
 गुंतलीं चावटी । नाहीं रूपीं जाली तुटी ॥
 तुका ह्याने चाली । पुढें वाट खोळंबली ॥ ५९१ ॥

(निळोबा.)

दीनबंधू आत्मयारामा । सुखविश्रामा विश्वजनका ॥
 परात्परा पुरुषोत्तमा । आगमानिगमा जगबंधा ॥
 निर्विकल्पा निरंजना । सुखनिधाना गुणमूर्ती ॥
 अगा ये निळयाच्या दातारा । रक्षिणीवरा श्रीविठ्ठला ॥ ५९२ ॥

कैसी वानूं त्याची थोरी । ज्याची व्रशचरी जीवनकळा ॥
 आदिकरुनि ब्रह्मादिक । शेवटील कीदक धरुनियां ॥
 चंद्र सूर्य तारांगणा । कीसि हुताशना ज्यासेती ॥
 निळा म्हणे महिमा ज्याचा । वर्णिता वाचा वेव मुके ॥ ५९३ ॥
 सी तों दीन नेणें रंक । परि तुम्ही चालक ब्रह्मांडा ॥
 केले अपराध क्षमा करा । काय म्यां वाताश विनवावें ॥
 येवढेंचि आहे माझे क्षती । मावें काळजती लुम्हांसी तें ॥
 निळा म्हणे उचिता जागा । आपल्या हो श्रीरंगा पंढरीच्या ॥ ५९४ ॥
 सांगावें उगवुसी न कळे त्यासी । तुम्ही तो मानसी साक्ष माझे ॥
 विश्वाचे व्यापक चालक चित्ताचे । साक्षी अंतरीचें जेथें तेथें ॥
 ब्रह्मादिक देव तेहि आज्ञाधार । तुमचे किंकर काळ कास ॥
 निळा म्हणे माझा करा अंगीकार ॥ हेचि निरंतर विनवितसे ॥ ५९५ ॥
 किती तरी चिंत्ता करूं । धीर धरूं कोठवरी ॥
 आला दिवस बुडोनी जातो । अतिशयचि रहातो कैला तो ॥
 निश्चयें माझा अन्हेर केला । यावरी विठ्ठला कळो आले ॥
 निळा म्हणे आधार नेष्टा । कांहीचि गोविंदा चित्तासी ॥ ५९६ ॥
 जाणे पाळुं लळा । साता सैदातुर ॥
 ऐसे जाणतसां सकळ । तरि कां लावियला वेळ ॥
 उपेक्षिलें ये परदेशी । एकलेचि मज उपवासी ॥
 निळा म्हणे यावरी करा । समाधान हृदयीं धरा ॥ ५९७ ॥
 जरी अवगुणी अन्यायी । बाळा सुपेक्षी कां आई ॥
 झाल्या अपराधाच्या कोटी । धाळुनियां साहे पोटी ॥
 कुरवाळुनी मोहें । तथा माजी प्रेमपेहें ॥
 निळा म्हणे अंकी । वेऊनी पडुडे परिथकी ॥ ५९८ ॥
 मोकलितो धाय । नाईकसी कैसी माय ॥
 सांडियले दूरवेशी । तये करुणा कांही ऐसी ॥

वेष्टिले स्थापवी । अहंकार मोहमवी ॥
 निळा म्हणे यावरी आई । धांव घाली वो विठाई ॥ ५९९ ॥
 राग आला तरी । माय बाळातें नाव्हेरी ॥
 राखे त्याची भूक तान । ने मारी कापूनियां मान ॥
 शांतवुनी स्तनी । लावी त्या न्याहाळुनी ॥
 निळा म्हणे घरी । अंकीं त्या माया करी ॥ ६०० ॥
 भक्तप्रिये येवो आई । विठावाई कृपाळे ॥
 न साहे वियोग प्राण फुटे । उदास वाटे तुजविण ॥
 कोणा जीवत भोजन मार्गो । कोणा सांगो जडभारी ॥
 निळा म्हणे धावोनि यावें । मज हें यावें जीवदान ॥ ६०१ ॥
 धावोनियां येसी । प्रेम पांन्हा तूं पाजिशी ॥
 तरीच वांचतील प्राण । नाही तरी आले मरण ॥
 मायेविण बाळा । वरी कोणाचा कळवळा ॥
 निळा म्हणे निज निगुती । पाळण पोषण तुझ्या हातीं ॥ ६०२ ॥
 तुम्ही जाणा अंतरीचें । लटिकें साचें श्रीहरी ॥
 आतां माझी कांहीं नका । मनीं शंका वागवूं ॥
 नाही पवरा घालित पिळा । घाजी गोपाळा म्हणउनी ॥
 निळा म्हणे वदतीं राहो । नाम अहो विठूला ॥ ६०३ ॥
 बहुत पाचक सांभाळिले । जे जे झाले शरणागत ॥
 मानावर्ण ज्ञाना याती । धरिले हातीं उपेक्षुनी ॥
 केले वरिष्ठ सकळां लागीं । मिरविले निजांगीं आपुळिये ॥
 निळा म्हणे उबग नेणें । करितां देणें कृपेचें ॥ ६०४ ॥
 नाही धडली कमाई तैसी । मार्गे जैसी संतांची ॥
 दानोनिथा उपेक्षिलें । ऐसिये छोटिले भवार्णवीं ॥
 जे काम क्रोधा ऐसे । कळवती भासे जळचर ॥
 निळा बाणे काडील कोण । येथे धावोत मज आतां ॥ ६०५ ॥

दीन मी अनाथ तुमचें रंक । मागतो भीक मज यावी ॥
 नेऊन घाला पायांवरी । निरत्ना श्रीहरी कृपाघना ॥
 लुपेक्षावें शरणागता । जरी मी नेणता द्रास तुमचा ॥
 निळा द्वाणे अवघे संत । मिळोनि स्वहित करा माझे ॥ ६०६ ॥
 अहो देवा कृपावंता । करा मज अनाथा सनाथ ॥
 निरवृत्तियां संतजनां । करा मजा बोध साह्या ॥
 आरुपवाणी बोंबडीं वचनें । केलीं स्तवनें परिसावीं ॥
 निळा म्हणे आवडी जाणा । करी विज्ञापता म्हणतुनी ॥ ६०७ ॥
 बोलिलो तें तुम्हां वणें । कीजे क्षमा नारायणें ॥
 आपुलिये मी तळमळें । दुःखें चाळवलों तें कळे ॥
 समर्थोची गति मति । कोण जाणे कैसी रीति ॥
 निळा म्हणे उचित करा । जैसें आपुलें तें कातारा ॥ ६०८ ॥
 ऐशी विठाई मांडली । अनाथां कृपेची सांडली ॥
 चमी असे निरंतर । ठेवुनियां कटी कर ॥
 देवनी प्रसार्चें भातुकें । कासां अवलोकी कौतुकें ॥
 निळा म्हणे सहिसा ईश । कणिता कुंडित वेदनाचा ॥ ६०९ ॥

(जनाबाई)

घेगे माझे विठाबाई । कृपादृष्टीनें तूं पाही ॥
 तुजविण न सुचे काहीं । आतां मी वो करूं काहीं ॥
 माझा भाव तुजवरी । आतां रक्षीं नानापरी ॥
 येई सखये धांडनी । म्हणे नामयाची जमी ॥ ६१० ॥

(निवृत्ति)

माहीं जातिकुळ तुझे म्यां पुशिलें । परीं मन मावळलें देखोनिचां ॥
 तुमोचि कुवाडें सांगेन तुजपुढें । तेंणें मुक्तीचीं कवाडें उघडतीं ॥
 तुज्जापाशीं सांगतां नाटे लाजिरवाणे । हांसतील प्रसुणें प्रपंचाचीं ॥
 आसां उपाधितांचि भलें तुपाधितां सांगडलें । ज्ञानदेव बोले निवृत्तीशीं ॥

अवघा सुखरूप अवघाचि रूपी । अवघाचि आपी धरुनी ठेला ॥
नाम तें अवघें उच्चारिसी वेगें । येर तें वाळों कर्महीन ॥
निवृत्ति गुरुप्रसादें नाहीं तिसम । नाम ह्याणवां यज्ञ कोटी रया ६१३

गुरु.

(ज्ञानदेव .)

उपजोनी नरदेहीं । जयाशी हरिभक्ति नाही ॥
तोचि भूमिभार पाही । व्यर्थ जन्म त्याचा गेला ॥
पशुप्राणी तया जोडी । नेघेचि हरिनाम कावडी ।
तो कैसेनि परथडी । नामेंवीण पावेल ॥
जिह्वां बेडुकी चावट । विसरली हरिनाम पाठ ॥
ते चुकले चुकले वाट । वैकुंठाची जाण रया ॥
आप खुमादेवि निर्धार । नामें तरले चरांचरे ॥
जो रामकृष्ण निरंतर । जिवें जप करील रया ॥ ६१३ ॥
धर्म वसे जेथें । सर्व कार्य होय तेथें ॥
पित्या सहित मनोरथें । सिद्धि पावेल सर्वथा ॥
धन्य धन्य पितृव्रत । धन्य धन्य धर्म कृतार्थ ॥
धन्य धन्य वेदाचा सधितार्थ । रामकृष्ण सुखी जामे ॥
जंववरी आयुष्य आहे । तंववरी हरीची सोये ॥
हरी हरी सुखी राहें । तो सुखी होय अंती देखा ॥
ज्ञान ध्याने निवे संध्या । ज्ञान विज्ञान हाचि धंदा ॥
रामकृष्ण हरी मुकुंदा । परमानंदा जागवुरू ॥
ज्ञानदेव सुकाळ केला । हरी हवर्था सांठविला ॥
हरिपाठ हाचि साधिला । अनंत अनंत परबडी ॥ ६१४ ॥

विविधा मति भक्ति जे करिती । ते अंती नव्हती संसार बापा ॥
 कापुराचे जरी लिहिजे लिखित । तरि छायें पडे हात प्रकृतीचे ॥
 पवना पाठी पांगुळें लागती । तें जन्मा येति हरिचे दास ॥
 संत वैष्णव हरिदासा जे नर निदिती । ते वरपडे होती प्रेम किंकर ॥
 निवृत्ति दास झणे विव्दळी जे भजती । ते जन्मा नयेती भाक माझी ॥

आत्मस्थिति.

(नामदेव).

सांडोले संसार झालों मी अंकित । पेशियाचा अंत पाहूं नको ॥
 पातकी मी सत्य पातकी मी सत्य । पातकी मी सत्य पांडुरंगा ॥
 माझे गुणदोष त धरिमी चित्ती । थोरपण ख्याति दावी आझा ॥
 येसा अपराध आणूं नको मना । पंढरीचा राणा झणोमिया ॥ ६१६ ॥
 बीतभर पोट लागलेसे पाठी । साधुसंगे गोष्टी सांगूं त वेई ॥
 पोट माझी माता पोट माझा पिता । पोटांत ही चिंता लाविलीसे ॥
 पोट माझा बंधु पोट माझी बहीण । पोटांत हें दैन्य मांडिलेसे ॥
 विष्णुदास नामा पोठाकडे पाह । अहल किती ठावे हिडविशी ॥ ६१७ ॥

सज गांजिल्याचा धांवा । सावधान परिजावा ॥
 विठो सुजाणाच्या राया । धांव माझ्या करुणालया ॥
 मोहोपाशी सज बांधिले । थोर वैर त्वा सांधिले ।
 माझे मन हें पासर । आंत हिडे दारोदार ॥
 नामा झणे काय करूं । तुजविण भूमिभारू ॥ ६१८ ॥

A4

B4

आपुले रूपी मज लपवी निरंतूर । सबाह्यभीतर आढ राखी ॥
 परि तुज मज असावा संवादु । भ्रांति माया बाधु काय करी ॥
 क्राम क्रोध लोभ दंभ मद मत्सर । हे वैरी अपार भारी माझे ॥
 नामा क्षणे आह्मी जन्मजन्मांतरींचे । पोसणे घरींचे दास तुझे ॥ ६१९ ॥
 अनाथासी सांख होसी नारायणा । करुणावचना बोलविसी ॥
 पांडुरंगा कृपा करा मजवरी । पामरा उद्धरी पाहतांची ॥
 गणिके सत्वर मोक्षपद देसी । उपमन्यु बाळासी क्षीरसिंधु ॥
 नामा क्षणे काय याति न विचारी । विदुराचे घरीं खासी कण्या ॥
 पतित पावना घांवसि निर्वाणी । ब्रीद चक्रपाणी सत्य केले ॥
 काय अपराध कोणाचे पाहिले । नाही तूं त्यागिलें नष्ट खळां ॥
 अजामेळासाठीं अहार वर्जिले । बीज तें भर्जिलें भवमूळ ॥
 नामा क्षणे देवा नागवण बारे । आता वणें पुरें पाहूं नको ॥ ६२१ ॥
 जगज्जीवना अगा नारायणा । कां नये करुणा दासाची हे ॥
 अच्युता केशवा येगा दीनानाथा । सर्वज्ञा समर्था कृपामूर्ती ॥
 चिद्धता चिद्रूपा विरंचीच्या बापा । करावी जी कृपा सर्वाभूतीं ॥
 तुझे क्षणविलें उपेक्षिसी जरी । नामा क्षणे हरी ब्रीद काय ॥ ६२२ ॥

(जन्माबाई).

चरण विठोबाचे देखिले । साही रिपु हारपले ॥
 नाही नाही क्षणती आह्मी । सांगसी त्या लागू कामीं ॥
 नाही तरी जाऊं देशीं । जनी नामयाची दासी ॥ ६२३ ॥
 श्रीमूर्ति असे बिबली । तरी हे देहस्थिति पालवली ॥
 धन्य माझा इह जन्म । हृदयीं विठोबाचें नाम ॥
 रुष्णा आणि आशा । पळोन गेल्या दाही दिशा ॥
 नामा क्षणे जती पाहें । द्वारी विठ्ठल उभा आहे ॥ ६२४ ॥

माझे मनीं जें जें होतें । तें तें दिधलें अनंतें ॥
 देह नेउनी विदेही केलें । शांति देउनी मीपण भेलें ॥
 मूळ नेलें हें कोप्राचें । ठाणें केलें विवेकाचें ॥
 निज पदीं दिधला ठाव । जनीं ह्याने दाता देव ॥ ६२५ ॥

आत्मप्राप्ति.

(एकनाथ).

सर्वभूतीं भगवद्भाव । तब तो भावनि झाला देव ॥
 आह्वा प्राप्तु आला काळ । तब तो काळच झाला कृपाळ ॥
 एका जनार्दनीं शरण । आह्वा कैचे जन्ममरण ॥ ६२६ ॥
 गुरुवचन जतना राखों । अपना आनंद सोहीं चाखों ॥ गुरु० ॥
 वेद शास्त्र पढे अभिमान बढे । गुरुकृपा अभिमान तुढे ॥ गुरु० ॥
 कर्म क्रिया करवीत दुःखी । गुरुकृपामोही सुखी ॥ गुरु० ॥
 एका जनार्दनीं गुरुका नाम । और साधन कळु नही काम ॥ ६२७ ॥
 कृपा करीनि सांगा गोठी । तत्काळ मोडे अपंच विठी ॥
 त्याची आह्वा धरिली कास । झालो दास जीवभावे ॥
 माझे मरण भज दाविलें । जीव घेऊनिया जिणें पाख्खाविलें ॥
 जे बोले वचनीं ते दावी नयनीं । एका जनार्दनीं बोध ऐसा ॥ ६२८ ॥
 कळीकाळें आह्वासी दिधली पाठी । आलों जगाजैठी रंगासी ॥
 हरीचे दास झालों । रंगा आलों नाचावया ॥ धृ० ॥
 यमदुत आह्वा तारिले पाही । आलों या ठायीं हरिरंगा ॥
 मुखरी झाला जनार्दनीं एका । तेणे आह्वा देखा चाखविलें ॥ ६२९ ॥
 साधनाचीं माये घेऊनिया हातीं । पारखिचीं पाति कवण जाणें ॥
 चळचळीत राम आपुलेनि माये । खोटेनि संकल्प घेववेना बा ॥ धृ० ॥
 सहस्रवेनि कर्से खरे होय साणें । न भावितांचि कैसें अमुपची धेणें
 एका जनार्दनीं खरीनि साठी । घळघळीत रामाचे बैसले पाठी ॥ ६३० ॥

पायीचा महिमा पायीचें जाणें । पायां लागसैंनि बाहाण पायीं होणें ॥
 फिटले फिरडें तुटला हा वादू । यालागीं साधुनी दृढ करी साधू ॥ धृ०

मन फाडुनीयां केला वानवदू । पदोपदीं सुरवाडु संतचरणी ॥

एका जनार्दनबाणला पायीं । सकळा जन्मा झालों येणें उतराई ॥ ६३१ ॥

अंतरी मईल बाहेरी चौखाल । कैसा तो निर्मळ होय बापा ॥

अंतरी द्विभेद बाहेरी अमेद । कैसा त्या निजबोध होय बापा ॥

अंतरी कापट्य बाहेरी निष्कापट्य । कैसे त्या निजपद होय बापा ॥

अंतरी अनेक बाहेर दावी एक । जनार्दनीं एक एका कैसा ॥ ६३२ ॥

बंदे हुशार होई रे दीळमें समज रहो ।

कळवात बांधी मतकर यारो सुनता बाही देती ॥

अपना दाम खरचकर यारो हातमें चवरी आती ।

चाहडी चुलगी मतकर यारो सुनो हामारा माना ॥

राजाजीको हुठकी तो खुसासा दे परलेना ।

जुवबाजी मतखेल यारो सुनो हमारी बाता ॥

लत्ते कपडे सबही धीनकर सीरपर मारे जुत्या ।

एका जनार्दनका बंदा अकल सीकावे कीता ॥

सीकना होय तो सीकले भाई नहीं तो ज्या गू खाता ॥ ६३३ ॥

वेष्ट वेष्टनी पुसता कां । बरीच जगवरी रुसता कां ॥

भोग देखोनी पुसता कां । आही भले झणोनी पुसता कां ॥

थिता बाईल कां सांडिली । आशा परबधू कां धुडिली ॥ धृ० ॥

शुभ सांडोनी भगवीं कां गुंडिली । ऐसी भंडी कांही मांडिली ॥

तुझा प्रपंचावर एके घाई रुसवेना । अहं ज्ञातेपण कोण्हा पुसवेना ॥

एका जनार्दनी मन जिकवेना । मेहया कुतऱ्यासारखें कां बसवेना ॥ ६३४ ॥

इहलोकीं ब्रह्म तो परलोकीं वंथ । त्यासी भेदत्व निश्च झरलें नाहीं ॥

परलोकीं देखतां नपुंसक वारो । परधन माहतां अंधापरी निषे ॥

बाद विवादा नोहे त्याची मती । हृदयीं भगवद्भक्ति सदा वाहे ॥
 एका जनार्दनी ऐसे विरळे प्राणी । कोटीमार्जी जनीं एक देखों ॥ ६३५ ॥
 आठवा आठवा वेळोवेळ आठवा । श्रीकृष्ण आठवा वेळोवेळां ॥
 कलीमार्जी सोपें आठवा आठवण । पावन तो जन्म आठव्यानें ॥
 आठवा नामें तारी पांडवा साहाकारी । दुराचारियां मारी आठवा तो
 एक जनार्दनी आठव्याची आठवण । हृदयीं साठवण करा वेगीं ॥ ६३६ ॥
 काम क्रोध लोभ दंभ मद मत्सर । षडैरि तत्पर हेंचि तेथें ॥ धृ० ॥
 झुठा लूषा सोहो शोक्र जरा मरण । षड्भी ते पूर्ण देही हेचि ॥
 आशामनीषाकल्पसाश्छायाणावासना । हे अठरागुणजाणादेहामार्जी
 एका जनार्दनी सजुनी अठरा । तौचि संसारामार्जी शुद्ध ॥ ६३७ ॥
 ध्यान धरितां ध्येय होईजे पै आंगें । जळीं लवण विरे जेवीं सर्वांगें धृ०
 कटिक भिगुरटी झाली ते कैसी । देहीच पालदु पाहे भ्रम आकाशी ॥
 चंदनसन्निध चंदन पै झालीं झाडें । संतसंगती स्वयें साधुत्व जोडे ॥
 एका जनार्दनी एकपणें पाहतां । सरसीसाठीं कै ध्येय ध्यान ध्याता ॥

मनाचा संकल्प.

(एकताथ)

कोणासचें आमुचें काय काज । सर्व पंढरीराज कैवारी ॥
 उभा राहें मागे पुढें । निवारी सांकडें भक्ताचें ॥
 आघात घात निवारी । पीतांबर करी छाया ॥
 ऐसा अनुभव मज यावा । धावे रावा पंढरीच्या ॥
 एका जनार्दनी भाव । धरलिया धावे देव ॥ ६३९ ॥
 विठ्ठल म्हणतां विठ्ठलची होसी । संदेह येविषयी धरूं नको ॥
 सागरी उठती नाना पै तरंग । सिंधु तो अभंग विठ्ठल एक ॥
 तैसें मन करी व्रत न धरी । सर्व चराचरी विठ्ठल एक ॥
 एका जनार्दनी विठ्ठलावाचुनीं । गुजा नेणीं कोणी स्वप्नी आसी ॥ ६४० ॥

अंगी जया पूर्ण शांती । वाचा रामनाम वदती ॥
 अनुसरले चित्तवृत्ती । संतचरणीं सर्वदा ॥
 घडो तयांचा मजसंग । जन्ममरणाचा किटतसे पांग ॥
 आधिव्याधि निरसे सांग ॥ घडतां संग वैष्णवांचा ॥
 जे दुर्लभ तिहीं लोका । आह्वां सांपडले फुका ॥
 एकाजनार्दनी घोका । नाम द्याचें आवडी ॥ ६४१ ॥
 असत्याचा शब्द नको वाचे माझे । आणिक होकां ओहें भलतसे ॥
 परी संतरज बंदीन मी माथा । असत्य सर्वथा नोहे वाणी ॥
 अणुमात्रा रज झोळा न साहे । कैसा खुपताहे जन दृष्टि ॥
 एकाजनार्दनी असत्याची वाणी । तोचि पापखाणी दुष्टबुद्धि ॥ ६४२ ॥
 गाढव संगतीं सुकाळ लाथांचा । श्रम जाणिवेचा बायां जाण ॥
 आह्वांसी तो एक प्रेमाचें कारण । नामाचें चितन विठोबाच्या ॥
 एकाजनार्दनी आवडी हे माझी । संत चरण पूजी सर्वकाळ ॥ ६४३ ॥
 जन को निंदीना निंदीना । तसेच निंदूं थांना ॥ धृ० ॥
 निंदक करिती निंदा । निंदीती हरळी शिंपी कुंदा ॥
 काय चाड जनासी । रतलों सद्गुरूच्या चरणांशी ॥
 संत समागमें झालों धीठ । गुरुपद जिकिलें वैकुंठ ॥
 एकाजनार्दनी मावें । आह्मी कोणासी भांडावें ॥ ६४४ ॥
 नाम संकीर्तन । होचि माझे सध्यास्नान ॥
 तुमचें पायाचा आक्षेप । हाचि माझा कालक्षेप ॥
 तुमचें पायाचें बंदन । होचि माझे अनुष्ठान ॥
 तुमचें पायापार्शी निद्रा । होचि माझी प्रेममुद्रा ॥
 एका जनार्दनी सार । ब्रह्मरूप पहा संसार ॥ ६४५ ॥

देवार्थी उद्धार.

(तुकाराम).

असा जी सोंवळे । आहां तैसेचि निराळे ॥
 आम्हीं नयों तुमच्या वाटा । काय लटिकाचि साटा ॥
 चित्तनचि पुरे । काय सलणी सर्वे धुरे ॥
 तुका म्हणे देवा । नका नावडे ते सेवा ॥ ६४६ ॥
 अपराधी म्हणोनि येतो काकुलती । नाही तरी होती काय वाड ॥
 येइ तारु तरी ताराजी हो देवा । नाही तरी सेवा व्या बी भार ॥
 कासया मी आतां वंचू हे शरीर । आहे बारगीर जाई जने ॥
 तुका म्हणे मन करुनि मोकळे । आहे साळटाळे उदार मी ॥ ६४७ ॥
 अनुभवें कळों येतें पांडुरंगा । रुसावें ते का गा तुम्हांवरी ॥
 आवरितां चित्त नावरे दुर्जन । घात करी मन माझे मज ॥
 अंतरी संसार भक्ति बाह्यात्कार । म्हणोनि अंतर तुझ्या पायीं ॥
 तुका म्हणे काय करूं तेणें वर्म । आले तैसे कर्म सोसू पुढें ॥ ६४८ ॥
 आतां कोठे धावे मज । तुझे चरण वेखिलिया ॥
 भाग गेला सीण गेला । अवघा जाला आनंद ॥
 प्रेमरसे बेसली सिठी । आवडी लाठी सुखासी ॥
 तुका म्हणे आम्हांजोरी । विठ्ठल घोंगे खरे माप ॥ ६४९ ॥
 आतां भय नाही ऐसे वाटे जीवा । घडलिया सेवा समर्थाची ॥
 आतां माझ्या मनें धरावा निर्धार । चित्तनीं अंतर न पडावें ॥
 येथे नाही जाडी कोणाची निरास । आल्या याचकाल कृपेविशीं ॥
 तुका म्हणे येथे नाही तुजी परी । राया रांका सरी देवा पायीं ॥ ६५० ॥
 आतां गाऊं तुज ओनिथा संगळी । कडे गवारीळी हरिकथा ॥
 होसि निवारिता आमुचें सकळ । सय तळसळ पापपुण्य ॥
 ओगिले ते भोग लावू तुझे अर्गी । अलिप्त या जमी होऊनि राहीं ॥
 तुका म्हणे आम्ही लाडिकी केकुरी । न राहो अंतर पायांनिण ॥ ६५१ ॥

आम्हां सर्वेसावे होचि कास । त विसंभावे तुझे नाम ॥
 नलगे कशाबी हे क्षिता । तरणे करणे काय आतां ॥
 आसनी भोजनी शयनी । दुजे नाही प्यानी मनी ॥
 तुका म्हणे कृपानिधी । माझी तोडिली वपायी ॥ ६५२ ॥
 आम्ही रामाचे बाळंत । वीर जुंजार बहुत ॥
 मजपवनधुरंग । होती सासाची फिरंग ॥
 वारू चालवूं चहुंखुरी । घाला घालूं यमपुरी ॥
 तुका म्हणे पेणें । आम्हां वैकुंठासी जाणें ॥ ६५३ ॥
 विपास सेवधी अज्ञासवे भेटी । तैसी माझी मिठी पडो पायी ॥
 पुरवी वासना साच सर्वजाणा । आम्हां नारायणां अंकिताची ॥
 बहुदिसां पुत्रा मातेसवे भेटी । तैसा दादो पोटी प्रीति ज्वळ ॥
 तुका म्हणे धन कृपणा सोडरे । यापरि दुसरे नहो आतां ॥ ६५४ ॥
 कुमुदिनी काय जाणे तो परिसळ । असर सकळ भोगीतसे ॥
 तैसें तुज ठावे नाही तुझे नाम । आम्हीच ते प्रेमसुख जाणों ॥
 मातेच्या बाळा तुधाची ते गोडी । ज्याची नये जोडी त्यासी कामा ॥
 तुका म्हणे मुक्ताफळ शिंपी पोटी । नाही त्याची भेटी भोग तिवे ॥ ६५५ ॥
 काम क्रोध आड पडले पर्वत । राहिला अनंत पलीकडे ॥
 तुलुंघवे मज न सांपडे वाढ । पुस्तर हा घाव वैरियांचा ॥
 अंतो केना मज सखा नारायण । गेला अंतरोन पांडुरंग ॥
 तुका म्हणे व्यर्थ मीलाचें शरीर । गेलें हा विचार कळो आला ॥ ६५६ ॥
 कायें करुनि करी धंदो । चित्त गोविंदा तुझे पायी ॥
 ऐशा संकल्पाची संधि । माझे बुद्धि धीर देवा ॥
 कुतुंबाचा तुम्हां भार । मज व्यवहार निमित्त ॥
 तुका म्हणे करितां काम । हृदयीं नाम धरीन ॥ ६५७ ॥
 गाऊं नेणें कळा कुसरी । कान धरोनि म्हणें हरी ॥
 माझ्या बोंबडिया बोला । चित्त यावे वा विठ्ठला ॥

मज हंसतील लोक । परि मी गाईने निःशंक ॥
 तुझे नामी मी निर्लज्ज । काय जनासवें काज ॥
 तुका म्हणे माझी विनंती । तुझी परिसा कमळापती ॥६५८॥
 जन्मोजन्मीचें संचित । भेटी जाली अकस्मात ॥
 आतां सोडितां सुटेना । तंतु प्रीतीचा तुटेना ॥
 माझे चित्त तुझ्या पायां । मिठी पडिली पंढरिराया ॥
 तुका म्हणे अंती । तुझी माझी एक गति ॥ ६५९ ॥
 तुजविण कोणा । शरण जाऊं नारायणा ॥
 ऐसा न देवे मी कोणी । तुजा तिहीं त्रिभुवनी ॥
 पाहिली पुराणे । धांडोळिली दुरुषणे ॥
 तुका म्हणे ठायी । जडुन ठेलों तुझ्या पायीं ॥ ६६० ॥
 सैसे नव्हों आम्ही विठोबाचे दास । यावे आणिकांस काकुलती ॥
 स्वामिचिया सत्ता ठेंगणे सकळ । आला कळिकाळ हाताखाली ॥
 अंकिताचा असे अभिमान देवा । समर्पूनि देवा असों पायीं ॥
 तुका म्हणे आम्हा इच्छेचे खेळणे । कोड नारायणे पुरवावें ॥६६१॥
 तुष्ट आचरण ग्वाही माझे मन । मज ठावे गुण दोष माझे ॥
 आतां तुझी सर्वजाण पांडुरंगा । पाहिजे प्रसंगा ऐसें केले ॥
 व्याघ्राजावयांचे पंगति दुर्बळ । वंचिजे तो काळ नव्हे काही ॥
 तुका म्हणे आतां जालों शरणागत । पुढील उचित तुझां हातीं ॥६६२॥
 निरीक्षती परि न मोडे विकार । बहु हीं दुस्तर विषयद्वारे ॥
 राहताति तुझी भरोनि अंतरी । होतो तवाकारी निर्विषयची ॥
 कपेचिया साक्षी असती जवळी । वचने मोकळीं सरत नाही ॥
 तुका म्हणे ताळा मेळवणीपाशीं । विनंती पायांपाशीं देचि करी ॥६६३॥
 परि आतां माझी परिखावी विनंती । रखुमाईच्या पति पांडुरंगा ॥
 चुकलिया बाळा न मारावें जीवें । हित ते करावें मायबापी ॥
 तुका म्हणे तुझा म्हणतावी मज । आतां आहे लाज होचि तुम्हां ॥६६४॥

माझे मागणें तें किती । दाता लक्ष्मीचा पति ॥
 जाणे तान्हेल्याची तान । पीता गंगा नव्हे न्यून ॥
 कल्पतरु जाला देता । तेथे पोटाचा मागता ॥
 तुका म्हणे संतत ध्यातां । परब्रह्मचि आलें हाता ॥ ६६५ ॥
 बाचेच्या चापल्ये बहु जालों कुशळ । नाही बीजमूळ हातां आले ॥
 म्हणोनि पंढरिराया दुःखी होवें मन । अंतरीचें कोण जाणें माझे ॥
 पूज्य जालों अंगा आला अभिमान । पुढील कारण खोळंबलें ॥
 तुका म्हणे खून न कळेचि निरुती । सांपडलों हातीं अहंकाराचे ६६६
 शूद्रवंशीं जन्मलों । म्हणोनि वंभें मोकलिलों ॥
 अरे तूंचि माझा आतां । मायबाप पंढरीनाथ ॥
 थोकाया अक्षर । मज नाही अधिकार ॥
 सर्व भावें दीन । तुका म्हणे यातिहीन ॥ ६६७ ॥
 हीन माझी याती । वरि स्तुती केली संती ॥
 अर्गी वसूं पाहे गर्व । माझे हरावया सर्व ॥
 मी एक जाणता । ऐसे वाटतसे चित्ता ॥
 राख राख गेलों वायां । तुका म्हणे पंढरीराया ॥ ६६८ ॥
 न मिळो खावया न वाढो संतान । परि हा नारायण कृपा करो ॥
 ऐसी माझी वाचा मज उपदेशी । आणीक लोकांसी हेंचि सांगे ॥
 विटंबो शरीर होत का विपत्ती । परि राहों चित्ती नारायण ॥
 तुका म्हणे नासिबत हें सकळ । आठवे गोपाळ तेंचि हित ॥ ६६९ ॥
 असो खळ ऐसे फार । आम्हां तथांचे उपकार ॥
 करिती पातकांचीं धुर्णी । मोळ न घेतां सावणीं ॥
 फुकाचे मजूर । ओझे वागविती भार ॥
 पार उतरून म्हणे तुका । आम्हां आपण जाती नरका ॥ ६७० ॥
 अवचित्ताचे हातीं ठेवा । दिळा सेवा न करितां ॥
 भाग्य फळलें जाली भेटी । नेधें तुढी यावरी ॥

वैन्य गेलें हरली चिंता । सदैव आतां यावरी ॥

तुका म्हणे वांटा जाला । बोलों बोली देवार्सी ॥ ६७१ ॥

आनंदाचा कंद गाइयेला गीतीं । पाहियेला चित्तीं देवराख ॥

देवराख तोही आहे मिश्रयेसी । अखंड मामासी बोलवितो ॥

बोलवितो मज कृपा तो करुनि । तुका म्हणे मनींधरा भाव ॥ ६७२ ॥

आमुची जोडी ते देवाचे चरण । करावें चिंतन विठोबाचें ॥

लागेल तरी कोणी ध्यावें धणीवरी । असुपचि परि आवडीच्या

चभारिला कर प्रसिद्ध या जग । करू कला त्याग मागे पुढें ॥

तुका म्हणे होय दरिद्र विच्छिन्न । ऐसे देऊं दान एकवेळ ॥ ६७३ ॥

आवडी भोजन प्रकार परवडी । भिन्न भिन्न गोडी एका रसा ॥

भोगित्या पंगती लाघलों प्रसाद । तिहीं नाहीं भेद राखियेला ॥

पाकसिद्धी स्वहस्तकें विनियोग । आवडीचे भाग सिद्ध केले ॥

तुका म्हणे आला उच्छिष्ट प्रसाद । तेणें हा आमंद माझ्या जीवा ६७४

आम्हां हरिच्या दासों काहीं । भय नाहीं त्रैलोक्यी ॥

देव उभा मागे पुढे । वगवी कोठे सकळ ॥

तैसा केला तैसा होय । धावे सोय धर्योनि ॥

तुका म्हणे असों सुखे । गाऊं मुखे विठोबा ॥ ६७५ ॥

करूं याची कथा नामाचा गजर । आम्हां संवसार काय करी ॥

म्हणवुं हरिचे दास लेऊं तीं भूषणें । कापे तया भेणें कळिकाळ ॥

आशा भय लाज आड नये चिंता । ऐसी तया सत्ता समर्थाची ॥

तुका म्हणे करूं ऐसियांचा संग । जेणें नव्हे मंग चितनाचा ॥ ६७६ ॥

कोणी सिवा कोणी वंदा । आम्हां स्वहिताचा धंदा ॥

काय तुम्हांसी गरज । आम्हां भजू पंढरिगज ॥

तुम्हांसारखे चालाने । तेव्हा स्वहिता मुकावे ॥

तुका म्हणे हो सां काहीं । मळ दिवा विठ्ठलपायीं ॥ ६७७ ॥

गाढवाचे फोडे । आम्ही करुं दृष्टीपुढे ॥
 बघली वाहणा । माफारिया वांडा सुता ॥
 सोंगसंपावणी । तरि करुं शुद्ध वाणी ॥
 तुका म्हणे खळ । करुं समयी निर्मळ ॥ ६७८ ॥
 ज्यानें आढ सावें कांहीं । त्याचे नाही बळ आतां ॥
 मनु येथें साख जालें । हरिया धालें गुणवादी ॥
 चुकुर तो गेला काळ । जाले बळ संगीचे ॥
 तुका म्हणे धरुं सत्ता । होईल आतां करुं तें ॥ ६७९ ॥
 देव तिळीं आला । गोडें गोड जीव धाला ॥
 साधला हा पर्वकाळ । गेला अंतरीचा मळ ॥
 पापपुण्य गेलें । एका क्षानेचि खडिलें ॥
 तुका म्हणे वाणी । शुद्ध जनावनी जनी ॥ ६८० ॥
 धर्म रक्षावयासाठी । करणें आटी आम्हांसी ॥
 वाचा बोलों वेदनीति । करुं संती केलें तें ॥
 न बाणतां स्थिति अं । कर्मत्यागी लंड तो ॥
 तुका म्हणे अधम त्यासी । भक्ति दूषी हरीची ॥ ६८१ ॥
 धर्माचे पाळण । करणें पाषांड खंडण ॥
 होचि आम्हां करणें काम । बीज वाढवावें नाम ॥
 तीक्ष्ण उत्तरे । हातीं घेऊनि बाण फिरें ॥
 नाही भीड भार । तुका म्हणे सात थोर ॥ ६८२ ॥
 नाही त्रिभुवनी सुख या समान । म्हणऊनि मन स्थिरावले ॥
 धरियेली जीवी पाडले कोमळीं । कंठीं एकावळी नाममाळा ॥
 शीतळ होऊनिया पावलों विश्रंती । न साहे पुढतीं घाली चित्ता ॥
 तुका म्हणे जाले सकळ सोदले । पुरविले डोदळे पांडुरंगें ॥ ६८३ ॥
 तिरौधाचें मज न साहे ब्रज । बहु होते मन कासादीस ॥
 म्हणऊनि जीवा न साहे संगति । वैभवां पंजाती गोड वादे ॥

देहाची भावना वासनेचा संग । नावडे उबग आला यांचा ॥
 तुका म्हणे देव अंतरे यामुळें । आशामोडजाळें दुःख वाढे ६८४ ॥
 पडिलों भोवणीं । होतो बहु चिंतवणी ॥
 होतो चुकलों सारंग । लाहो केला लाग वेग ॥
 इंद्रियांचे संदी । होतो सांपडलों बंदी ॥
 तुका झणे बरे जालें । विठ्ठलसें वाचे आलें ॥ ६८५ ॥
 पदीयेंतें मागा पाडुरंगापाशीं । मज दुर्बळासी काय पीडा ॥
 याचसाठीं दुराविला संवसार । वाढे हे अपार माया वृष्णा ॥
 काही करितां कोठे नव्हे समाधान । विचारितां पुण्य तेंचि पाप ॥
 तुका झणे आतां निश्चळचि मलें । तुज आठविलें पाडुरंगा ॥ ६८६ ॥
 प्रेमसुत्र दोरी । नेतो तिकडे जातो हरी ॥
 मनसहित वाचा काया । अवधें दिलें पंढरीराया ॥
 सत्ता सकळ तथा हातीं । माझी कीव काकुलती ॥
 तुका झणे ठेवी तैसे । आम्ही राहो त्याचे हुकळे ॥ ६८७ ॥
 बळिष्ठत आम्ही समर्थीचे वास । घातकी या कास कळिकाळासी ॥
 तेथे मानसाचा कोण आला पाड । उलघोनि जड रोलों आधीं ॥
 संसाराचे बळीं साधिलें निधान । सारिले दुर्जन पडवरी ॥
 तुका झणे एक उरला धरितां ठाव । येर केले बाब तुणवत ॥ ६८८ ॥
 बोलणें तें आम्ही बोलों उपयोगीं । पडिलें प्रसंगीं काळाऐसें ॥
 जयामध्ये देव आदि मध्ये अंती । खोल पाया भिंती न खचेची ॥
 करणें तें आम्ही करूं एका वेळें । पुढिलिया बळें वाढी खुंटे ॥
 तुका झणे असो आहोती धारकें । म्हणजनि एक धायें सारूं ॥ ६८९ ॥
 बोले तेसा चाले । त्याधीं वंदीत पाडले ॥
 अगें झाडीन अंराण । त्याचे वासत्व करीत ॥
 त्याचा होईल किकर । उभा ठाकत जोडोनि कर ॥
 तुका म्हणे चिंत्ती देव । त्याचे चरणीं साक्षा भाव ॥ ६९० ॥

भूती देव म्हणोति भेटतो या जसा । नाही हे भावना नरनारी ॥
जाणे भाव पांडुरंग अंतरीचा । नलगे बावा साचा परिहार ॥
वधेसाठी केला उपाधि पसारा । जड जीवा तारा नाव कथा ॥
तुका झणे नाही पडत उपवास । फिरतसे ओस धरोनिया ॥ ६९१ ॥
मार्गे जैसा होता माझे अंगी भाव । तैसा एक ठाव नाही आता ॥
ऐसे रवाही माझे मन मजपाशी । तुटी मुदलेसी दिसे पुढे ॥
पुढिलेचि मना आणी गुणदोष । पूज्य आपणास करावया ॥
तुका झणे जाली कोंबड्याची परी । पुढेचि उकरी लाभ नेणे ॥ ६९२ ॥
सुखा मुखावाटा नयो हें वचन । व्हावें हें संतान द्रव्य कोणा ॥
फुकाचा विभाग पतन दुःखासी । दोहीमुखें त्यासी तेंचि साध्य ॥
नाइकावी निंदा स्तुति माझ्या कानें । सादर या मन होऊनिया ॥
तुका म्हणे देव असाध्य यामुळे । आशा मोहजाळें गुंतलीया ॥ ६९३ ॥
म्हणउनी खेळ माडियेला ऐसा । नाही कोणी दिशा वळियेली ॥
माझिया गोतें हें वसलें सकळ । न देखिजे मूळ विटाळाचें ॥
कैफिनि ओळखी दिली एकसरें । न देखों दुसरें विषमासी ॥
तुका म्हणे नाही काळापाशी गोवा । स्थिति मति देवा वांचूनिया ॥
मृत्युलोका आम्हां आवडती परि । नाही एका हरिनाभेविण ॥
विटलें हें चित्त प्रपंचापासूनि । वसत हें मनीं विसलेंसे ॥
सोने रुपे आम्हां मुक्तिकेसमान । माणिकें पाषाण खडे तैसे ॥
तुका म्हणे तैशा विसतील नारी । रिसावियापरी आम्हांपुढे ॥ ६९४ ॥
वेद अनंत झोलिला । अर्थ इतकाचि साधिला ॥
विठोबासी शरण जावें । निचनिष्ठें नाम गावें ॥
सकळ शास्त्रांचा विचार । अंती इतकाचि निर्धार ॥
अठरापुराणी सिद्धांत । तुका म्हणे हाचि हेत ॥ ६९५ ॥
वेवाचा तो अर्थ आम्हांसीच ठावा । येरांनीं वाहावा भार माथा ॥
खावल्याची गोडी देखिल्यासी नाही । भार धन वाही मजुरीचें ॥

उत्पत्तिपाळणसंहाराचें निज । जेणें नेलें बीज त्याचे हातीं ॥
 तुका म्हणे आलें आपणचि फळ । हातोहातीं मूळ सांपडलें ६९७ ॥
 शास्त्राचें जें सार वेदांची जो मूर्ति । तो माझा सांगाती प्राणसखा ॥
 झणवनी नाहीं आणिकांचा पांग । सर्व जालें सांग नामें एका ॥
 सगुण निर्गुण जयाचीं हीं अंगें । तोचि आम्हांसंगें क्रीडा करी ॥
 तुका म्हणे आम्ही विधीचे जनिते । स्वयंभू आइते केले नव्हों ६९८ ॥
 सद्गुरुचे चरणीं ठेविला मस्तक । वेडनियां हस्तक उठविलें ॥
 उठविलें मज वेडनियां प्रेम ॥ भावार्थें संप्रेम नमस्कारी ॥
 नमस्कारी त्याला सद्गुरुगुराला । तुका झणे बोला नाम जाचे ॥
 सांगो जाणती शकुन । भूत भविष्य वर्तमान ॥
 त्याचा आम्हांशी कांटाळा । पाहों नावडती बोळां ।
 रिद्धिसिद्धीचे साधक । वाचा सिद्ध होती एक ॥
 तुका झणे जाती । पुण्यक्षयें अधोगती ॥ ७०० ॥
 हीं कां तर अथवा नारी । ज्यांचा आवडता हरी ॥
 तें मज विठोबासमान । तमू आवडी ते जन ॥
 ज्याचें अंतर निर्मळ । त्याचे सवाद्य कोमळ ॥
 तुका झणे भावें । जिण्हे प्रेमें वोसडावें ॥ ७०१ ॥
 वजळावया आलों वाटा । खरा खोटा निवाडा ॥
 बोलविलें बोल बोलें । धनी विठूला सन्निध ॥
 तरी मनीं नाहीं शंका । बलें एका स्वामींच्या ॥
 तुका झणे नये आद्यां । पुढें कामा गवाळ ॥ ७०२ ॥

स्वरियति.

(निळोवा)

निराश्रित वाढे मनीं । पडिलों जमीं एकला ॥
 उपेविण तुमच्या देवा । हलहल जीवा बहु वाढे ॥

लांकनिदा वाटें बरी । आह्वा भूषण त श्रीहरी ॥
 निळा ह्मणे वहाती करा । वाट पुढें जगदोद्वारा ॥ ७०४ ॥
 हा तो तुमचा सहज गुण । करावें पाळण दासाचें ॥
 नेणपणें म्यां विनविलें । पाहिजे क्षमा केलें तें ॥
 धीर नाही माझे मनीं । केली ह्मणून विज्ञान ॥
 निळा ह्मणे रमावरा । क्षमा करी अपराध ॥ ७०५ ॥
 तुझीये संगतीं । आम्ही लागलो नेणतीं ॥
 परि तूं ऋपावंत हरि । सांभाळिसी सर्वा परि ॥
 शहाणे तूतें चोजविती । वदासी तूं तथाप्रती ॥
 निळा ह्मणे भाविकाला । म्हणवी अंकीत मी त्याला ॥ ७०६ ॥
 ठेवली चित्त पायांवरी । करीन चाकरी मनोभावे ॥
 भोगवाल ते भोगीन भोग । न वंचीं अंग तिळतुल्य ॥
 आज्ञा तुमची वंदीन शिरीं । धरीन अंतरीं सांगितलें ॥
 निळा ह्मणे अखंड निश्च । राहेन सतत सेवेचिये ॥ ७०७ ॥
 तुमच्याची चरणांचा सहिमा । नेणा तुझी पुरुषोत्तमा ॥
 आह्वा दासाचें जीवत । पडे अमृताचेचि पाम ॥
 वृक्ष नेणती फळाची गोडी । भोक्तेचि जाणती ते आवडी ॥
 निळा ह्मणे जाणती संत । भक्त तुमचे ते भाग्यवंत ॥ ७०८ ॥
 नका पाहूं माझे क्रिया आचरित । भक्त भागवंत नवें ज्ञानी ॥
 आठवितीं नाम नेणें दुजी परी । मी माझे श्रीहरी नाहीं गेलें ॥
 गुंतलेंस पाशीं मोह ममता आशा । अहो जगदाधीश पांडुरंग ॥
 निळा ह्मणे करा यावरी कैवार । अहा करुणाकर ह्मणोनियां ७०९ ॥

मूढमती परि मी वाचें । नाम तुमचें उच्चारिं ॥
 नेणें कांहीं न कळे हित । परि मी भक्त ह्मणवीतो ॥
 अज्ञानचि परि मी दास । धरिली कास न सोडी ॥
 निळा ह्मणे भलत्या परि । अंगिकारीं विठोबा ॥ ७१० ॥
 पावो माझी हेचि सेवा । करितो नित्यानित्य देवा ॥
 तुजचि आवडीच्या सुखें । गातों वाणितों ते मुखें ॥
 पढतों ज्या ज्या नामावळीं । वाजवूनिषां हातें ठाळीं ॥
 निळा म्हणे ध्यानी मनी । जें कां चितितों चितनीं ॥ ७११ ॥
 तप साधन हेचि माझे । गाईन तुझे नाम हरी ॥
 आणिकां साधनीं उबग आला । विश्वास उपजला बेचिविशीं ॥
 कळा कुसरी न येती मना । वांचूनि चिंतना तुमचिया ॥
 निळा म्हणे वाचे बोली । पडिली चाली पाची परी ॥ ७१२ ॥
 आतां माझिया भक्तिभावा । पालटा देवा नेवावा ॥
 मग मी नाचेन कीर्तनमेळीं । सासावळी आळवित ॥
 ओवाळुनि सांडीन काया । वरुनि पायां जीव प्राण ॥
 निळा म्हणे वाढता प्रेमा । पुरुषोत्तमा करावा ॥ ७१३ ॥
 कोटी जन्म घेईन देवा । करीन सेवा तुमचीच ॥
 भुक्ति मुक्ति तका आड । घालूं सांकड मज वाटे ॥
 काय करूं ते आत्मस्थिति । खंडन करिती भजनाचें ॥
 निळा म्हणे राहो ठायीं । विश्वास पायीं तुमचिये ॥ ७१४ ॥
 नाहीं लौकिकासी काम । गाईन नाम सर्वदा ॥
 हेचि माझे सांडवल । विठ्ठल विठ्ठल खरें नाणें ॥
 नेघों भुक्ति नेघों मुक्ति । प्रेम विरक्ति हरिनामीं ॥
 निळा म्हणे साधन सार । तुमच्या उच्चार नामाचा ॥ ७१५ ॥
 जीकाचा ही जीव तूचि प्राणाचा प्राण ।
 नयनाचेंहि नयन तूचि प्राणाचें घ्राण ॥

सर्वही इन्द्रियभाव तूचि माझे श्रीहरी ।
 तुजविण न विसरे पाहतां मज्जी माझारी ॥
 चित्ताचाहि चित्त तूचि मनाचे मन ।
 श्रवणाचेहि श्रवण तूचि रसनेची रसना ॥
 निळा म्हणे तूचि माझा सर्वहि व्यापक ।
 वेहादेही शोधूनि पाहतां न विसरे आपिक ॥७१६॥
 कोटी दिवाळ्या दसरे सण । घडले श्रीचरण देखिले ॥
 सकळही पर्वे व्रते जोडली । तुमचीं वंदिलीं पदांबुजे ॥
 आलिंगनें सीतळ काया । निवाल्या बाह्या जीव प्राण ॥
 निळा म्हणे अवघाचि अंगें । तुमच्या संगें सुखात ॥ ७१७ ॥
 वोवाळूनियां सोडीत काया । वरुनीं पायां तुमचीया ॥
 जीवभाव ठेवुनी वरी । राहिन द्वारी तिष्ठत ॥
 जोडूनियां कृतांजुळी । तामावळी आठवीन ॥
 निळा म्हणे करीन सेवा । अहोरात्री देवा चरणांची ७१८॥
 असुरलो जिवें भावें । नेणों आपुलें परावें ॥
 तुम्हाविण पंढरीनाथा । नाठवे कांहीच सर्वथा ॥
 चित्ते मनें काया वाचा । जिही संकल्प हा तुमचा ॥
 निळा म्हणे विसराती । नाही विसराची भ्रांती ॥७१९॥
 बरवा ओढवला हा रंग । भक्ति असंग तुमचा ॥
 तेणें सुखे मातची वाचा । नित्य कीर्तनाचा नट नाच ॥
 गाऊ वानू आपुल्या छंदें । तुमचीं पदे आवडी ॥
 निळा झणे गळती नयन । प्रेमें स्फुंदन सद्गद ॥ ७२० ॥
 प्रार्थी लीन होता निळा । दिधली कळा प्रेमाची ॥
 सिववूनियां केला सुखी । ठेवनी मुखी निज नाम ॥
 सावळीची पेशी जाती । बालका प्रीति समजावी ॥
 निळा झणे कृपावंत । साक्षभूत अंतरीची ॥ ७२१ ॥

कृपाघनं वृष्टी केली । माझी विनाविली निजांगें ॥
 ह्वाणो वारंवार । त्याचे उपकार आठवितो ॥
 न घेऊनी कांहीं सेवा । धांविले कुणवा आपुलिया ॥
 निळा ह्वाणे सुखी केलें । हातीं धरिलें वरदानें ॥ ७२२ ॥
 कृपादीप प्रकाशिला । विलया नेला अंधकार ॥
 जेणें उदंड सभाग्य केलें । निजदास भूमंडळी ॥
 निळा ह्वाणे उपेक्षुं नेणे । आपुलिया स्मरणें तामाळ्या ७२३
 विसारें गोविला । अवघा आखुनी ठेविला ॥
 वेवनिया अहंभावी । भक्ति सांठविला देवी ॥
 नामाचें चिंतन । करुनि केला हा स्वाधीन ॥
 निळा ह्वाणे जिवेंसाठी । करुनीया सामाविला पोटी ॥ ७२४ ॥

जनांस उपदेश.

(निवृत्ति)

पितृ मारुं निविता द्वैत होचि खोटे । अर्चन गौमर्दे एको विष्णु ॥
 निविता पितरांसि नपवे हरीकेशी । योनीचि मार्लेसि गुंफसीळ ॥
 चित्तसाध्य करी प्रपंचाचरण । पितृ जसादेन त पावसी ॥
 निवृत्ति ह्वाणे नरु द्वैताचा पामरु । अद्वैती सुरवरु नाही रया ७२५
 निःसंदेह हरि भावयुक्त करी । भजन निर्धारी सत्वशीळ ॥
 रज तमं खंडी वासना हे मुंडी । चित्त हें अखंडी हरिपंथी ॥
 साधन हरिपंथु हाचि निज हेतु । गुरुमुखें मातु ऐशी असे ॥
 निवृत्तीचें वन हरि आत्मा जाणें । हरि हाचि पूर्ण जनक रया ॥
 हेमाचा विस्तार क्षेत्रज्ञ हे वृत्ति । अवधी हे क्षिती एकरूपे ॥
 शांति द्या ऐसे अमा जया रूप । अवघेचि स्वरूप आत्मारामे ॥
 निवा द्वेष चेष्टा या अभिमान भाजा । साधुनियां भजा केशवासी ॥
 निवृत्ति तिष्ठतु एकरूप चित्त । अवघीच सैमस्त गिळियेली ७२६

विश्रांति मनाची निजशांति साची । मग त्या यमाची भेटही नाही ॥
 अधिकारी मन मग सारी स्नान । रोकडेंचि साधन आलें हातां ॥
 साधिलें साधन नित्य अनुष्ठान । चित्तीं नारायण मंत्र जपे ॥
 मुक्ताई प्रवीण नारायण धन । नित्य मंत्रे स्नान करी वेगीं ॥७२९॥
 नामबळें देहीं असोनियां मुक्त । शांति क्षमा चित्त हरिभजनें ॥
 दया धरा चित्तीं सर्वभूतीं करुणा । तिरंतर वासना हरिरूपीं ॥
 साधव मुकुंद हरिनाम चित्तीं । सर्व पै मुक्ति लाभपाठें ॥
 मुक्ताईचें धन हरिनाम उच्चार । अवघाचि संसार मुक्त केला ॥७३०॥
 करणें जंव काहीं करूं जाये शेवट । तंव पडे आडवाट द्वैतभावे ॥
 राहिले करणें तबले पै कर्म । हरिवीण देहधर्म चुकताहे ॥
 मोक्षालागीं उपाय करितोसि नाना । तंव साधनीं परतां पडो पाहे ॥
 मुक्ताई करि हरिश्रवण पाठ । तेणें मोक्षमार्ग नीट सकळ साधे ॥७३१॥
 मुक्तपणें श्रीव बांधोनियां द्विज । नेणती ते बीज केशव हरी ॥
 व्याघ्रनि मुक्तता सर्वही पै मुक्त । करुनियां रत स सेविती ॥
 देवी कोलियेलें ब्रह्मापणभावे । सदा मुक्त व्हावे अरे जना ॥
 मुक्ताई मुक्त हरिनाम सेवित । अवघेचि मुक्त सेवितां हरी ॥७३२॥

(सोपानदेव)

शरीर निर्मळ वासना टवाळ । कां रे तूं बरळ भक्तिवीण ॥
 सर्व ब्रह्म निर्मळ तेणसि सोंबळें । एकाचि गोपाळें जन वन ॥
 आप पृथ्वी तेज वायो व्योम । पंचभूतीं सम वर्ततसे ॥
 सोपान म्हणे गुरुचा उपदेश शुद्ध । तूरीच वासना प्रबुद्ध त्या नरा ॥

मन आधीं मुंडीं वासनेतें खंडीं । विठ्ठल ब्रह्मांडीं एक आत्मा ॥
 मन हें सोंवळें सदा शौच करी । तुज निरंतरीं हरि पावे ॥
 विवेक वैराग्य ज्ञानाचें सौभाग्य । सोंवळा आरोग्य हरि देखा ॥
 सोपान नेणें सलगीचा सोंवळा । नित्य वेळोवेळां स्मरे हरी ७३४
 हरि असे देहीं हाचि भावो खरा । बायां तूं सैरा धांयूं नको ॥
 धांवतां अवचटें पडशील व्यसनीं । संसारघसणीं योनिमाळे ॥
 हरिचें ध्यान निरंतर करीं । बाह्य अभ्यंतरीं एक रासु ॥
 सोपान म्हण राम नांदे सर्वा घटीं । विश्वीं जगजेठी भरळासे ७३५

(नामदेव)

बाळपणीं हिचीं बघें गेलीं बारा । खेळतां दे पीरा नानासतें ॥
 विटु दांडु चेंडु लगोऱ्या बाघोडे । चपे पेडखडे एकीबेकी ॥
 सेलदोरे खेळी आणि सलवडी । उचलिती धोंडी अंगवळें ॥
 कोंबडाकोंबडी आणि पाणबुडी । आणिक सेलडी लिंबुठिबु ॥
 नामा झणे ऐसं गेलें बाळपण । मग आळें जाण वारण्य तें ॥ ७३६ ॥
 तुसाचि अहंकार तुजचि नाडील । मागुता माडील संसारु हा ॥
 सांडी सांडी मोही विषय टकाळ । वाचेसी गोपाळ उचारीरे ॥
 सर्व हे मूल मायेचें घरकुले । अहंकार नाथिले नामापोती ॥
 नामा झणे भजन हरीचें करीत । नित्य ते सेवीत चरणरज ॥ ७३७ ॥
 देवाचे हे आत्म ते हे जाणावे संत । त्यांचे पदीं व्हावे रत सवा दड ॥
 श्रीहरीची भेटी सहजचि होय । श्रम लया जाय झाला आधीं ॥
 पाषाणे पर्वत भस्म नामाग्रीवें । अभक्तांसी हाण नामाविण ॥
 नामदेव झणे नामाग्रीव्या पोटी । नाता पाप कौडी वरुण होती ॥
 सर्वाभूतीं भज सतत करी सेवा । नित्य त्या आळ्युता स्मरण करी ॥
 ऐसं भजतीं बिनत सापडेल जाच । रामकृष्ण नीव वैकुंठीची ॥
 न लगतीं सावनें वार्ताचि वंधसे । एका नामें हाणें चतुर्भुज ॥
 नरना झणे थोर नामेंचि सधर । वैकुंठी विहार तथा भक्ता ॥ ७३८ ॥

स्वये घरदार प्रपंच माडिला । जोडूनियां विला बाळाहारीं ॥
 तैसें सर्वाभूतीं असावें संसारीं । प्राचीनाची वारी साक्ष आहे ॥
 वाटसरू वस्ती येऊनि राहिला । प्रातःकाळीं गेला उठोनियां ॥
 नामा ह्मणे आह्मां नाहीं प्रापंचिक । पंढरिनायक साक्षा झाला ७४०
 औट हात घर जायाचें कोपट । दोन दिवस फुकट भोगा कारे ॥
 कवणाचें घर कवणाचें दार । भावें नरहरि ओळंगारे ॥
 आडिं मोडलें घर झांझर झालें । वारा आला तेणें मोडोनि गेलें ॥
 खचला पाया पडली भिंती । नामा ह्मणे घर नलगे चिंतीं ॥ ७४१ ॥
 पापाचें संचित देहासी दंडण । तुज नारायणा बोल नाहीं ॥
 सुख अथवा दुःख भोगणें देहासी । सोस वासनेसी वाडगाची ॥
 पेरि कडु जीरें इच्छीं अमृतकळ । अर्कवृक्षा केळीं कवि येती ॥
 मुसळाचें धनु न होय सर्वथा । पाषाण पिळितां रस कैचा ॥
 नामदेव ह्मणे देवा कां रुसावें । मनाला मुसावें आपुलीया ॥ ७४२ ॥

दुर्जनांस उपदेश.

(नामदेव)

समर्थासी करीं क्रोध हे अहंता । अखंड ममता मानी सदा ॥
 आपुली आपण व्यर्थ सांगे स्तुति । वडिलांची कीर्ति भोग सांगे ॥
 वसन झालीया सांचितसे अन्न । काय तो दुर्जन भाग्यहीन ॥
 नामा ह्मणे जाण असतां बारीरी । जातो यमपुरी भोगावया ७४३
 मुखी नाहीं नाम । काय जपतो श्रीराम ॥
 काय आसन घालून । मुखी नाहीं नारायण ॥
 टिळे टोपी माळा दावी । भोळ्या भाविकांसी गोवी ॥
 नामा ह्मणे त्याचा संग । नको चिंता होय भंग ॥ ७४४ ॥
 गौमुखी गौवूनि काय जपतोसी । जपतप त्यासी विघ्न करी ॥
 नामसंकीर्तनें जळतील पापे । चुकतील खेपा चौच्यांशीं कथा ॥

उपवास करी उग्र अनुष्ठानी । तथा चक्रपाणी अंतरतो ॥
नामा ह्मणे ऐसे बहुतेक प्राणी । पचतील खाणी भ्रष्टलोक ॥ ७४५ ॥

(जनावार)

नाद पडे कानी । मृग पैज घाली प्राणी ॥
आवडी अंतरी । गज मेला पडे गारी ॥
चोख पाहे अंग । दिपें नाडला पतंग ॥
गोडी रसगळा । मच्छ अडकला गळा ॥
गंधें अलि नेला । ह्मणे जमी तोचि मेला ॥ ७४६ ॥
हेंचि देवाचें भजन । सदा राहे समाधान ॥
येर अवघे संसारिक । इंद्र देव ब्रह्मादिक ॥
वरकडाचा पाड किती । जनी देवास बोलती ॥ ७४७ ॥
चोरा संगतीने गेला । वाटे जातां नागवला ॥
तैसी सांडोनियां भक्ती । धरी विषयाची संगती ॥
अमिसवें खेळे । न जळे तो परी पोळे ॥
विश्वासला चोरा । जनी ह्मणे घाला घरा ॥ ७४८ ॥
मुखें संसार करवा । साजीं विठ्ठल आठवावा ॥
असोनियां देही । लाया पुरुष जैसा पाही ॥
जैसा सूर्य घटाकाशी । तैसी देही जनी दासी ॥ ७४९ ॥
अंगी हो पै शांती । दया क्षमा सर्वाभूती ॥
जेथें जाऊन पाहे देवा । ब्रह्मादिक करिती सेवा ॥
आवडी असे पै कीर्तनी । लवे संताचे चरणी ॥
जैसी दया पुत्रावरी । तैचि पाहे चराचरी ॥
बहु अपराध केला । ह्मणे जनी तो सक्षिला ॥ ७५० ॥

सज्जनांस उपदेश.

(तुकाराम)

आलिया संसारा उठा वेग करा । शरण जा उवारा पांडुरंगा ॥
 बेहू हें देवाचें धन कुबेराचें । तेथें मनुष्याचें काय आहे ॥
 वेता देवविता नेता नेवविता । येथें याची सत्ता काय आहे ॥
 निमित्त्याचा धनी केला असे प्राणी । माझे माझे ह्मणोनी व्यर्थ गेला ॥
 तुका ह्मणे कारे नाशवंतासाठी । देवासर्वे आटी पाडितोसी ॥ ७५१ ॥

आतां उघडी डोळे । जरी अद्यापि न कळे ।
 तरी सातेचिये खोळे । दगड आला पोटासी ॥
 मनुष्यदेहा ऐसा निध । साधिली तें साधे सिद्ध ।
 करुनि प्रबोध । संत पार उतरले ॥
 नाव चंद्रभागे तीरी । उभी पुंडलिकाचे द्वारी ।
 कट धरुनियां करी । उभाउभी पालवी ॥
 तुका ह्मणे फुकासाठी । पार्यी घातली या मिठी ।
 होतो उठाउंठी । लवकरीच उतार ॥ ७५२ ॥

कां रे तुझी निर्मळ हरिगुण गाना ।
 नाचत आनंदरूप वैकुंठासी जाना ॥
 काय गणिकेच्या याती अधिकार मोठा ।
 दोषी अजामेळ ऐसी नेलीं वैकुंठा ॥
 ऐसे नेणों मागें किती अनंत अपार ।
 पंच महादोषी पातका नाहीं पार ॥
 पुत्राचिया लोभे नष्ट ह्मणे नारायण ।
 कोण कर्तव्य तुका ह्मणे त्याचें पुण्य ॥ ७५३ ॥

कां रे नाठविसी वळपाळ देवासी । पोसितो जनांसी एकला तो ॥
 बाळा दुधा कोण करितें उत्पत्ती । वाढवी श्रीपति सर्वे दोन्ही ॥

संतुष्यदेहा ऐसा ठाव । धरी पांडुरंगी भाव ॥
 बहु केला फेरा । येथें सांपडला आश ॥
 तुका झणे जाणे । ऐसे भले ते बांधणे ॥ ७५५ ॥
 सोडरे धाडरे दिस्या घेतल्याचे । अंत हे काळीचे नाहीं कोणी ॥
 सख्या गोत्रबहिण सुखाचे संगती । सोकलुनी वेती अंतकाळी ॥
 आपुले शरीर आपणा पारिलें । परावीं होंतील नवल कार्य ॥
 तुका झणे आतां सोड यांची आस । धरी रे या कास पांडुरंगा ॥ ७५६ ॥
 पायां लावुनिया दोरी । शृंग बांधिला लेंकुरी ॥
 तैसा पावसी बंधन । संग सोडवील कोण ॥
 गळा बांधोनिघां दोरी । वानर हिंडवी घरोघरी ॥
 तुका झणे पाहें । शीस धासा घेत आवे ॥ ७५७ ॥
 आठवे देव तो करावा उपाव । येर तजीं वाव खडपडा ॥
 शोई वा जागा होई वा जागा । बाबुगा कां रा सिणसील ॥
 जाणिवेक्या भारे भवाभिये डोवी । घुडसी तों कांही मिघेसि ना ॥
 तुका झणे देवा पावसील भावें । जाणतां तें ठावें कांही नव्हे ॥ ७५८ ॥
 आपुलिया आंगें तोडी साधाजाळ । ऐसें नाहीं बळ कोणापाशी ॥
 रोडाभेरे स्याग करी कुतुबाचा । नावरे हे वाचा आणि मज ॥
 हवीमजें जो वे नाहीं जो जिरालें । तावरी हे केले चार त्यांनी ॥
 मुक्त झालो ऐसें बोलों जाये मुखें । तुका झणे दुःखें बाभला तो ॥
 देवाचे झणोनि देवीं अनावर । हें सोठें आश्चर्य काढतसे ॥
 आतां केस जना झणावें तें काई । जया भारी होई संसायाचा ॥

A4

B4

तुका ह्मणे मज सगुणाची चाड । पुरवा कोणा काड दुबळाचें ॥ ७६१ ॥
 आतां तरी पुढें हाचि उपदेश । नका करूं नाश आयुष्याचा ॥
 सकळांच्या पायां माझे दंडवत । आपुल्लें चित्त शुद्ध करा ॥
 हित तें करावें देवाचें चिंतन । करूनियां मन एकविध ॥
 तुका ह्मणे लाभ होय तो व्यापार । करा काय फार शिकवावें ॥ ७६२ ॥
 कायावाचामनें जाला विष्णुदास । काम क्रोध त्यास बाधीतना ॥
 विश्वास तो करी स्वामीवरी सत्ता । सकळ भोगिता होय त्याचें ॥
 तुका ह्मणे चित्त करावें निर्मळ । येऊनि गोपाळ राहें तेथें ॥ ७६३ ॥

थोडें परी निरें । अविट तें घ्यावें खरें ॥

घ्यावें जेणें नये तुदी । बीज वाढे बीजा पोटी ॥

चित्त ठेवीं गवाही । आणिकांशीं चाड नाही ॥

आपलें तें हित फार । तुका ह्मणे खरें सार ॥ ७६४ ॥

नम्र जाला भूतां । तेणें कोंडिलें अनंता ॥

होंवि शूरत्वाचें अंग । हरी आणिला श्रीरंग ॥

अवघा जाला पण । लवण सकळां कारण ॥

तुका ह्मणे पाणी । पाताळ तें परी खणी ॥ ७६५ ॥

चुकलिया ताळा । वाती घालुनि वैसे डोळां ॥

तैसें जागें करीं चित्ता । कांहीं आपुलिया हिता ॥

निपेक्षिलें धन । तेथें गुंतलेंसें मन ॥

नाशिवंतासाठीं । तुका ह्मणे करिसी आटी ॥ ७६६ ॥

निवडावें खडे । तरी दळण वोजें घडे ॥

नाहीं तरि नासोनि जाय । कारण आळस उरें हाय ॥

निवडावें तण । सेतीं करावें राखण ॥

तुका ह्याने नीत । न विचारितां नव्हे हित ॥ ७६७ ॥

जेणें घडे नारायणीं अंतराय । होत बाप माय वर्जावीं तीं ॥

येर प्रिया पुत्र धना कोणा लेखा । करिती तीं दुःखा पात्र शत्रु ॥

प्रल्हादें जनक बिभीषणें बंधु । राज्य माता निंदु भरतें केली ॥

तुका ह्याने सर्व धर्म हरिचे पाय । आणीक उपाय दुःखमूळ ॥ ७६८ ॥

आली सिंहस्थपर्वणी । न्हाव्या भटा आली धणी ॥

अंतरी पापाच्या कोडी । वरिवरि बोडी बोई दाडी ॥

बोडिलें तें निचालें । काय पालटले सांग वहिलें ॥

पाप गेल्याची काय खुण । नाही पालटले अवगुण ॥

भक्तिभावेविण । तुका ह्याने अवघा सीण ॥ ७६९ ॥

नाही पाक होत उफराटे चाली । बोळिली ते केली व्हावी नीत ॥

नाही मानूं येत वांजटाचे बोल । कोरडेच फोल चवी नाही ॥

तरुवरा आधीं कोठें भाई फळ । चावटा बरळ ह्याना त्यासी ॥

तुका ह्याने किती ठकलीं बापुडीं राव्हा आहे गोडी मांडे पुण्या ७७०

खरें बोलें तरी । फुकासाठीं जोडे हरी ॥

ऐसे फुकाचे उपाय । सांडूनयां वायां जाय ॥

परउपकार । एका वचनाचा फार ॥

तुका ह्याने मळ । मनें सांडितां शीतळ ॥ ७७१ ॥

आतंभूतां द्यावें दात । खरें पुण्य त्या नांवें ॥

होणार ते सुखें घडो । लाभ जोडो महाबुद्धि ॥

सत्य सकलपाच सादी । उजळा पोटी राविबिंब ॥

तुका ह्याने मनीं वाव । शुद्ध भाव राखावा ॥ ७७२ ॥

भाव तैसे फळ । त चले वेवापारी वळ ॥

धावे जातीपाशी जाती ॥ खुण येथेरां हासी ॥

हिरा हिरकणी । काढी आंतुनि अहिरणी ॥

तुका ह्याणे केलें । मन शुद्ध हें चांगलें ॥ ७७३ ॥

केलें नाहीं मनीं तथा घडे त्यांग । उबग उद्वेग नाहीं चित्ती ॥

देवचि हा जाणे अंतरीचा भाव । मिथ्या तो उपाव बाह्य रंग ॥

त्यागिल्याचें ध्यान राहिलें अंतरी । अवधी ते परी विटवत्ता ॥

तुका ह्याणे आपआपणां विचारा । कोण हा दुसरा सांगे तुझा ॥ ७७४ ॥

मायबापें सर्पीण जरी बोका । त्यांचे सगें सुखा न पवे बाळ ॥

चंदनाचा शूळ सोनियाची वेडी । सुख नेदी फोडी प्राण नाशी ॥

तुका ह्याणे तरुकी घाली अभिमान । जरी होय ज्ञान गर्व ताठा ॥ ७७५ ॥

सत्या माप वाढे । गबाळाची चाली खेडे ॥

उतरे जें कळे कसी । विखरोन सर्वदेशी ॥

घरामध्ये राजा । तज्जे हो वा वाटपूजा ॥

तुका ह्याणे साचें । रूप तें दर्पणाचें ॥ ७७६ ॥

मंगळाचा मंगळ सांटा । विट तोटा नेणें तें ॥

हें भरां सातें आलें । भलें भलें ह्याणवावें ।

जनीं जनार्दन वसे । येथें दिसे तें शुद्ध ॥

● तुका ह्याणे बहुतां मुखें । खरें सुखें ठेवावें ॥ ७७७ ॥

पाठेळ करितां न साक्षावे वारा । सहिलिया दोरा गोणी चाले ॥

आपणां आपण हचि कसवटी । हर्णमर्ष पौटी विरो घावे ॥

नवनीत तोंवरी कडकडी लोणी । निश्चळ होऊनी राहे मग ॥

तुका ह्याणे जरी जग टाकी घाया । त्याच्या पडे पायां जन मग ॥ ७७८ ॥

एका बीजा केला नास । मग भोगलें कणीस ॥

कळे सकळां हा भाव । लहानथोरांवरी जीव ॥

लाभ फुकासाठीं । केल्याविण जीवासाठीं ॥

तुका ह्याणे रणी । जीव वेतां लाभ दुणी ॥ ७७९ ॥

विषयांचे लोलिंगत । ते फजीत होतील ॥
 न सरे येथें यातिकुळ । शुद्ध मूळबीज व्हावें ॥
 शिखासूत्र सोंग वरी । दुराचारी वंड पावे ॥
 तुका म्हणे अभिमाना । नारायणा न सोसे ॥ ७८० ॥
 नव्हे ब्रह्मचर्य बाइलेच्या त्यागें । वैराग्य वाडगें देशत्यागें ॥
 काम वाढे भय वासनेच्या द्वारें । सांडावें तें धीरें आचावाचे ॥
 कांपवूनि दिरी शूरत्वाची मात । केलें वाताहात उचित काळें ॥
 तुका ह्मणे करी जिह्मेसी विटाळ । लटिक्याची मळ स्तुति होतां ७८१ ॥
 भाषा हें कौतुक जगा घावी नीत । करावे फजित चुकती ते ॥
 कासयाचा बाध एकाच्या निरोपें । काय व्हावें कोपें जगाचिया ॥
 भविष्येचा येथें कोठें परिश्रम । रामकृष्णनाम ऐसे बाणें ॥
 तुका ह्मणे येथें खऱ्याचा विकरा । न सरती येरा खोड्या परी ७८२ ॥
 सेवितों रस तो वांटितों आणिकां । घ्या रे हौड नका राणभरी ॥
 विदेवरी ज्याची पाडलें समान । तोचि एक दानशूर दाता ॥
 मनाचे संकल्प पावव्रील सिद्धी । जरी राहे बुद्धी याचे पायीं ॥
 तुका ह्मणे मज धाडिले निरोपा । मारग हा सोपा सुखरूप ॥ ७८३ ॥
 परदुन्य परतारी । अभिलासुनि नाक धरी ॥
 जळो त्याचा आचार । व्यर्थ भार वाहे खर ॥
 सोवळ्याची स्फीति । क्रोधें विटाळला चिर्ती ॥
 तुका ह्मणे सोंग । दावी बाहेरील रंग ॥ ७८४ ॥
 टिका टोपी माळा देवाचें गवाळें । वागवी बाँगळें पोदासाडी ॥
 तुळशी खोबी कातीदभे खोबी सोडी । लटिकी धरी बाँडी नासिकाची
 कोर्तनाचे वेळे रडे पडे लेळे । पैसेत्रिण होळे गळतावी ॥
 तुका ह्मणे ऐसे भावेचे मज्द । त्यापार्शी गौबिंद नाही नाही ७८५ ॥
 मुखें बोले ब्रह्मज्ञान । मत्ती भन अभिमति ॥
 धेसियाची करिता सेवा । काय सुख होय जीवा ॥

पोटासाठी संत । जाले कळीत बहुत ॥

विरळा ऐसा कोणी । तुका त्यासि लोटांगणी ॥ ७८६ ॥

ऐसे कैसे जाले भोंदू । कर्म करोनि झणती साधू ॥

अंगा लावूनियां राख । डोळे झाकुनी करिती पाप ॥

दातुनि वैराग्याची कळा । भोगी विषयाचा सोहळा ॥

तुका झणे सांगों किती । जळों तयांची संगती ॥ ७८७ ॥

अपचें ब्रह्मरूप रिता नाही ठाव । प्रतिमा तो देव कैसा नव्हे ॥

माहीं भाव तथा सांगावें ते किती । आपुलाच्या मतीं पाषाडिया ॥

जया भावें संत बोलिलें वचन । नाही अनुमोदन शाब्दिकांसी ॥

तुका झणे अंतीं भाव केला बळी । न कळता खळी दूषिला देव ७८८

जीव तोचि देव भोजन ते भक्ति । मरण तेचि मुक्ति पाषाड्याची ॥

पिंडाच्या पोषकी नागविलें जन । लटिकें पुराण केलें वेद ॥

मना आला तैसा करिती विचार । झणती संसार नाही पुन्हा ॥

तुका झणे पाठी उडती यमदंड । पापपुण्य लंड न विचारिती ७८९

कोडियाचें गोरेपण । तैसें अहंकारी ज्ञान ॥

त्यासी अंतरीं रिझे कोण । जवळी जातां चिळसवाण ॥

प्रेत देहा गौरविलें । तैसें विटंबवाणें जालें ॥

तुका झणे खाणें विष्टा । तैसा देहबुद्धि चेष्टा ॥ ७९० ॥

तातडीची धांव अंगा आणि भाव । खोळवा तो वाव निश्चयाचा ॥

झणवनि बरी विचाराची चाली । उरीचि ते बोली कामा येते ॥

कोरडें वैराग्य माजिला बडिवार । उतरे तो शूर अंगीचें तें ॥

तुका झणे बरी झण्याची ते चाली । सांचवण्या खोली कैसी यांची ७९१

लटिक्याचें आंवतणें जेविलिया साच । काय त्या विश्वास तोचि खरा ॥

कोल्हांठिणी लागे आकाशी खेळत । ते काय पावत अमरपद ॥

जळसंडपयाचे घोडे रावत नाचती । ते काय तगती युद्धाळार्गी ॥

तुका झणे तैसें मतवादीयांचें जिणें । दिसे लाजिरवाणें बोलतांचि ॥

भगवें तरी श्रान सहज वेष त्याचा । तेथे अनुभवाचा काय पंथ ॥
 वाढवुनी जटा फिरे दाही दिशा । तरी जंबुवेषा सहज स्थिती ॥
 कोरोनियां भूमी करिती मधीं वास । तरी चंदरास काय वाणी ॥
 तुका झणे ऐसें कासया करावें । देहासी वंडावें वाढगेंचि ॥ ७९३ ॥
 जपाचें निमित्त झोपेचा पसर । देहाचा विसरू पाडूनियां ॥
 ऐसें तें भजन अमंगळवाणी । सोंगसंपादणी बहुस्पृह्याची ॥
 सेवेसी विकिले लोभाचीया आसे । त्या कोठें असे वरला देव ॥
 तुका झणे मानदभ जया चित्ती । त्याची फजीती करू आझी ॥ ७९४ ॥
 मोले घातले रडायो । नाही असू आणि माया ॥
 तेसा भक्तिवाद काय । रंगवेगडीचा न्याय ॥
 वेठी धरिल्या दावी भाव । मागे पळायोचा पाव ॥
 काजव्याच्या ज्योती । तुका झणे नलगे वाती ॥ ७९५ ॥
 काय सर्प खातो अन्न । काय ध्यान बगावें ॥
 अंतरीची बुद्धि खोटी । भरले पोटी घाईद ॥
 काय वंदीर नाही धात्री । राख लावी गाढव ॥
 तुका झणे सुसर जळीं । कावळीं कां न न्हाती ॥ ७९६ ॥
 भिक्षापात्र अवलंबणें । जळो जिणें लाजिरवाणें ॥
 ऐसियासी नारायणें । उपेक्षीजे सर्वथा ॥
 देवांपायीं नाही भाव । भक्ति वरी वरी बाव ॥
 समर्पिला जीव । नाही तो हा व्यभिचार ॥
 जरा घालावे साकडे । वीत होऊनि बापुडे ॥
 हेचि अभाग्य रोकडे । मूल आणि विश्वास ॥
 काय न करी विश्वभर । सत्य करिता निभार ॥
 तुका झणे सार । दड पाय धरावे ॥ ७९७ ॥
 आशाबद्ध जन । काय जाणें नारायण ॥
 करी इद्रियांची सेवा । पाहे आवडीचा हेवा ॥

देवपूजेवरी ठेवूनियां मज । पाषाणा पाषाण पूजी लोभें ॥
 तुका झणे फळ चित्तिती आदरें । लाग्रव हे चार शिंदळीचे ॥ ५९९ ॥
 झालासी पंडित पुराण सांगसी । परी तू नेणसी मी हें कोण ॥
 गाढवभरी पोथ्या उलथिशी पानें । परि गुरुगम्यबुणे नेणशी बापा ॥
 तुका कुणबियाझा नेणे शास्त्रमत । एक पंढरिनाथ विसंबेना ॥ ६०० ॥

वरतें करोनियां तोंड । हाका मारितो प्रचंड ॥
 राग आळवितो नाना । गातो काय ते कळता ॥
 आशा धरोनि मनी । कांहीं देईल झणऊनि ॥
 पोटा एकासाठी । तुका झणें जालें कष्टी ॥ ६०१ ॥

देव होईजेत देवाचे संगती । पतन पंगती जगाचिया ॥
 दोहीकडे दोन्ही वाहातील वाटा । करितील साटा आपुळाळा ॥
 दाखविले परी नाहीं वर्जिजेतां । आला तो तो चित्ता भाग भरा ॥
 तुका झणे अंगी आवडीचें बळ । उपदेश मूळ बीजमात्र ॥ ६०२ ॥
 जाऊनियां तीर्था काय तुवां केलें । चर्म प्रक्षाळिलें वरी वरी ॥
 अंतरीचें शुद्ध कासयास जालें । भूषण त्यां केलें आपण्या ॥
 घुंदावन फळ घोळिलें साकरा । भीतरील थारा मोडेचिना ॥
 तुका झणे नाहीं शांति क्षमा दया । तोंवरी कासया फुदां तुझी ॥ ६०३ ॥

सोंगें छंदें कांहीं । देव जोडे ऐसें नाही ॥
 सारा अवघें गावाळ । डोळ्या आढील पडळ ॥
 शुद्ध भावविण । जो जो केला तो तो सीण ॥
 तुका झणे कळे । परि होताती अंधळे ॥ ६०४ ॥

अक्षत लक्षण भूतांचा मत्सर । मनास निष्ठुर अतिवादी ॥
 अंतरीचा रंग उमटे बाहेरी । बोळखियापरी आपेंआप ॥
 अंत ते समय बोळखती वेळ । संतुष्ट निर्मळ चित्त सदा ॥
 तुका म्हणे हित उचित अनुचित । मज लागे नित आचरावें ॥८०५॥
 मागें संतीं होतें जें जें सांगितलें । तें तें येऊं लागलें अनुभवा ॥
 आचारभ्रष्ट होती लोक कळी । पुण्य क्षीण बळी जालें पाप ॥
 वर्णधर्म कोणी न धरी विटाळ । वालिती गोंधळ एके ठायीं ॥
 वेदाचे पाठक सेवितील मद्य । न देखती भेद विषयी भांड ॥
 तुका म्हणे किती करावे फजित । तोचि छंद नित्य बहु होती ॥८०६॥
 अंगीं ब्रह्मक्रिया खिस्तीचा व्यापार । हिंडे घरोघर चांडाळाचें ॥
 अंत्यजा खिचडी घेताती मागून । गाळियाप्रदान मायबहिणी ॥
 उत्तमकुळीं जन्म क्रिया अमंगळ । बुडविलें कूळ उभयतां ॥
 तुका म्हणे ऐसी कलयुगाची चाली । स्वार्थे बुडविलीं आचरणें ॥८०७॥
 कलयुगामाजीं थोर जालें बंड । नष्ट लोक छंड जाले फार ॥
 न धरिती सोय न पुसती कोणा । येतें जैसें मना तैसें चाले ॥
 सज्जनाचा वारा देकों नेवी द्वारा । ऐसिया पामरा तारी कोण ॥
 विश्वास त्याचा नैसेना कोठेही । स्तुति तिदा पाही जीवी धरी ॥
 तुका म्हणे कैसें केलें नारायणें । जाणावें हें कोणें त्याविण ॥८०८॥

उपदेश तो भळत्या हातीं । जाला चित्तीं धरावा ॥

तसे जाऊं पात्रावरी । कंवटी सारी नारळें ॥

स्त्रीपुत्र बंदीजन । नारायण स्मरविती ॥

तुका म्हणे रत्नसार । परि आधार चिधीचा ॥ ८०९ ॥

उपकारासाठीं बोलों हे उपाय । येणेंविण काय चाड आस्था ॥

बुडता हे जन न देखवे डोळा । येतो कळवळा म्हणउनि ॥

तुका म्हणे माझे देखविल डोळे । भोग देत वेळे येवेल कळों ८१०

धर्मकाळी धर्म न करी नासरी । खर्ची राजद्वारी ब्रह्मरासी ॥
 आर्ली कष्टी होय सांगता ब्राह्मण । गोवार मागून सावडीतो ॥
 नेसो पाने फुलें नेश्येला उदंड । ब्राह्मणासी खांड नेदी एका ॥ ८११ ॥
 पापिया चांडाळा हरिकथा नावडे । विषयालागीं आवडे गाणे त्याळा
 ब्राह्मणा दक्षणा देतां रडे रुका । विषयालागीं फुका लुदीतसे ॥
 जीतभरि लंगोटी नेदी अतीताला खिरम्या देतो शाला भोरण्यासी ॥
 मुका म्हणे त्याच्या थुका तोडावरि । जातो यमपुरी भोगावया ॥
 बाईल सवासिण आई । आपण पितरांचे ठायीं ॥
 थोर वेच जाला नष्टा । अवळ्या अपसव्य चेष्टा ॥
 विषयांचे चरवणी । केली आयुष्याची गाळणी ॥
 तुका म्हणे लंडा । नाही दया देव धोंडा ॥ ८१३ ॥
 कन्या गो करी कथेचा विकरा । चांडाळ तो खरा तया नाथे ॥
 गुण अवगुण हे दोन्ही प्रमाण । यातिशी कारण नाही देवा ॥
 जे जैसं करिती ते तैसं पावती । भोग ते भोगिती केले कर्मा ॥
 आशाबद्ध करूं नये तें करिती । तुका म्हणे जाती नरकामधीं ॥ ८१४ ॥
 दो दिवसांचा पाहुणा चालतो उताणा । कां रे नारायणा न भजसी ॥
 तूं अखंड दुश्चिन्ता तुज नेती अवचिता । मग पंढरिनाथा भजसी केव्हा
 तुका म्हणे ऐसे अहित उदंड । तया केशवा प्रचंड केवी भेटे ॥ ८१५ ॥
 जन्मा येवनि काय केले । तुवां मुदल गमाविलें ॥
 कां रे न फिरसी माचारा । अझुनि तरी फजितखोरा ॥
 केली गांठोळीची नासी । पुढे भीकची मागसी ॥
 तुका झणे ठाया । जाई आपल्या आलिया ॥ ८१६ ॥
 धर्म तो न कळे । काय झांकितील डोळे ॥
 जीव भ्रमले ये कामें । कैसीं कळों येती वर्में ॥
 विषयांचा माज । कांहीं धरूं नेदी लाज ॥
 तुका झणे लांसी । माया नाचविते कैसी ॥ ८१७ ॥

वितीथेवढेंसें पोटा । केवढा बोभाट तयाचा ॥
 जळीं यांची विटबना । भूक जसा नाचवी ॥
 अभिमाना सिरीं मार । झाले खर तृष्णेचे ॥
 तुका झणे नरका जावें । हाचे जीवें व्यापार ॥ ८१८ ॥
 मयासी नाचडे वैष्णवांचा संग । जाणावा तो मांग जन्मांतरी ॥
 अपवित्र वाचा जातीचा अधम । आचरण धर्म नाही द्या ॥
 मजुळवदनी वंचताणाची कांडी । शेवटीं निघडी जीवमाणा ॥
 तुका झणे ज्याचा पिता नाही शुद्ध । तयासी गोविंद अंतरला ॥ ८१९ ॥
 आपुल्या पोटासाठी । करी लोकांचिया गोष्टी ॥
 जेणें घातले संसारी । विसरला तोचि हरी ॥
 पोटा घाली अन्न । न झणें पतितपावन ॥
 मी कोठील आणि कोण । हें न कळे ज्या लागून ॥
 तुका झणे नरस्तुती । करीतो भाट त्रिजगती ॥ ८२० ॥
 लोहो परीसासी रुसले । सोनेपणासी मुकले ॥
 येथे कोणाचें काय गेलें । ज्याचें तेणें अतहित केले ॥
 गंगा आली आळशावरी । आळसी देखोनि पळे दुरी ॥
 गावा खालील ओहळे । रागे गंगेसी न सिके ॥
 तुका केशवाचा दास । गुरुसी न भजे शिष्य ॥ ८२१ ॥
 भात्र धरी तया तारील पाषाण । दुर्जना सज्जन काय करी ॥
 करितां नव्हे नीट श्रानाचें हें पुच्छा । खापरां परीस काय करी ॥
 काय करिल तया साकरेंचें आळें । बीज तैसीं फळें येती तया ॥
 तुका म्हणें वन्न भगे एक वेळ । कळीण हा खेळ तयाहूनी ॥ ८२२ ॥
 गुरासी विद्या साते सावकास । सिद्धाज्ञाची त्यास कांय गोष्टी ॥
 तेथीं अभक्तासी आवडे पाखाड । न उगे त्या तोंड परमार्थ ॥
 श्रानासी भोजन दिलें पंचामृत । तरी त्याचें चित्त हाडावरि ॥
 लुका म्हणें संपा पाजिलीया क्षीर । वमितां विस्तार विव जालें ॥ ८२३ ॥

अंगी ज्वर तया नाघडे साकर । जन तो इतर गोडी जाणे ॥
 एकाचिये तोंडी पडियेली माती । अवघे ते खाती पोटभरी ॥
 चारितां तें बळें येत असे दाती । मागोनियां घेती भाग्यवंत ॥
 तुका म्हणे नसे संचित हे बरें । तयासि दुसरें काय करी ॥८१४॥
 आंधळ्यासि जन अवघेचि आंधळे । आपणासि डोळे दृष्टी साही ॥
 रोग्या विषतुल्या लागे हें सिध्दान्न । तोंडासि कारण चवी नाही ॥
 तुका म्हणे शुद्ध नाही जो आपण । तया त्रिभुवन अवघें खोवें ८१५
 नव्हे आराणूक संवसारा हातीं । सर्वकाळ चितीं हाचि धंदा ॥
 देवधर्म सादीं पडिला सकळ । विषयीं गोधळ जागतसे ॥
 रात्रि दीस न पुरे कुटुंबाचें समाधान । दुर्लभ दर्शन ईश्वराचें ॥
 तुका म्हणे आत्महत्यारे घातकी । थोर होते चुकी नारायणी ८१६
 साकरेच्या गोण्या बैलाचिये पाठी । तयासीं सेवधीं कडबारे ॥
 मालाचे पें पेटे वाहाताती उंटे । तयालागीं कांटे भक्षवया ॥
 वावगा हा धंदा आशा वाढविती । बांधोनियां देती यमाहातीं ॥
 ज्यासी असे लाभ तोचि जाणे गोडी । येर तीं वापुडी सिंगली घायां
 तुका म्हणे शाहणा होई रे गव्हारा । चौन्यांसीचा फेरा किरों नको
 जेणे नाही केलें आपुलें स्वहित । पुढिलांचा घात ह्मळीतसे ॥
 संचितासी जाय मिळोनियां खोबी । पतनाचे ओढी वरी हांव ॥
 बांधलें गांठी तें लागलें भोगावें । ऐसियासी देवे काय कीजे ॥
 तुका म्हणे जया गांवां जाणे जया । पुसोनियां तया वाट चाले ८१८
 विद्या अरूप परी गर्वशिरोमणी । मजहुनी ज्ञानी कोण आहे ॥
 अंगी भरला ताठा कोणाचें मानीना । साधूची छळणा स्वयें करी ॥
 साधूचे देहाचा मानी जो विटाळ । त्रिलोकीं घांडाळ तोचि एक ॥
 संतांची जो निंदा करितो या मुखें । खतेला सकळ पापें तोचि एक ॥
 तुका म्हणे ऐसे मात्रेचे मईद । त्यापाशीं गोविंद नाही नाही ८१९

सोनियाचें ताट क्षीरीनें भरिलें । भक्षावया दिलें श्रानालगीं ॥
 मुक्ताफळहार खरासि घातला । कस्तुरी मुकराळा चोजविली ॥
 वेदपरायण बधिरा सांगें ज्ञान । तयाची ते खूण काय जाणें ॥
 तुका म्हणे ज्याचें तोचि एक जाणें । भक्तिचें महिमान साधु जाणें ॥
 पापी तो नाठवी आपुल्या संचिता । ठेवी भगवंतावरी बोल ॥
 भेईना करितां पापाचे डोंगर । दुर्जन पामर दुराचारी ॥
 नाठवी तो खळ आपुली करणी । देवाशी निंदोनि बोलतसे ॥
 तुका म्हणे त्याच्या तोंडा लागो कांटी । नाही जगजेठी जया चित्ती ॥
 अमृताचे गांवीं साधु क्षणजे काय । व्याघ्रावाढां गाय सांपडली ॥
 कसाबाचे आळी मांडिलें प्रमाण । बस्वणाची आण तया काई ॥
 केळी आणि बोरी वसती शेजारी । संवाद कोणे परी घडे तेथे ॥
 तुका म्हणे खीर केली कांढेळ्याची । शुद्ध गोडी कैची वसे तेथे ८३२ ॥
 साफडा दिसती कंवटी नारळा । भोक्ता तो निराळा बरील सारी ॥
 एका रस एका तोंडीं पडे माती । आपुलाळे नेती विभाग ते ॥
 सुनियांसी क्षीर चारिल्या ओकवी । भोक्ता तो सेत्री धणीवरी ॥
 तुका म्हणे भार वागविती मूर्ख । नेतील ते सार परीभ्रक ॥ ८३३ ॥
 निवाचिया झाडा साकरेचें आळें । आपुलीं ती फळें न खडीच ॥
 तेंचें अधमाचे असंगळ चित्त । वमन तें हित करुनि सांडी ॥
 पारसाचे अंगी लाविलें खापर । पालट अंतर नेधे त्याचें ॥
 तुका म्हणे वेळू चंदनासंगती । काय ते नसती जवळिकें ॥ ८३४ ॥
 काय धुंवावना सोडियेलें गुळें । काय जिरें काळें उपचारिलें ॥
 तैसी अधमाची जातीच जवळ । उपदेश भ्रम करावा तो ॥
 न कळे विंचासी कुरवाळिलें अंग । आपुले ते रंग दावातसे ॥
 तुका झणे नये पाफासी वगड । शूकरासी गोड जैसी विष्टा ॥ ८३५ ॥
 कावळ्याच्या गळां मुक्ताफळमाळा । तरी काय त्याला भूषण क्षोभें ॥
 गजादावीं केला कस्तुरीचा लेप । तिचें तो स्वरूप काय जाणें ॥

नचापुढें सारी भावार्थवचन । वाडगाचि सीण होय त्यासी ॥
 तुका म्हणे तैसे अभाविक जन । त्यांसी वांया सीण करूं नये ॥ ८३६ ॥
 दर्पणासी नखटें लाजे । शुद्ध खिजे देखोनि ॥
 ऐसैं अवगुणांच्या धावें । दिसे सुवें विपरीत ॥
 अधळ्यासी काय हिरा । गाराचि तो सारीखा ॥
 तुका झणे मुंके सुणें । ठाया नेणें ठाव तो ॥ ८३७ ॥
 लाबाळ्या उत्तरी वाढविती कळ्हे । हा तो अमंगळ जातिगुण ॥
 तमाचे शरीरीं विटाळाचि वसे । विचाराचा नसे लेश तोही ॥
 कवतुकें व्यावें लेंकराचे बोल । साहिलिया मोळ ऐसैं नाही ॥
 तुका झणे काय उपदेश खळा । न्हाडनि काडळा क्षतें धुंडी ॥ ८३८ ॥
 दुर्जेनाचा मान । सुखें करावा खंडण ॥
 लात हाणोनियां वारी । गुंडा वाट गुड करी ॥
 बाहुतां पीडी खळ । त्याचा घरावा विटाळ ॥
 तुका झणे नखें । काढनि टाकिजेती सुखें ॥ ८३९ ॥
 धिग तो दुर्जन नाही भूतदया । व्यर्थ तया माया प्रसवली ॥
 कठिण हृदय तया चांडाळाचें । जो नेणें पराचें दुःख कांहीं ॥
 आपुला हा प्राण तैसे सकळ लोक । नकरी विवेक पशु जैसा ॥
 तुका झणे सुखें कापीतसे राळे । आपुलिया वेळे रडतसें ॥ ८४० ॥
 रासम धुतळा महातीर्थीमार्जी । नव्हे जैसा तेजी शामकर्ण ॥
 तेवी खळा काय केला उपदेश । नव्हेचि मांसस शुद्ध त्याचें ॥
 सर्पासी पाजिलें शर्करापीयूष । अंतरीचें विष जाऊं नेणे ॥
 तुका झणे श्वाना क्षिरीचें भोजन । सर्वेचि वमन जेवी तया ॥ ८४१ ॥
 गाढवाचे अंगी चंदनाची उट्टी । राखेसर्वे भेटी केली तेणें ॥
 सहज गुण जयाचिये देहीं । पालट ते कांहीं नव्हे तया ॥
 साकडाचे राळां मोलाचा तो मणि । घातळा चावुनि टाकी धुंकोनी ॥
 तुका झणे खळा नावडे दित । अविद्या वाढवी आपुलें भतें ॥ ८४२ ॥

भुक्तीं तीं द्यावीं मुंकीं । आपण त्यांचे नये शिकों ॥
 भाविकांनीं दुर्जनाचें । मानूं नये कांहीं साचें ॥
 होइल तैसें बळ । फजीत करावे ते खळ ॥
 तुका झणे त्यांचें । पाप नाहीं ताडणाचें ॥ ८४३ ॥

अभक्त ब्राह्मण जळो त्याचें तोंड । काय त्यासीं रांड प्रसवली ॥
 वैष्णव चांभार धन्य त्याची माता । शुद्ध उभयतां कुळयाती ॥
 पेसा हा निवाडा जालासे पुराणी । नोहे माझी वाणी पदसीची ॥
 तुका म्हणे अंगीं लागीं थोरपणा । दष्टि त्या दुर्जना न पडो माझी ८४४ ॥
 दुष्टावता केलें साकरेचें आळें । न संडे वेगळें कडुपण ॥
 कावेळ्याचें पिल्लं कौतुकें पौशिलें । न राहें उगळें विष्टेविण ॥
 क्षेम देतां अंगा गांधेलाचीं पोळीं । करवी नादाळी महाशब्द ॥
 तुका म्हणे ऐसे न होती ते भले । घालिती ते घाले साधुजना ८४५ ॥
 घरी रांडा पोरें सरती उपवासी । सगें लोकांपासी थोरपण ॥
 नेऊनियां घरा दाखवाचें काय । काळतोडा जाय तुकाधूनि ॥
 तुका म्हणे आम्ही आणों त्या प्रमाण । ठकावे हे जन तैसे नहों ८४६ ॥
 कीर्मातुरा भय लाज ना विचार । शरीर असार तृणतुल्य ॥
 नवल हें लीळा करि त्याचें लाघव । प्रारब्ध भाव दाखविले ॥
 लोभालोभ एका धनाच्या ठायी । आणिकांची सोई चाड नाही ॥
 तुका म्हणे मूक न विचारी प्रकार । योजे तें तें सार यथाकाळीं ॥

सदा तळमळ । चित्ताचिये हळहळ ॥

त्याचें वर्णन न व्हावें । शत्रु असतां तो जिते ॥

कुराव्याची वाणी । असंगळविली वाणी ॥

नेणे शब्द पर । तुका झणे परउपकार ॥ ८४८ ॥

क्राय केलें जळचरी । द्विषर त्यांच्या घातावरी ॥

हा तीं ठायींचा विचार । आहो यातिनैराकार ॥

आपदातें वधी । निरपराधें पारधी ॥

तुका झणे खळ । संतां पीडिती चांडाळ ॥ ८४९ ॥

गोमट्या बीजाची फळेही गोमटी । वाहे तेचि पोटी समतुळ ॥
जातीच्या संतोषें चित्तासी विभ्रंति । परतोनि सांगुती फिरी नेणें ॥

स्वप्याचे पोरखी येत नाही तोदा । निवडे तो खोदा ठाळें दुरी ॥

तुका म्हणे मज सत्याची आवडी । करितां तांतडी येत नाही ॥ ८५० ॥

माही पाहत न भूपतीशीं दावा । धिग त्या कर्तव्या आगी लागी ॥

सुगिरीच्या मुखा गजाचा आहार । न सहवे भार जाय जीवे ॥ ८५१ ॥

तुका झणे आधीं करावा विचार । शूरपणीं तीर मोकळावा ॥ ८५२ ॥

मायबापें सांभाळिती । लोभाकारणें पाळिती ॥

तैसा नव्हे देवराव । याचा कृपाळु स्वभाव ॥

मनासारखें न होतां । बाळकासी मारी माता ॥

तुका म्हणे सांगूं किती । बाप लेंकासी मारिती ॥ ८५३ ॥

सत्यसंकल्पाचा दाता नारायण । सर्व करी पूर्ण मनोरथ ॥

येथें झळकार होभती सकळ । भाववळें फळ इच्छेचें तें ॥

अंतराचें बीज जाणे कळवळा । व्यापक सकळां जडांडाचा ॥

तुका म्हणे नाही चालत तांतडी । प्राप्तकाळ घडी आल्याविण ८५४ ॥

जाणे अंतराचा भाव । तोचि करितो उपाव ॥

नलगो सांगावें मागावें । जीवें भावें अनुसरावें ॥

अविनाश ध्यावे । फळ धीर धरिति ॥

बाळा न मागतां भोजन । माता वाली पाचारून ॥

तुका म्हणे तरी । एकीं लंघिले गिरी ॥ ८५४ ॥

देव भक्तालागीं करूं नेदी संसार । अंगें बारासार करितसे ॥

आग्य द्यावें तरी भगें भरे ताठा । म्हणोनि करंटा करोनि ठेवी ॥

खी यावी गुणवंती नसती गुंते आशा । यालागीं कर्कशा पाठी लावी ॥

तुका म्हणे मज प्रचित आली देखा । आणीक या लोकां काय सांगों ॥

वर्तवि ते किती । केले पवाडे श्रीपति ॥
 विश्वासिया घडे लाभ । देइल तरी पद्मनाभ ॥
 भाव शुद्ध तरी । सांगितलें काम करी ॥
 तुका म्हणे भोळा देव । परी हा नागवी संदेह ॥ ८५६ ॥
 भुंभुरा उत्तरासवें नाहीं चाड । अंतरंगीं वाड भाव असो ॥
 प्राणावेगळा न करी नारायण । मग नसो ज्ञान मूर्ख बरा ॥
 जननिंदा होय तो बरा विचार । थोरवीचा भार कामा नथे ॥
 तुका म्हणे चित्ती भाव निष्ठावंत । दया क्षमा शांत सर्वांमूर्ती ॥ ८५७ ॥
 चित्ती नाहीं आस । त्याचा पांडुरंग वास ॥
 असे भक्तांचिये घरीं । काम न सांगतां करी ॥
 अनाथाचा बंधु । असे अंगीं हा संबंधु ॥
 तुका म्हणे भावें । देवा सत्ता राबवावें ॥ ८५८ ॥
 भाविकां हें धर्म सांपडलें । सेविती कवतुकें धणीघरि ॥
 इच्छितील तैसा नाचे त्यांचे छंदें । वंदितीं तीं पवें सकुमारें ॥
 विसरले मुक्ती भक्ति अभिलाषें । ओढत सरिसें सुख आलें ॥
 तुका म्हणे नाहीं मागायाची आस । पांडुरंग त्यांस विसंवेना ॥ ८५९ ॥
 एवढा प्रभु भावें । तेणें संपुष्टी राहावे ॥
 होय भक्ती केला तैसा । पुरवी घराची ते इच्छा ॥
 एवढा जगवानी । मार्गे तुळसीवळ पाणी ॥
 आला नांवारूपा । तुका म्हणे जाला सोपा ॥ ८६० ॥
 कृपावंत किती । दीनें बहु आवडती ॥
 त्याचा भार वाहे साधा । करी योगक्षेमार्थिता ॥
 सुखी नेवी वाढ । करी थरुनि दावी नीढ ॥
 तुका म्हणे जीवें । अनुसरतां एका भावें ॥ ८६१ ॥
 भक्त देवाघरीचा सुना । देव भक्ताचा पोसणा ॥
 येर येरा जडलें कैसें । जीवा अंग जैसें तैसें ॥

देव भक्ताची कृपालु माता । भक्त देवाचा जनिता ॥
 तुका म्हणे अंगें । एक एकाचिया संगें ॥ ८६२ ॥
 सांठविला हरी । जीर्ही हृदयमंदिरी ॥
 त्यांची सरळी येरझार । झाला सफळ व्यापार ॥
 हरी आला हाता । मग कैची भयंत्रिता ॥
 तुका म्हणे हरी । कांहीं उरों नेवी उरी ॥ ८६३ ॥
 एका महिमा आवडीची । बोरें खाय भिलटीची ॥
 थोर प्रेमाचा भुकेला । हाचि तुष्काळ तयाला ॥
 अष्टमा सिद्धीला । न मनीं क्षीरसागराला ॥
 पोहे सुदामदेवाचे । फुके मारी कोरडेचे ॥
 न म्हणे वच्छिष्ट थोडे । तुका म्हणे भक्तीपुढें ॥ ८६४ ॥
 विश्वाचा जनिता । म्हणे यशोदेसि माता ॥
 ऐसा भक्तांचा अंकित । लागे तैसी लावी प्रीत ॥
 निष्कास निराळा । गोपी लावियेल्या चाळा ॥
 तुका म्हणे आलें । रूपा अव्यक्त चांगलें ॥ ८६५ ॥

आपुलियां बळें नाहीं मी बोलत । सखा कृपावंत वाचा त्याची ॥
 सालुंकी मंजूळ बोलतसे वाणी । शिखविता धनी वेगळाची ॥
 काय त्यां पामरें बोलावी उत्तरे । परि त्या विश्वंभरें बोलाविलें ॥
 तुका म्हणे त्याची कोण जाणे कळा । बागवी पांगुळा पायाविणें ८६६
 देवाच्या संबंधें विश्वचि सोयरे । सूत्र ओढे दोरें एका एक ॥
 साहाच हें नव्हे विदायासारखें । जीव जीवनीं देखें सामावले ॥
 आणिकांचें सुख दुःख उमटे अंतरीं । एथील इतरीं तेणें न्यायें ॥
 तुका म्हणे ठसावळें शुद्ध जातीं । शोभाचि पुढती विशेषता ॥ ८६७ ॥
 त्रैलोक्य पाळितां उबगला नाहीं । आमचें त्या काई असे ओझें ॥
 पाषाणाचे पोटी बैसला दुर्दुर । तया सुखीं चार कोण घाली ॥

पक्षी अजगर न करी संजित । तथासि अनंत प्रतिपाळी ॥
तुका झणे तथा भार घातलिया । उपेक्षिता दयासिंधु माझा ॥ ८६८ ॥

राजा करी तैसे दाम । तेही चाम चालती ॥
कारण ते सत्ता शिरी । कोण करी अज्हेर ॥
बाइलें तें मुने खांदी । चाले पक्षी बैसविलें ॥
तुका झणे विश्वंमरें । करुणाकरें राखिलें ॥ ८६९ ॥

संसारा आलिया एक सुख आहे । आठवावे पाये तिठोबाचे ॥
येणें होय सर्व संसार सुखाचा । तलगे दुःखाचा उेश कांहीं ॥
बेतील तथासी सोंपें आहे सुख । बोलिल्यलें मुखें नारायण ॥
सांगितली सोय करुणासागरें । बुद्धां कां हो बरें न वाटे तें ॥
तुका झणे तेंपें उपकार केला । भोळ्या भाविकांला तारावया ॥ ८७० ॥

सुख पाहतां जवापाडें । दुःख पर्वताएवढें ॥
धरी धरीं आठवण । मारीं संतांचें वचन ॥
नेले रात्रीतें तें अर्थें । वाळपण जराव्यार्थें ॥
तुका झणे पुढा । घाणा जुंतीजसी मूढा ॥ ८७१ ॥

बैभव तें राज्य संपत्ती टाकावी । उदरार्थ मागावी साधोकरी ॥
आपुलें तें आधीं करावें स्वहित । ऐसी आहे नीत सधर्माची ॥
वर्णकुळ जाति याचा अभिमान । त्यजावा सन्मान लौकिकाचा ॥
तुका झणे राहें एकाकी निःशंक । देवनियां हांक कंठी काळ ॥ ८७२ ॥
उपजला आणी न राहें संसारी । बैसला सेजारी काळ उसां ॥
ग्राह्य तो धंदीर घेउनि जाय बीका । तैसा काळ लोकां नेत असे ॥
खादिकाचे घरीं आज्ञापुरा आहे । कसाबाची पाय बांने कैसी ॥
तुका झणे कांहीं करा काढाकाढी । जाती ऐसी घडी पुन्हा नेये ॥ ८७३ ॥
प्रोगपुरतें काम । परि अगत्य तो राम ॥
कारण तें हेंचि करीं । चितीं पांढुरंग धरीं ॥

मारवधी हेवा । जोडी देवाची सेवा ॥
 तुका झणे बळ । बुद्धी वेचूनि सकळ ॥ ८७४ ॥
 नये जरी तुज मधुर उत्तर । दिथळा सुस्वर माही देव ॥
 माही तथाविण मुकेला विठ्ठल । येइल तैसा बोल रामकृष्ण ॥
 देवापाशी मागे आवडीची भक्ति । विश्वासेशी प्रीति भावबळ ॥
 तुका म्हणे मना सांगतों विचार । धरावा निधोर दिसविस ॥ ८७५ ॥
 विदाळ तो परद्रव्य परनारी । येथुनि जो दुरी सोंवळा तो ॥
 गंध पंध कांहीं न धरावी उपाधी । स्वाधीनाचि बुद्धि करुनी ठेवा ॥
 विचारावे कांहीं करावें स्वहित । पापपुण्यातीत भांडबळ ॥
 तुका म्हणे न लो जावे वनांतरा । विश्व विश्वभरा सारिखोचि ॥ ८७६ ॥
 शांतीपरतें नाही सुख । येर अवघेची दुःख ॥
 झणउनी शांति धरा । उत्तमाल पैल तीरा ॥
 खवळलिया कामकीधी । अंगी भरती आधिव्याधी ॥
 तुका म्हणे त्रिविध ताम । जाती मग आपेआप ॥ ८७७ ॥
 झालिया भोगासी असावें सादर । देवावरी भार घाळू नये ॥
 मरा तो कृपासिंधु निवारी सांकडें । येर तें बापुडें काय रंक ॥
 भयाचिये पोटी दुःखात्रिया रासी । शरण देवासी जातां भलें ॥
 तुका झणे मगडे काय त्या करिता । जितावा तो आतां विश्वभर ॥ ८७८ ॥
 तरिच जन्मा यावे । दास विठ्ठलाचे व्हावे ॥
 नाही तरी काय थोडी । शानशुकर बापुडी ॥
 झाल्याचें तें फळ । अंगी लागीं नेदी मळ ॥
 तुका झणे भले । ज्याच्या नांवें मानावळें ॥ ८७९ ॥
 निवैर व्हावें सर्वभूतांसवें । साधन सरवें हेंचि एक ॥
 तरीच अंगीकार करील नारायण । बडबडतो सीण येणेंविण ॥
 सोड्दें पिशुन समानाचि धडे । चित्त पर ओढे उपकारी ॥
 तुका झणे चित्त जालिया निर्मळ । तरीच सकळ केलें होय ॥ ८८० ॥

थोर ती गळाली पाहिजे अहंता । उपदेश घेतां सुख वाटे ॥
 व्यर्थ भराभर केलें पाठांतर । जोंवरि अंतर शुद्ध नाहीं ॥
 बोंडें काय थोडें वागवितीं ओझें । भावेंविण वांझें पाठांतर ॥
 तुका झणे धरा निष्ठावंत भाव । जरी पंढरीराव पाहिजे तो ॥८८१॥
 होऊं नको कांहीं या मना आधीन । नाइकें वचन याचें कांहीं ॥
 इटियाची गोष्टी मोडून टाकावी । सोई ही धरावी विठोबाची ॥
 आपुलें आधीन करुनियां ठेवा । नाहीं तरि जीवा घातक हें ॥
 तुका झणे जालें जें मना आधीन । तयासी बंधन यम करी ॥८८२॥
 वेह तंव असे भोगाचे आधीन । याचे सुखसीण क्षणभंगुर ॥
 अविनाश जोडी देवापायी भाव । कल्याणाचा ठाव सकळही ॥
 क्षणभंगुर हा येथील पसारा । आलिया आकारा अवघें नासे ॥
 तुका झणे येथें सकळ विश्रान्ति । आठवावा चिंत्ती नारायण ॥८८३॥
 मारणीं चालतां पाडलापाडलीं । चिंतावी माडली पांडुरंग ॥
 सर्वे सुख लागे घेऊनियां पाठीं । आवडीचा कंठी रस ओती ॥
 पीतांबर छाया करी लोभावर । पाहे तें उत्तर आवडीचें ॥
 तुका झणे होचि करावें जीवन । वाचे नारायण तान भूक ॥८८४॥
 भागल्याचें तारु शिणल्याची साडली । मुकेलिया घाली प्रेमपान्हा
 पेसी हे कृपाळू अनाथांची वेशी । सुखाचीच राशी पांडुरंग ॥
 सकळां सन्मुख कृपेचिया दृष्टी । पाहे बहु भेटी उतावीळां ॥
 तुका म्हणे येथें आतां उरला कैचा । अनंता जन्मीचा क्षीण भाग ॥८८५॥
 मनी भाव असे कांहीं । तेथे देव येती पाही ॥
 पाहा जनाई सुंदरी । तेथे देव पाणी भरी ॥
 शुद्ध पाहोनियां भाव । त्याचे दृष्टीं वसे देव ॥
 तुका म्हणे विठोबासी । ठाव वेई चरणांपासी ॥ ८८६ ॥
 पर उपकारे कायावाचासत । वेचे सुवर्शन रक्षी तया ॥
 याज्ञसाक्षी असें योजिलें श्रीपति । सकलपात्रे हातीं सर्व जोडी ॥

परमीदे ज्याची जिह्वा मुंडताळे । यमदूत डोळे करिती पूजा ॥
तुका ह्या अंबकृषी दुर्योधना । काय जालें तणा दुर्वासया ॥८८७॥

भाग्यवंत ह्याणें तया । शरण गेले पंढरिराया ॥
तरले तरले हा भरंवसा । नामधारकांचा ठसा ॥
भुक्तिमुक्तीचें तें स्थळ । भोळेभाविका निर्मळ ॥
गाइले पुराणी । तुका ह्याणें देववाणी ॥ ८८८ ॥

सेवकासी आज्ञा स्वामीची प्रमाण । जोंवरी हा प्राण जायत्याचा ॥
आणिकांचा धाक न धरावा मनी । निरोपावचनीं टळो नये ॥
समय सांभाळुनि आगळें उत्तर । द्यावें भेदी वज्र तयापरी ॥
तुका ह्याणें तरी म्हणवार्जे सैवक । खादलें तें अन्न एक होय ॥८८९॥
नको सांडूं अन्न नको सेवूं वन । चिंती नारायण सर्व भोगी ॥
मातेचिये खावीं वाळ तेणें सीण । भावना त्या भिन्न मुंडाविया ॥
नको गुंतो भोगी नको पडो त्यागी । लावुनि सरें अंगी देवाचीया ॥
तुका ह्याणें नको पुसो वेळोंवेळा । उपदेश वेगळा डरला नाही ८९०

चित्तनासी नलगे वेळ । सर्व काळ करावें ॥
सदा वाचे नारायण । तें वदन मंगळ ॥
पढिये सर्वोत्तम भाव । घेर वाच पसारा ॥
ऐसे उपदेशी तुका । अवह्या लोका सकळा ॥ ८९१ ॥
परखीतें म्हणतां माता । चित्त लाजवितें चित्ता ॥
काय ओलोमिया तोंडें । मनामार्जी कानकोडें ॥
धर्मधारिष्ट गोष्टी सांगे । उष्ट्या हातें नुडवी कांगे ॥
जें जें कर्म वसे अंगी । तें तें आठवे प्रसंगी ॥
बोले तैसा जाले । तुका म्हणे तो अमोले ॥ ८९२ ॥

असत्य वचन हातां सर्व जोडी । जरी लग्नघडी परउपकार ॥
जाईल पल्ला यासि संदेह नाही । साक्ष आहे काही सांगतों ते ॥

बद्धविले मुखे नारायणे धर्मा । अंगुष्ठ त्या कर्मासाठी गेला ॥
 तुका म्हणे आतां सांभाळा रे पुढें । अंतरीचें कुडें देखिल दुःख ८९३
 ब्रह्मचारी धर्म घोकावें अक्षर । आश्रमी विचार घटकर्म ॥
 वानप्रस्थ तरी संयोगी वियोग । संन्यास तो त्याग संकल्पाचा ॥
 परमईस तरी जाणें सहज वर्म । तेथें याती धर्म कुळ नाही ॥
 बोले वर्म जो चाले शविरहित । तो जाणा पतित श्रुति बोले ॥
 तुका म्हणे कांहीं नाही तेंमात्रिण । मोकळा तो सीण दुःख पावे ८९४
 देव सखा जरी । जग अवघें कृपा करी ॥
 ऐसा असोनि अनुभव । कासावीस होती जीव ॥
 देवाची जतन । त्यासी बाधूं न शके अग्र ॥
 तुका म्हणे हरी । प्रव्हादासि यत्न करी ॥ ८९५ ॥
 परिमळ म्हूण चोळूं नये फूल । खाऊं नये मूल आवडतें ॥
 मोतियाचें पाणी चावूं नये स्वाद । यंत्र भेदुनि नाद पाहूं नये ॥
 कर्मफल म्हणुनी इच्छूं नये काम । तुका म्हणे वर्म दावूं लोकां ८९६
 भावापुढें बळ । नाही कोणाचें सबळ ॥
 करी देवावरी सत्ता । कोण त्याहनि परता ॥
 वैसे तेंथे येती । न पाचारितां सर्व शक्ति ॥
 तुका म्हणे राई । तयाकडे कोण पाह्ने ॥ ८९७ ॥
 दद्याविया अंगी निघे ताक लोणी । एका मोलें दोन्ही मार्गे नये ॥
 आकाशाचे पोटी चंद्र तारांगणे । दोहीशीं समान पाहों नये ॥
 पृथ्वीच्या पोटी हिरा रारगोटी । दोहीसी संसादी करूं नये ॥
 तुका म्हणे तैस संत आणि जन । दोहीसी समात भजू नये ॥ ८९८ ॥
 जीव जीती जीवना संगें । सत्त्या मरण त्या वियोगें ॥
 जया चित्ती जैसा भाव । तया जवळी तैसा नेव ॥
 सफळां पळिये भाव । परि त्या कमळाचें जीवतु ॥
 तुका म्हणे मावा । वाहे ताम्हाचा चित्ता ॥ ८९९ ॥

प्राज्ञाण तो याती अंत्यज असतां । मानावा तत्त्वता तिश्चयेसी ॥
 रामकृष्णनामं वचारी सरळें । आठवी सांवळें रूप मनीं ॥
 शांति क्षमा दया अलंकार अंगीं । अभंग प्रसंगी धैर्यवंत ॥
 तुका हाणे गेल्या बडऊर्मो अंगें । सांढूनियां मग ब्रह्मचि तो ॥९००॥

आलें देवाभिया मना । तेथे कोणाचे चालेना ॥
 हरिश्चंद्र ताराराणी । वाहे डोंबाघरी पाणी ॥
 पांडवांचा साहकारी । राज्यावरोनि केले दुरी ॥
 तुका हाणे उगेचि रहा । होईल तें सहज पाहा ॥ ९०१ ॥

एकएका साद्य करूं । अवघे घरु सुपंध ॥
 कोण जाण कैसी परी । पुढें वरी ठेवितां ॥
 अवघे धन्य होऊं आतां । स्मरविता स्मरण ॥
 तुका हाणे अवघी जोडी । ते आवडी चरणांची ॥ ९०२ ॥
 अधिकार तैसा दावियेला मार्ग । चालतां हें मग कळों येतें ॥
 जाळूं नये नाव पावलेनि पार । मागील आधार बहुतांचा ॥
 तुका हाणे राग वैद्याचे अंगीं । नाहीं करी जर्गी उपकारा ॥९०३॥

अवघे देव साध । परी या अवगुणांचा बाध ॥
 हाणडनो नव्हे सरी । राहें एका एक दुरी ।
 ऊस कावा एक आळा । स्वाद पाहता निराळा ।
 तुका हाणे नव्हे सरी । विष अमृताची परी ॥ ९०४ ॥

दिली चाले याचा । क्षय मागिल्या तपाचा ॥
 रिद्धि सिद्धि येती घरा । त्यांचा करिती पसारा ॥
 मान वंभांसाठीं । पडे देवासर्वें तुडी ॥
 तुका म्हणे मेवा । कैचा चेठीच्या निर्देवा ॥ ९०५ ॥

वाकुट्याचे सुखी घांस घाली माता । वरी करी सत्ता साहाणियां ॥
 ऐसे जाणणें पडिले अंतर । वाढे तीं तीं थार अंतराय ॥

दोन्ही उभयतां आपणचि व्याली । आवडीची चाली भिन्न शिकी ॥
 तुका म्हणे अगापासुनि निराळी । निवडिले बळे रडते स्तनी ॥ ९०६ ॥
 साधूनी बचताग खाती तोळा तोळा । आणिकाते डोळां न पाहवे ॥
 साधूनी भुजंग धरितील हाती । आणिके कांपती देखोनियां ॥
 असाध्य ते साध्य करितां सायास । कारण अभ्यास तुका म्हणे ॥ ९०७ ॥
 हित जाणे चित्त । कळो येतसे वचित ॥
 परिहार ते संपादनी । सत्य कारण कारणी ॥
 वरदळ ते नुतरे कसी । आगीमध्ये ते रसी ॥
 तुका म्हणे करुनी खरे । ठेवितां ते पुढे बरे ॥ ९०८ ॥
 मारु नये सर्प संतांचिया दष्टी । होतील ते कष्टी व्यापकपर्णे ॥
 एक सूत्र जीवशिर्वी अशक्यता । रोम उपाडितां अंग कापे ॥
 नाहीं साहो येत दुःखाची ते जाती । परपीडा भूती साम्य जालें ॥
 तुका म्हणे दिला नीतीचा संकेत । पूजा नावे चित्त सुखी तेणें ॥ ९०९ ॥
 धुधेलिया अन्न । थावे पात्र न विचारुत्त ॥
 बर्म आहे बर्मा अंगा । कळले पाहिजे प्रसंगी ॥
 ब्रह्म आणि कन्या । येथे कुळ कर्म सोपण्या ॥
 तुका म्हणे पुण्य गाठी । तरिच उचितासी भेटी ॥ ९१० ॥
 जरी आलें राज्य मोळविक्या हातां । तरी तो मागुता व्यवसायी ॥
 गुणोत्ती मजुरे नेणती विसावा । वाढे हांव हावा कामकासी ॥
 वैमवाची सुख नातळतां अंगा । चिता करी भोगा विघ्न जाल्या ॥
 तुका म्हणे नाहे सरणाचें भय । रक्षण उपाय करुनि असे ॥ ९११ ॥
 भोगे चडे त्याग । त्यागे अंगा येती भोग ॥
 ऐसे चफराटे बर्मा । धर्मा अंगीच अधर्म ॥
 देव अंतरे ते माप । खावे बरावा संकल्प ॥
 तुका म्हणे भीड सोडी । राम त्रिचारावा पोडी ॥ ९१२ ॥

न पालडे जाती जीवाचिये सादी । वाहे तेचि पोटी दावी घरी ॥
अतरी सबाही सारिखाचि रंग । वीढ आणि भग साही रसा ॥
घणाचिया घाये पोटी शिरे हिरा । सांडू नेणे धीरा आपुलिया ॥
तुका म्हणे कडे करावी शीतळ । ऐसें जातिवळ चंदनाचे ॥९१३॥

कारणापे असतां दृष्टी । शंका पोटी उपजेना ॥

शूर भिरवे रणागणी । भरणीच संतोष ॥

पाहिजे तो कळवळा । मग बळा काय उणे ॥

तुका म्हणे उदारपणे । काय उणे मनाचे ॥ ९१४ ॥

जे जे व्हावे संकल्पे । तेचि पुण्य होय पापे ॥

कारण ते मनापासी । मेळविल्या मिळे रसी ॥

सांडी मांडी हाली चाली । राह तारि भली बौली ॥

तुका म्हणे सार । नांव जीवनाचे सागर ॥ ९१५ ॥

आणिकांच्या घाते माझितां संतोष । सुखदुःख दोष अर्गी लागे ॥

ऐसे मनी वाहू न येती संकल्प । करूं नये पाप भांडवल ॥

किस्मिषाची चित्ती राहतां कांचणी । अर्मात टाकानो ठाव जाळी ॥

तुका म्हणे कोपे वडे पुण्यक्षय । होणार तें होय प्रारब्धाचे ॥९१६॥

नये इच्छूं सेवा स्वइच्छा जगाची । अवज्ञा देवाची घडे तेणे ॥

देहाचा निमही त्याचे तो साभाळी । मग नये कळि अंगावरी ॥

आपुलिया इच्छा माता सेवा करी । न बाधी ते थोरी येणे क्षोभे ॥

तुका म्हणे सांडा देखीचे विमाख । मोडसीचे तुख गांड फाडी ॥९१७॥

जया शिरी कारभार । बुद्धि सार तथाची ॥

वर्ते तैसे वर्ते जन । बहुतां गुण एकाचा ॥

आपणीयां पाक करी । तो इतरी सेविजे ॥

तुका म्हणे शूर राखे । गाढ्या वाखे सांगाते ॥ ९१८ ॥

राजी चाले तेथे वैभव सांगाते । हें काय लागते सांगाते त्या ॥

कोणी कोणा येथे न मनी जी फुका । कृपविण एका देवाचिया ॥

भुंगारिलें नाहीं तगों येत वरि । उमटें लौकरि जैसें तैसें ॥
 तुका म्हणे घरीं वसे नारायण । कृपेचि ते खूण साम्या येते ॥९१९॥
 अधिमाजीं लोणीं जाणती सकळ । तें काढी निराळें जाणें मथन ॥
 अग्नि काष्ठामाजीं ऐसें जाणें जन । मथिलियाविण कैसा जाळी ॥
 तुका म्हणे मुख मळीण दर्पणीं । उजळिल्यावांचूनि कैसे भासे ९२०
 ओले मातीचा भरवसा । कां रे धरिशी मानसा ॥
 डोळे चिरीव चांगले । वृद्धपणीं सरक्या झाले ॥
 नाक सरळ चांगले । येउन हनवटीं लागले ॥
 तुका म्हणे आले नाहीं । तंव हरिला भज रे कांहीं ॥९२१॥
 बरे जालीयाचे अवघे सांगाती । वाइटाचे अंतीं कोणी नाहीं ॥
 नोहे मातापिता नोहे कांतासुत । इतरांची मात काय सांगों ॥
 तुका म्हणे जन दुतोंडी सावज । सांपडे सहज तिकडे धरी ॥९२२॥
 यमाचे हे पाश नाटोपती कोणातें । आम्हां दिनातार्थे रक्षियेलें ॥
 यम नेतां तुम्हां रक्षील हें कोण । तुम्हां धन्यधन्य कोण झणती ॥
 संतसज्जनमेळा पवित्र संतकीर्ति । त्यांनी उत्तम स्थिति सांगितली ॥
 बोधि धरीनि चित्ती तुका हितकरी । यमासी पांपरी हाणे आतां ९२३
 भरणी आली मुक्त पेठा । करा लाटा व्यापार ॥
 उच्चार व्या रे उच्चार व्या रे । अवघे या रे जातीचे ॥
 येथें पंक्तिभेद नाहीं । मोठें कांहीं लहान ॥
 तुका झणे लाभ व्यावा । सुदळ भावा जतन ॥ ९२४ ॥
 धरिल्या देहाचें सार्थक करीन । आनंदें मरीन तिन्ही लोक ॥
 लावीन निशान जावया वैकुंठा । माजवीन पेठा कीर्तनाच्या ॥
 वासाचिया भोक्ता करीन सहस्रवरि ॥ नावाढा श्रीहरि पांढुरी ॥
 भाविक हो येथें घरा रे आवाका ॥ झणे वास तुका शुद्ध याति ९२५
 अग्नि हा पाचारी कोणासी सापेक्ष । दिवें तोषि तापे जाऊनिया ॥
 चढक झणे काय या हो मज व्यावें । वृषित तो घाचे सेवावया ॥

निवडी वेगळ क्षीर आणि पाणी । राजहस दान्ही वेगळाली ॥
तुका झणे येथें पाहिजे जातीचें । येरा गावाळाचें नाहीं काम ९२७
आपणा लागे काम वाण्यावरीं गुळ । त्याचें यातिकुळ काय कीजे ॥
चकरव्यावरी वाढली तुळशी । ठाकावी ते कैसी ठायगुणें ॥
गाईचा तो भक्ष अमंगळ खाय । तिचें दूध काय सेवूं नये ॥
तुका झणे काय सलपदासी काज । फणसांतील बीज काढुनि ध्यावें ॥

शिजल्यावरी जाळ । वायां जायाचें तें मूळ ॥

ऐसा वारावा तो भ्रम । अतिशयीं नाहीं काम ॥

सांभाळावें वर्म । उचिताच्या काळें धर्म ॥

तुका झणे काळें । ऐसें कारणाचें वेळे ॥ ९२९ ॥

उभा घेलथडी । तेणें घालूं नये उडी ॥

पुढें गेल्याचे उपाय । करावे ते केले काय ॥

दिसतें आहारी । नये जाऊं ऐशावरी ॥

आळसाची धाडी । तुका झणे बहु नाडी ॥ ९३० ॥

काय करू सांगताही त कळे वर्म । उपस्थित भ्रम उपजविनो ॥

सन आधी ज्याचें आलें होईल हाता । त्यावरी सत्ता केळीं चाले ॥

अमुकेचे अशी चवी ना सवाद । मिथ्या ऐसा वाद दुराग्रह ॥

तुका झणे आप राखावें आपणा । संकोर्चोचि कोणा नये आतां ९३१

मायबाप सर्वे नये धनवित्त । करावें संचित भोगावें तें ॥

म्हणऊनि लाभ काय तो विचारी । नको चालीवरी चित्त ठेवूं ॥

मौयुष्य सेवटी सांडुनि जाणार । नव्हेचि साचार शरीर हें ॥

तुका म्हणे काळें लावियेलें माप । जमा धरी पापपुण्याची हे ९३२

हित नाही ठावें जननीजनका । दाविला लौकिकाचार तिहीं ॥
 अधळ्याचें काठी ढागले अंधळें । घात एका वेळे पुढेंमार्गे ॥
 न घरावी चाली करावा विचार । बरील आहार गळी लावी ॥
 तुका म्हणे केला निवाडा रोकडा । राउत हा घोडा हातोहातीं ॥९३३॥
 सरे आम्हांपाशीं एक शुद्धभाव । नाही तरी वाव उपचार ॥
 कोण मानी बरी रसाळ बोलणें । नाही जालीं मनें ओळखी तो ॥
 तुका म्हणे आम्हां जाणिवेचें दुःख । न पाहों त्यां मुख दुर्जनाचें ॥९३४॥
 देवाच्या निरोपे पिटितो डांगोरा । लाजे तका थारा देऊं कोणी ॥
 मोडिले या रीडे सुपथ मारग । चालविले जग यमपथें ॥
 परिचारी केली आपुलीच रूढी । पोटीची ते कुडी ठावी नाही ॥
 तुका म्हणे आणा राउळा धरून । फजित करून सोडूं मग ॥९३५॥
 कोरडिया ऐशा सारुनिया गोष्टी । करा उठा उठी हित आधीं ॥
 खोळबला राहे आपुला मारग । पहावी ते मग तुदी कोठें ॥
 लौकिकाचा आड येईल पसारा । मग येरझारा दुःख वेती ॥
 तुका म्हणे डांस लागे अळंकारे । मग तज्जे खरें पुटाविण ॥९३६॥
 उपेक्षिला येणे कोणी शरणागत । ऐसी नाही मात आर्द्रकिली ॥
 आतां काय ब्रीद साडील आपुलें । ठायींचें धरिलें जाणोनियां ॥
 माझ्या दोषासाठीं होईल पाठमोरा । ऐसा कोण पुरा भोग बळी ॥
 तुका म्हणे रूप आमुच्या कैवारें । धरिलें गोजिरें चतुर्भुज ॥९३७॥

कीर्तनाची गोडी । देव निव्रडी आपण ॥

कोणी व्हारे अधिकारी । त्यासी हरि देईल ॥

वेराग्याचें बळ । साडी खळ जिणावे ॥

उरल ना उरी । तुका करी बोसाव ॥ ९३८ ॥

ज्याचे गांवीं केला वास । त्यासी नसावे उदास ॥

तसेच जोडिलें तें भोगे । कीर्ती आघात तलगे ॥

उगोचि फुगवू नका गाल । पूर्ण साठवाचा माल ॥

सत्य तराजू पै धरा । नका कृत्रिम विकरा ॥

तुका जाला वाणी । चुकवुनि चौक्यासीच्या खाणी ॥९४७॥

आम्हांपाशीं सरें एक शुद्ध भाव । चतुराई जाणीव नलगे कळा ॥

सर्वजाण माझा स्वामी पांडुरंग । तथा अंगसंग गोपाळासी ॥

तुका म्हणे कर्म धर्म नये हातां । तथावरि सत्ता भाविकांची ॥९४९॥

अधिकार तैसा करू उपवेश । साहे ओझे त्यास तैचि घावें ॥

सुगीवरी भार गजाचें पालाण । घालितां तें क्रीण कार्यसिद्धि ॥

तुका म्हणे फांसे वाधुरा कुन्हाडी । मसरीं तो काढी पारधी तो ॥९५१॥

पोट लागलें पाठीशीं । हिडवितें देशोदेशीं ॥

पोटाभेणें जिकडे जावें । तिकडे पोट येतें सर्वें ॥

जप तप अनुष्ठान । पोटासाठीं झाले वीन ॥

पोटें सांडियेली चवी । नीचापुढें तें नाचवी ॥

पोव काशियानें भरे । तुका म्हणे हुरहुरलें मरे ॥ ९५३ ॥

केले पाप जेणें दिले अनुसोवन । दोषांसी पतन सारिखेंचि ॥

विष नवनीता विष करी संगी । दुर्जनाच्या त्यागीं सर्व हित ॥

देखिलें ओढाळ निघालिया सेता । टाळावें निमित्त्या थेंक म्हण ॥

तुका म्हणे जोडे केल्याविण कर्म । देखतां तो श्रम न मनितां ॥९५४॥

आशाबद्ध तो जगाचा दास । पूज्य तो उदास सर्वजना ॥

आहे तें अधीन आपुलें हातीं । आणिकां ठेविती काय बोल ॥

जाणतिया पाठीं लागला उपाध । नेणतां तो सावध भोजनासी ॥

तुका म्हणे भय बांधलेंसे गाठीं । चोर लागे पाठीं दुमतया ॥९५५॥

वाइटानें भलें । हीनें दाविलें चांगलें ॥
 एकाविण एका । कैचें मोळ होतें फुका ॥
 विषें दाविलें अमृत । कडू गोड घातें हित ॥
 काळिमेनें ज्योती । दिवस कळों आला रातीं ॥
 उंच निच गारा । हिरा परिस मोहरा ॥
 तुका म्हणे भले । ऐसे नष्टांनीं कळले ॥ ९४६ ॥
 जग असंगळ । लागे देखता विटाळ ॥
 धर्म भूतांची ते दया । संत कारण ऐसीया ॥
 नव्हे माझें मत । साक्षी करुनि सांगे संत ॥
 तुका म्हणे जीवें । दावी उमटुनि अनुभवे ॥ ९४७ ॥
 स्वरत्यासी काढा औषध पाचत । मूढा नारायण स्मरवितो ॥
 भवव्याधि घेणें तुटेल रोकडा । करुनियां झाडा निश्चयेसी ॥
 आणिकां उपायां अनुपान कठिण । भाग्ये बरें सीण शीघ्रवत् ॥
 तुका म्हणे केला उघडा पसारा । भाग्य आलें घरा दारावरी ॥ ९४८ ॥
 अतित्याई देतां जीव । मये कीव वेवासी ॥
 थोड्यासाठी राग आला । जीव दिला गोंत ॥
 त्यासि परलोकी नाही सुक्ति । अधोगति चुकता ॥
 तुका म्हणे कृष्णरास । स्मरतां भ्रम वारसी ॥ ९४९ ॥
 पवित्र सोंवळी । एक तीच भूमंडळी ॥
 ज्यांचा आवडता देव । अखंडित प्रेमभाव ॥
 तीच भाग्यवंतें । सरतीं पुरतीं धनवित्तें ॥
 तुका म्हणे देवा । त्यांची केली पावे सेवा ॥ ९५० ॥
 मुक्तामध्ये पडे सोळा । ऐसा खोटा वदीम ॥
 आणिकांची कां लाज नाही । आळस जिही जितीले ॥
 एके साते सारिखी वित्तें । हाति हित वेगळासी ॥
 तुका म्हणे हित घरा । नव्हे पुरा गांवडाळ ॥ ९५१ ॥

देखण्याच्या तीन जाती । वेठी वार्ता अत्यंती ॥
 जैसा भाव तैसे फळ । स्वातीतोय एक जळ ॥
 पाहे सांगे आणि जैवी । अंतर महदावर तैवी ॥
 तुका म्हणे हिरा । पाखिया मूढां गारा ॥ ९५२ ॥
 नारायण ऐसा । सेवू नेणतील रसा ॥
 जेणें भवव्याध तुटे । दुःख मागुतें न सेटे ॥
 नलगे कांहीं आटी । बाधा राहों न सके पोटी ॥
 कैवल्य तें जोडे । पालट लवकरी घडे ॥
 जन्ममरण दुःख अटे । जाळें अवघेंचि तुटे ॥
 तुका म्हणे जाला । याचा गुण बहुतांला ॥ ९५३ ॥
 वाखर घेउनि आले । त्यासी तरवारेनें हाले ॥
 नव्हे आपुलें उचित । करुनि दाकावें फजित ॥
 अंगुळिया मोडी । त्यासी काय सिलें घोडी ॥
 नमुसकासाठी । तुका म्हणे नलगे जेठी ॥ ९५४ ॥

कोह कफ गारा सिद्ध हे सामुग्री । अग्नि दण्टकारी दिसों येतो ॥
 सांगावें तें काई सांगावें तें काई । चित्ता होय ठायीं अनुभव तो ॥
 असें सांगों येतो तृतीचा अनुभव । करुनि उपाव घेऊं हेवा ॥
 तुका म्हणे मिळे जीवसीं जीवन । तेथें कोणा कोण नांव ठेवी ॥ ९५५ ॥
 आदिभिजातीची व्हावयासि भेट्यी । संकल्प तो पोटी वाहो नये ॥
 होणार तें वडो होणाराच्या गुणें । होईल नारायणें निमित्तें तें ॥
 व्याघ्राचिये भुके वधावी ते गाय । याचें नांव काय पुण्य असें ॥
 तुका म्हणे न करी विचार पुरता । गरज्याची माता पिता खर ॥ ९५६ ॥
 भोग यावे देवा । त्याग भोगीच बरवा ॥
 आपण व्हावें एकीकडे । देव कळेवरी जोडे ॥
 योजे यथाकाळें । उत्तम पाला कंद मुळें ॥
 वंचक त्यासी दोष । तुका म्हणे मिथ्या सोस ॥ ९५७ ॥

परमार्थी तो न म्हणावा आपुला । सलगी धाकुला हेळू नये ॥
 मोडाचि स्फुलिंग बहुत दावाभि । वाढतां इंधनी वाढविला ॥
 पितियाने तैसा वंदावा कुमर । जयाचें अंतर देव वसे ॥
 तुका म्हणे शिरी वाहावें खापर । मार्जी असे सार नवनीत ॥९५८॥

वत्स पळे घेनु धांवे पाठीलागीं । प्रीतीचा तो अंगीं आविर्भाव ॥
 शिकविलें काय येईल कारणा । सूत्र ओढी मत्ता आणिकांच्या ॥
 सांडिलें तें नाहीं घेत मेळवितां । ह्मणऊनि लाता मागे सारी ॥
 तुका ह्मणे आग्रह करावा न लगे । सांगतसे अंगे अनुभव ॥९५९॥

मोग तो न घडे संचितावाचूनि । करावें तें मनीं समाधान ॥
 ह्मणऊनि । मनीं मानूं नये खेद । ह्मणावा गोविंद वेळोंवेळां ॥
 आणिकां रुसावें नलगे बहुतां । आपुल्या संचितावाचूनिया ॥
 तुका ह्मणे भार घातल्यावरी । होईल कैवारी नारायण ॥९६०॥

मारो नेणपणे घडलें तें क्षमा । आतां देतो सीमा करुनियां ॥
 परनारीचें जया घडलें गसन । दावीतो वदन जननीरत ॥
 उपदेशावरी मन नाही हाती । तो आह्वा पुढती पाहू नये ॥
 तुका ह्मणे साक्षी असो यावे मत । घातली ते आण पाळ्यातया ॥९६१॥
 दया तिचें नांव भूताचें पाळण । आणिक निर्वळण कंदकाचें ॥
 पाप त्याचें नांव न विचारी नीत । भलतेंचि उन्मत्त करी सदा ॥
 धर्म जीतीचा हा ऐकूनि वेव्हार । निवडीलें सार असार तें ॥
 तुका ह्मणे धर्म रक्षावयासाठी । देवासही आदी जन्म घेण ॥९६२॥

शोके शोक वाढे । हिमतीचे धीर पाढे ॥

येथे केलें सर्व्हे काई । लंडीपणा खेवें भाई ॥

करिती होया होय । परी तव्हे कोणी साबा ॥

तुका म्हणे पडी । साधिलिया एक धोडी ॥ ९६३ ॥

आशा तृष्णा माया अपमानाचें बीज । नासिल्ल्या पूज्य होइजेतें ॥
 अघीरासी नाहीं चालें जातां मान । दुर्लभ दर्शन थोर त्याचें ॥
 तुका म्हणे नाहीं आणिकांसी बोल । वांया जाय मोल बुद्धीपाशीं ॥ ९६३ ॥
 समुद्र हा पिता बंधु हा चंद्रमा । भगिनी ते रमा दांखाची या ॥
 मेहुणा जयाचा द्वारकेचा हरि । दांख दारोदारीं भीक मागे ॥
 दृष्ट हें जाणावें आपुलें स्वहित । तुका म्हणे मात ऐसी आहे ॥ ९६४ ॥
 एका म्हणे भलें । आणिकां सहज निंदिलें ॥
 कांहीं न करितां आयास । सहज घडले ते दोष ॥
 बरें वाईटाचें । नाहीं कांहीं मज सार्चें ॥
 तुका म्हणे वाणी । खंडोनि राहावें चित्तनीं ॥ ९६५ ॥
 चित्त समाधानें । तरी विष वाटे सोनें ॥
 बहु खोटा अतिशय । जाणां भलें सांगों काय ॥
 मनाचे तलमळे । चंदनेही अंग पोळें ॥
 तुका म्हणे दुजा । उपचार पीडा पूजा ॥ ९६७ ॥
 भक्ति तो कठिण गुळावरील पोळी । निवडे तो बळी विरळा शूर ॥
 जेथें पाहे तेंथें देखीचा पर्वत । पायाविण भित तांतडीची ॥
 कामाविलें तरि पाका ओज घडे । रुचि आणि जोडे आश्रयता हे ॥
 तुका म्हणे मना पाहिजे अंकुश । नित्य नवा दिस जागृतीचा ॥ ९६८ ॥
 चित्ता मिले त्याचा संग रुचिकर । ओसवितां दूर तोचि भलें ॥
 ऐसी परंपरा आलीसे चालत । भलत्याची नीत त्यागावरी ॥
 हो का पिता पुत्र बंधु कोणी तरी । विजातीं संग्रहीं धरूं नये ॥
 तुका म्हणे सत्य पाळावें वचन । अन्यथा आपण करूं नये ॥ ९६९ ॥
 रडोनियां मान । कोण मागतां भूषण ॥
 देवें दिलें तरी गोड । राहे रुचि आणि कोड ॥
 लावितां लावणी । विके भीके केश्या दानी ॥
 तुका म्हणे धीरा । विण कैसा होतो हिरा ॥ ९७० ॥

नेणें फुकों कान । नाहीं एकांतीचें ज्ञान ॥
 तुझी आइका हो संत । माझा सादर वृत्तांत ॥
 नाहीं देखिला तो डोळां । देव दाखवूं सकळां ॥
 चितनाच्या सुखें । तुका म्हणे नेणें दुःखें ॥ ९७१ ॥
 कस्तुरी भिनली जये मृत्तिके । तयेसी आणिके कैसी सरी ॥
 लोखंडाचे अंगीं लागतां परिस । तया/आणिकास कैसी सरी ॥
 तुका म्हणे मी न वजें यातीवरी । पूज्यमान करी वैष्णवांसी ९७२
 नये माझा तुम्हां होऊं शब्दस्पर्श । विप्रबुंदा तुम्हां ब्राम्हणांसी ॥
 म्हणोनियां तुम्हां करितो विनंती । यावे शप हातीं उरलें तें ॥
 वेदीं कर्म जैसें बोलिलें विहित । करावी ते नीत विचारुनि ॥
 तुमचा स्वधर्म माझा अधिकार । भोजन उत्तर तुका म्हणे ॥ ९७३ ॥
 ओलें मूळ भेदी खडकाचें अंग । अभ्यासासी सांग कार्यसिद्धि ॥
 नव्हे ऐसें कांहीं नाहीं अवचड । नाहीं कर्हवाड तोंच वरि ॥
 घोरें चिरा कापे पडिला कांचणी । अभ्यासें सेवनीं विष पडे ॥
 तुका म्हणे कैचा बैसण्यासी ठाव । जठरी बाळां वाव एकाएकीं ९७४
 न करी रे मना कांहींच कल्पना । वितीं या चरणां विठोबाच्या ॥
 येथें सुखाचिया असुपाचि रासी । पुढे कल्पनसी ठाव नाही ॥
 सुखाचें ओतिलें साजिरें श्रीमुख । शोक मोह दुःख पाहतां नाही ॥
 तुका म्हणे येथें होईल विसांवा । तुटतील हांवा पुढिलिया ॥ ९७५ ॥
 श्रीरास सखा ऐसा धरीं भाव । सीपणाचा ठाव पुसी मना ॥
 शरण निरंतर म्हण नूं गोविंदा । वाचे लावीं थंदा नारायण ॥
 पापरि सोपाव नाही रे साधन । बाह्यतलें आण तुझी मना ॥
 नको कांहीं करूं आलस अंतरी । जपें निरंतरीं रसुपती ॥
 तुका म्हणे मोठा लाभ तरवेही । वेहीच विवेही होती नार्मे ॥ ९७६ ॥
 जगज्जाल नव्हे लेकराच्या गोष्टी । तथे व्हावा पोडी अतुताप ॥
 दगडाहुमि जीव करवा कठिन । अंतरीचा सिम तेव्हां जाय ॥

मेल्या मनुष्याची न धरीती आस । तैसा हो उवास संसारासी ॥
 तुका म्हणे येथें कराराचें काम । मग आहे राम जवळीच ॥१७७॥
 नको येऊं लाजे होय तूं परती । भजों दे श्रीपती सखा माझा ॥
 तुझे संगतीनें मोठा जाला घात । जालों मी अंकित दुर्जनाचा ॥
 तुका म्हणे रांडे घेईन कांटीवरी । धनी सहकारी राम केला ॥१७८॥
 आतां येथें लाजे नाही तुझे काम । जाय मज राम आठवूं दे ॥
 तुझे भिडे माझे बहु जाले घात । केलों या अंकित दुर्जनाचा ॥
 माझे केलें मज पारिखें माझेर । नटोनी साचार चाळविलें ॥
 सुखासाठीं एक वाहियेलें खांदी । तेणें बहु मांदी मेळविली ॥
 केला चौघाचार नेलों पांचांमधीं । नाही दिली शुद्धी धरूं आशा ॥
 तुका म्हणे आतां घेईन कांटीवरी । धनी म्यां कैवारी केला देव १७९

जप करितां राग । आला जवळी ती मांग ॥
 नको भोंवताले जागीं । पाहों जवळी राख अंगीं ॥
 कुड्याची संगती । सदा भोजन पंगती ॥
 तुका म्हणे ब्रह्म । साधी विरहित कर्म ॥ १८० ॥
 फिरंगी वाखर लोखंडाचे विळे । परि ते निराळे गुणमोल ॥
 पायरी प्रतिमा एकचि पाषाण । परि तें महिमान वेगळालें ॥
 तुका म्हणे तैसा नव्हतील परी । संतजना सरी सारिखिया ॥१८१॥
 आतां माझ्या मना । हेची घडो उपासना ॥
 ऐसें कशी पाडुरंगा । प्रेम बोलविलें अंगा ॥
 सवे काळ नये । वाचे बीट आढ भये ॥
 तुका वैष्णवांसंगती । हेचि भजन पंगती ॥ १८२ ॥
 (निळोबा)

येथें येऊनि केलें कायी । विठ्ठल नाही आठविला ॥
 आहारे मूढा भाग्यहीना । गेलासी पतना मोहधर्म ॥
 ताहीं केली सुटिका कांदी । येचि प्रवाही पडिलासी ॥
 निळा म्हणे लाहोनि हातीं । केली माती आयुष्या ॥ १८३ ॥

येऊनियां नरदेहा । काहीं स्वहित तें पहा ॥
 जाहीं तरी व्यर्थ जन्म । चिंतितसे विषयकाम ॥
 प्रभु विषय सेविती । तयापरी तुझी स्थिति ॥
 निळा म्हणे व्यर्थ गेला । प्राणि भूमिभार झाला ॥ ९८४ ॥
 भवाब्धीचें सखोल पाणी । बुडाले प्राणी बहुसाल ॥
 येथें उतार न दिसे कोणा । थोरा लहाना नागवण ॥
 सत्त्वकर्म स्वर्गा जाती । तमें पडती अधःपार्ती ॥
 निळा म्हणे रजतमात्मक । पावती लोक नरदेहा ॥ ९८५ ॥
 गुंतली ते आशा । पडिला मोहाज्वाळ फांसा ॥
 न देखोनियां श्रीहरी । कर्ता भोक्ता संसारी ॥
 अवघाचि त्याचि सत्ता । करवी करितो तत्त्वज्ञा ॥
 निळा म्हणे ऐसी । नेणोनि होती कासाविसी ॥ ९८६ ॥
 ऐशा सोसुनियां धातना । कारे मना वीट न ये ॥
 बुद्धिहीना सतिमंदा । किती आपदा उसतिसी ॥
 कधी पावेल परिपाक । बुद्धि विवेका स्पर्शेल ॥
 निळा म्हणे रिया सापे । विषय सकलपे मथितोसी ॥ ९८७ ॥
 उत्तम अधम जया जे संगती । तैसी त्याचि सति फांको लागे ॥
 सज्जना संगती धर्म क्रिया वांटे । पापिया आवडे पापबुद्धि ॥
 म्हणोनि जैसिया तैसा झाला हरी । भक्ता मित्र वैर निवकाला ॥
 निळा म्हणे जाणें अंतरीचा भाव । तया तैसा देव फळदाता ९८८ ॥
 तत्त्वतां न कळे । आलें मना तें चावळे ॥
 खरियासी मामी खोटे । खाटे खऱ्या ऐसे वाटे ॥
 अंध न वेखे निवाडू । तम तैसा हाचि उजिवडू ॥
 निळा म्हणे बुद्धिमल्लीन । नेणें पाप कीं हें पुण्य ॥ ९८९ ॥
 विविधाच्या बुद्धि तिन्ही । वतती गुणी आपुलात्या ॥
 खेसी क्रिया तैसे फळ । हें तों सकळ जाणवी ॥

म्हणती अंगें आम्ही कैलें । सहजें जें घडोनि आलें ॥

निळा म्हणे मत्तें ऐसी । गुंतली तें कालपार्शी ॥ ९९१ ॥

पापासर्वें जिणें ज्याचें । वृथाचि त्याचें झालेंपण ॥

भोगितां भोग रडे मग । म्हणे मी जगनिध झालों ॥

सांगतां हित नाही ऐकिलें । वडिलीं दाविलें विहित तें ॥

निळा म्हणे आतां पडियेला खोळे । गिळियला काळें व्याधिसर्पें ॥ ९९२ ॥

पाप त्या नांव परदारगम । पाप तें परधन अपहार ॥

पाप तेंचि निंदा परपीडा द्वेष । पाप तेंचि उपहास पुढिलाचें ॥

पाप तेंचि जीवीं विषयाचीं आसक्ति । पाप अभक्ति कुळाचारी ॥

निळा म्हणे पाप मुख्य तेंचि साचें । नावडे देवाचें नाम मुखी ॥ ९९३ ॥

ज्याचें देणें त्याचें नाम । गावें प्रेम धरुनियां ॥

नाहीं तरी घडती दोष । अंगीं निःशेष कृतघ्नता ॥

पिंड वाढे ज्याज्या अन्नें । त्याचेंचि नावें वाढवावें ॥

निळा म्हणे माझे दाते । सरते पुरते संतजनी ॥ ९९४ ॥

न लगे जाणें वसाप्रती । अथवा एकाती बैसणें ॥

विठ्ठल विठ्ठल म्हणा कां वाचे । सकळार्थाचें कारण हें ॥

न लगे आसन मुद्रा माळा । साडणें कळा योगस्थिति ॥

निळा म्हणे उधळण सार । न लगे निराहार व्रतचर्चा ॥ ९९५ ॥

येणेंचि साधनें । तुटती संसारबंधनें ॥

म्हणोनियां करा लाहो । स्मरा रुक्मादेवी नाहो ॥

येइल धांवतां । धांवोनियां पाचारितां ॥

निळा म्हणे हरी । कृपावंत दीनाचरी ॥ ९९६ ॥

आता अभक्त कातर । मळिन जयाचें अंतर ॥
 दाऊनियां वरदळ वेष । मना अंगी आशापाश ॥
 बाचें साक्षिक बोलणें । विषयीं वासनेचें ठाणें ॥
 निळा म्हणे घेवनी सोंगें । मिरवे चार करीत उगे ॥ ९९७ ॥
 न राहोचि क्षणहि भरी । कदा निश्चळ अंतरीं ॥
 बाचाळ धांवें तैसें । कार्येविण निरहेशें ॥
 करी बोलत प्रमाद । वाढवूनि वाढावाद ॥
 निळा म्हणे महाभूखें । करी सकळांसर्वें दुःख ॥ ९९८ ॥
 निर्भीड बोलणें । म्याचें अपस्वार्थी जिणें ॥
 त्याचिये संगतीचें फळ । होय चित्तासी खळबळ ॥
 परदुःख नेणतां । करी पराजें पुष्टता ॥
 निळा म्हणे दावी सोंग । ऐसा त्यजावा मातंग ॥ ९९९ ॥
 नेणोनियां आत्महित । करिती आत अभिमानी ॥
 नसतीच वाढवूनियां वपाधी । पडती मधी संदेहा ॥
 नाठवूनियां विष्टुल देवा । करिता सेवा भूतांची ॥
 निळा म्हणे जन्मोनि गेला । वृत्ताचि पडिला निरयांत १०००
 बववी असत्याची वाणी । माजी निर्दोषी पुरवणी ॥
 जळो जळो त्याचें तोंड । पचतें पापाचेंचि कुंड ॥
 कुञ्जळ सर्वदा अंतरीं । इतरांचिया घातावरी ॥
 निळा म्हणे भोगील पीडा । नर्कवासी होउनी किडा ॥ १ ॥
 बाचे शब्द असत्याचे । हेंचि दुर्जेनाचें भांडवल ॥
 पुढिलातें उपहासिती । आपि मानिती संतोष ॥
 निळा वेष अहंकार । मज मत्सर वाढते ॥
 निळा म्हणे नरका जाणें । आहे पुरस्करण त्याची हें ॥ २ ॥
 विद्यामानें गर्वताडा । धरनि प्रतिष्ठा वाढविती ॥
 नेणती जेणें वेव हातीं । लागे ते युक्ति दारबिली ॥

काम्यनिषिद्धी आदर भोर । जप ते अन्नोर मंत्रांचे ॥
 निळा झणे यातना थोरी । नरकीं अघोरीं पढावरी ॥ ३ ॥
 सर्प सुखींच धरिलें विष । मानूनि पीयूष अत्यादरे ॥
 आणिका हंसुनी वधवी प्राणा । तैसीं लीं दुर्जना बाहाडी गोव ॥
 नागवूनि भेलियां संतोष मानी । कैसा तो पतनीं न पडेल सांगा ॥
 निळा झणे जें जोडिलें सायासैं । तेचि तयाहि ऐसैं भोगणें पुढें ॥ ४ ॥
 शुद्ध सारिक्की ब्राह्मण । सत्स्वरजमिश्रित क्षत्रिय जाण ॥
 रजतमें वैश्य निर्माण । शूद्रा तमो निर्भिता ॥
 नाना याति नाना भेद । यांपासूनी शाखा विविध ॥
 निळा झणे निषिद्ध तमीं । अनामिकादि पापकर्मी ॥ ५ ॥
 तोचि जाणें अंतरींचें । लटिकें साचें सर्व दृष्टा ॥
 कैसें चाले तयापुढें । निवडी कुडें वरावरी ॥
 हें तो आहे सकळां ठावें । लटिक्या भावें नपवीजे ॥
 निळा झणे अभिमान होतां । ठकिला विधाता शेष नेवी ॥ ६ ॥
 होईल अंगीं बळ । तरी फजित करावे ते खळ ॥
 जे कां करूनियां पाखांड । लटिकेंचि बाढविती बंड ॥
 भोंविती भाविका । फधुनी परमार्थ तो लटिका ॥
 निळा झणे तोंडें सांगे । तैसें नाचरोनियां अंगें ॥ ७ ॥
 न सांपडे ऐसी कधीं । वेळ लागली ते संधी ॥
 हरिचे गुण वाचे यावे । श्रवणीं श्रवण ते करावे ॥
 गेलीं आतील वर्षे काळ । आयुष्या वेचूनियां निष्फळ ॥
 निळा झणे याळागीं करा । वेगें आतां चिस्तीं धरा ॥ ८ ॥
 व्याचा विश्वास जखलां पार्यीं । हरिविण कांहीं नेणती ॥
 त्याचा करी अंगिकार । निरसी अंधार ममतेचा ॥
 सत्यासत्य दाखवी तया । लाबी आपुलीया निज सोई ॥
 निळा झणे ऐसें वर्म । सांपडे सुगम पकनिष्टा ॥ ९ ॥

गेळा किरोनियां दिवस । न घटिका लव निमिष ॥
 आहे तोंचि भरा हातीं । महा लाभाची संपत्ती ॥
 मागें नागवलीं फारें । गेलीं वांयां नारीनरें ॥
 निळा म्हणे म्हणोनि जागा । सांडोनी वोरवार वाडगा ॥ १४१ ॥
 आशाबद्धा नाहीं मान । बहुत सन्मान नैराश्या ॥
 याचिलागीं विचार करा । हित तें धरा मानसीं ॥
 भजतां देवा देवाचि होती । विस्मरणें जाती अधःपाता ॥
 निळा म्हणे मसता बाधी । निव्य समीधी निःसंगा ॥ ११ ॥
 सुख वाटे परी हें दुःख । भोगविल नरक परिपाकीं ॥
 म्हणोनियां सांडीं आशा । भजें सर्वेशा विठ्ठला ॥
 जेणें कधींची नये तुटी । लाभे कोटी कल्प जिणें ॥
 निळा म्हणे पावसी पदा । जेथें आनंदा निजवस्ती ॥ १२ ॥
 याचि पायीं धरिला भाव । भेटेल देव तिश्चय ॥
 नव्हे अन्यथा भाषण । ठावी खूण संतांसी हे ॥
 निज करे कुरवाळत । वैश्रल आलिगन अत्यादरें ॥
 निळा म्हणे येईल दारा । देव सासोरा भक्तासी ॥ १३ ॥
 मुखें करावें भोजन । गर्जावें गुण श्रीहरीचे ॥
 त्याचें लेणें अलंकार । असावे सादर हरिकथें ॥
 यथाविधी भोगितां भोग । हृदयीं पांडुरंग आठवावा ॥
 निळा म्हणे न लिपे कर्मा । हरिनाम धर्मा अवलंबितां ॥ १४ ॥
 भाविकाचा मनोभाव । पाववी देव सिद्धी हा ॥
 तेंचि सत्य बोलिलों बोलें । साक्षिया आले स्वाभुभावा ॥
 जाणें अंतराचें आर्त । साक्षमूत सकळाचा ॥
 निळा म्हणे संवेह नाही । अनुमान काही यदर्थी ॥ १५ ॥
 लोहा लागतां सुवर्ण । करावें हा स्वभाव गुण ॥
 कंथि सांडवेल परिसा । जगमुक्त हा विठ्ठल वेषा ॥

रत्ना अंगी रत्नकीळ । नव्हती भिन्न अक्षिज्वाळ ॥
 निळा म्हणे सांडूनि जळा । सागर न निवडे वेगळा ॥ १६ ॥
 सांपडली संधी । त्यासी कर्मा हद बुद्धी ॥
 वेदविहित कर्म । हेंचि परमार्थाचें वर्म ॥
 कर्मालागीं जो तत्पर । तोचि पावे पैलपर ॥
 निळा म्हणे परब्रह्म । प्राप्त होय विहित कर्म ॥ १७ ॥
 मुंक्रोनिथां उठी । श्वाच लागे भलत्या पाठी ॥
 ऐसा देहस्वभावगुण । नेणे भला बुरा कोण ॥
 तैसाचि तो अतिवादी । अविवेकी सदा कोणी ॥
 निळा म्हणे ओळखी सांडी । आलें तैसें ब्रवरें तोंडी ॥ १८ ॥

सद्गुरुप्रसादानें प्राप्त झालेल्या स्थितीचे वर्णन.

(ज्ञानदेव).

चवनाचें झाड परिमळें वाड । त्याहूनि कथा गोड विठ्ठलाची ॥
 परिमळु सुमर्ती जाई जुई मोगरे । त्याहूनि साजिरे हरि आद्यां ॥
 आद्यां धर्म हरी आद्यां कर्म हरी । मुक्ति मार्ग चाव्ही हरी आद्यां ॥
 कल्पतरु इच्छेसि सागर । त्याहूनि आगर हरी माझा ॥
 निवृत्ति सुत्रासु ब्रह्माचा प्रकाश । विठ्ठल रहिवासु आद्यां पुरे ॥ १९ ॥
 आझी किरण तूं सूर्यो । आझी अस्तु तूं उदयो ॥
 केसा देही देवो दिवदा । परा पश्यंती चारी वादा ॥
 आझी कळा तूं चंद्रमा । तूं अमृत आझी गरिमा ॥
 आम्ही निधि तूं निधान । आम्ही ध्येय तूं साधन ॥
 निवृत्ति उपरती वाहे । हृदयीं कृष्णानाम ध्याये ॥ २० ॥
 श्रीगुरुसारिखा असतां पाठिराखा । इतरांचा लेखा कोण करी ॥
 राज्याची कांता काय भीक मागे । मनत्रिया जोगे सिद्धि पावे ॥

कल्पतरुतलवटीं जो कोणी बैसला । काय वाणी त्याला सांगिजो जी ॥
 ज्ञानदेव झणे तिरिछों तरलों । आतां चढरलों गुरुकृपें ॥ २१ ॥
 माता पिता नाहीं बंधु बोधु काहीं । सर्व सम झोहीं वर्तताती ॥
 सर्व आत्माराम भजन निष्काम । दिन काळ नेम भजनशीळ ॥
 दुया वसे देहीं क्षमा ते माधवी । कासवीं शांभवी जनीं इये ॥
 निवृत्ति झणे ऐसा गॅयनि सहुर । उपदेश पूढ अमृताचा ॥ २२ ॥
 कांसवीचीं पिळीं करुणा जरी भाकी । परिसापडळीं निक्की चरणसोयी ॥
 कामधेनु घरीं हरि साक्षा गोपींळ । मज काळवेळ नाठवे तैसी ॥
 चातकीची चिता जैरी न पवे जीवन । तरीच शोकें प्राण नृपा हेतु ॥
 निवृत्ति स्वानंदु किमिधेनु गुरु । नामाचा उच्चार तेणें छंदें ॥ २३ ॥
 मळतीचा पैठा कल्पना भाजिठा । न पवे तो वैकुंठा कर्मजाड्यें ॥
 अहिसेचें स्वरूप हेंचि हरिरूप । न झणे हरी आप सर्व आहे ॥
 नाही त्यासी जय न धरे सर्वथा । हरिवीण न्यथा कोण वारी ॥
 निवृत्ति झणे घरी गुरुचरणसोये । तेणें मार्गें पोहें हरि सोपां ॥ २४ ॥
 हरीविण न दिसें जनवन आम्हां । नित्य हे पौर्णिमा सोळा कळी ॥
 चंद्रसूर्यरश्मीं न देखों तारांगणें । अत्रचा हरी होणें ऐचि भवो ॥
 ना देखो हे पृथ्वी आकाश पोकळी । भरलासे गोपाळी दुमदुमीत ॥
 निवृत्ति निष्काम सर्व आत्माराम । गायनी हें धाम गुरुगम्य ॥ २५ ॥
 मनाची वासनी मनेचि नेमावी । सर्वत्र धरोवी विठ्ठल सोय ॥
 आपेंआप निवेळ आपेंआप होईल । विठ्ठलची दिसेल सर्वरूपी ॥
 साधितां मार्गें गूढ वासीनां अवघड । गुरुमार्गीं सुघड उपरती ॥
 निवृत्ति वासना उपरति नयेनां । चराचर खुणा हरी तांदे ॥ २६ ॥
 एक देव आहे हा भाव में सोपा । द्वैतरूपें नापां पडसी निरकी ॥
 हेत सांडी अद्वैत घरी । एकें बरोघरी हरी तांदे ॥
 सेवास कोदले परिपूर्ण विधी । तोचि अर्जुनासि दड जाळा ॥
 भक्तनि मसावें निवृत्ति बोधु । अवघाणि पावेंदु अवघीं रूपी ॥ २७ ॥

म्हणवितो नंदाचा बाळ यशोदेचा । आपण चौवाचातीत कृष्ण ॥
 शब्दासि नातुडे बुद्धीसि सांकडे । ती सप्रेम आतुडे स्मरता नाम ॥
 उपचाराच्या कोडी न पाहे परवडी । तो प्रेमळार्ची घोडी भुये अरी ॥
 निवृत्तीचे तप फळले असुप । गयनिराजे दीप उजळिला ॥ २८ ॥
 बुद्धि बोध नाही क्षमारूप सर्व । तेथे देहभाव अपियेला ॥
 नाही काळ वेळ नाही तो नियम । सर्व यम नेम बुद्धीने ठेले ॥
 हरिरूप सर्व गयनिप्रसादे । सर्व हा गोविंद आम्हां दिसे ॥
 निवृत्ति सफळ गयनि बोलला । सर्वकाळ जाहला हरिरूप ॥ २९ ॥
 मी माझी कल्पना पळाली वासना । जनीं जनार्दना सेवीतुसे ॥
 तंव संपन्न आमुचे हो धन । सांगितली म्हण निवृत्तीदेवी ॥
 तुजमार्जी प्रेम गेले सप्रेम । जप व्रत नेम हारपले ॥
 सोपान सगळा न दिसे इही डोळां । तुंचि ना गोपाळा आत्मारास ॥
 नामा स्वयंपाक करोनि बैसलों । केशव श्वानरूपे आलों ॥
 रोटी घेऊनि पळाला । सर्वा भूर्ती केशव ॥
 दाती घेऊनि तुपाची वाटी । नामा लागला श्वानपाठी ॥
 तूप घे गा जगजेठी । कोरडी रोटी कां खाशी ॥
 तंव श्वान हांसोनी बोलिले । नामर्थीं तुजें कैसें कळले ।
 गुरु म्हणे खेचरे उपदेशिले । सर्वा भूर्ती बिठुळ ॥ ३१ ॥

गुरुस्तुति.

(नामदेव).

सद्गुरुतायकें पूर्ण कृपा केली । निश्चिंतुं दाविली माझी मज ॥
 माझे सुख मज दावियेलें डोळां । दिधली प्रेमकळा ज्ञानझेंडा ॥
 तथा उत्तराई न्हावे कवण्यागुणें । जन्म नाही येणें ऐसें केलें ॥
 नामा म्हणे तिक्की दावियेली सोय । त विसरावे पाय विठोबाचे ३२

नाचूं कीर्तनाचे रंगीं । ज्ञानदीप लावूं जनीं ॥
 सर्व सांडुनी माझाई । वाचे विठ्ठल रखुमाई ॥
 परेहुन परतें घर । तेथें राहूं निरंतर ॥
 सर्वांचें जें अधिष्ठान । तेचि माझें रूप पूर्ण ॥
 अवघी सत्ता आली हाता । नामयाचा खेचरी दाता ॥ ३३ ॥

भक्ति हेंचि भावें परब्रह्म पक्कान । गुरुमुखें जेवण जेवीयेलें ॥
 अनुभव भात लयलक्ष कडी । जेवणार गोडी घेत असे ॥
 सुख शांति शाखा भावार्थ हा डाव । जेवणार गाढा आत्माराम ॥
 व्याधीरधारी शांति पूर्णपौळी । घृत हें कल्होळीं प्रेम माझें ॥
 विषयाचा गुरळा थुंकोनि सांडिला । नामा आंचवला संसारासी ३४ ॥
 सहुरूसारखा सोइरा जीवलग । तोडिला उद्वेग संसारीचा ॥
 काय उतराई होऊं कवण्या गुणें । जन्मा नाही येणें ऐसें कळ ॥
 माझें सुख मज दाखविले डोळां । दिघली प्रेमकळा नाममुदा ॥
 डोळियाचा डोळा उघडिला जेणें । लेवविलें लेणें आनंदाचें ॥
 नामा म्हणे निकी सांपडली सोय । त विसवें पाय खेचराचे ॥ ३५ ॥

(जताबाई)

जाघळ्याची काठी । अडकली कवणें बेटी ॥
 माझिये हरणी । गुंतलीस कोणे रानी ॥
 मुकें मी पाडस । चुकलें भोवें पाहें वास ॥
 तुजवीण काय करूं । प्राण किती कंठीं धरूं ॥
 काता जीव जाऊं पाह । पांव घालीं माझे आये ॥
 माझी भेदवा जननी । संतां विनवी दासी जसी ॥ ३६ ॥

वैष्णव तो कबीर मोखामेळा महार । विजातो नांभार रोडिडास ॥
 प्रण कसाई काया तो कसाव । वैष्णव तो शुभ एकनिष्ठ ॥
 कमल फुलार मुकुंद जोहारी । जिहीं वेवदारी बसि केली ॥

राजाई गोणाई आणि तो नामदेव । वैष्णवांचा रात्र म्हणवितसे ॥
त्या वैष्णवाचरणी करी ओवाळणी । तेथें दासी जती शरीराची ॥३७॥

(एकताथ)

माझी दत्त ती माडली । प्रेम पान्हा पाह्हावली ॥
कुर्वाळुनी लावी स्तनी । नोहे निष्ठुर क्रोध नाही मनी ॥
भक्तासी न विसंबे । सदा वाट पाहे बिंबे ॥
एका जनार्दनी निश्चित । दत्त नामें पावन पतीत ॥ ३८ ॥
मोकळें तें मन ठेविलें बांधोनी । जनार्दनचरणीं सर्वभावें ॥
स्थिर मति जाली वार्ता तीही गेली । द्वैताची फिटली सर्व सत्ता ॥
सोह आशाबद्ध कर्मा निवारलों । पावन तो जालों संतचरणी ॥
एका जनार्दनी धन्य संतसेवा । उगविला गोवा गुंती सर्व ॥ ३९ ॥
अवधेचि त्रैलोक्य आनंदाचें आतां । चरणी जगन्नाथा चित्त ठेले ॥
माय जगन्नाथ बाप जगन्नाथ । अनाथाचा नाथ जनार्दन ॥
एका जनार्दनी एकपणें उभा । चैतन्याची शोभा शोभलीसे ॥ ४० ॥
दीनांचा दयाळ । जया दासाची कळवळ ॥
तो हा सद्गुरु दयाळ । पार्थी ठेविलें भाळ ॥
न विचारी झुळ याती । शुची चांडाळ निश्चिती ॥
एका जनार्दनी भावें । एकजेळ त्यासी गावें ॥ ४१ ॥
न सोडीरे मना गुरु जनार्दना । संसारबंधना सोडविलें ॥
संसार अजगर झोबला विखार । धन्वंतरी थोर जनार्दन ॥
जनार्दना ऐक्षी सांजली परियेसी । बहु कष्टे सायासी जोडियेडी ॥
जनार्दने रंक तारियेळा एका । संसारी हा सखा जनार्दन ॥ ४२ ॥
व्यापक हा जनार्दन । जगची भरला संपूर्ण ॥ *
मार्गे पुढें आहे उभा । काय वाणूं त्याची शोभा ॥
भरुनी उरला । सर्वांठायीं तो संचला ॥
शरण एका जनार्दनी । व्यापक तो जनीं वनीं ॥ ४३ ॥

शिष्यापासून सेवा घेणें । हें तो लक्षण अभिमानें ॥

ऐसे असती गुरु बहू । नव्हेची साहू भार त्यांचा ॥

एकपणें समानता । गुरु शिष्य उरता उपदेश ॥

एका जनार्दनीं शरण । गुरु माझा जनार्दन ॥ ४४ ॥

देवाचे ते आत्म जाणावे ते संत । त्यांचे चरणीं रत व्हावे सदा ॥

श्रीहरीची भेटी सहजची होय । श्रम लया जाय क्षणमात्रें ॥

पापाचे पर्वत भस्म नामाग्नीत । अभक्ता न कळे हितनाश न घेती ॥

एका जनार्दनीं संतांचिया कृपे । नाम होय सोंपे कृपे त्यांच्या ॥ ४५ ॥

धन्य आज दिन संतदृशनाचा । अनंत जन्मांचा शिण गेला ॥

मज वांटे त्यासी आलिंगन घावें । कदा न सोडावे चरण त्यांचे ॥

विविध तापांची जाहली बोकवण । देखिल्याचरण वैष्णवाचे ॥

एका जनार्दनीं घडो त्याचा संग । न व्हावा वियोग माझ्या चित्ता ॥

जेथें मुख्यत्वे करावी भक्ती । तेथें घडावी संतांची संगती ॥

होचि मागणें तुझाप्रती । द्यावे निश्चिती मज देवा ॥

पुरवा पुरवा माझा हेत । तुजें मागणें नाहीं निश्चित ॥ ध्रु० ॥

आयुष्य अंतवरी नामस्मरण । गीता भागवताचें श्रवण ॥

विष्णु शिवभूतीचें ध्यान । होचि देणें सर्वथा ॥

एकोनी ऐसे वचन । जनार्दन तुष्टला प्रेमें करून ॥

एका जनार्दनीं पाय धरून । सप्रेमें आलिंगिला ॥ ४७ ॥

धन्य धन्य सद्गुरुणा । दाखविलें अक्षयवना ॥

उपकार केला जगीं । पावत जालों आम्ही वेगीं ॥

पंढरी पाहतां । समाधात झालें चित्ता ॥

विदेवरी समचरण । एका जनार्दनीं निज खूण ॥ ४८ ॥

हरिआसीसी उपाय । घरावें संतांचे पाय ॥

सेमें साधती साधनें । तुटवी भवाची बधनें ॥

संताभिण प्राप्ति नाही । ऐसी वेद देती ग्वाही ॥
 एका जनार्दनी संत । पूर्ण करिती मनोरथ ॥ ४९ ॥
 आजी उत्तम सुदिन । झालें दर्शन संतांचें ॥
 पापपाप दैन्य गेलें । संत पावले पाहातां ॥
 अवघा यत्न फळा आला । अवघा झाला आनंद ॥
 अवघें कर्म सुकर्म झालें । अवघे भेटले संतजन ॥
 एका जनार्दनी बरा । संतसमागम खरा ॥ १०५० ॥
 अपार महिमा संतांचा । काय बोलूं मी वाचा ॥
 मागें तरले पुढें तंरती । जंड जीवां उद्धरती ॥
 नाममात्रा रसायन । देऊनी तारिती संतजन ॥
 ऐशा संतां शरण जाऊं । एका जनार्दनी व्याऊं ॥ ५१ ॥
 उघड बोलती संत । जैसा हेतु पुरविती ॥
 मनीचें जाणती ते सदा । होऊं नेदी विषयबाधा ॥
 अज्ञान संज्ञान । तारिती कृपे करून ॥
 संतापार्या ज्याचा भोंव । तेथें प्रगटेची देव ॥
 एका जनार्दनी बरा । द्यावा मज तेथें थारा ॥ ५२ ॥

संतनाम गाय संतनाम गाय । संतनाम गाय कामधेतु ॥
 सदा सर्वकाल दुभे भक्तालागीं । उणें पडतां अंगीं धांव घाली ॥
 नीम सुख स्तना लागला पान्हावे । अभक्ता त साहे धावे पाठी ॥
 अनी जनार्दन दुहिला आवडी । उभारिली गुढी एकनाथी ॥ ५३ ॥
 जियाचें चित्त संताच्या चरणा । तेणें नारायणा जिकियेलें ॥
 भाषें देव मिळे भावें देव मिळे । संतचरणीं लोळे सर्व काळ ॥
 संताची आवडी म्हणोनी अवतार धरी । योगक्षेम भारी चालवी त्वाचा ॥
 संतचरणीं सेवा आदर उपचार । एका जनार्दनी साचार करीतसे ॥
 संत भलते याती असो । परि विठ्ठल मनीं वसो ॥
 तथा आलीन लोळणी । घेईन मी पायवणी ॥

ज्ञाती संबंध । मज नाही भेदाभेद ॥

भलते ज्ञातीचा । विठ्ठल उच्चारी वाचा ॥

तेणें पावन देह चारी । एका जनार्दनीं निर्धारी ॥ ५५ ॥

असोनी उत्तम न करी भजन । संतसेवा दान धर्म नेणें ॥

काय त्याचें कुळ चांडाळ चांडाळ । मानी तो विटाळ यमधर्म ॥

सदा सर्वकाळ संताची करी निंदा । पापाची आपदा भोगी नर्क ॥

स्वमुखें आपण सांगे जनार्दन । एका जनार्दन पूजन करी मुखें ५६

कर्म उपासना नकळे जयाजी । तेणें या संतांसी शरण जावें ॥

सर्व कर्म भावें विठ्ठल नाम गावें । जाणिवे नेणिवेचे हावें पडूं नये ॥

अभिमान श्टा वेदाचा पसारा । शास्त्राचा तो थारा वहातां अंगी ॥

एका जनार्दनीं सर्व कर्म पाही । विठ्ठल म्हणतां देहीं घडतसे ॥ ५७ ॥

नामधारकासी नाही वर्णावर्ण । लोखंड प्रमाण ताना जाती ॥

हाचें आणि गोळे भलता प्रकार । परिसासी संस्कार होय हेम ॥

वर्जन्य वर्षतां जळ वाहावादे । तें सम सगळे मिळे रांगेसी ॥

सर्व तेही जाय रांगाची होउनी । तैसा नाता प्राणी नाही नासी ॥

एका जनार्दनी नाम तें पावन । जप तप ध्यान न करी काही ॥ ५८ ॥

ऐकोती संत कीर्ती । मना झालीसे विश्रांती ॥

नाही पुनरावृत्ती । जन्मांची तथा ॥

धन्य संत जन । मज केलें वो पावन ॥

विश्रांतीचें स्थान । हृदयीं साइया ठसविलें ॥

बहु जाचलों संसारे । बहु जन्म केलें फेरे ॥

ते चुकविले सारे । आज्ञी कृपा करुनी ॥

शरण एका जनार्दन । साहो हरिलें मीपण ॥

तुम्ही कृपा करुत । अमय नर दिधला ॥ ५९ ॥

सदा वसे अंगी शांती । चारी मुक्ती वांसी होती ॥

तेचि सखे हरीचे दास । सदा सोबळें उवास ॥

कामक्रोधाची वार्ता । अंगी नाही पै सर्वथा ॥
 एका जनार्दनीं निष्काम । सदा परिपूर्ण संगलधाम ॥ १०६० ॥
 अज्ञानी विश्वासें साधुसी वंदी । ज्ञानीया तो सदा तया निंदी ॥
 ऐसी वभयतांची क्रिया । पहातां चर्या एकची ॥
 बंबू सिंदूर कोणी ऐसा एक भाव । तेथे तो देव वसे सदा ॥
 ज्ञान अज्ञानाचा निवाडा होय । एका शरण जनार्दनीं जाय ॥ १०६१ ॥
 काथीक वाचीक मानसीक । सदा वसे राम एक ॥
 तो नर अधवा नारी । हो कां पतीत दुराचारी ॥
 सदा वसे राम ध्यानीं । आणीक कांहीं नाही मनीं ॥
 एका जनार्दनीं मनीं । राम पाहे मनीं ध्यानीं ॥ १०६२ ॥
 सर्वांगी सुवास परी तो उगळा न राहें ।
 सभोंवते तरुवर चंदन करिताचि जाये ॥
 धणी धाय परी त्याची भूक न धाये ।
 सागरीं भरितें परी सरिता न समाये ॥
 वैरागरमणी पूर्ण तेजाचा होय ।
 भेटले हरळ हिरे करिताचि जाय ॥
 एका जनार्दनीं पूर्ण झालासे निज ॥
 आपणासारखे परी त्या करितसे बुजें ॥ १०६३ ॥
 ऐसी शांति ज्यासी आहे । त्याचे धरी देव राहें ॥
 हा तो अनुभव मनीं । पहा प्रत्यक्ष पुराणीं ॥
 धर्माधरीं वसे । अर्जुनाचे रथीं बैसे ॥
 अंकीत दासाचा होय । एका जनार्दनीं वेव ॥ १०६४ ॥

संतांचें महत्त्व.

(तुकाराम).

अर्मकाचे साठी । पतें हातीं धरिळी पादी ॥
 तैसे संत जर्गी । क्रिया करुनी दाविती अंगीं ॥
 बालकाचे चाळी । माता जाणुनि पाउळ घाली ॥
 तुका झणे नांव । जनासाठीं उदकीं ठाव ॥ ६५ ॥
 असूत तें प्रेम जिह्वा ओलावळी । मनाची राहिली वृत्ति पायीं ॥
 सकळही तेथें बोळळीं मंगळें । वृष्टि केलीं अळें आनंदाच्या ॥
 सकळ इष्टिये जाळीं ब्रह्मरूप । ओतलें स्वरूप त्यामाजीं ॥
 तुका झणे जेथें वसे भक्तराव । तेथें नांदे देव नारायण ॥ ६६ ॥
 आपुलिया हिता जो असे जागता । धन्य मातापिता त्याचिया ॥
 कुळीं कन्यापुत्र होती जीं सात्विक । त्याचा हरिस्व वाटे देवा ॥
 गीता भागवत करिती श्रवण । अखंड चिंतन विठोबाचें ॥
 तुका म्हणे मज घडो त्याची सेवा । तरी माझ्या देवा पार नाहीं ६७
 उदकीं कालवी शेण मलमूत्र । तो होय पवित्र कासयानें ॥
 उदारासी ठाव नाहीं भायहीना । विन्युक्त चरणा संतांचिया ॥
 दुखवी तो बुडे सांगडीचा तापा । अतित्याई पापाचीच मूर्ति ॥
 तुका म्हणे जेव्हां फिरतें कपाळ । तरी अमंगळ योग होतो ॥ ६८ ॥
 उत्तम त्या याति । देवा शरण अनन्यगति ॥
 नाहीं दुजा ठाव । कांहीं उत्तम मध्यम भाव ॥
 उमदती ठसे । ब्रह्मप्राप्ति अंगीं दिसे ॥
 मीशिक विन्हासी । तुका म्हणे तमन त्यासी ॥ ६९ ॥
 उपकारी असे आरोगि उरला । आपुलें तयाला पर नाहीं ॥
 लाभावरि व्यावें सांपडले काम । आपला तो भ्रम न विचारि ॥
 जीवा ऐसें देसे आणिकां जीवांसी । निखळाचि रासि गुणांचीस ॥
 तुका म्हणे देव त्याचा पांगिला । त भंगे संचला धीर सदा ॥ ७० ॥

काय माझी संत पाहाती जाणीव । सर्व माझा भाव त्यांचे पायीं ॥
 कारण सरतें करा पांडुरंगी । भूषणाची जर्गी काय चाड ॥
 बोवळ्या उत्तरीं म्हणे हरिहर । आणीक भीकारी नेणें दुर्जे ॥
 तुका म्हणे तुम्ही विठ्ठलाचे दास । करितों मी आस उच्छिष्टाची ॥१॥
 काय सांगों आतां संतांचे उपकार । मज निरंतर जागवित्ती ॥
 काय घावें त्यांचें व्हावें उतराई । ठेवितां हा पायीं जीव थोडा ॥
 सहज बोलणें हित उपदेश । करुनि सायास शिकवित्ती ॥
 तुका म्हणे वत्स धेनुवेचा चित्ती । तैसे मज भेती सांभाळीत ॥२॥
 कोणा पुण्यें यांचा होईन सेवक । जोंहीं हुंदादिक दुराविलें ॥
 ऐसें वर्म मज दावीं नारायणा । अंतरीच्या खुणा प्रगटोनि ॥
 बहु अवघड असे संतभेटी । तरि जगार्जठी करुणा केली ॥
 तुका म्हणे मग नये वृत्तीवरी । सुखाचे शेजारी पडुडईन ॥ ३॥
 घातलें दुकान । देतीं आलियासी दान ॥
 संत उदार उदार । भरलें अनंत भांडार ॥
 मागत्याची पुरे । घणी आणिकांसी उरे ॥
 तुका म्हणे पोतें । देवें भरिलें नव्हे रितें ॥ ४ ॥
 जायाचें शरीर जाईल क्षणांत । कां हा गोपीनाथ पावेचि ना ॥
 तुम्ही संत सारे कृपेचे सागर । माझा निरोप फार सांगा देवां ॥
 अनाथ अज्ञान कोणी नाहीं त्याळा । पायांपें विठ्ठला ठेवीं मज ॥
 तुका म्हणे ऐसी करा निरवण । मग ती रक्षण करील माझें ॥५॥
 जाणे भक्तीचा जिम्हाळा । तोचि देवाचा पुतळा ॥
 आणिक नये माझ्या मना । हो का पंडित शाहाणा ॥
 नामरूपीं जडलें चित्त । त्याचा दास मी अंकित ॥
 तुका म्हणे नवविध । भक्ति जाणे तोचि शुद्ध ॥ ६ ॥
 जुंझार ते एक विष्णुदास जर्गी । पापपुण्य अंगीं नातळे त्यां ॥
 गोविंद आसलीं गोविंद शयनीं । गोविंद त्यां मनीं बैसलासे ॥

ऊर्ध्व पुंड्र भाळीं कंठीं शोभे माळ । कापिजे कळिकाळ तथा भेणें ॥
 तुका म्हणे शंखचक्रांचे शृंगार । नामामृतसार सुखामाजीं ॥ ७७ ॥
 ज्याचा ऐसा अनुभव । विश्व देव सत्यत्वे ॥
 देव तथा जवळी असे । पाप नासे दर्शने ॥
 कामक्रोधा नाही चाली । भूतीं जाली समता ॥
 तुका म्हणे भेदाभेद । गेले वाद खंडोनि ॥ ७८ ॥
 ज्यासी आवडी हरिनामांची । तोचि एक बहु शुचि ॥
 जपतो हरिनाम बीज । तोचि वर्णामाजी द्विज ॥
 तुका म्हणे वर्णा धर्म । अवय्वे आहे सम ब्रह्म ॥ ७९ ॥
 तुम्ही पाय संतां । माझे ठेवियेले चिर्त्ती ॥
 आतां बाधूं न सके काळ । जालीं विषम शीतळ ॥
 भय नाही मनीं । देव वसे घरीं रामीं ॥
 तुका म्हणे भये । आतां स्वप्नीही तें नये ॥ १०८० ॥
 देवाची पूजा हें भूताचें पाळण । मत्सर तो सीण बहुतांचा ॥
 रुसातें फुगावें आपुलियावरी । उरला तो हरी सकळही ॥
 तुका म्हणे संतपण याचि नावे । जरि होय जीव सकळांचा ॥ ८१ ॥
 धन्य ते संसारी । व्यावृत्त जे अंतरी ॥
 येथे उपकारासाठी । आले घर ज्या वैकुंठी ॥
 लटिकें वचन । नाही देहीं उदासीन ॥
 सधुरा वाणी ओटी । तुका म्हणे वाव पोटी ॥ ८२ ॥
 पडोतिथी राहीं । उगाच संतांचिये पायीं ॥
 न लगे पुसणे सांगारें । चित्त शुद्ध करी भावें ॥
 सहज ते स्थिति । उपदेशपरयुक्ति ॥
 तुका म्हणे मान । जवळी धरुनि आणि देव ॥ ८३ ॥
 प्रमाण हें त्याच्या बोला । देव सत्ताचा अंकिळा ॥
 न पुसतां आतां नये । खोली बैसताही शिरे ॥

अवघा त्याचा होत । जीव भावाही सहित ॥

वदे उपचाराची वाणी । कांहीं माग म्हणवति ॥

उदासीनाच्या लागें । तुका म्हणे धावे मागें ॥ ८४ ॥

भक्त ऐसे जाणा जे देही उदास । गेले आशापाश निवारुनि ॥

विषय तो त्यांचा जाला नारायण । नावडे धन जन माता पिता ॥

निर्वाणी गोविंद असे मागेंपुढे । कांहींच सांकडें पडों नेदी ॥

तुका म्हणे सत्य कर्मा व्हावें साह्ये । घातलिया भये नका जाणें ॥ ८५ ॥

मल्याचें कारण सांगावें स्वहित । जैसी कळे नीत आपणासी ॥

परी आम्ही असों एकाचिये हातीं । नाचवितों चित्ती त्याचें तैसें ॥

वाट सांगे त्याच्या पुण्या नाही पार । होती उपकार अगणित ॥

तुका म्हणे तुम्ही बहु कृपावंत । आपुलें उचित केलें संती ॥ ८६ ॥

भुंकुनियां सुनं लागे हस्तीपाठी । होऊनि हिंपुटी दुःख पावे ॥

काय त्या मशकें तयाचें करावें । आपुल्या स्वभावे पीडतसे ॥

मातलें बोकड विटवी पंचानना । घेतलें मरणा धरणें तें ॥

तुका म्हणें संतां पीडितील खळ । घेती तोंड काळें करुनियां ॥ ८७ ॥

वेश वंदाया पुरते । कोण ब्राह्मण निरुते ॥

ऐसें सांगी मजपार्शी । संतां निरवितों येविशीं ॥

असा जी प्रवीण । प्रथी कळे शुद्ध हीण ॥

तुका म्हणे लोपें । सत्याचिया घडती पापें ॥ ८८ ॥

वैष्णव तो जया । अवधी देवावरी भाषा ॥

नाहीं आणीक प्रमाण । तन धन तृण जन ॥

प्रडत्तां जड भारी । नेमा न टळे निर्धारीं ॥

तुका म्हणे याती । हो का तयाची भलती ॥ ८९ ॥

शुद्धबीजा पोटी । फळें रसाळ गोमटीं ॥

सुखी अप्रताची वाणी । वेह वेचावा कारणीं ॥

सर्वांगी निर्मळ । चित्त जैसैं गंगाजळ ॥
 तुका म्हणे जाती । ताप दर्शने विश्रांती ॥ १०९० ॥
 संत आले घरा । तों मी अभागी दातारा ॥
 कासयानें पूजा करूं । चरण हृदयींच धरूं ॥
 काया कुरवंडी । करुन ओवाळून सांडी ॥
 तुका म्हणे भावें । हात जोडी असो ठावें ॥ ९१ ॥
 संत केवळ दयाळ । हातीं दिधला गोपाळ ॥
 पायीं ठेवितां कपाळ । जाळा प्रेमाचा सुकाळ ॥
 कानीं पडितां वचन । जाले त्रैलोक्याचे कान ॥
 ज्यांचा मस्तकां पडतां हात । जाला देहबुद्धिपात ॥
 तुका म्हणे देवाधिदेवा । त्याची करूं पावे सेवा ॥ ९२ ॥
 संतचरणरज लागतां सहज । वासनेचें बीज जळोन जाय ॥
 मग रामनामीं उपजे आवडी । सुख घडोघडी वाढीं लागे ॥
 कठीं प्रेम दाटे नयनीं नीर लोटे । हृदयीं प्रगटे रामरूप ॥
 तुका म्हणे साधन सुलभ गोमटे । परि उपतिष्ठे पूर्वपुण्ये ॥ ९३ ॥
 हरिचिया भक्ता नाही भयचिता । दुःखनिवारिता नारायण ॥
 न लगे वाहणे संसार उद्वेग । जडों नेवी पांग देवराव ॥
 असो थावा धीर सदा समाधान । आहे नारायण जवळीच ॥
 तुका म्हणे माझा सखा पांडुरंग । व्यापियेलें जग तेणें एके ॥ ९४ ॥
 हिरा ठेवितां ऐरणीं । बांचे मारितां जो घणीं ॥
 तोनि मोल पावे खरा । करणीचा होय चुरा ॥
 मोहरा होय तोनि अगें । सुत न जळें ज्याचे सगें ॥
 तुका म्हणे तोनि संत । सौसी जगाचे आघात ॥ १०९५ ॥

(शातदेव)

मोमियां तुल्लभ तो म्यां देखिला साजणी ।
 पाहतां पाहतां मत्ता तपुरेचि धणी ॥

देखिला देखिला माय देवाचा देवो ।

फिटला संदेहो निमालें दुजेयण ॥

अनंतवेषें अनंतरूपें देखिलें म्यां त्यासी ।

बापरखुमादेविवर खुण बाणली कैसी ॥ ९६ ॥

जनीं बनीं हरि आहे निरंतरी । बोलिली वैखरी व्यासमुखें ॥

जगजीव ईश्वर भरला चराचर । लक्षालक्ष पार अलिप्तपणें ॥

चहुं देहां मासी व्याला तत्त्वे तत्त्वेसी । हरी वैराटेसी एक वृक्ष ॥

ज्ञानदेवो म्हणे वृक्षही वृक्ष न होणें । असोनि नसणें सुमनीं जैसें ९७

पंचबाणें माझें हृदय भेदलें । पांचेविण पावलें च्याऱ्ही सांडूनियां ॥

सकळें माझें गोतं मुसे आलें । ब्रह्मरसें जालें बाईये वो ॥

बापरखुमादेविवरु ब्रह्मरसें विवळला ।

मजसाहित निमाला ब्रह्मरूपीगे माये ॥ ९८ ॥

जेथें पाहे तेथें व्यापिलें अनंतें । त्याविण रितें कोण ठाये ॥

गगनाविण ठावा नाही जैसा रिता । तैसा या अच्युताविण कांहीं ॥

तेथें माझ्या चित्ता करी राहिवामु । न करी उदामु ऐसीयातें ॥

निवृत्तीत मन ठावलें चरणीं । नामाची निशाणी अखंडित ॥ ९९ ॥

चित्तासी व्यापक व्यापुनियां दुरी । तेंचि माजिघरीं नांदे सदा ॥

विसे मध्य सुख मुक्तलग हरी । शांति वसे घरीं सदोदित ॥

नाही या शब्द अवघा निघोव । गुरुतत्त्वे वाट चैतन्यासी ॥

मुक्ताई संपन्न मुक्त पै सेजुळे । सर्वत्र उभत्रिले मुक्ति चोख १००

शांति क्षमा वसे देहीं देव पैसे । चित्त समरसें मुक्त मेलु ॥

निर्गुणें उपरमु देव पुरुषोत्तमु । प्रकृति संगमु चेतनेचा ॥

संज्ञानी दिवटा अज्ञानी तो पैटा । निवृत्तीच्या तटा नेतु भक्ता ॥

मुक्ताई दिवस अवघा हृषीकेश । केशवेंविण वास शून्य पैसे ॥ १ ॥

ज्ञानप्राप्तीलांगीं व्हावें अती नीच । म्हणवी जो उच्च सिद्ध नोहे ॥

आहता समूळ करावा कीं त्यारा । काम क्रोध सांग शिवूं नये ॥

सात्विक वैराग्य परिपूर्ण शांति । वैविक संपत्ति सांडी केवी ॥
 ध्यावे निराभास तरीच ही प्राप्ती । ज्ञानेश्वरा भ्रांति किये नाही ॥ २ ॥
 सुवर्णाचें भांडें दुधाचें आधण । कुसुंवा घालुनि नाश केला ॥
 तोडुनि चंदन कर्दळीचें वन । बाभुला रक्षण बैसविलें ॥
 उत्तम भूमिका कमाविली पाही । धोत्रा लवलाही पेरियला ॥
 ज्ञानदेव म्हणे ऐसें न करावें । शरण रिधावें सतुरुशी ॥ ३ ॥
 देव देव म्हणुनि व्यर्थ कां फिरशी । निजदेव नेणशी मुळीं कोण ॥
 देवा नाही रूप देवा नाही नांव । देवा नाही गांव कोठें कांहीं ॥
 ज्ञानदेव म्हणे भजा आत्मा देवा । अखंडीत सेवा करा याची ॥ ४ ॥

कलिप्रभाव.

(नामदेव).

तरावया संसार जडजीव प्राणी । नाव नवखणी नवही मुखें ॥
 नैसा नावेवरी नाही भेदाभेद । श्रवणाचे छंदें नाव गेली ॥
 अठराही सावळे नावेसी लागले । साही रंग भरले सिरवताती ॥
 चहुं मुखें जनाचा नकळे विचार । सेवी अगोचर सहस्रमुखा ॥
 तारील तारील हावि पै निर्धार । नामा पैलपार बतरला ॥ ११०५ ॥

माझा भाव तुझे चरणी । तुझे रूप माझे मनी ॥
 सांपडलों एकमेकां । जन्में नव्हेरे सुटिका ॥
 त्वां मज केलें विदेही । म्यां तुज धरिलें हवर्यी ॥
 त्वां तोविली माझी माया । मी जडलों तुझ्या पाया ॥
 नामा म्हणे गा सुजाणा सांग ठाकिले कोणकोणा ॥ ६ ॥
 जाही परीट जोखत । शुद्ध केलें खडबत ॥
 बोध सावण लाजनी ठायी । बारा बडविला पायी ॥
 शांति शिल्लेवरी धुतले । ज्ञानगंगा निर्मळ झाले ॥
 परमहंस होऊनी गेलो । नामा म्हणे सुखरूप झालो ॥ ७ ॥

अद्वैतपर अभंग.

(तुकाराम).

जिकडे पाहें तिकडे उभा । अवघ्या गगनाचा गाभा ॥
 डोळां बैसलें बैसलें । रूप राहोनि संचलें ॥
 न वर्जितां दाही दिशा । जिकडे पाहे तिकडे सरिसा ॥
 तुका झणे ससपती । उभा विठीचिये आधी ॥ ८ ॥
 दाता नारायण । स्वये भोगितां आपण ॥
 आतां काय उरलें वाचे । पुढें शब्द बोलायाचे ॥
 वेखती जे डोळे । रूप आपुलें तें खेळे ॥
 तुका झणे नाद । जाला अवघा गोविंद ॥ ९ ॥
 सेवटीची विनंती । ऐका ऐका कमळापती ॥
 काया वाचा मन । चरणीं असें समर्पण ॥
 जीवपरमात्मा ऐक्यासी । सदा वसो हृदयेसी ॥
 तुका झणे देवा । कंठी वसावें केशवा ॥ १११० ॥
 आम्ही तरी आस । जालों टाकोनि उदास ॥
 आतां कोण भय धरी । पुढें मरणाचें हरी ॥
 भलते ठायीं पडों । देह तुरंगीं हा चढो ॥
 तुमचें तुझांपासी । आम्ही आहों जैसीं तैसीं ॥
 गेले मात्तमान । सुखदुःखाचें खडन ॥
 तुका झणे चित्ती । नाही वागवीत खेती ॥ ११ ॥
 तुज मज नाही भेद । केला सहज विनोद ॥
 तूं माझा आकार । मी तों तूच निर्धार ॥
 मी तुजमाजी देवा । घेसी माझ्या अंगें सेवा ॥
 मी तुजमार्जी अचळ । मजमार्जी तूं सबळ ॥
 तूं बोलसी माझ्या मुखें । मी तों तुजमार्जी सुखें ॥
 तुका झणे देवा । विपरीत ठायीं नांवा ॥ १२ ॥

आम्ही न देखों अवगुणां । पापी पवित्र शाहाणा ॥
 अवधीं रूपें तुम्हीं देवा । वंदूं भावें करूं सेवा ॥
 मज भक्तीसवें चाड । नेणें पाषाण धातु वाड ॥
 तुका झणे घोटीं । विष अमृत तुजसाठीं ॥ १३ ॥

अंतराय पडे गोविंदीं अंतर । जो जो ध्यावा भार तोचि बाधी ॥
 बैसलिये ठायीं आठवीन पाय । पाहीन तो ठाय तुझा देवा ॥
 अखंड तें खंडें संकल्पीं विकल्प । मनोजन्य पाप रज्जुसर्प ॥
 तुका म्हणे विश्वीं विश्वभर बसे । राहों ऐसे वशे सुखरूप ॥ १४ ॥
 ज्ञान हा वेद स्वरूपीं मीनला । सर्व बोसावला देहपात ॥
 ज्ञानस्वरूपाची सांगड मिळाली । अंतरीं पाहिली ज्ञानग्योति ॥
 तुका म्हणे चित्त स्वरूपीं राहिलें । देहविसावलें तुझ्या पायीं १११५

रूपीं जडलें लोचन । पायीं स्थिरावलें मन ॥

देहभाव हरपला । तुज पाहतां विठुला ॥

कळों नेदी सुखदुःख । तान हरपली भूक ॥

तुका म्हणे नव्हे परती । तुझ्या दर्शनें मागुती ॥ १६ ॥

वेणें सुखें साक्षें निवाळें हें अंग । विठुल हें जग देखियेलें ॥

कवतुकें करुणा भाकितसें लाडें । आवडी बोंबडें बोलोनियां ॥

सज नाही वशा अंतरीं दुःखाची । भावना भेदाची समूळ गेली ॥

तुका म्हणे सुख जालें माझ्या जीवा । रंगलें केशवा तुझ्या रते ॥ १७ ॥

तुझें अंगभूत । आझी जाणतो समस्त ॥

घेरा वादतसे जना । गुढारसे नारायणा ॥

ठोका ठार मारा । घरचिया संत्र चोरा ॥

तुका झणे भेदा । करुनि करितो संवादा ॥ १८ ॥

पिकलिये सेवे कडपण गेलें । तैसें आम्हां केले पांडुरंगी ॥

काम कोष कोभ निमाले ठायींचि । सर्व आनंदाची सृष्टि जाली ॥

आठव नाठव गेले भावाभाव । जाला स्वयमेव पांडुरंग ॥
 तुका क्षणे भाग्य या नावें म्हणीजे । संसारीं जन्माजे याचि लागीं १९
 पडिलों बाहेरि आपुल्या कर्तव्यें । संसाराचा जीवें वीट आला ॥
 एकामध्ये एक नाही मिळों येत । ताक नवनीत निवडालेया ॥
 दोनी जालीं नावें एकाच्या मंथने । भुस सार गुणें वेगळालीं ॥
 तुका म्हणे कोठें वसे मुक्ताफळ । सिंपल्याचें स्थळ खंडलिया ११२०
 मरण माझें मरोन गेलें । मज केलें अमर ॥
 ठाव पुसिलें बुड पुसिलें । वोस वोसलें देहभावा ॥
 आला होता गेला पुर । धरिला धीर जीवनी ॥
 तुका म्हणे बुनादीचें । जालें साचें उजवणें ॥ ११ ॥
 याजसाठीं केला होता आटाहास । सेवदीचा दिस गोड व्हावा ॥
 आतां निश्चितीनें पावलों विसावा । खुंडलिया धावा तृष्णेचिया ॥
 कवतुक वाटे जालिया वेंचावें । नावें मंगळाचें तेणें गुणें ॥
 तुका म्हणे मुक्ति परिणिली नोवरी । आतां दिवस चारी खेळामेळी
 मज अंगाच्या अनुभवे । काई वाईट बरें ठावें ॥
 जालों दोहींचा देखणा । नये मागें पुढेही मना ॥
 वोस वसती ठावी । परि हे चाली दुःख पावी ॥
 तुका क्षणे घेऊं देवा । सर्वें करुनि बोळावा ॥ २३ ॥
 पय दधि घृत आणि तवनीत । तैसें दृश्यजात एकपणें ॥
 कनकाचे पाही अलंकार केले । कनकत्वा आलें एकपणें ॥
 सैत्तिकेचें घट जाले नानापरी । सृत्तिका अवधारीं एकपणें ॥
 तुका क्षणे एक एक ते अनेक । अनेकत्वा एक एकपणा ॥ २४ ॥
 ध्यानीं ध्यातां पंढरिराया । मनासहित पालटे काया ॥
 तेथें बोला कैची उरी । माझें मीपणें जाला हरि ॥
 चित्तचैतन्यां पडतां मिठी । दिसे हरिरूप अवधी सृष्टि ॥
 तुका क्षणे सांगों काय । एकाएकी हरिवृत्तिमय ॥ २५ ॥

वेद जया गाती । आम्हां तयाची संगती ॥
 नाम धरिणेलें कंठी । अवघा सांठविला पोदी ॥
 लंकाराचें बीज । हातीं आमुचें तें निज ॥
 तुका झणे बहु मोठें । अणुरेणुया धाकुटें ॥ २६ ॥
 पटे ढाळूं आम्ही विष्णुदास जगी । लागो नेदूं अंगी पापपुण्य ॥
 निर्भर अंतरी सदा सर्वकाळ । घेतला सकळ भार देवें ॥
 बळिवंत जेणें रचिलें सकळ । आझां त्याचें बळ अंकितांसी ॥
 तुका झणे आम्ही देखतचि नाही । देवावीण कांही दुसरें तें ॥ २७ ॥
 बोलणेंचि नाही । आतां देवाविण कांही ॥
 एकसरें केला नेम । देवा दिले क्रोध काम ॥
 पाहेन ते पाय । जोवरि हे हृष्टी धाय ॥
 तुका झणे मनें । हेंचि संकल्प वाहाणें ॥ २८ ॥
 होळियांचें वैव आजि उभें ठेलें । निधान देखिलें पंढरीचे ॥
 काय तें वानावें वाचिचें पालवें । वेदा न बोलवे रूप ज्याचें ॥
 आनंदाच्या रसें ओतीव चांगलें । देखतां रंगलें चित्त मौळें ॥
 तुका झणे मी तो सगळाच विराळो । विठ्ठलचि जाळों दर्शनानें ॥ २९ ॥
 कासया जी पेसा माझे माथां ठेवा । भार तुझी देवा संतजम ॥
 विचित्र विदानीं नानाकळा खेळें । नाचवी पुतळे नारायण ॥
 काय वात्सरांची अंगीची ते शक्ति । उदक तरंती वरी शिळा ॥
 तुका झणे करी निमित्तचि आड । चेष्टवूनि जड दावी पुढें ॥ ३० ॥
 माझ्या मुखें मज बोलवितो हरि । सकळा अंतरी नारायण ॥
 न करावा द्वेष भूतांचा मत्सर । हा तंव विचार जाणों आम्ही ॥
 तुका झणे दोष नाही या विचारें । हिताचीं उत्तरें शिकविता ॥ ३१ ॥
 होथि थोर भक्ति आवडती देवा । संकल्पावी माया संसाराची ॥
 सेविलें अनंतें तैसेचि राहावें । चित्तीं अर्जों घावें समाधान ॥

बाहिस्या उद्वेग दुःखाचि केवल । भोगणें तें फळ संचिताचें ॥
 तुका म्हणे घाल तयावरी भार । बाहूं हा संसार देवापायीं ॥ ३२ ॥
 आपला तो एक देव करुनि घ्यावा । तेणेंविण जीवा सुख नव्हे ॥
 येर तीं माईकें दुःखार्ची जनिती । नाही आदिअती अवसान ॥
 अविनाश करी आपुलिया ऐसें । लावी मना पिसें गोविंदाच्या ॥
 तुका म्हणे एका मरणेंचि सरें । उत्तमचि उरें कीर्ति सारें ॥ ३३ ॥
 देवाचिये माथां घालुनियां भार । सांडी कळिवर ओंवाळुनि ॥
 नाथिला हा छंद अभिमान अंगी । निमित्याचे वेगीं सारीं ओझे ॥
 करुणा वचनीं लाहो एकसरें । नेदावें दुसरें आढ येऊं ॥
 तुका ह्याने सांडी लटिक्याचा संग । आनंद तो मग प्रगटेल ॥ ३४ ॥

थोडें आहे थोडें आहे । चित्त साहे जालिया ॥
 हर्षमर्ष नाही अंगी । पांडुरंग सरलें तें ॥
 अवघ्या साधनांचें सार । न लगे फार शोधावें ॥
 तुका ह्याने लटिकें पाहें । सांडी देह अभिमान ॥ ३५ ॥
 मान अपमान गोवे । अवघें गुंडुनि ठेवावे ॥
 होचि देवाचें दर्शन । सदा राहें समाधान ॥
 शांतीची वसती । तेथें खुंदे काळगती ॥
 आली ऊर्मा साहे । तुका ह्याने थोडें आहे ॥ ३६ ॥

चालें हे शरीर कौणाचियें सत्ते । कौण कोलविते हरीविण ॥
 देखवी ऐकवी एक नारायण । तयाचें भजन चुको नका ॥
 मानसाची देव चालवी अहंता । मीचि एक कर्ता ह्यणोनियां ॥
 वृक्षाचेंही पान हालें त्याची सत्ता । राहिली अहंता मग कोठें ॥
 तुका ह्याने विठो भरला सबाही । तया उणें कांहीं चराचरीं ॥ ३७ ॥
 ऐसें कां हो न करा कांहीं । पुढें नाही नास ज्या ॥
 विश्वभरा शरणागत । भूतजात बंदुनि ॥

तोडीं जाणिवेची कळा । होई वृत्तीसी वेगळा ॥
 तुका म्हणे नभा । परता आणूचाही गाभा ॥ ३९ ॥
 न करीं रे संग राहें रे निश्चळ । लागों नेवी मळ समतचो ॥
 या नांवें अद्वैत खरें ब्रह्मज्ञान । अनुभवावांचून बडबड ते ॥
 इंद्रियांचा जय वासनेचा क्षय । संकल्पाही न ये वरी मन ॥
 तुका म्हणे न ये जाणीव अंतरा । अंतरीं या थारा आनंदाचा १०४०
 विष्णुमय जग वैष्णवांचा धर्म । भेदाभेद भ्रम अमंगळ ॥
 अहंका जी तुम्ही भक्त भागवत । कराल तें हित सत्य करा ॥
 कोणाही जीवाचा न घडो मत्सर । वर्म सर्वेश्वर पूजनाचें ॥
 तुका म्हणे एका वेहाचे अवयव । सुख दुःख जीव भोग पावे ॥ ४१ ॥
 पुसाचें तें ठाई आपुल्या आपण । अहंकारा शून्य घालूनियां ॥
 येर वागजाळ मायेचा अहंकार । वचमाशीं थार अज्ञान तें ॥
 फळ तेंचि बीज बीज तेंचि फळ । वपनावें मूळ न पालवें ॥
 तुका म्हणे अवघे गळ्याचे प्रकार । सोनें अलंकार मिथ्या नांव ॥
 माया तेंचि ब्रह्म ब्रह्म तेंचि साया । अंग आणि छाया तयापरी ॥
 सोडितां न तुटे सारितां निराळी । लोटांगणांतळीं हारपते ॥
 दुजे नाही येथें मळ कोणासाठी । आणीक तें अटी विचाराची ॥ ४२ ॥
 तुका म्हणे वंच वाढे वंचपरणें । ठेंगाणीं लवणें जैसीं तैसीं ॥ ४३ ॥
 अमर आहां अमर आहां । खरे की पादा खोदें हें ॥
 न म्हणा वेह साक्षा ऐसा । मग भरवसा कळेल ॥
 कैचा धाक कैचा धाक ॥ सकळिक हें आपुलें ॥
 देवचि बरे देवाचि बरे । तुका म्हणें खरे तुम्ही ॥ ४४ ॥

A4

B4

नाही शब्दाधीन वसे आहे दुरी । नव्हे तंत्री मंत्री अनुभव तो ॥
 वर्षामधें अंगी आवळती लाटा । कामक्रोधें तदा सांडियेले ॥
 न सरे ते भक्ति विठोबाचे पायी । उपरति नाही जेथें चित्ता ॥
 तुका म्हणे सुख देहनिरसनें । चितन चितनें तद्रूपता ॥ ११४५ ॥
 खाडोनियां टोले उरवावें सार । मग अंगीकार खऱ्या मोलें ॥
 भोगाचे सांभाळीं यावें कळिवर । संचिताची थार मोडूनियां ॥
 महत्त्वाचे ठायी भोगावी अप्रतिष्ठा । विटवावें नष्टां पंचभूतां ॥
 तुका म्हणे मग कैचा संवसार । जयाचा आदर तेचि व्हावें ॥ ४६ ॥

भोग भोगावरी यावा । संचिताचा करुनी ठेवा ॥

शांती धरणें जिवासाठी । दया उत्तम गोमटी ॥

देह लेखावें असार । सत्य पर उपकार ॥

तुका म्हणे हे मिरासी । बुडी यावी ब्रह्मरसी ॥ ४७ ॥

त्याग तरी ऐसा करा । अहंकारा दवडावें ॥

मग जैसा तैसा राहे । काय पाहें उरलें तें ॥

अंतरीचें विषम गाढें । येऊं पुढें नेदावें ॥

तुका म्हणे शुद्ध मन । समाधान पाहिजे ॥ ४८ ॥

शुद्ध ऐसें ब्रह्मज्ञान । करा मन सादर ॥

रवि रसां सकळां शोषी । गुणवोषी न लिपे ॥

कोणासवें नाही चोरी । सकळांवरी समत्व ॥

सत्य तरी ऐसें आहे । तुका पाहे उपदेशी ॥ ४९ ॥

पंडित तो भला । नित्य भजे जो विठुला ॥

अवघें सम ब्रह्म पाहे । सर्वाभूतीं विठुल आहे ॥

रिता नाही कोणी ठाव । सर्वाभूतीं वासुदेव ॥

तुका म्हणे तोचि दास । त्या देखिल्या जाती दोष ॥ १०५० ॥

चित्ताचा चालक । त्याचें उभयसूत्र एक ॥

नाचविते ताचें छंदें । सुखें आपुल्या विनोदें ॥

चंद्र कमळणी । नाही धाडीत सांगोनि ॥
 तुका म्हणे उठी । लोहचुंबकाचे दृष्टी ॥ ५१ ॥
 योगियाची संपदा त्याग आणि शांति । उभयलोकीं कीर्ति सोहळा मान
 येरयेरांवरी जावयांचें उसणें । भाग्यस्थळीं तेणें झाडावेसीं ॥
 केलिया फावला ठायींचा तो लाहो । तृष्णेचा तो काहो काव्हवितो ॥
 तुका म्हणे लाभ अकर्तव्या नावें । शिवपद जीवें भोगिजेळ ॥ ५२ ॥
 ठेवा जाणीव गुंडून । येथें भावचि प्रमाण ॥
 एका अनुसरल्या काज । अवघें जाणे पंढरिराज ॥
 तर्कवितकीसी । वाव नलगे सायासी ॥
 तुका म्हणे भावेंविण । अवघा बोलती तो सीण ॥ ५३ ॥
 मुक्त तो आरांका नाही जया अंगीं । बद्ध मोहोसंगीं लज्जा चिता ॥
 सुख पावे शांती धरुनि एकांत । दुःखी तो लोकांत बस करी ॥
 तुका म्हणे लागे थोडाच विचार । प्री हे प्रकार नागवती ॥ ५४ ॥
 मुक्त होता परी बळें जाला बद्ध । घेउनियां छंद माझें माझें ॥
 पाप पुण्य अंगीं घेतलें जडून । बस तेणें कोण करिता तो ॥
 तुका म्हणे व्यर्थ गेलें वायाविण । मग पावे शीण मृगजळी ॥ ५५ ॥
 तापल्यानांचून नव्हे अलंकार । पिढनियां सार उरलें तें ॥
 मग कवाकाळी नव्हे शुद्ध जाति । नासें शत्रु होती मित्र तेचि ॥
 कळिवर बरें भोगूं थावें भोगा । फांसिलें तें रोमा हातीं सुटे ॥
 तुका म्हणे मन करावें पाठेळ । साहावेचि जाळ सिजेवरि ॥ ५६ ॥
 वचत तें नाही तोडीत शरीरा । भेदन अंतरा वज्रापेस ॥
 कांही न सहावे काशाही कारणें । सर्वह निधान वेह बळी ॥
 नाही शब्द मुखीं लागत तिखट । नाही जड होत पाठ तेणें ॥
 तुका म्हणे जरी शिळे अहंकार । तरी वसे घर नाशायण ॥ ५७ ॥
 होईल जाला अंतो देव जो आपण । तथासी हे जन अवघे देव ॥
 येरांनीं सांगावी रेमत काहाणी । विसारजनिणी करावया ॥

बाला जाणिकाची नेणे तान भूक । सुखे पाहे सुख आपुल्या ॥
 तुका म्हणे येथे पाहिजे अनुभव । शब्दाचें गौरव कामा मये ॥५८॥
 ऐसें कलियुगाच्या मुखें । जालें धर्माचें वाढोळें ॥
 सांडुनिशां रामराम । ब्राह्मण म्हणती दोसदोस ॥
 शिवों नये तीं निळीं । वखें पांघरती काळीं ॥
 तुका म्हणे वृत्ति । सांडुनि गद्दा मागत जाती ॥ ५९ ॥
 अवध्या पापें धडला एक । उपासक शक्तीचा ॥
 त्याचा विटाळ नको अंगा । पांडुरंगा माझिया ॥
 काम क्रोध मय अंगी । रंगला रंगी अवगुणी ॥
 करितां पाप त धरी शंका । म्हणे तुका कोणीही ॥११६०॥
 नाहीं आम्ही विष्णुवास । करीत आस कोणांची ॥
 कां हे नष्ट करिती निद्रा । नेणों सदा आसुची ॥
 असों भलते ठायीं मज्जे । समाधानें आपुल्या ॥
 तुका म्हणे करूं देवा । तुझी सेवा धंदा तो ॥ ६१ ॥

दंभ पाखंड.

(नामदेव).

या विठोबापरतें आन दैवत म्हणती । ते शब्द नायकवती कार्नी माझ्या
 पाखाडी म्हणती वगिचे असावे । हा ब्रह्मकदाह करूं शकें न अत्तारिसा
 तोही जरी म्हणेल अहं ब्रह्मास । तरी न पहावी वास येही नयनी ॥
 कोटि कोटि ब्रह्मां ईक एक्या रोमी । व्यापोनिथ्या व्योमी वर्ततसे ॥
 ऐसा भाक्षा विठो सर्वाघटी सम । न संडावें वर्म नामा म्हणे ॥६२॥
 यज्ञादि कर्म करुनि ब्राह्मण । दंभ आचरण दावी लोकां ॥
 लोकांसी दाविती मीच कर्मनिष्ठ । अभिमान खोटा वागविती ॥
 वागविती वाक्य जाण ऋषेश्वर । नको येरझार नानामतें ॥
 नानामतें अधोऽधस्तात जावीं । तको गोवागोवीं नामा म्हणे ॥६३॥

गोसावीपणाचा दाखविती वेष । नाहीं निविध्यास हरिनामीं ॥
 वरी वरी आर्त दाविती झगमग । अंतरीं तो संग विषयाचा ॥
 व्यर्थ लोकांपुढें हालविती मान । विटंबन केली संसाराची ॥
 नामा झणे मन गुंतेल पांडुरंगा । आतां पेशा सांगा कोण रीती ॥ १६४ ॥

डोई बोझून केली खोडी । काया वागविली बापुडी ॥
 ऐसा नव्हे तो संन्यास । विषय देखोनि उदास ॥
 मांजराचे गेले डोळे । उंदीर देखोनि तळमळे ॥
 वेष्ट्या झाली पाटाची राणी । तिला आठवे मागील करणी ॥
 नामा म्हणे वेष पालटे । परीं अंतरींचें ओसपण न तुटे ॥ ११६५ ॥

तोंवरी रे तोंवरी वैराग्यांचें ठाण ।
 जंव कामिनी कटाक्ष बाण लागले नाही ॥

तोंवरीं रे तोंवरी आत्मज्ञान बोध ।
 जोंवरी अंतरीं कामक्रोध उठले नाही ॥

तोंवरी रे तोंवरी निरभिमान ।

जंव वहीं अपमान झाला नाही ॥

नामा झणे अवधी बचवच गाळी ।

विरळा तो जाळी द्वैत बुद्धि ॥ १६६ ॥

चंद्रसूर्यावि विषें लिहिताती सांग ।

परि प्रकाशाचें अंग लिहितां नये ॥

संन्यासाचीं सोनें आणिताति सांग ।

परि वैराग्याचें अंग आणितां नये ॥

नामा म्हणे कीर्तन करिताति सांग ।

प्रेमाचें ते अंग आणितां नये ॥ १६७ ॥

मुखीं नास हातीं दाळी । क्या तुपजे कोणें काळी ॥

काय करावें ते गाणें । थिक् थिक् ते लाजिरवाणें ॥

हरिदास म्हणोनि हालकी मान ॥ कवडीसादीं घेसी माण ॥

हरिदासाचे पायीं लोळे । केशीं धरोनि कापी राळे ॥
 नामा म्हणे अवघे चोर । एक हरिनाम हें थोर ॥ ६८ ॥
 काय करुनि तीर्थादणें । मन भरिलें अवगुणें ॥
 काय करावें तें तप । चित्तीं नाहीं अनुताप ॥
 मनःसंकल्पाचीं पापें । न जाती तीर्थाचेनि बापें ॥
 नामा म्हणे सर्व सोपें । पाप जाय अनुतापें ॥ ६९ ॥
 करीना साधन जिवासी बंधन । कोणे काळीं मन नोहे शुद्ध ॥
 करूं जातां तप अभिमानरूप । त्रिविधादि ताप कैसा निवे ॥
 नित्यानित्य करी विवेक आपण । तेणें अभिमान वाढतसे ॥
 नामा म्हणे जन्म विसरोनियां गेलों । मरोनि राहिलों देहातीत ॥
 कांडिताचि कोंडा न निघे तांदूल । शेरा केंचें फळ अमृतांचें ॥
 कपहेरीच्या मूळा सुगंध तो नाहीं । कसाबाची गाई जिणें कैचें ॥
 रुईदूध जरी येईल भोजना । लोभियाच्या धना वेंच नाहीं ॥
 निर्फळ हें जिणें भक्ताविण मन । नामा म्हणे जाण नये कामां ७१
 काय चाड आह्मां बाहेरल्या वेपें । सुखाचें कारण असे अंतरीं तें ॥
 भीतरी पालट जंव नाहीं झाला । तांवरी न बोला जाणपणें ॥
 चंदनाचे संगतीं नीच महत्त्वा पावलीं । नांवें परि उरलीं पाळट देहीं ॥
 नामा झणें ऐसें सांगा मज कोणी । जेणें केशव येऊनि हृदयीं राहे ७२

श्रीकृष्णचरित्र

(नामदेव)

चरणासीं शरण तुझिया जे येती । तेचि उतरती भवतिधू ॥
 लक्ष्मीनें ज्यातें असे आराधिलें । ठेवीं तीं पाडलें स्तनावरी ॥
 आवडीनें शिजें मस्तकीं वंदिलें । ठेवीं तीं पाडलें स्तनावरी ॥
 नामा झणें ऐशी करिताती स्तुती । शिंपियेली क्षिती अश्रुपातें ॥

त्रिविधतापें प्राणी होताती संतप्त । शीतळ करीत कथामृतें ॥
 अमृतापरीस तुझी कथा अधिक । सांगतसे ऐक देवराया ॥
 स्वर्गीं जें अमृत प्राशन करिती । पुण्य सरल्या येती मृत्युलोकां ॥
 तुझी कथा देत अच्युतपदासी । न विचारीं मानसीं याति कांहीं ॥
 नाहीं चतुराई बोवडे हे बोल । संतोषे विठ्ठल नामा म्हणे ॥७४॥
 गोकुळा येवोनी भेटे नंदादिकां । वैकुंठनायका सांगतसे ॥
 कंसानें मांडिला अधर्म बहुत । मारावें स्वरित तयालार्गी ॥
 लावोनियां आग आपण विझाविली । तेचि परी केळी नारदानें ॥
 सांगोनियां ऐसें विणा सांबरोन । निघाला तेथून नामा म्हणे ११७५
 सांघावरी पांवा करतुरीचा टिळा । चालत गोपाळ गाईमार्गे ॥
 यमुने पावळीं गोपां पाचारीत । सिंदूर्या शोभत पाठीवरी ॥
 अंतीं पांक्ति करी त्या गोपाळांच्या । संगें गोविंद त्यांच्या अखंडित ॥
 नामा म्हणे बोनें त्रिटों देऊं नका । वैकुंठनायका सांभाळावें ॥७६॥

श्रीकृष्णसाहाय्य.

बालकीडा.

(नामदेव)

चक्रवाक पक्षी वियोगे बाहाती । झालें मजप्रती तैसें आतां ॥
 चुकलिया माय बाळकें रडती । झालें मजप्रती तैसें आतां ॥
 बरस न देखतां गाई हुंवरती । झालें मजप्रती तैसें आतां ॥
 जीवतावेगळे मरत्य तळमळती । झालें मजप्रती तैसें आतां ॥
 नामा म्हणे सज ऐसें वाटे चिंत्ती । करीतसे खंती फार तुझी ७७
 मांडीवरी घेत यशोदा सुंदरी । आळवी श्रीहरि ताला शुक्ती ॥
 तूची माझा प्राण तू माझी माणली । तू माझी बहिणुली काम्हाबाई
 गणगोत माऊ तूचि माझा सखा । संसार लढिका तुजकीण ॥
 तूचि माझा धनी तूची माझे जीवन । तुथीत वदन वेळोवेळां ॥
 नामा म्हणे भार घाली मांडीवरी । ठेवी भूमीवरी कृष्णजीळा ७८

कपाळी कपाळ लावी चुंबी रडे । आक्रंदोनी पडे पृथ्वीवरी ॥
 आवडीचे चिन्ह सांगवेली वाचे । जाणावे जयाचे त्यांचे त्यांनी ॥
 मानेवरी मान दाकूनि राहिली । वाचाही खुंदली बोलवेली ॥
 आम्ही तुजविण न राहूं क्षणभरी । उदास न करी चित्त आतां ॥
 नामा म्हणे मृगजन्म त्यांचा खरा । लक्षितां विचारा ज्ञानी बहु ॥
 पट्टाची मी राणी वडील मानाची । जे गति मृगाची तेचि मज ॥
 आर्जन सांगातें न सोडी संगती । निश्चय हा चित्तीं दृढ केला ॥
 तुझी बाळें घरीं कष्टी क्षुधेनें । जाई वेगीं स्तनें पान देई ॥
 बाळांकडे जाई पाहें कंठी काळ । न करीं उतावीळ मन आतां ॥
 नामा म्हणे ऐसें संवादले फार । तिघांचें अंतर एकविध ॥ ११८० ॥

(तुकाराम)

अभिकुंडामाजीं धातळा प्रल्हाद । तरी तो गोविंद विसरेना ॥
 पितियासी ह्याने व्यापक श्रीहरि । नांदतो मुरारी सर्वांठाची ॥
 अमिरूपे माझा सखा नारायण । प्रल्हाद गर्जून हांक मारी ॥
 तुका ह्याने अभि जाहाळा शीतळ । प्रताप सबळ विठो तुझा ॥ ८१ ॥

पंढरीमाहात्म्य.

(निळोबा)

नारद येजनि पंढरियेसी । स्थळ पुंडलिकासी सागती ॥
 भीमा पुष्पावती संगम । योजिला आश्रम तथाप्रती ॥
 विष्णुपदें उमटली जेथें । करविला तेथें रहिवास ॥
 निळा हाणें पिंडदान । करिती सज्जन जे स्थळीं ॥ ८२ ॥
 भुक्तिमुक्तीचे माहूर । वसविलें पंढरपुर ॥
 सुख विश्रांतीसी आलें । संतां पाचारिलें सज्जनां ॥
 कथा क्रीर्तनें सोदळा । छबिने मेळा पताकांचा ॥
 निळा ह्याने पंचक्रोशी । नामें घोषीं दुमदुमिव ॥ ८३ ॥

पेढरिये केला वास । निज भक्तास तारावया ॥
 म्हणे यारे अवघे वर्ण । आदि जाक्षण करुनिया ॥
 जया वैकुंठासी जाणें । तया पेणें हें पंढरी ॥
 निळा झणे सुकाळ केला । भक्तां वोळला कुवासा ॥८१॥

(नामदेव).

देव गुज सांगे पंढरीसी थारे । प्रेमें चित्तीं ध्यारे नाम माझें ॥
 काया वाचा मन हठ धरा जीवी । सर्व मी चालवीं भार त्याचा ॥
 भवसिंधु तारीत ध्यारे माझी भाऊ । साध पुंडलिक करुनि बोलि ॥
 छटकें जरी असे सामयासी पुसा । आह त्या भरंवसा नामी माझ्या ८५
 बाघाचिया गळां बांधलीसे गाथ । तैसी तूंगे माय लोभापर ॥
 तैसें मज संसारीं घालीसोल खेवां । कैसें तुझ्या जीवा गोड वाटे ॥
 विषाचें गरळ पाजिसी केवळ । हृदय कोंमळ कैसें तुझें ॥
 नामा म्हणे मज आदीं अंतीं एकू । जननी आणि जनकू पांडुरंग ८६
 सोय सांडिली घराची । जोडी केली विठ्ठलाची ॥
 माथवापासी टाकिलें । ध्यान देवाचें लागलें ॥
 स्त्री पुत्र बंधु बहीणी । केली सवीची सांडणी ॥
 गणगोत इष्टमित्र । सर्व जोडिले विठ्ठलपात्र ॥
 गोपाई म्हणे नामा । भली केली वारे सीमा ॥ ८७ ॥
 ध्यातें ध्यानीं ध्याती योगी । तो मज येतो भेटीलार्गी ॥
 तथा रामासी विन्मुख होणें । जळो जिणें लाजिरवारें ॥
 व्रतें तर्पें ध्या साधिती । तो मज नित्य ध्यातो चित्ती ॥
 जो अगल्य वेदपुराणा । तो मज येतो समरंगाणा ॥
 नामया स्वामीक्या दर्शन । मग कैचि भवबधने ॥ ८८ ॥

(सुकाराम).

जसनी हें म्हणे आदा काय जालें । शरीर रक्षिलें काय काजें ॥
 काय काज आतां हरिविण जिणें । नित्य दुःख कोणें सोसावें हें ॥

हे दुःख न सरे हरि न भेटे तो । त्यामार्गेचि जातो एका वेळे ॥
 एकवेळ जरी देखते मी आता । तरी जीवापरता न करिते ॥
 करितां हे मात हरीचें चित्तन । शुभ तो शकुन तुका म्हणे ॥ ४९ ॥
 कृष्णाचिया मुखें भूक नाही तान । सदा समाधान सकळाचे ॥
 कळलेंचि नाही झाले किती दिस । बाहेरील वास विसरली ॥
 विसर कामाचा तुका म्हणे जाला । उद्वेग राहिला जावें यावें ११९०

किरकोळ.

झोंप.

(एकनाथ)

चठाजी सायबाप कशी लागली झोंप ।
 हुजूर जाऊनियां येवढी चुकवा खेप ॥ ४० ॥
 रात्रंदिवस तुम्ही सावध असा ।
 तुमच्या नगरीचा आझां नाही भरंवसा ।
 उजेड पडतां गळा पडेल फांसा ॥
 तुमची नांदणूक आम्हां दिसेना बरी ।
 तुमच्या शेजारीं ही एक मूळ वाद करी ॥
 हिडतां देशांतरी लक्ष चौऱ्याशीं जागा ।
 अजून आठवेता आला मूळच्या मार्गा ।
 आमच्या बोलण्याचा तुझा येईल राग ॥
 मारल्या ठेवण्याचा कांहीं ऐवज काढा ।
 त्याचे सत्तेनें आम्ही बोकू घडघडा ।
 एका जनार्दनी धरा बळकट मेढा ॥ ९१ ॥

भटीण.

(एकनाथ)

अगो ऐकें भटणी । कां बोलसी चावटणी ॥
 जन्मांतर पाळिलें झणोजी । उपकार फेडिसी ॥

काय बोललीस वो । अवघा सारा फोल ॥
 अंगीं नाहीं भक्तीची ओल । भटणी तुझ्या ॥
 कामक्रोधें माजली । विषयानें भुलली ॥
 गुरुकृपा नाहीं जाली । भटणी तुजला ॥
 अहंकार सोडूनी देई । सद्गुरूसी शरण जाई ॥
 भक्तिसुखें तूं राहीं । हो भटणी ॥
 भट बोलला बोली । भटणीची अहंता गेली ॥
 भटणी ती स्थिर झाली । एका जनार्दनाचे पार्थी ॥ ९२ ॥

वासुदेव.

(ज्ञानदेव).

बाबा ममतानिशी अहंकार दाट । रामनामें वासुदेवी वाट ।
 गुरुकृपें वोळलें वैकुण्ठ । तेणें वासुदेवो दिसे प्रगट गा ॥
 वासुदेवा हरि वासुदेवा । रामकृष्ण हरि वासुदेवा ॥ ध्रु० ॥
 आला पुंडलिक भक्तराज । तेणें केशव वोळला सहज ।
 दिवले विठ्ठलमंत्र बीज । तेणें सर्व काज गा ॥
 रामकृष्णवासुदेवें । वैष्णव गाताती आषवें ।
 विडी वाळ प्रेमभावें । वासुदेवी मज सामावे गा ॥
 शांति क्षमा दया पुरी । वासुदेवो घोरोपरी ।
 आनंद ओसंडेल अंबरी । प्रेमें डुले त्रिपुरारी गा ॥
 वासुदेवी क्षेत्र ज्ञान । ध्यामी मनी नारायण ।
 वासुदेवो परिपूर्ण । कैसें झरलेसैं चैतन्य गा ॥
 वासुदेवी बाह्मि वाळी । पातकें गेली अंतराळी ।
 वासुदेवो धनमाळी । कीर्तन करुं मद्यमेळी गा ॥
 ज्ञानदेवा वासुदेवी । प्रीति पान्हा वजळी विवी ।
 वाळ बिपळी भरुनि जिवी । ध्यान महादेवी गा ॥ ९३ ॥

मन चित्त धू । विषयावरी थू ॥

एक नाम मांडी । दुजा भाव सांडी ॥

हरि आला रंगी । सज्जनाचे संगी ॥

सकळ पाहे हरी । तोचि चित्ती धरी ॥

नमन लल्लाटी । संसारेसि साटी ॥

वाम दक्षिण । चहू भुजीं आळिगन ॥

ज्ञानदेवा गोडी । केली संसारा फुगडी ॥ ९४ ॥

पावया लुब्ध झाल्या पावळा । गाई परे वळारे कान्हो ॥

विसरल्या चार विसरल्या पार । तल्लीन साचार कृष्णमूर्ति ॥ प्र० ॥

पाणिना निघाल्या गाई चरती कळंबाठाई । हांकितसे लवळाही सवंगळ

ज्ञानदेवी गाई हाकितु पावे सोई । हरिनाम दोही सत्राविये ११९५

चोवीस नामांचा महिमा.

(नामदेव)

येई तू गोविंद नामामृत धारी । नित्य हें उचारी गोविंदाते ॥

गोविंद नित्य हावि छंद । पावे तू हृदय आविखण ॥

गोविंद ही व्याने निवती अध्याने । गोविंद मे वेगे वेव धरु ॥

गोविंद गोपाळ सुकुंद केशरी । येई तू लवकरी सांवळिये ॥

गोविंद हें नाम जती वनी दिसे । प्रत्यक्ष तें ठसे पंढरीसी ॥

वेणूनाडी काला गोविंद पै केला । धांवतचि आला पैयापारी ॥

ती हीच वो माय उभी बाळमूर्ती । नाम जे जपती पांडुरंग ॥

नामा न्दणो पाग गोविंद हा दवडी । वेगे लवडसवडी करी माये ९६

पुंडलिक-भक्तिसामर्थ्य.

(निळोबा).

आराधिला पुंडलिकें । जननी पुजूनियां जनकें ॥
 त्याच्या भावासी मुलला । भेटी धावोनियां आला ॥
 सहस्र सोळा परिवारेसीं । वस्ति केली त्यापाशीं ॥
 निळा म्हणे पाचारिले । देवसमुदाय आणिले ॥ ९७ ॥
 भक्त देखोनियां श्रीहरी । केला घरीं वास पुढे ॥
 म्हणे तवजे येथूनियां । युगे गेलिया कल्पकांटी ॥
 प्रसन्न झाले निजभक्तासी । म्हणती मुक्तीसी वांटीन येथे ॥
 निळा म्हणे कृपावंत । राहिले तिष्ठत मग उभे ॥ ९८ ॥
 संतसनकादिक देव । भेटावया आले सर्व ॥
 देवा भक्तांतें पूजिती । महिमा अद्भुत तो वर्णित्ती ॥
 पावन केली पुंडलिकें । म्हणती नरनारी बाळकें ॥
 निळा ऐकानियां वाणी । मिठी बाळू धावे चरणीं ॥ ९९ ॥

भूपाळ्या.

(तुकाराम)

माझे चित्त तुझे पायीं । राहें ऐसें करीं कांहीं ॥
 धरोनियां बाही । भव तारीं दातारा ॥
 चतुरा तूं शिरोमणि । गुणलावण्याची खाणी ॥
 सुगुद सकळां मणि । धन्य तूंचि विठोबा ॥
 करीं तिमिराचा नाश । दीप होऊनि प्रकाश ॥
 तोडीं आशापाश । करीं वास हृदयीं ॥
 पाहें गुंतलों नेणतां । तुज असो माझी चिंता ॥
 तुका ठेवी माथा । पायीं आतां राखावें ॥ १२०० ॥
 सैबागतां तुझा कळों येतें अंतर । विश्वीं विश्वभर परिहारचि ज करे ॥
 परि हे अज्ञावर आवरितां आवडी । अवसात ते घडी पुरों देत नाहीं ॥

काय वणें मज येथें ठेविलिये ठायीं ॥ पोवा आलों तईपासुनियां समर्थ ॥
तुका झणे अवघी आवरिली वासना ॥ आतां नारायणादुसरियापासुनी
आशीर्वाद.

(तुकाराम)

आशीर्वाद तया जाती । आवडी चित्ती देवाची ॥
कल्याण ते असे क्षेम । वाढे प्रेम आगळे ॥
भक्तिभाग्य गांठी धन । त्या नमन जीवासी ॥
तुका म्हणे हरिचे दास । तेथें आस सकळ ॥ २ ॥
तयासाठीं वेचूं वाणी । आइकों कार्नी वारता ॥
क्षेम माझे हरिभजन । समाधान पुसतां त्यां ॥
परत्रीचे जे सांगाती । त्यांची याती न विचारी ॥
तुका म्हणे धैर्यवते । निर्मळ चित्ते सर्वां तीं ॥ ३ ॥
असो मंत्रहीन क्रिया । नका चर्या विचार ॥
सेवेसर्धी जमा धरा । कृपाकरा शेवटीं ॥
विचारुनि ठाया ठाव । येथें भाव राहिला ॥
आतां तुक्यापार्शी हेवा । नाहीं देवा तांतडी ॥ ४ ॥
प्रार्थना व शेजआरती.

(तुकाराम)

आपण शब्द बोलो मनीं न धरावें कांहीं ।
लडिलाळ बाळकें तुंचि आमुची आई ॥
देई मे विठाबाई प्रेमभातुकें ।
अवघियां कवतुकें लहानां थोरां सकळां ॥
असो नसो भाव आलों तुझिया ठाया ।
पाहें कृपादृष्टी आतां पंढरीराया ॥
तुका म्हणे आम्ही तुझीं वेढीं वांकुडीं ।
नासे भवपाश आतां आपुलिया तोडीं ॥ १२०५ ॥

उत्तराधिपदे.

(तुकाराम)

राम कहे त्याके पग हूं लागूं । देखत कपट अभिमान दुर्योगागूं ॥
 अधिक याती कुलहीन नहिं जानूं । जाने नारायण सो प्राणी मानूं ॥
 कहे तुंका जीव तन डारूं वारी । राम उपासिहुं बलियारी ॥ ६ ॥
 ऐसा कर घर आवे राम । और धंदा सब छोड़ हि काम ॥
 इतने गीते काहें खाता । जब तू अपना भूल न होता ॥
 अंतरजासी जानत साक्षा । मनुका एक उपर बाधा ॥
 तुकारामु देसबिदेस । भरिया खाली नहिं लेस ॥ ७ ॥

मेरे रामको नाम जो लेवे बारोंबार ।

त्या के पाऊं मेरे तनकी पैजार ॥

हांसत खेलत चालत बाढ ।

खाना खाते सोते खाढ ॥

जातनसु मुजे कछु नहिं प्यार ।

असतक नहिं दिहुं ब्रह्म चमार ॥

व्याका चित लगा मेरे रामको नाम ।

कहे तुका मेरा चित लगा त्याके पाव ॥ ८ ॥

क्या मेरे राम कबत सुख सारा । कहकर वे पुछूं दास तुझारा ॥

तनजोवनकी कोन बराई । व्याधपीडादिस काढहिं खाई ॥

कीर्त बधाऊं तो नाम तू मेरा । काहे मुठा पलताऊं घेरा ॥

कहे तुका नहिं समजत मात । तुझारे शरण हैं जोडत हात ॥ ९ ॥

बारबार काहे भरत अभागी । बहुरी मरत सक्या सोरे भारी ॥

ये हि मनु करते क्या ना होय । भजन भगति करे वैकुंठे जाय ॥

रामनाम मोल ताहि बेचे कबरी । वो हि सब माया लुटावत सगरी ॥

कहे तुका मनसुं मित्त राखो । रामरस जिहवा नित चाखो ॥ १२१० ॥

लळित.

(तुकाराम).

पुरंविली आळी । जे जे केले ते ते काळीं ॥
 माय तरी ऐसी सांगा । कृपालुवा पांडुरंगा ॥
 घेतलें तुतरी । उचलोनी कडियेवरी ॥
 तुका म्हणे घांस । सुखी घाली ब्रह्मरस ॥ ११ ॥
 कथेची सामग्री । देह अवसानावरी ॥
 नको जाऊं देऊं भंगा । गात्रें माझी पांडुरंगा ॥
 आयुष्य करीं उणें । परि मज आवडो कीर्तन ॥
 तुका म्हणे हाणी । या वेगळी मना नाणीं ॥ १२ ॥
 पतित पतित । परि मी त्रिवाचा पतित ॥
 परि तूं आपुलिया सत्ता । मज करावें सरता ॥
 नाही चित्तशुद्धि । स्थिर पायांपाशीं बुद्धि ॥
 अपराधाचा केलों । तुका म्हणे किती बोलों ॥ १३ ॥
 जाली होती काया । बहु मळिन देवराया ॥
 तुमच्या उजळली नामें । चित्त प्रक्षालिलें प्रेमें ॥
 अनुतापें झाला झाडा । प्रारब्धाचा केला तोडा ॥
 तुका म्हणे देह पायी । ठेवनि झालों उत्तराई ॥ १४ ॥

कृष्णाचे बालपणांतील खेळ.

गोरसाची चोरी.

(तुकाराम).

बाल तर या रे लागें । अवघे माझ्या मागे मागे ॥
 आज्ञी देतो पोढभरी । पुरे म्हणाल तोंवरी ॥
 हळूहळू चला । कोणी कोणाशीं स बोला ॥
 तुका म्हणे सांडा घाटे । तेणें नका भरूं पोटे ॥ १२१५ ॥

अवघेचि गोड जालें । मारीलये भरी आलें ॥
 साष्ट झाला पांडुरंग । विला अभ्यंतरी संग ॥
 थडिये पावतां तो वाव । मागे वाहावतां ठाव ॥
 तुका म्हणे गेलें । स्वप्नीचें जाणें जालें ॥ १६ ॥
 बहु बरा बहु बरा । यासांगातें मिळें चारा ॥
 म्हणोती जीवें साठी । घेतली कान्होबाची पाठी ॥
 बरवा बरवा दिसे । समागम याचा निमित्त ॥
 पुढती पुढती तुका । सोंकला सोंकवितो लोकां ॥ १७ ॥
 तुझिये संगती । जाली आमुची निश्चिती ॥
 नाही देखिलें तें मिळें । भोग सुखाचे सोडले ॥
 घरीं ताकाचें सरोवर । येथें नवनीताचे पूर ॥
 तुका म्हणे आतां । आम्ही न वजों दवडितां ॥ १८ ॥
 कामें पीडिलों माया । बहु मारी नाही वचा ॥
 तुझ्या राहिलों आधारें । जालें अवघेचि बरें ॥
 तुझे लागलों संगती । आतां येतो काकुळती ॥
 तुका म्हणे तुझ्या भिडा । कान्होबा हे गेली पीडा ॥ १९ ॥

विरहणी.

(एकताथ).

कसा मला टाकुनी गेला राम ॥ धु० ॥
 रासाविण जीव न्याकुळ होतो । सुषुप्त नाही काम ॥
 रासाविण मज चैत पडेना । नाही जिवासी आराम ॥
 पकाजनाईनी पाहुनि डोळा । स्वरूप तुझें वनःप्रसाम ॥ १२२ ॥
 काम कोध वैरी हे खळ । लोभ अहंकार आशा बरळ ॥
 कर्म बळीवत लागलें सघळ । तेणें वेधिलें आमुचें निखळ ॥
 नको नको विषोय हरी । येई येई तूं हाडकरी ॥

विरहाचें दुःख फिटलें । धन्य झालें संसारी ॥

विरह गेला सुख झालें वो माथ ॥

पुढतोपुढती आनंद न समाय ॥ १७ ॥

संतसंग घडला धन्य आजी । मोह ममता तुटली माझी ॥

आंति फिटोनी गेली सहजी । विरह गेला सुख झालें आजी ॥

धन्य संतसंगती ॥ अवधी झाली विशांती ॥

एकाजनार्दनी चिची । विरह आंती निरसली वो ॥ १८ ॥

(अक्काबाई)

समूत टाकून कांजीची आवडी । साजेना झोपडी काय त्याला ॥

बारासी अखंड गंगेचें स्नान । गेलें वांयावीण जिणें त्याचें ॥

पांढळ्याहून अधिक दिसती रानगुंजा । शृंगाराच्या काजा विटांबिल्या

आनासा परिस्र चोखद इंद्रावन । चढी कडुपण हीन त्यांचें ॥

रंगची वाहुली दिसती साजिरी । वेगडेचे बरी ना त्याली ॥

झणें सुक्काबाई पुरे तें दर्शन । गुरूवीण संतपण आहे कोठें ॥ १९ ॥

(नामदेव)

आला तो सोपान बांदियेलें त्या पायी । पांडुरंगा ठायी मानियेला ॥

रजल्यागांजल्याचा घेतला समाचार । संतमाय थोर अनाथाची ॥

आमची मायबापें भेटलीत आज । समाधान सहज आलिंगितां ॥

नासा झणें मज कळलें याचें प्रेम । देवें केले श्रम काय गुणें ॥ २० ॥

तू माझा स्वामी मी तुझा रंक । पाहतां न दिसे वेगळिक ॥

मी तू पण जाऊंवे दुरी । एकचि घोंगडें पांघरूं हरी ॥

रखुमादेविबरा विठलराया । लागेन मी पायां वेळोवेळां ॥ २१ ॥

अबुला विकुनी पवित्र झाली । पोटीचीं बाळें कौतुकीं मारिलीं ॥
 पापा वेगळी मी जाले वो नारी । विठ्ठला घरीं नांदतसे ॥
 आशा तृष्णा नणंदा मारिल्या । शेजारीं राहविश्या संतसंगें ॥
 बापरखुमादेविवर विठ्ठल भोगिला । मज पै लाधला गुणोविण २६

फकीर.

(एकनाथ)

आशा ठाकुनी फकीर जाला । परी भिक्षां मागणें जन्म गेला ॥
 तैशी नौहे परमार्थ रहाटी । शुद्ध मन करीजे पोटी ॥
 सर्वांगभूर्ती सांदे एक देव । वाढगा कां वाढावा अहंभाव ॥
 जे जे वाणी स्तुति केली । ती ती देवाली पावली ॥
 ऐसा घेरी दृढ भाव । एका जनार्दनी मागे ठाव ॥ २७ ॥

बुद्धिरूपी सखीशीं संवाद.

(भानुदेव)

सखी सांगे सार शांति क्षमा व्या ॥ प्रपंच विलया बरळ पोशी ॥
 सखी झणे एका दुर्जी झणे अनेका । अनेकीं सिम्यका गुरुगम्य ॥
 सावध निबंध आध्याचा उकल । रसनेचा पालव रसना तोये ॥
 ज्ञानदेव सांगे रखुमीं देवी जप । अगम्य संकल्प एक दिसे ॥ २८ ॥

सौरी.

(एकनाथ)

चंद्रपद जेवीं एकस्य विसती । तैसी भगवद्भक्ति सर्वाभूर्ती ॥
 सर्वज्ञ व्यापक विठ्ठल विसावा । म्हणोती त्याच्या गांवा मत्तधावे ॥
 एका जनार्दनी व्यापक विठ्ठल । तैथे ताही बोल आज दुजा ॥ २९ ॥

श्रीज्ञानदेवमहाराजांच्या भेटीविषयी श्रीनामदेवाची आळ.
(नामदेव)

ज्ञानदेव माझे सौख्य सरोवर । त्यांत जलचर स्वस्थ होतो ॥
दुर्वै तापाने आटलें तें नीर । वर्षीं रघुवीर कृपामेघ ॥
ज्ञानदेवावीण व्याकूळ हे प्राण । तूं जगज्जीवन देवा होसी ॥
विठाबाई तूगे जाणसी ना जाण । रक्षी मज कोण दुर्जे येथें १२३०
देई भक्ति रस प्रेमा । देवा घाली आह्वा जन्मा ॥
प्रेम येई हातां जरी । जेथें नादूं ती पंदरी ॥
ज्ञानदेवी भेट व्हावी । ज्ञान गोष्ट कां सांगावी ॥
नामा न बुझावा जनीं । कोण नाचेल कीर्तनी ॥
पुरावा नामयाच्या आर्ता । देवा सांगे जगन्माता ॥ ११ ॥
देव कळवळले चित्ती । त्यासी मायेची संसती ॥
मायबापांचा त्या लळा । नामा घेईना कां आळा ॥
बाप जगताचा स्वामी । आई प्रत्यक्ष लक्ष्मी ॥
नामा थोरांचें लेकरू । छंद त्याचा अनिवारू ॥
छंद नाम्याचा पुरविण्या । देव वेची प्रेमनाण्या ॥
हाटी उदमी भावीक । विठुराजा त्या प्राहिक ॥ ३२ ॥
तिषां जनांलागीं केलें समाधान । सांगितली खूण अंतरीची ॥
कलियुगीं जग आल्यासी करिती । साहायेना कीं यांसी कांहीं केल्या
पापी उद्धरिले पतीत तारिले । जड पावविले मोक्षपंथी ॥
नामा म्हणे यांचे करितां समाधान । कळलें अंतःकरण मन यांचें ३३
निसर्गासीं संग नलगे आणिकाचा । परमार्थ हा साचा गहन केला
जड या जीवाचें हरविलें अज्ञान । नेलें उतरून भवसिंधु ॥
ज्ञानियासी केली सिंधुसंजीवनी । झाले जनीं वनीं एक तारू ॥
नामा म्हणे सत्य वा माझ्याचें बोलणें । करीं निबलोण पदीं त्याचे ३४

विनवणी.

(सांवतामाळी)

ऐकावे विठ्ठल धुरे । विनंती माझी हो सत्वरें ॥
 करी संसाराची बीहरी । इतुके मागतों श्रीहरी ॥
 कष्ट करितां जन्म गेला । तुझा विसर पडला ॥
 माळी सांवता मागे संतान । देवा करीगा निःसंतान ॥ ३५ ॥
 कां गा रुसलासी कृपाळू बा हरी । तुजविण दुसरी भक्ती नेणें ॥
 दीन रंक पापी हीन माझी मती । सांभाळा श्रीपती अनाथनाथा ॥
 आशा मोह माया लागलीसे पाठी काळ कोध दष्टी पाहूतसे ॥
 सांवता हाणे देवा नका ठेऊं येथें । उचलोनी अनंते नेईं वेगीं ॥ ३६ ॥
 भली केली हीन याति । नाही वाढली मईती ॥
 जरी असतां ब्राह्मण जन्म । तरी हें अंगीं लागतें कर्म ॥
 स्नान नाही संध्या नाही । याति कुळ संबंध नाही ॥
 सांवता हाणे हीन याती । कृपा करावी श्रीपती ॥ ३७ ॥
 नामाचिया वळें न भीऊं सर्वथा ।
 कळिकाळाच्या माथा सोढे मारूं ॥
 वैकुंठीचा देव आणूं या कीर्तनीं ।
 विठ्ठल गाऊनी नाचो रंगीं ॥
 सुखाचा सोहळा करुनी दिवाळी ।
 प्रेमें वनमाळी चित्तीं धरूं ॥
 सांवता हाणे ऐसा भक्तिमार्ग धरा ।
 तेणें भक्तिद्वारा वोळंगतां ॥ ३८ ॥

(सोळासेळा)

ऊस डोंगा परी रस तोव्हे डोंगा । काय भुललासी वरलिया रंगा ॥
 कमान डोंगी परी तीर तोव्हे डोंगा । काय भुललासी वरलिया रंगा ॥
 नवी डोंगी परी जळ मोहें डोंगी । काय भुललासी वरलिया रंगा ॥
 सोळा डोंगा परी विठ्ठल तोव्हे डोंगा । काय भुललासी वरलिया रंगा ॥ ३९ ॥

नकाजी मोकळं चक्रपाणी दुणेदारा ॥

जोडूनिया कर चोखा विनवितो देवा ।

बोलिला उत्तरीं परी राग नसावा ॥ १२४० ॥

हीन याती माझी देवा । कैसी घडेल तुझी सेवा ॥

मज दूर दूर हो म्हणती । तुज भेटूं कवण्यारीती ॥

माझा लागताची कर । सितोडा घेताती करार ॥

माझ्या गोविंदा गोपाळा । करुणा माकी चोखा मेळा ४१

(गीरा कुंभार)

ब्रह्ममूर्ती संत जर्गी अवतरले । उद्धरावया आले दीन जनां ॥

ब्रह्मादिक ज्याची वंदिती पायवणी । नाम घेतां वदनीं दोष जाती ॥

हो कां दुराचारी विषयीं आसक्त । संत कृपें त्वरित उद्धरती ॥

अखंडित गीरा त्यांची वास पाहे । निशिदिनीं ध्याये संत संगी ४२

केशवाचे ध्यान धरुनि अंतरीं । मूर्तिकेमाझारीं नाचतसे ॥

विठ्ठलाचे नाम स्मरे वेळोवेळ । नेत्री वाहे जळ सद्गदीता ॥

कुलालाचे वशी जन्मले शरीर । तो गीरा कुंभार हरीभक्त ॥ ४३ ॥

(नामदेव)

ब्रह्ममूर्ति संत जर्गी अवतरले । उद्धरावया आले दीन जनां ॥

ब्रह्मादिक त्यांचे वंदिती पायवणी । नाम घे वदनीं दोष जाती ॥

हो कां दुराचारी विषयीं आसक्त । संत कृपें त्वरित उद्धरतो ॥

अखंडित नामा त्याचा वास पाहे । निशिदिनीं ध्याय संतसंगी ४४

आशा नाही व्याळा । देव का मारी त्याळा ॥
 जेव्हां सुखाचे उभती । मोह पायांसी लागती ॥
 सर्वा चित्ती समभाव । सर्व मानी वासुदेव ॥
 नामा म्हणे अंगी प्रेम । मुखी विठोबाचे नाम ॥ ४५ ॥
 सत्त्वसमाधानि कर्मनिष्ठ जाण । अखंडित ध्यान रामकृष्ण ॥
 सत्संग सर्वदा साक्ष सर्व वेदी । सर्वाभूती पाही अंशमात्रे ॥
 आपणासमान सर्वत्र पाहती । अन्य सर्वाभूती रामाविष्णु ॥
 नामा म्हणे ऐसे सकळिके संमत । नामी सरोवित भक्तिमार्ग ॥ ४६ ॥
 धन्य नरेही संतसंग करी । त्रैलोक्य वखरी देळामात्रे ॥
 नेणे सुख दुःख शरीराचे मान । अखंड भजन केशवाचे ॥
 कर्म करुनिया होय शुचिमत । नामाभूती प्रीत सर्वकाळ ॥
 नामा म्हणे ऐसे वर्ते देहभावी । मूढजना दावी भक्तिमार्ग ॥ ४७ ॥
 संतसंगातीचे काय सांगू सुख । आपणपारिस्ते नाही तेथे ॥
 साधु थोर जाणा साधु थोर जाणा । साधु थोर जाणा कळिपुर्णी ॥
 ब्रह्मलोकी तोचि सर्वाभूती सम । शरीराचा भ्रम नेणे कदा ॥
 नामा म्हणे गाय दूध एक सरे । साधु निरंतर वर्ते तैसा ॥ ४८ ॥
 वासनेविरहित होवोनी एकवट । असाचें निकट संतसंगे ॥
 होचि मार्गे तीर्थ होचि मार्गे व्रत । करावें वास्यस्व हरिभक्ताचे ॥
 नामा म्हणे केशवा तरीच शरणागत । नाही तरी पतित म्हणा माते ॥ ४९ ॥

(एकनाथ)

अर्पुनियां देवा भावाचे मोवक । भावे विनायक पूजा करू ॥
 देखिले राजसुख हरले जन्मदुःख । गेली तहानभूक मायालाळ ॥
 चित्त दूर्वावळ अर्पुनी चरणी । गेले हागपूती कायाबाचासन ॥
 एका जनावेनी निकट विनायक । स्मरणेंचि पातक नाशीतसे १२५०
 सारासार कथा वागदेवता । अक्षरी अक्षरता वक्षी स्वये ॥
 जय सारजे जय सारजे । जय सारजे निजसार जे निजसुख भु

भलाई करते बुराई होती तोबी भलाई करना ।
 बाल बालकी झड़ती यारो आंग आंगसे देना ॥ ध्रु० ॥
 एक पलंगपर दो बैठे एक जागा एक सोया ।
 अनुदातकी नौबत बाजे चोर कहाँसे आया ॥
 शहर म्याने तेजी छुटा कसबू हो पुकार ।
 दस दरवाजे बंद रहे तब निकल गये अस्वार ॥
 मा कहेती मेरा मेरा वाप कहे तेरा ॥
 कहत कबीरा सुन भाई साधू नहीं घर तेरा मेरा ॥ ५२ ॥
 घोड़ी राम पछानोजी । मेरा कहना मानोजी ॥ ध्रु० ॥
 परमारीकू षंड बना है परनिंदाकू बहिरा ।
 परधन देखत अंधा हुवा जब आपका जग सारा ॥
 सदा रहत उदासी निंदा स्तुती त जाने कोई ।
 ये धेनु ये बाघ त जाने सब आत्मा है भाई ॥
 भेद नहीं अभेद हुवा सत राम भया जग सारा ।
 कहत कबीरा सुन भय साधु जंगमों रहकर न्यारा ॥ ५३ ॥
 इस तन धनकी कौन बढाई । देखत नयनोमें मट्टी मिलाई ॥ ध्रु० ॥
 अपने खातर मेहेल बनाया । आपही जाकर जंगल सोया ॥
 हाड जले जैसे लकरीकी मोली । बलि जले जैसी घास की पोळी ॥
 कहत कबीरा सुन मेरे गुनिया । आप मुवे पिछे डुबगई गुनिया ५४
 ततका नहीं भरोसा बे देखे काल तमासा बे ॥ ध्रु० ॥
 बडे राजमों साज बिराजे सत जानो सुख भैला ।

कौन किसीका नहीं रे यारो आखर जात अकेला ॥
 चोप चापके पगरी बांधी बालम पैच सवाई ॥
 मुच्छा मुरोडकर वरपन देखे ढाल फिरंग करमाही ॥
 शाल दुशाला पदु ओढे खावे गरम मसाला ।
 जब आवेगा जमका फांसा होवे गरवी इला ॥
 कहत कबीरा सुनभाई साधु मारग सीधा सवारा ।
 तजर खोलकर देखो यारो ये सब हूट पसारा ॥ ५५ ॥
 सुनसुत हो भया हो भया । बालदार मैं पाया ॥ ध्रु० ॥
 दिया रामनाम का भाला । काम क्रोध मार डाला ॥ सु० ॥
 राम नामका घोडा । ये तो तीन लोकमें बडा ॥
 त्रिगुण शिखर पर जाना । वहां नाम रामका जपना ॥
 कहत कबीरा सुनरे प्यारा । चुका ले जनममरतका केरा ॥ ५६ ॥
 साहेबसे लगनिया लगीहो ॥ साहेब० ॥ ध्रु० ॥
 जबसे क्या किमी सतगुरु सामी । काम क्रोध सब त्यागी हो ॥ सा०
 बदन काव कीनी गुरु मुक्ता । देव लोक सब त्यागी हो ॥ साहेब०
 कहत कबीर सुनो भाई साधो । कसबे भये बैरागी हो ॥ सा० ५७
 हरी भजनकु मानरे मतकर मोह तू रे ॥ ध्रु० ॥
 नयन दिये दरसन करनेकु । स्रवण दिये सुन ग्यान रे ॥
 चरन दिये तीरथ करनेकु । हात दिये कर दान रे ॥
 कहत कबीरा सुनभाई साधु । कांचन निपजत खान रे ५८
 खेती करो हरि नामकी मनुवा । खेती करो हरि नामकी ॥ ध्रु० ॥
 पइसा न लागे रुपिया न लागे कबडी न लागे फुसकी ॥
 मनुके बेल सुरत पोहावे राखे लताऊँ गुरु ग्यानकी ॥
 कहत कबीरा सुन भाई साधु भक्ति करो हरिहरकी ॥ ५९ ॥
 राम भजनकु दिया कमलमुख राम भजनकु दिया ॥ ध्रु० ॥
 छत्र चौखंडी केरे भिरकर सुंदर मस्तमु पाया ॥

खाया पिया सुखसे सोया नाहक जमाना खोया ॥

जो मुख निशिदिनी रामनाम नहीं । वहां तुम कुछ नहीं किया ॥

कहत कबीरा सुनभाई साधु । आया वैसाही गया ॥ १२६० ॥

तेरा अच्छा बी होयगा । तेरा भला बी होयगा ॥ ध्रु० ॥

गुरुनाथकी सेवा करले भूखेंकू कुछ देना ।

साहेंब घरका हिसाब थारो जमाबंदिसे रखना ॥

इस दुनियामें भलि भलाई करसे बाबा आपनी ।

दुर्जनका संग मत कर यारो दुनिया बडी तुफानी ॥

कहत कबीरा सुनभाई साधु बोले दिलसे बाता ।

रामनाम तुं भजले प्यार वोही सबका दाता ॥ ६१ ॥

हरि बोलो भाई हरी बोलो भाई । हरी ना बोलें बाकू राम दुन्हाई ॥

काहेकू पढता खिन खिन गीता । हरिनाम लिया सो सब कुछ होता ॥

मेरा मेरा कर कर क्या फल पाया । हरीके भजन बिन झूठ गमाया ॥

कहत कबीर हरिगुन गाना । गावत नाचत वैकुण्ठ जाना ॥ ६२ ॥

हम बिगरे तो बिगरे भाई । तुम बिगरी तो राम दुन्हाई ॥ ध्रु० ॥

गंगाके संग सरिता बिगरी । ओ सरिता गंगा हो निबरी ॥

पारसके संग लोहा बिगरा । ओ लोहा कांचन हो निबरा ॥

चंदनके संग तरवर बिगरा । ओ तरवर चंदन हो निबरा ॥

सतनके संग कबिरा बिगरा । ओ कबिरा रामही हो निबरा ॥ ६३ ॥

सफेत कलंदर फकीर । बाबा सफेत कलंदर फकीर ॥ ध्रु० ॥

काम क्रोध मद मत्सर टाको । उन्मनी ज्या घर बठो ॥

मारो आसन बैठो त्रिकुटपर । करतारकी जिकरी ॥

अंदर भगवा कियोरी बाबा । जोग जुगूत भरपाई ॥

खुदाके नामपर लगन लगाई । चुकी कमलपर लखिर ॥

पैसी फकीरकी थोरी बाबा जो । सकुल सब तारी ॥

कहत कबीरा सुनभय साधु । सिताराम गुरु प्यारी ॥ ६४ ॥

चली जावोजी कदर नही जानीरे ॥ ध्रु० ॥
छोटासा कुवा थोडासा पाणी । उसमे डुब रह्या अभिमानी ॥
मंदिर जाकर फत्तर पूजत है । तीरथ जा पूजो पानी ॥
कहत कबीरा सुन भाई साधु । जीने जानी उन्ने मानी ॥ ६५ ॥

कायकू देह धरोरे अभागी ॥ काय० ॥ ध्रु० ॥
इस सुख ब्रह्मा इस सुख पायो । निज क्यों बिसरेरे ॥
अभागी काय० ॥ रामसुंदरकी सेवा चूकी । उपजत क्यों
न मरोरे ॥ अभागी काय० ॥ कहत कबीरा सुन भाई
साधु । नहीं तौ नरकीं परोरे ॥ ६६ ॥

कौई कछु मन लागा ॥ ध्रु० ॥
दिलबी लागा मनबी लागा । जो वा मन तले धारा ॥
साचा दिलसू साहेब राजी । झूठा सामान भागा ॥
हंसाकी चाल तौ हंसाही जाने । और क्या जाने कागा ॥
कहत कबीर सुनो भाई साधु । भाग वंदी वा जागा ॥ ६७ ॥

मत कैंब करता हासी । विनाने साहेब राखी खुसी ॥
मुसक देखकर बिली ववडी । कुंदी मारकर फसी ॥
सान भाव पंथ देख कर । शीर मुंडोल कसी ॥
कहत कबीर सुन भाई साधु आपने दिलकी खुसी ॥ ६८ ॥

भजौरे भया राम गोविंद हरी ॥ ध्रु० ॥
जप तप साधत ॥ कछु नहीं लागत । खरचत नहीं गठरी ॥
सतत संपत सुखके कारन । व्यासे भूल परी ॥
कहत कबीर क्या मुख राम नहीं । वो मुख भूल परी ॥ ६९ ॥

हिंदुस्थानी पद

(नामदेव)

हम तो मुले ठाकुर जाने । तुम क्यों भाई झूठ दिवाने ॥
 नाला अपआप सागर हुवा । काहेके कारण रोता है कुवा ॥
 चंदनके साती निंव हुवा चंदन । क्यों कर रोवे देखो एहिगत ॥
 गुरु के मेहेरसे नामा भये साधु । देखत रोने लगे जन हे भोंदू १२७०
 सांप कुच छोडे विख नही छांडे । उडुक भाहे जेसे बकध्यान मांडे ॥
 काहेको किजे ध्यान जपना । जबते सुध नही मन अपना ॥
 सिंघ अच भोजन जो नर जाने । ऐसेही फल देव बखाने ॥
 नामेके स्वामी लाहके झगडा । राम रसायन पिबो दे रगडा ॥७१॥
 मै अपराधी बाप मै अपराधी । साचिली तुम्हारी भक्ति न साधी ॥
 धनो अग्यान अगोना भंगी । कीय काम कुसगा संगी ॥
 यहू अग्यान इही वरी घांटी । निखर कमाई नछट नाटी ॥
 कीया दान गोष्पद सब जाने । पैटा परबस मेर प्रवाने ॥
 सरतीर दोष नरायन नामी । ऐसा बबक हमरा स्वामी ॥
 सरक निवार नरहरी नामा । कीलेमे कसराह दिवाना ॥ ७२ ॥
 कैसे तीरत बहु कुटील भयो । कली कह चीहन देसी नहीं नडीयो ॥
 कैसी सेवा कैसे ध्यान । जैसे उजल बग उनमान ॥
 भाष सुजग भणयो हारी । सुखतीसी बाणा मती मजारी ॥
 नामदेव भणे बहु इही गुणी बाध्य । बाईणी प्रभ सकल राजर वाध्य ७३
 दास अनंत मेरो निजरूप ।
 दर्शन निमेष तापत्रय मोचन परसन मुक्त करत ग्रहे कूप ॥
 मेरी बांधी भक्त झुडावे बांधे भक्त न छुटे मोहे ।
 एक समय मोको ग्रहे बांधे तो फिर मुपे जबाब न होये ॥
 मै गुणबंद सकलकी जीवन मेरी जीवन मेरे दास ।
 नामदेव जाके जो ऐसी तैसो ताको प्रेम प्रगास ॥ ७४ ॥

याचना.

(तुकाराम)

तूचि अनाथाचा दाता । दुःख मोह नासावया चिंता ॥
 शरण आलों तुज आतां । तारीं कृपावंता मायबापा ॥
 संतसंगति देई चरणसेवा । जेणें तुझा विसर न पडावा ॥
 हाच भाव माझिया जीवा । पुरवीं देवा मनोरथ ॥
 मज भाव प्रेम देई कीर्ति । गुण नाम वर्णोवया स्तुति ॥
 विप्रा सोडवुनि हातीं । विनंति माझी परिखावी हे ॥
 आणीक काही नाहीं मागणें । सुखसंपत्तिराज्यचाड धनें ॥
 सांकडे न पडे तुज जेणें । तुजें भक्तीविण मायबापा ॥
 जोडोनियां कर पार्थी ठेवी माथा । तुका विनवी पंढरीनाथा ॥
 रंगी बोंडवावी रंगकथा । पुरवीं देवा मनोरथा ॥ ७५ ॥
 हार्तांचें न संडावें देवें । शरण आलों जीवेंभार्वें ॥
 आपुलें ऐसें म्हणावें । करितों जीवें निबलोण ॥
 बैसतां संतांचे संगतीं । कळों आलें कभळापती ॥
 आपुलीं कोणीच नव्हती । मिश्रय चितीं दड जाला ॥
 येती तुझिया भजना आड । वाविती मपचाचें कोड ॥
 कनिष्ठां वचि ठेवुनि गोड । देखत नाड कळतसे ॥
 भरती मेळीं नेणीं किती । तोचि लाभ त्याचे संगती ॥
 म्हणोनि येतों काकुलतीं । धीर तो चितीं दड द्यावा ॥
 सुखें निवोत हे जन । न करीं त्याशीं वचन ॥
 आक्षिपिता तूं तारायण । जोडी चरण तुमचे ते ॥
 आपले आपण न करूं हित । करूं हे प्रमाण संवित ॥
 तरी मी तष्टाचि पवित । तुका म्हणे मज संत हांसती ॥ १२७६ ॥
 कोण सुख धर्योती संसारी । राहो सांग मज वा हरी ॥
 अवयवा नाशिवता परी । थिता दुरी तूही अंतरसी ॥
 मथम केला राशीं वास । काय ते साराचे सायास ॥
 दुःख भोगिलें नवही मास ॥ आलों जन्मास येथवरी ॥

बाळपण गेलें नेणतां । तारुण्यदशे विषयज्यथा ॥
 वृद्धपणीं प्रवर्तली चिंता । मरे मांगुता जन्म धरी ॥
 क्षण एक तोही नाहीं विसावा । लक्ष चौऱ्याशीं घेतल्या धावा ॥
 भोवडिती पाठां लागल्या हांवा । लागो आगी नांवा माझ्या मीपणा
 आतां पुरे ऐसी भरोवरी । रंक होऊनी राहेन द्वारी ॥
 तुझा दास मी दीन कामारी । तुका म्हणे करीं कृपा आतां ॥ ७७ ॥
 ऐका पांडुरंगा एक मात । कांहीं बोलणें आहे एकांत ॥
 आम्हां जरी तारील संचित । तरी उचित काय तुझें ॥
 उसनें फेडितां धर्म तो कोण । काय तया मानवेल जन ॥
 काय गा मिरवूनी भूषण । वांग्यां थोरपण जनांमध्ये ॥
 अन्न जरी न मिळे तयासी देणें । आगांतुक पात्र उचित दान ॥
 उपकार तरी धनमंत्रोपणें । जरी देणें घेणें नाहीं आशा ॥
 शूर तों तयासी बोलिजे जाणां । पाठीशीं घालूनी राखे दीना ॥
 पार पुण्यां ताहीं त्या भूषणा । ऐक नारायणा वचन हें ॥
 आतां पुढे बोलणें तें काई । मज तारिसी तरीच सही ॥
 वचन आयुळें सिद्धी नेई । तुका म्हणे तई मज कळसी ॥ ७८ ॥
 आतां तुज कळेल तें करीं । तारिसी तरी तारीं मारीं ॥
 जवळी अथवा दुरी धरी । घाली संसारी अथवा नको ॥
 शरण घाली नेणतपणें । भाव आणि भक्ति कांहींच नेणें ॥
 मतिमंद सर्वज्ञान । बहु रंक उणें रंकाहुनी ॥
 मन स्थिर नाहीं माझिये हातीं । इंद्रिये धांवतां नावरती ॥
 सकळ खुटलिया युक्ति । शांति निवृत्ति जवळी नाहीं ॥
 सकळ निवेदिला भाव । तुझिये पायीं ठेविला जीव ॥
 आतां करीं कळे तो उपाय । तूंचि सर्व ठाव माझा देवा ॥
 राहिलो धरुनि विश्वास । आधार नेटीं तुझी कास ॥
 आणीक नेणें मी सोयास । तुका म्हणे यास तुझें उचित ॥ ७९ ॥

(एकनाथ) :

गोमटे नागरकटी धरुनी कर । उभा तो सुकुमार वैकुंठीचा ॥
 रूपाचें रूपस पाहतां सावकाश । घणी धाय मानस तथा पाहतां ॥
 भाठवे कल्पना मनाचीया मना । बुद्धि ते चरणा विनटली ॥
 एका जनार्दनी इंद्रियांची चाली । सर्वे द्वारपली पंढरी पाहतां ८०

ठेवणें अनंत जन्मांचें । सांपडलें आजी साचें ॥
 पुंडलीकें तें पोखलें । जगा उपकार केले ॥
 महा पातकी चांडाळ । मुक्त होय दुरुशनं खळ ॥
 नाहतां भीमरेचे तटी । पाप पळतें बारा वाटी ॥
 एका जनार्दनी निश्चय । वेदादिकां हा आश्रय ॥ १२८१ ॥
 वाचें विठ्ठल बोलावें । मग पाऊल ठाकावें ॥
 ऐसा व्याचा नेम धर्म । सुखी विठ्ठलाचें नाम ॥
 सर्व काळ वाचें । विठ्ठल नाम वदती साचें ॥
 कुळधर्म आमुचा । म्हणे एका जनार्दनाचा ॥ ८२ ॥

अर्जुनाचे रथीं श्रमला जगजेठी । म्हणोती कर ठेवती कटी उभा येथे
 धरुनी गोवर्धन उभा सप्त वित्त । म्हणोती कर जघन ठेवती उभा ॥
 कसादि मल मारी जरासंध । ते चरणारविंद जमे विडे ॥
 धमोघरीडच्छिष्टपात्रते काढीकरे । हाणोतीश्रमनिधारे ठेविले कटीकर
 पुंडलीक भक्त वेष्टोती तल्लीन झाला । एकाजनार्दनी ठेविला कटीकर
 तापत्रयें तापलिया पंढरीसी यावें । दुरुशनं मुक्त व्हावें ह्छामात्रे ॥
 सुखाची विश्रांति सुखाचा आनंद । पाहतां चिदानंद विठ्ठल देव ॥
 सखारी तापले त्रितापें आहाळले । विश्रांतीये आले पंढरीसी ॥
 लोकांचे साहेर भाविकांचे घर । उभा विदेवर स्वयमेव ॥ ८४ ॥

१-त्या ठिकाणी " सर्वोचें साहेर भाविकांचे घर । एका जनार्दनी
 देव । उभा विदेवर स्वयमेव ॥ " असे चरण आहिल. एकनाथाच्या प्रसंग
 कोटीच्या शेवटी " जनार्दनी " असे जेत. अतस्त त्याप्रमाणे येथे नसण्यामुळे
 " एका जनार्दनी देव " हा सितारा अरण पुसटून दिवडा आहे. त्याचा येथे
 विशेष उपयोग नाही.

तारावया भोळे भक्त । कृपावंत पंढरीनाथ ॥
 करुनी मीस पुंडलीकाचें । उभा उगाचि विदेवर दिसे ॥
 ऐसा भक्तांसी भुलला । तारावया उभा ठेला ॥
 जनीं जनार्दन । शरण एका जनार्दन ॥ १२८५ ॥
 विप्रयीं जो लंपट । त्या नावडे ही वाट ॥
 पंढरी सुभट । नावडेचि पापिष्ठा ॥
 अमृत फळें पूर्ण आलीं । कागा जैसी परी झाली ॥
 तैसीच हे चाली । पापिष्ठाची जाणावी ॥
 धनलुब्धका नावडे धर्म । मद्यपिया नावडे कर्म ॥
 जारासी संतसमागम । नाठवेचि सर्वथा ॥
 खीलुब्ध परद्वारी । काय त्या गीता निर्धारी ॥
 एका जनार्दनीं हरी । नको संग त्याचा ॥ ८६ ॥
 प्रेमळ प्रेमळ अंतरीं प्रेमळ । नाही काळ वेळ त्यालागीं ॥
 प्रेमभावें गाय विठ्ठलचि ध्याय । मग सुखा उणें काय संसारी या ॥
 जनादेताचा एका रंगला चरणीं । निजरंगीं रंगोनी मिळोनि गेला ८७
 कमळ नेत्र पाहतां मन माझें भुललें ।
 योगी ध्याती जया तें रूप पंढरीये आलें ॥
 आनंदु वो परमानंदु ध्यातां ।
 समाधि उन्मत्ती बोवाळणी तत्त्वतां ॥
 योग याग तप तलगे आचरण कांही ।
 सुलभ सौपारा वसे सर्वां माई ॥
 वेद शास्त्र श्रमले पुराणें भांडती ।
 शेषादिकां न कळे कुठित मती ॥
 एका जनार्दनीं पाहतां आनंदें मन ।
 तद्रूपचि झालें जनीं सर्व जनार्दन ॥ ८८ ॥
 मोकळा मार्ग पंढरीचा । नाही साधन करणें साचा ॥
 योग अभ्यासाचा । श्रमीच नको ॥

जाय जाय पंढरपुरा । पाहे दीनांचा सोयरा ॥
 पुंडलीकें थारा । दिधला जया आवडी ॥
 तेथें करितां वसती । नाहीं तया पुनरावृत्ती ॥
 जन्म मृत्यूची खंती । न करी कांहीं ॥
 पावन तीर्थ महीवरी । समान या नाहीं दुसरी ॥
 एका जनार्दनीं निर्धारिं । प्रेमें वारी करिती ॥ ८९ ॥
 ऐसे संत भार । ऐसें भीमातीर ॥
 ऐसा जयजयकार । सांगा कोठें ॥
 ससुद्रवलयांकित । तीर्थ असती पावन ॥
 परी ऐसें महिमान । नाहीं कोठें ॥
 ऐसा नामघोष आनंद सोडळा ।
 न देखें आणिके स्थळां माझे नेत्री ॥
 एका जनार्दनीं पंढरीवांचुनी ॥
 आनंद माझे मनीं नाहीं कोठें ॥ १२९० ॥

भाविकासी नित्य नवें हें सोपारें । पंढरी उच्चार करितां वाचें ॥
 हो कां अनाभिक अथवा शुद्ध वर्ण ॥ ज्ञातीसी कारण नाहीं देवा ॥
 एका जनार्दनीं भलती ज्ञाती असो ॥ परी पांडुरंग वसो हृदयामाक्षी

स्वाभिमाय.

(तुकाराम)

बहुतां जन्मां अंतों जन्मलासी नरा । देव तूं सोडूरा करीं आतां ॥
 करीं आतां बापा स्वहिताचा स्वार्थ । अनर्थाचा अर्थ सोडो आतां ॥
 सोडो आतां कुडी कल्पनेची वाट । मार्ग आहे नीद पंढरीचा ॥
 पंढरीस जावें सर्वे सुख ध्यावें । रूप तें पहावें विदेवरी ॥
 विदेवरी नीद आनंदाचा कंव । तुका ताचे छंद नामघोषे ॥ १२९१ ॥
 तव्हे भाराणूक परि मनीं वाहे । होईल त्या साहे पांडुरंग ॥
 पंढरीसी जाले उद्वेग मामसी ॥ धरित्या पावसी संदेह नाही ॥
 नसो बळ वेह असो पराधीन । परि हे चित्तन डाको नको ॥
 तुका म्हणे वेह पको या चित्तने । पुढें लागे येणे याजसाठी ॥

सुखरूप ऐसे कोण दुजे सांगा । माझ्या पांडुरंगा सारिकें तें ॥
 नलगे हिडणें मुंडणें तें कांहीं । साधनाची नाही आढाआढी ॥
 चंद्रभागे स्नान विध तो हरिकथा । समाधान चित्ता सबेकाळ ॥
 तुका म्हणे काला वैकुंठी दुर्लभ । विशेष तो लाभ संतसंग १२९४
 वैकुंठीचा देव आणिला भूतळा । धन्य तो अगळा पुंडलीक ॥
 धारिष्ठ धैर्याचा वरिष्ठ भक्तांचा । पवित्र पुण्याचा एकनिष्ठ ॥
 पितृसेवापुण्ये लाधला निधान । ब्रह्म सनातन अंगसंगें ॥
 अंगसंगें रंगें क्रीडा करी जाणा । ज्या घरी पाहुणा वैकुंठीचा ॥
 धन्य त्याची शक्ती भक्तीची हे ख्याति । तुका म्हणे मुक्ति पायीं लोके
 धन्य तो ग्राम जेथें हरिदास । धन्य तोचि वास भाग्य त्या ॥
 ब्रह्मज्ञान तेथें असें घरोघरी । धन्य त्या नरनारी चतुर्भुज ॥
 नाही पापा रिष काळाचें जीवन । हरिनामकांत घरोघरी ॥
 तुका म्हणे तीहां तारिले सकळा । आपल्या कोटिकळासहित जीव ॥

जो भक्तांचा विसावा । उभा पाचारितो धांवा ॥

हातीं प्रेमाचें मातुकें । मुखीं घालो कवतुकें ॥

भवसिंधु सुखें । उतरी कासे लावूनि ॥

थोर भक्तांची आस । पाहे भोंवताली वास ॥

तुका म्हणे कृपादानीं । फेडी आवडीची धणी ॥ ९७ ॥

आपुलिया लाजा ॥ धावे भक्तांचिया काजा ॥

नाम धारिले विसानाथ । सत्य करावया व्रत ॥

आघात निवारी । छाया पीतांबर करी ॥

उभा कर कटीं । तुका म्हणे याजसाठीं ॥ ९८ ॥

जाली हरिकथा रंग ओरसला । उचितासी आला पांडुरंग ॥

वांटितो हे प्रेम उचिताचा दाता । घेई रे तूं आतां धणीवरि ॥

प्रेम वेडनियां अवधी सुखी केलीं । जीं होतीं रंगलीं विठुलीं तीं ॥

तुके हे दुर्बळ देखियेलें संती । म्हणजनि पुढती आणियेलें ॥ ९९ ॥

पाखंडखंडन,

(तुकाराम)

अमूर्तासि मूर्तं ह्वाणती । झाला गेला मूढ मानिती ॥
 जो शून्याचाहि साक्षी । सर्वोत्तम सर्वलक्षी ॥
 व्याच्या तेजें सूर्य जाण । चंद्र अग्नि प्रकाश मान ॥
 सर्वनियंता देव । स्वयंप्रकाश स्वयमेव ॥
 जो भोगवी अदृष्टा । ज्ञान अज्ञानाचा द्रष्टा ॥
 सर्व करुनि अकर्ता । सर्वव्रहि व्याचि सत्ता ॥
 जो शस्त्रासं तुष्टमा । त्रिद्युत्-अग्निने जळेंना ॥
 जो हृदयी ज्ञानघन । सर्वजीवाचें जीवन ॥
 ऐसा चेतन निराकार । त्यासी कल्पिती आकार ॥
 परिपूर्ण अविनाश । त्यासी मानिती विनाश ॥
 अव्यक्तासि व्यक्ती । मानुनि करी स्थूलभक्ती ॥
 तोचि मूढमति नर । व्यर्थ जन्मले पासर ॥
 त्याचे धर्मादिक व्यर्थ । नेणें सूक्ष्म पुरुषार्थ ॥
 त्याचें निष्फल शब्दज्ञान । नेणती देवाचें सहिमान ॥
 आत्मज्ञान विरसले । तुका ह्वाणे बाधा गेले ॥ १२०० ॥
 तीर्था धोंडा पाणी । त्याला देव म्हणती प्राणी ॥
 भजन चालिलें उफरावें । कोण जाणे खरें खोटें ॥
 देव हृदयांत उघड । सांडुनि बाहेर धावे मूढ ॥
 मृगताभीत कस्तुरी । मृग धावें वनांतरी ॥
 ज्यास देहासि निर्मिले । जीव त्यासं विसरले ॥
 व्याच्या सत्तेने वर्तती । मूढ त्यासं न जाणती ॥
 जेसे गमाधि जन्मती । आपुल्या मातेला नेणती ॥
 तेवें नेणुनि चेतन । पूजि वगड अचेतन ॥
 व्याका वाकिने मोडिती । त्याच्या मुखें हात जोडिती ॥

ज्याचा शौचकूप घडविती । त्याला देव ठरविती ॥
 पूजा उपचार अर्पिती । अत्यादरें नमस्कारिती ॥
 परी तो एके बोले न पाहे । मूढ त्यासी मानीवाहे ॥
 सर्वभूत व्यक्ती । सध्ये चैतन्याची शक्ती ॥
 माता पिता आचार्य अतिथी । गुरू संचेतन मूर्ती ॥
 त्याला शरण तूं जासी । तरीच कल्याण पावसी ॥
 जें अलक्ष लक्षविती । पूर्णब्रह्म सहज स्थिती ॥
 त्यातें न भजती मूढ । व्यर्थ पूजिती दगड ॥
 देह मी पदार्थ माझे । मानी कोणुचादि बोझे ॥
 ऐशा जीवा कुरण हाणे । खर वृषभ जाणणें ॥
 त्यानीं जें जें केलें । कर्म धर्म वाया गेलें ॥
 ऐसे कपिलमुनि सांगत । तृतीयस्कंधीं सातेप्रत ॥
 आपि अधतम नको जाती । ऐसी बोले वेदश्रुती ॥
 विद्वांसो हि देवा । त्याची कोणी न करी सेवा ॥
 ज्याच्या वचनें जोडें ज्ञान । त्याला न भजें अज्ञान ॥
 जड पूजुनि जड जाले । व्यर्थ जन्मुनिया मेले ॥
 परी त्या हृदयस्थां नेणती । अज्ञागळ मूढमती ॥
 जेणें अघदीत घडविलें । पिंडब्रह्मांड रचिलें ॥
 रेतारिंद जो चेतवी । त्याला कोणीहि नाठवी ॥
 केला विदूचा प्रकार । त्याला न करी नमस्कार ॥
 नाना चमत्कार । करुनि असे निर्विकार ॥
 अनंत विद्या शक्ती कळा । ज्यानें निर्मिल्या सोज्ज्वळा ॥
 जैसे करी जोजो जीव । तैसे भोगवी न करी कीव ॥
 सर्व सत्ता ज्याच्या हातीं । त्याला कोणी न पाहाती ॥
 ज्याच्या सत्ताबळें । प्राण सर्वाचाहि चळे ॥
 सूर्य चंद्र पवन पाणी । ज्याची आत्मा शिरसा मानी ॥

आज्ञा मानुनिया शिरीं । मृत्यु वेळेवरी संहरी ॥
 ज्याच्या सत्ते वृक्षवेली । फळतसे वेळचे वेळीं ॥
 केवळ सत्तामात्रें जाण । केले सर्व रंग निर्माण ॥
 अनेक वर्ण ठसे । केले हातावीण कसे ॥
 पंचभूति सहज वैर । असूनि केले निर्वैर ॥
 ज्याचा अंत नाही पार । पूर्णब्रह्म अपरंपार ॥
 जो सर्वांचा आधार । स्वयें असे निराधार ॥
 जो निर्गुण निरंजन । भक्तजनमनरंजन ॥
 जो दुष्टाक्षि वडन । करी पाखंडखंडन ॥
 जो चिदानंदघन । अज अव्यय सनातन ॥
 ज्याचें आश्चर्य वर्णिलें । जेथें वेद मौनावले ॥
 ऐसा देव हृदयकमळीं । असोनि न जाणें जघळीं ॥
 तो मेला अथवा गेला । द्वणोनि धोंडा मांडियेला ॥
 त्याची प्रतिष्ठा करिती । जैसे मढें शूंगारिती ॥
 त्यात प्राण नाही आले । अवघें विवेक जालें ॥
 त्याचे नेत्र अदिर नेती । वज्र छेदुनि वर मूर्तती ॥
 सांजरी नेवद्यहि खाती । परीं तो मुघडी नेत्रप्राती ॥
 ऐसियाते देव म्हणें । सत्य चैतन्यार्ते नेणें ॥
 सरदेहीं चेतन नेणें । तरी काय पशूपक्षी जाणें ॥
 ते तो सहज अज्ञान । हे तो पदतमूर्ख जाण ॥
 जाणें तानमान फळा । मिया चौदाहि सकळा ॥
 परीं आत्मज्ञातावीण । सर्व निरर्थक शीण ॥
 वेदशास्त्र पढियेले । कोही सार्थक न केले ॥
 तुका म्हणे स्वहित मूकले । भिज वस्तू जे मूकले ॥१३०१॥
 मूक जन अज्ञान । सासी सकळें आत्मज्ञान ॥
 तथा असत्कर्म प्रीति । ज्ञानी तैसेचि सांगती ॥

तेचि जाणावे चांडाळ । पापरूपी महाखळ ॥
 कृपाळू म्हणावे ते केवी । अंधा आडमार्गी लावी ॥
 त्यासी दंडी यमधर्म । जे करविती अधर्म ॥
 सत्य उपदेश जो करी । तोचि गुरू चराचरी ॥
 म्हणोनि शुद्धमार्ग दावा । तुका विनवी पंडितबावा ॥ १२०२ ॥
 माता पिता देव आणीक स्वजन । पती गुरू जन जरी जाले ॥
 परी ते सेवका सोडविना गजरी । अत्मज्ञाने अंतरी देऊनिया ॥
 तरी ते प्राणिया पूजावया योग्य । नव्हेचि अयोग्य जाणा शत्रू ॥
 दुरातीदायक अज्ञानापासूनी । सोडवितो जनी पूज्य गुरू ॥
 तुका म्हणे प्रेमें धरा त्याचे पाय । जो चुकवी अपाय जन्ममृत्यू ॥
 झाड आपट्याचे तोडिती । व्यर्थ सोनें त्या म्हणती ॥
 तैसे जड देव । मूढ कल्पिती निदेंव ॥
 देवपणा नसुनि देव म्हणती । भावना विपरीत करिती ॥
 अविद्येनें ख्याती केली । बुद्धी पंडिताची गेली ॥
 द्रव्य साधावया लीन । धूर्त वेश्या जेवि प्रवीण ॥
 तैसे पंडित अर्थ साधिती । मूढजना ठकविती ॥
 सत्य उपदेश न करी । घालिती जडाचिये भरी ॥
 व्यर्थ पांडित्याभिमान । सांडिना प्राणातिहि जाणा ॥
 परस्पर आघळे । सारीं सत्याचा न कळे ॥
 पाम आणि गोणी । तुका म्हणे रिती दोन्ही ॥ १२०४ ॥
 गर्दभाला गज ह्मणती । रंका राव प्रतिपादीती ॥
 तैसी अज्ञानाचा भाव । धातू दगडा ह्मणती देव ॥
 ऐसि मूढ जनाचि भक्ती । देव भलत्यास ह्मणती ॥
 केळे ह्मणूनि गांजर घेती । ऐसे मूढ मंदमती ॥
 तुका ह्मणे अज्ञान जन । नेणें देवाचें लक्षण ॥ १२०५ ॥
 देव धातूचे करिती । दारोदार मिरविती ॥
 व्यर्थ झळफळ दाविती । घंटागाजर लाविती ॥

त्याची हेळना करिती । त्यावर द्रव्य मिळविती ॥
 त्याच्या मुसक्याहि बांधिती । रीण फेडूनिया घेती ॥
 पोट भरावया भांड । जैसे वाजविती तोंड ॥
 तैसा दंभाचार करी । नाही भक्ती अभ्यंतरी ॥
 बंड पाखंड माजविले । जन अनाडी नाडीले ॥
 कोणी न करी विचारा । अंध चाले परंपरा ॥
 वामचे वडील करीत आले । म्हणोनि आम्ही करितो भले ॥
 ऐसे वेदविरुद्ध बोले । मॅढवळनी चाल चाले ॥
 आत्मज्ञानाबीण । व्यर्थ करीतसे शीण ॥
 तुका हाणे मूढजन । देव नेणेचि चेतन ॥ १३०६ ॥
 देव नयनांत उघडा । मूर्ख पूजिती दगडा ॥
 दगडाचे घडविले । लिंग शालुंकेंत बसविले ॥
 ऐसे मूढ जीव भूलले । चेतन शक्ती तिसरले ॥
 जेणें लिंग चेतन केले । अवघे विश्व निर्मियेले ॥
 त्यासी न जाणीती मूढ । पूजि लिंग भरा दगड ॥
 ज्याचे दरफल झडे । मूढ त्याच्या पाया पडे ॥
 गोठे सडति भुसकुठ गळे । त्याला देवी वणती वळे ॥
 त्याचा चमत्कार बोलतो । मूढ पासर मंदमती ॥
 परी सर्वभूति नेणें । कळा एक चेतनपणें ॥
 त्याचे सदुरु दावी ज्ञान । त्याला त भजे अज्ञान ॥
 डोळे विवेकाचे फुटले । तुका हाणे व्यर्थ कष्टले ॥ १३०७ ॥
 ज्याचे देव तीर्थ पाणी आणि पाषाण । सदुरुदशन दुर्लभ त्यां ॥
 गुरुपादसेवा मूढासि न वडे । तीं झालीं चुवडे अज्ञानांध ॥
 सूर्याच्या प्रकाशा तेचि न पाहती । बांधारी राहाती अभागी जे ॥
 तीर्थोतीर्थी मूढ धावती अज्ञान । गुरुमुखें ज्ञान ऐकताची ॥
 त्याचे देव दगड पुजुनि जाले जड । स्वरूप उघड दिसेनाची ॥
 ऐसे कृष्ण ज्ञाने नारदाची जाण । नव्य प्रमाण वेदोक्त जे ॥

परी ते अज्ञाना स सांगें सज्ञान । धूर्त ठक जाण पौवभरु ॥
 गुरु घरोघरी जाले ब्रह्मज्ञानी । मांसभविरापांनी चांडाळ ते ॥
 आपण बुद्धनी जगा बुडविती । अधर्मी गोविती भाविकासी ॥
 वेदब्राह्म लंड बोलती पाखंड । त्यांचे काळे तोंड जगाभाजी ॥
 धन्य ते सद्गुरु सत्य सांगें ज्ञान । जावो राहो प्राण तुका म्हणे १३०८
 एदकसय तीर्थे तीर्थे नव्हे जाण । मृत्तिका पाषाण देव नव्हे ॥
 जीव चेतनासी चेतनाचि देव । संत स्वयमेव देव खरे ॥
 मूढ बाळकासी व्हावयास ज्ञान । चेतनाचि जाण पूज्य गुरू ॥
 दगडाचा पंतोजी सांगेनाचि ज्ञान । कल्पांतिहि जाण बाळकासी ॥
 तेसे या जीवासी ज्ञान पात्रावया । त्याहुनि श्रेष्ठ तथा पाहिजे देव ॥
 देव स्वयं जड नेणेंचि आपणा । तो जीव चेतना काय तारी ॥
 त्यासी तारिता हा सद्गुरु चेतन । परी मूढ जन न भजे तथा ॥
 गुरुसि त्यागुनी जडासि भजले । तेची न तरले तुका म्हणे १३०९
 दगडाचे देव पूर्वी नव्हते जाण । जन हे अज्ञान झाले जेव्हा ॥
 तेव्हा कबिजने दगड मांडिले । जनासि नाडिले पोटासाठी ॥
 जन हे अनाडी दगडा मानिले । गुरुसि त्यागिले मूढपणे ॥
 हजारों रुपये नासुतिया जाण । मंदिरी पाषाण पूजिताती ॥
 परी गुरुवीण न पवेचि देवा । करा त्याचि सेवा तुका म्हणे १३१०

अनुतापी नच न्हाय । तीर्थी बुडविती देह ॥
 पापकर्म आचरती । तीर्थस्नानें शुद्ध मानिती ॥
 सत्य वेदोक्त आचरण । त्यांत न करी अघमर्षण ॥
 शोध सत्याचा न करी । पडिले जडाचिये भरी ॥
 ऐसे आडरांनी भरले । तुका म्हणे वाया गेले ॥ १३११ ॥

शतगथाश्राव केली जरी पाही । तरी मुक्ती नाही प्राणीयासी ॥
 गथावळ मुखेलीकासि घेरिती । धन हे हरिती छळुनिशा ॥

परी मूढलोक नेणें त्यांचि युक्ती । पितरांची मुक्ती मानीतसे ॥
 त्या धूर्ताच्या हातें पाठी थापटाविती । कृतार्थ मानीती आपणासी ॥
 देख बेटा तेरे पितर सरग भये । ऐशा वचनीं पाहे विश्वासले ॥
 परीते स्वर्गासी गेले किंवा नाहीं । अनुभव कांहीं न कळे मूढा ॥
 काय त्यांनीं मत्का मुक्तीचा घेतला । कैसे पितराला स्वर्गा धाडी ॥
 जैसे व्याचें पुण्यपाप तें भोगावें । पुत्रानें करावें काय तेथें ॥
 परी एकामागें येक ते धावती । व्यर्थचि पावती महाकष्ट ॥
 कष्टार्जित द्रव्य वंभानें नाशिलें । आपणा ठकविले मूढपणें ॥
 परी सत्यासत्य नेणेचि मनांत । धन्य मी जनांत मान्य जालों ॥
 ऐशा मॅदवळतें जन हे बुडाले । तेचि चाल चाले ज्ञानावीण ॥
 अंधळ्याचे कंठी लागले अंधळे । घात येकेवेळे मागे पुढें ॥
 सत्यक्रियाकर्म परोपकार धर्म । नेणें मुक्ति वर्म तुका म्हणे १३१२
 चौवर्ण लक्षण शास्त्रानें कथिलें । जाणुनि बहिले चित्तीं धरा ॥
 त्या वर्णलक्षणें युक्त जो असेल ॥ त्या वर्णाचा पावेल अधिकार तो ॥
 ब्राह्मणाचें चिन्ह अंत्यजा असती । तरी ते पावती ब्राह्मणत्व ॥
 ब्राह्मण असूनि चिन्ह अंत्यजाचें । तरी पावे साचे अंत्यजत्व ॥
 लक्षणें ब्राह्मण क्षत्रियादि जाण । जाति अप्रमाण शास्त्र बोलें ॥
 मीढभाड काही शास्त्रासि ते नाहीं । मॅदवळनि पाही त्रास पावें ॥
 परी शुणाशुण न विचारि सनी । मूढपणें जनीं भांडतसे ॥
 शूरपणा नाहीं कैसा तो शिपाई । विचारुनि पाही समामार्जी ॥
 शुद्ध करावया सामर्थ्य आणानें । तरीच म्हणानें क्षत्रिय त्यासी ॥
 अर्धासह वेद ब्रह्म जे जाणती । तेचि ते पावती ब्राह्मणत्व ॥
 विद्या ज्ञान शुणें अधिकार पावले । तेचि ब्राह्मणले सर्व जनीं ॥
 शुण नसता केवळ जातिभात्रें जाण । न मिळे सन्मान जतामार्जी ॥
 पिता हो परीक्षा वेडनि होमला । त्याच्या मूळ सुखा न पुसे कोणी ॥

ऐसा हा विचार सज्जन जाणती । अज्ञ मूढा प्रती नेणवेची ॥
चार वर्ण गुण कर्म स्वभावानें । ठरविले शास्त्रानें तुका म्हणे १३१३ ॥

शेदुर लाजनिया धोंडा । पाया पडती पोरें रांडा ॥
त्याच्यापुढें जीव वधित्ती । विना अपराधे मारित्ती ॥
सजीव तुळसी तोडित्ती । निर्जिव दगडा वाहत्ती ॥
बेल तोडूनिया मूढ । लिंग पूजिति दगड ॥
जीव पायाखालीं तुडवित्ती । पिंपळा प्रदक्षिणा घालित्ती ॥
वृक्ष वडाचा पूजित्ती । योग्य पती उपेक्षित्ती ॥
पढिले भेंढवळन । कोणी न करी विवेचन ॥
तुका म्हणें मूढजन । नेणें नित्य सत्यचेवन ॥ १३१४ ॥

देवी खंडोबासि गेला । जीव तेथेहि वधिला ॥
करी कंदोरी येउनी । मारी पर्शूच्या दावनी ॥
मांस खाउनि मद्य पित्ती । नांव देवाचें करित्ती ॥
रासपूजाहिं करित्ती । जीव मारुनि पोट भरित्ती ॥
दुष्ट करित्ती चांडाळकर्म । म्हणती आमुचा कुळधर्म ॥
पाप करुनि पुण्य मानित्ती । असत्याते सत्य म्हणती ॥
करुनि अधर्म । केला म्हणती स्वधर्म ॥
ऐसे मूढ जीव मुलले । तुका म्हणें मार्ग चुकले ॥ १३१५ ॥
सत्य गेले मोळयावारी । असत्याचि चाले थोरी ॥
यज्ञ करुनिया जाण । घेती पशूचें ते प्राण ॥
उत्तम वर्णीत जन्मले । कर्म कसायाचें केलें ॥
यज्ञमानस्य पशून् पाहीं । मूढ दिक्षित नेणें काहीं ॥
अहिंसा परमो धर्म । नेणुनि करित्ती हिंसाकर्म ॥
यज्ञविद्या अवलंबित्ती । दुर्मे याज्ञिक म्हणवित्ती ॥

धरुनि जिविकाचा लाग । अग्निहोत्री करिती याग ॥
 जैसी वेष्ट्या विकूनि अंग । चालवी संसार तो सांग ॥
 तैसे यज्ञाचे निमित्त । केले विषयीं ठेउनि चित्त ॥
 वेदशास्त्राचें वचन । नेणें मूढ ब्राह्मणजन ॥
 पुढिल्याचा जीव घेती । आपुलें कल्याण इच्छिती ॥
 करिती चांडाळकर्म । म्हणती वेदोक्त स्वधर्म ॥
 कर्म करुनि नरकाचे । म्हणती भोगूं सुख स्वर्गाचे ॥
 आपुले मतीचे पाखंड । करिती अनाचार लंड ॥
 स्वयें बुडवुनि बुडविती । जगा अधर्मी गोविती ॥
 ऐसे वेदविरुद्ध केले । तुका म्हणे नरकीं गेले ॥ १३१६ ॥

देवें निर्मियेले । कैसे पदार्थ चांगले ॥
 त्याला सांडुनि चांडाळ । भक्षी मांस अमंगळ ॥
 वशी मद्यहि सेविती । पुढील नेणें अधोगती ॥
 मस्त होवनि बोलती । बोलूं नये बोलती ॥
 द्रव्य जावनि फजिती । जन तोंडावरीं थुकिती ॥
 प्रेतरूप देहस्थिती । सुखी माशा घोषावती ॥
 जिता नरकरूप जाण । नाही जगांत सन्मान ॥
 धड प्रपंच ना परमार्थ । हारविला निज स्वार्थ ॥
 कष्ट कर्म केले । तुका म्हणे नरकीं गेले ॥ १३१७ ॥

आपण बहुत लमैं करिती । विश्वा तैसिच ठेविती ॥
 सुख आपण लाटिलें । तिला बंदित ठेविलें ॥
 ऐसे बाणी आणि ब्राह्मण । पक्षपाति स्वार्थी जन ॥
 जाले वृद्ध जरी बोचरे । झियेवरीण नाच सारे ॥
 तरुण विश्वा भुजात जळे । आपण छपरपलंगां लोळे ॥
 आपल्या जीवा इच्छि सुख । देती तरुण विश्वे दुःख ॥

चाडालासी नये कीव । तिचा जाळितसे जीव ॥
 तिणें पोट वाढविले । गुप्त विषय सविले ॥
 झाडपाला खाजनि मरे । काम त्यालाहि नावरे ॥
 कामदेवाचा हा घाला । काय करील ती अबला ॥
 पुढें पोट पाडिलें । दुःख कठीण सोविलें ॥
 तिचे कांहीं न चालें जाण । भोली जाति दंड निर्वाण ॥
 तिणें गुप्त खटपट केली । व्यर्थ जन्मुनी वाया गेली ॥
 परी निर्दयासि दया । अंतरीं आली नाही माया ॥
 तिला गुप्त पाप करविती । आपणा उंच वर्ण म्हणविती ॥
 तिचि गमाविली अवरु । कैसे शूरबाहदुर रावरु ॥
 ऐसे द्विज भ्रष्ट जाले । तिच्या हाते भोजन केले ॥
 चण्ड उग्र पती न करिती । चोरुनि दाहापात्र करविती ॥
 जाले शास्त्रज्ञ आंधळे । कैसे तयासि न कळे ॥
 आपण क्रियासहित निज । विध्वा पतीवीण झिजे ॥
 बिन शस्त्रानें मारिती । तिला अभिवीण जाळिती ॥
 आम्हा अधिकार आहे पाही । पुनर्विवाह विध्वे नाही ॥
 ऐसे मूढ जन बोलती । सौम्या आनंदें बोलती ॥
 कोणाचे न चले कांहीं । सभा जिकुनि आली पाही ॥
 काय केला पुरुषार्थ । विध्वेवरी धरिलें शस्त्र ॥
 अन्यायानें करिती जल्प । विचारि ना पुण्यपाप ॥
 पद्विनिथा जाले मूढ । न कळे वेदार्थ हा गूढ ॥
 व्यासादिकें केलें । मूढें नियोग उपेक्षिलें ॥
 यासी साक्षी आहे जाण । पहा भारत प्रमाण ॥
 आणि कल्माषपाद झियेला । नियोग वासिष्ठानें केला ॥

ऐसी कथा अनेक आहे । भारत भांगवतीं पाहे ॥
 मिथ्या अभिमानें बोलसी । मूढा व्यर्थ काय बोलसी ॥
 सर्वा नियोग मान्य आहे । डोळे उघडूनी पाहे ॥
 वेदोक्त हें कर्म । सर्व मानीताहे धर्म ॥
 ऐसे असोनिया अंध । कैसे जाले बुद्धिमंद ॥
 पढ़निया मूढ जाले । मेंढवळनि चाल चाले ॥
 कर्म कसायाचे करिती । आपणा अहिंसाक म्हणविती ॥
 ही काय हिंसा नोहे । तरुण विधवा घुरताहे ॥
 समाज जीवकळा । कैसी नकळेंचि खळा ॥
 सोमयाग करिती । बांधुनि तोंड मेंढा मारिती ॥
 तथा कैची येईल दया । बोले विधवा समाज बाया ॥
 आम्हा उघड पती न करिती । आपण स्त्रिया मिळविती ॥
 खांसी मरुनिया मास । जरी जाला नाही त्यांस ॥
 पुनर्विवाहाचि घाई । कैसी लागलीसे पाही ॥
 कलप करुनि मिशादाहि । नष्टनि थडनि वरात काढी ॥
 परी विश्वेचि न करी चिंता । मूढ अक्षम पुणवा ॥
 ऐसे दुर्जंत हे खळ । न करी विश्वेचि कळकळ ॥
 तेचि जाणावे पतीत । आपस्वार्थी जे निश्चित ॥
 पक्षपात करुनि मेंढे । तुका म्हणे नकी गेले ॥ १८ ॥

प्रासंगिक अभंग.

तुकीबावर सतुरुहपा.

(तुकाराम)

माझिये मनींचा जाणोमियां भाव । तो करी उपाव सुरुहाजा ॥
 आवडीचा मंत्र सांगितळा घोरा । जेणे नव्हे रोपा काही कोठे ॥

जाती पुढे एक उतरले पार । हा भवसागर साधुसंत ॥
जाणत्या नेणत्या ज्या जैसी आवडी । उतार सांगाडी तापे पेटी ॥
तुका म्हणे मज दावियेला तारु । कृपेचा सागरू पांडुरंग ॥१९॥

आतां नेम जाला । याच कळसीं विठ्ठला ॥
हातीं न धरीं लेखणी । काय भुसकट ते वाणी ॥
जाणे तेणे काळ । उरला सारीत सकळ ॥
तुका म्हणे घाटी । चाटू कोरडा शेवटी ॥ १३२० ॥

स्तुति तरी करूं काय कोणापार्सी । कीर्ति तरी कैसी वाखाणावी ॥
खोष्ट्या तंत्र नाही अनुवादाचें काम । उरला तो भ्रम बरिवरा ॥
म्हणवावें त्याची खुण नाही हातीं । अवकळा फजिती सावकाश ॥
तुका म्हणे हेंगे तुमचें माझे तोंड । होऊनिया लंड आळवितो ॥२१॥
सांगा दास नव्हे तुमचा मी कैसा । ऐसे पंढरीशा विचारुनी ॥
कोणासाठी केली अपंचाची होळी । या पायां वेगळी मायबापा ॥
तसेल तो द्यावा सत्यत्वासी धीर । नये भाजूं हीर उफराटे ॥
तुका म्हणे आम्हां आहिव्य परत्री । नाही कुळगोत्रीं तुजविण काहीं
अनन्यासी ठाव एक सर्वकाजें । एकाविण दुजें नेणें चित्त ॥
त पुसतां आळी देशघडी व्हावें । हें काय बरवें दिसतसे ॥
लेंकराचा भार माउलीचे शिरी । निढळ तें तुरी धारिलिया ॥
तुका म्हणे किती घातली लांबणी । समर्थ होउमी केवढ्यासाठी ॥२३॥
नाहीं जों वेचलों जिवाच्या त्यागें । तोंवरी वाडों काय बोलों ॥
जाणिल्लें आतां करी ये उद्देश । जोडी किंवा नाश तुमची जीवें ॥
ठावीचेनि आलें होतें ऐसे मना । जावें ऐसे वना दड जालें ॥
तुका म्हणे मग वेचीन उत्तरें । उद्देशिलें खरें जात्यावरी ॥ २४ ॥
नाही आश्रुत तुम्ही माझे बोल । कासया हें फोल उपणूं भूस ॥
येसी ते करीन बैसलिया ठायी । तूंच बुझावया जवळी देवा ॥

करावें ते केले सकळ उपाय । आतां पाहों काय अमुनी वास ॥
 तुका म्हणे आला आझेसी सेवढ । होऊनिया नीट पायां पडो २५
 रूपें गोविलें चित्त । पायीं राहिलें निश्चित ॥
 तुम्हीं देवा अवघेचि गीमटे । मुख देखतां दुःख न भेटे ॥
 जाली इंद्रियां विश्रांति । भ्रमतां पीडित होतीं ॥
 तुका म्हणे भेटी । सुटली भवबंधाची गांठी ॥ २६ ॥

धरणेकन्यास उपदेश.

(तुकाराम).

गोविंद गोविंद । मना लागलिया छंद ॥
 भग गोविंद ते काया । भेद नाही देवा त्या ॥
 आनंदले मत्त । प्रेमें पाझरती लोचन ॥
 तुका म्हणे आळी । जेंवी तुरेचि वेगळी ॥ २७ ॥
 सवकें करावें स्वामीचें वचन । त्यासी हुतूपण कामां नये ॥
 घेईल जीव कां सारील परतें । भंगलिया चित्तें सांवाजेना ॥
 खयोतें वावावी रवी कैवी वाट । आपुलेंचि नीट उरंतावें ॥
 तुका म्हणे तो ज्ञानाचा सागर । परि नेदी अगर भिजों भेवें ॥ २८ ॥
 ज्ञानियांचा राजा गुरु महाराव । म्हणती ज्ञानदेव ऐसें तुम्हां ॥
 मज पामरा हें काय थोरपण । पायींची वाढाण पायीं बरी ॥
 अज्ञादिक जेथें तुम्हां बौळगणें । इतर तुळणें काय पुरे ॥
 तुका म्हणे नेणें धुत्कीची ते खोली । म्हणोनि ठेविली पायीं बोई २९
 कैचा मज भीर । कोठें बुद्धि माझी स्थिर ॥
 जें या मनासी आवरु । आंत पोटी जाव धरु ॥

नाहीं निरोपाची पावली वारता । करावी ते चिंता ऐसी काहा ॥
तुका म्हणे एक वेचूनि वचन । नाहीं समाधान केलें माझे ॥ ३१ ॥

आतां पाहों पंथ माहेराची वाट । कामाचा बोभाट पडो मुखें ॥
काय करूं आतां न गमेसें जालें । बहुत सोसिलें बहु दिस ॥
घर लागे पाठी चित्ता उभे वारे । आपुलें तें झुरे पहावया ॥
तुका म्हणें जीव गेला तरी जाव । धरिला तो देव भाव सिद्धी ॥ ३२ ॥

विकल तेथें विका । माती नांव ठेवूनि तुका ॥
हा तो निवाळ्याचा ठाव । खऱ्या खोट्या निवडी भाव ॥
गव्हवारे हा विधि । पोट वाढविलें चिंधी ॥
लावूं जाणे विल्हे । तुका साच आणिक कल्हे ॥ ३३ ॥

भोक्ता नारायण लक्ष्मीचा पति । झणोनि प्राणाहुती घेतलिया ॥
भक्ती आणि भोक्ता कर्त्ता आणि करविता । आपण सहजता पूर्णकाम ॥
विधीं विश्वभर रुपावृष्टी सांभाळीत । प्रार्थना करीत ब्राह्मणांची ॥
कवळोफवळीं नाम घ्यावें गोविंदाचें । भोजन भक्तांचें तुका झणे ॥ ३४ ॥
तारतिम बरी तोडाच पुरतें । अंतरा हें थेंतें अतरीचें ॥
ऐसी काय बरी दिसे ठकाठकी । दिसतें लौकिकीं सत्या ऐसें ॥
भोजनांत घ्यावें विष कालवूनि । मोहचाळवणी मारावया ॥
तुका झणे मैद देखों नेदी कुडें । आदरेंचि पुढें सोंग दावी ॥ ३५ ॥

कुटुंबाचा केला त्यारा । नाहीं राग जंव गेला ॥
भजत ते वोंगळवाणें । नरका जाणें चुकेंना ॥

अक्षराची केली आटी । जरी पोटी संत सिंवा ॥
 तुका द्याणे मागे पाय । तथा जाय स्थळासी ॥ ३६ ॥
 आजि शिवला मांग । माझे विटाळलें आंग ॥
 यासी घेऊं प्रायश्चित्त । विटुल विटुल हृदयांत ॥
 जाली क्रीडासी भेटी । तोंडावाटे नकं लोटी ॥
 अनुतापीं न्हाऊं । तुका द्याणे रवी पाहूं ॥ ३७ ॥
 पुत्राची वारता । शुभ ऐके जेवीं माता ॥
 तैसें राहो माझे मन । गातां ऐकतां हरिगुण ॥
 तावें लुब्ध जाला मृग । वेद विसरला अंग ॥
 तुका द्याणे पाहें । कासवीचें पिलें माये ॥ ३८ ॥
 वाढली पादातां सिंगले डोलुले । वाविसी पाउलें कै वो डोळां ॥
 तूं माय मावली कुपेची सावली । विटुले पाहिली वास तुसी ॥
 कां वा मोकलिलें कवणा निरविलें । कठिण कैसें जालें हृदय तुझे ॥
 तुका द्याणे माझ्या आसावर्या बाह्या । तुज क्षेम द्याया पांडुरंगा ॥ ३९ ॥
 तुजविण मज कोण वो सोयरे । आणीक दुसरें पांडुरंगा ॥
 लागलीसें आस पाहे तुझे वास । रात्री वो दिवस छेखीं भोटे ॥
 कामगोड मज न लगे हा धंवा । तुका द्याणे सदा हेंचि ध्यास ॥ ४० ॥
 धांव घाली आई । आतां पाहातेसी काई ॥
 धीर नाहीं माझे पोटी । जालों त्रियोगें दिंपुटी ॥
 कशाचें सीतळ । बहु जाली हळहळ ॥
 तुका द्याणे डोरे । कधीं ठेवीत हे पायीं ॥ ४१ ॥
 सेटीची आवडी वताविळ मन । लागलेंसें ध्यास जीवीं जीवा ॥
 आतां आवडीचा पुरवावा सोहळा । तेजनि गोपाच्या क्षेम वेई ॥
 जेव खमळित राहिलें दादस्त । रागा अभ्युपान वधावली ॥
 तुका द्याणे सुधी करा साचपणा । सुलीच्या वचना आमुडिया ॥ ४२ ॥

मी तव बैसलों धरुनियां ध्यास । न करी उदास पांडुरंगा ॥
नको आतां मज दवडू श्रीहरी । मागाया भिकारी जालों दास ॥
भुकेलों कृपेच्या वचनाकारणें । आशा नारायणें पुरवावी ॥
तुका हाणें येऊनियां देई भेटी । कुरबाळुनी पोटी धरी मज ॥४३॥

कन्या सामुन्यासि जाये । मागें परतोनी पाहे ॥

तैसें जालें माझ्या जिवा । कधीं भेटसी केशवा ॥

चुकलिया माये । बाळ हुरू हुरू पाहे ॥

जीवना वेगळी मासोळी । तैसा तुका तळमळी ॥ ४४ ॥

कीर्तन ऐकावया मुलले श्रवण । श्रीमुख लोचन देखावया ॥

षडित हें भाग्य होइल कोणे काळीं । चित्त तळमळी झणजनि ॥

उतावीळ बाह्या भेटिलागीं दंड । लोटांगणीं धड जावयासी ॥

तुका हाणें साधा ठेवीन चरणीं । होतील पारणीं इंद्रियांची ॥४५॥

वेवा बोलें आतां बोला । त्वां कां धरिला अबोला ॥

भेळ नको देई भेटी । तूं कां पडिलासी संकटीं ॥

माझ्या जोर्वांचें मी जाणें । म्हणसी मुक्ती आम्हां देणें ॥

तुका हाणें नलगो कांहीं । चित्त राहो तुझे पार्यीं ॥ ४६ ॥

काय तुझें वेचें मज भेटी देतां । वचन बोलतां एक दोन ॥

काय तुझें रूप घेतां मी चोरोनि । त्या भेणें लपोनि राहिलासी ॥

काय तुझे आम्हां करावें वैकुंठ । भेवों नको भेट आतां मज ॥

तुका हाणें तुझी नलगो दसोडी । परि आहे आवडी दर्शनाची ४७

बा रे पांडुरंगा केव्हा येशी भेटी । जाहालों हिंपुटी तुजवीण ॥

तुजवीण सखें न वदे मज कोणी । वाटतें चरणीं घाळूं सिंघी ॥

ओवाळात्री काया चरणांवरीनी । केव्हां चक्रपाणी भेटशील ॥

तुका हाणें माझी पुरवी आवडी । वेगीं घालों उडी मारायणां ॥४८॥

अपराध जाले जरी असंख्यात । तरी कृपावत नाम सुख ॥
 सुखे लडिवाळ तुज कृपा यावी । म्यां वाढ पाह्यावी कवणाची ॥
 साथयाप साक्षा रुक्मादेवीवर । हा दड निर्धार अंतरीचा ॥
 तुका क्षणे कोणे रोष्टीचे संकट । न घालीं मज भेट नारायणा ४९
 पहावा नयनीं विठ्ठलवि एक । काही तरी सार्थक संसाराचे ॥
 कोठे पाहो तुज कां गा लपलासी । काही बोल मशीं नारायणा ॥
 वाढते वयास मज दाही दिशा । तुजविण हृषीकेशा वांचोनिया ॥
 नको ठेवू मज आपणा वेगळे । बहुत कळवळें तुजलागीं ॥
 तुका म्हणे भेटी देई नारायणा । घडी कंठवेना तुजविण ॥ १२५० ॥

॥ संतवचनसुधा समाप्त ॥

संतवचनसुर्वेतील अभंगांची सूचि.

अभंग. अभंगाचा अंक.

अ.

असह मुखा रामनाम ४७
अगाध महिमा तुमचा देवा ५११
अंगी लक्ष्मण येकनि घाणें ३२१
अंगी ज्या पूर्ण शांती ६४१
अंगी ज्वर त्या नावडे साकर ८४४
अंगी मत्स क्रिया खिलीचा ८०७
अंगी ऐके भटिणी ११९२
अभिकुंडाभाजी घातला ११८१
अभि हा पाचारी कोणासी ९२६
अग्रोभाजी पडे वाळू ९२९
अणुरेणुपासुनि महाडी ११३
अंतरीचा भाव जाणनिया ५२९
अंतरी मरल बाहेरी चोखळ ६३२
असिच्या देवा जीव ९४४
अधिकार तेसा कळू उपदेश ९४२
अधिकार तेसा दावियेला मार्ग ९०३
अतन्हासी ठाव १३२३
अनाथ अनाथ म्हणती मात २०३
अनाथाचा नाथ दाताचा दयाल ५१९
अनाथाचा नाथ भक्ताचा केवारी १२८
अनाथासी सास दीसी तारायणा ६२०
अनुतापयुक्त गेलीया अभिमान ४२८
अनुतापी तज न्हाय १३११
अनुभव तो नाहीं आमुचिया ४५९
अनुभवे कळो येतें पांडुरंगा ६४८
अनुरागे मजती देवा ३०७
अनुसरलो जीवमात्रे ७१९
अपराध हाले जरी असल्यात ११४९

अभंग. अभंगाचा अंक.

अपराधाच्या कोडी हेचि भाडी २२२
अपराधी म्हणुनि येतो काकुळती ३४७
अपाय उपाय न दाकी ९७
अपार महिमा संताचा १०५१
अंबुला विकुनि पावने हाली १२३६
अभक्त ब्राह्मण जळो त्याचे तोड ८४७
अभकाचे गांधी साधु म्हणजे ८३२
अभयदान मज देईगा दातारा ४९६
अभिमानी तक्रो धरू पाही ८५
अभिमानाच्या मुली ९५१
अमूर्तसि मूर्त १३००
अमृत ठाकून कांजीची आवडी १२२३
अमृत ते प्रेम जिन्हा ओलावली १०६६
अरे स्फुरतो भूजा दंड वक्षस्थळ २१३
अर्जनाचे रथी १२८४
अर्थ अवघे याचे हाती ३५२
अर्पनिया देवा भावाचे मोदक १२५०
अर्भकाचे साठी १०६१
अल्प माझी मती ५८२
अवघाची संसार सुखाचा १४८
अवघा डोळा तुज त्या पाहावे ३७९
अवघा वेचिलो इंद्रियाचे ओळी ५४३
अवघा सुखरूप ६१२
अवघेचि गोड हाले १२१६
अवघेचि त्रैलोक्य आनंदाचे १०४०
अवघे ठाळुनि निमित्त ३१३
अवघे तें देवाचे ६३
अवघे देव साध ९०४
अवघे महात्मा रिता नाही ठाव ७८८

असतं लक्षणं भूतांशो मत्सर ८०५
 असत्यं वचनं होतां सर्पं जौही ८१३
 असत्त्वाद्यां शब्दं नको मोक्षे ८४२
 असत्त्वाचे मळ येतले ४५
 असत्ताजी सोबळे ६४६
 असाल ते तुम्ही असा ४३२
 असो शब्द ऐसे फार १७०
 असोनि उत्तम कुकी ६७
 असोति उत्तम न करी भोजन १०५६
 असो मंत्रहीन किया १२०४
 अहो ऐका भाविक ३३३
 अहो देवा कलावंता ६०७
 अहो नारायणा २५१
 अहात बापुडे भेष २३३
 अहाला विख्याते साधुसी १०६१

आ

आगी लागो तथा सुता ४०१
 आगी हो पे शाली ७५०
 आग्नि उत्तम सुदीप्त १०५०
 आग्निवरी होती संसाराचे हाती ५३९
 आग्नि शिवला मांग १३३७
 आठवा आठवा वेळीचेळी ६३६
 आठवे वेळ लो करावा जमाय ७५०
 आठलीया जमा होती सहाकारी ३२३
 आणिकाच्या भाजे भाजिता ९५६
 आणिक कुसरे मज नाही आतां २००
 आणुणु व्यापक १६

आतां गाऊं तुज ओविया ६५१
 आतां गुणवेष काय विचारिती ४५४
 आतां तरी पुढें हाथि उपदेश ७६२
 आतां तुज कळेल तें करी १२७१
 आतां दुसरे नाही वनी ५७६
 आतां राहो तुको आपल्या ४५१
 आतां तेम शाला १३२०
 आतां पाहशील काय माझा अंत ९१०
 आतां पाहो पथ १३३३
 आतां सज्ज कातर ९२७
 आतां मज नाही ऐसे वाई जीवा ६५०
 आतां भीत नाही देवा १०७
 आतां मज नारी ४६९
 आतां माझा आंगीकार ५११
 आतां माझिया भक्तिभाता ७१३
 आतां माझ्या दुखा कोण हो ५६०
 आतां माझ्या मना ९०२
 आतां येथें लाहि माही तुजें कात ९०९
 आंधळ्याची काळी १०३६
 आंधळ्यासी ज्ञान अवघेजीं अंधळे ८५५
 आधी तूं सुखची होलासी ४०
 आतंदाया कंद गावथेला गाली ६७२
 आतंसे कळति संसारी वासवि ६०
 आपणानि ते गेली परा ३५०
 आपणाची कत्ती आपणानि १५१
 आपण शब्द कोलो ममा १२०५
 आपणा लागे काम आपणापरी ९२०
 आपणासमान कोले पयासी ३०६

अमंग. अमंगाचा अंक.

आपपर ते नोळखती १३५
 आपुलिया आणि तोडी मायाजाल ७५९
 आपुलिया लाजा १२९८
 आपुलिया हिता तो असे १०६७
 आपुली पदवी सेवकासी यावी २६४
 आपुलीया बळे नाही बोलवत ८६६
 आपुली रूपी मज लग्नी निरंतर ६१९
 आपुल्या पोटासाठी ८२०
 आपुलिया आवें तुज देवपण ४५५
 आपुली जाडी ते देवाचे चरण ६७३
 आपुले चरित हेचि उपकार ४०१
 आम्हा एकविधा पुण्य सर्व काळ २८३
 आम्हापाशी तो एक शब्द माघ ९४१
 आम्हासंगती नावडे काही १७७
 आम्हा सर्व मावे हेचि काम ६५२
 आम्हा हरिच्या दासा काही ६७५
 आम्हा हे कौतुक जगा यावी ७८२
 आम्हा किरण तु झरो १०२०
 आम्ही दोन तु दीननाथ ५२३
 आम्ही पद्म कैसे एकतरव जालो २८२
 आम्ही पातकांच्या राशी १८८
 आम्ही मागतो फुकाचे ५२४
 आम्ही म्हणो कोणी ४४६
 आम्ही रामाचे राक्षस ६५३
 आम्ही बारीक बारीक ३६४
 आम्ही स्वर्ग लोक मानु १८९
 आम्हाभिला पुढीलकें ११९७
 आसींभूता यावे दान ७७२
 आला तो सोपान १२२४
 आलिया भोगासी ८७८
 आलिया संसारा ७७५
 आलो सिद्धापर्वणी ७६५

अमंग. अमंगाचा अंक.

आली हरी कथा १२९२
 आले देवाचीया मना ९०१
 आले फल सदा राहिले ११७
 अवडीनें मावे हरि नाम ५७
 आवडी भोजन प्रकार परवडी ६७४
 आवडीनी रूप मनी १४१
 आवडीतिया ज्यानी चित्त ६४२
 आशा ठाकूनि फकीर झाला ११२७
 आशा तुण्णा माया अपमानाचे ९६४
 आशा नाही ज्याला १२४५
 आशाबद्ध जन ७९८
 आशाबद्ध तो जगाचा दास ९४५
 आशाबद्ध नाही मात १०११
 आशीवाद त्या जाती १२०२

इ.

इस सन धनक्री १२५४
 इह लोकीं बरा तो पर लोकीं ६३५

उ.

उषड बोलली संत १०५२
 उषड स्वप्न ११
 उंच नीच नाही नामा ६५
 उंचा उचपण नीचा नीचपण २८०
 उचित ते काय जाणवे दुयळे ४५६
 उजळावया आला वाढा ७०२
 उद्यानि माय बाप ११९१
 उडाली पक्षिणी गेली १८२
 उत्तम अधन जया जे संगती ९८८
 उत्तम त्या यात्री १०६९
 उत्तीर्ण त्याचे नळिजे आवा ३५६
 उत्तीर्ण नव्हजेची वेजिता ३४०
 उदकमय तीर्थ ४१०९
 उदकी कालमी रोममळतून १०६८

उपजाती बहुत साकती माता ४२५
 उपकारासाही भोली है उपाय ८१०
 उपकारी भसे आरोपी उरला १०७०
 उपपला माणी न राहे संसार ८७३
 उपपत्नी नरवेही ६१३
 उपपत्नी मरो फिली देखीके ५५३
 उपवेश तो भलन्या हावी ८०९
 उपरति मनाही २७
 उपरत भोवती आनासर्ग भेदी ६५४
 उपेक्षिला येणे कोणी शरणागत ९१७
 उसा ऐल थडी ९३०
 उत्तीसा परम पर हा लविका १८४
 उत्तर का केला ५७५

ऊ.

ऊत डोंगा परी रत डोंगे डोंगा १२३१

ए.

एक एका साहाय्य करे १०२
 एक देव आहे हा माघ पै सोमा १०२७
 एक भरिला चित्ती २९३
 एक नाम आम्हें सार ५०
 एकविध आम्ही न बळ पालट २०४
 एका बीजा केला मास ७७९
 एका न्दणे मळे ६६६
 एकाहुती जागळे एक ३३३
 एकी एकादशी करितां १७३
 एकी देव जनेकी देव ३३३
 एका मनु भव ८६०

एकाच विठ्ठल धर १२३५
 एके पावुरंगा वज्रत ४२७
 ऐकोनी संत कीर्ति १०५९
 ऐरावती बहु धोर ३६८
 ऐरा सोसुनिया भावता १८७
 ऐसी विवाह माउली ९०९
 ऐसी शांति जयासी देवा १०१
 ऐसा कर घर आहे राम १२०७
 ऐसा घर देई हरी १८५
 ऐसी शांति जयासी आहे १०६४
 ऐसे ऐकूनीया उत्तर ३११
 ऐसे कैसे साले मोव ७८७
 ऐसे माग्य करे लाहता होरी ५२७
 ऐसे संत मार १२९०

ओ.

ओले मातीका भरवसा ९२१
 ओले सुख वेदी सवकायि अंग ९७४

औ.

औठ हात घर जायाचे कोपठ ७४७

क.

कथा दुख हरी १३३
 कथावर्णने दयाधी तुळे १४७
 कथेशी सामग्री १२१३
 कन्या मी करी कथेचा विकरा ८१४
 कन्या साधुग्याची आहे १२७४
 कपाळी कपाळ लाठी ११७९
 कपड्याने पालता १२८८
 कर्म जपकासी मळ जावे शेष ७३१

४४

B4

कल्युगामार्जी थोर सालें बंड ८०८
 कल्युगामार्जी थोर ८१
 कंसा मला टाकुनि गेला राम १२२०
 कस्तुरी भिनली जये मुक्तिके ६७२
 कळिकाळे आह्मासा दिधली पाठी ६२९
 कांगा कोणी न हाणे पंढरीची आई ५६२
 कांगा न येसी २४९
 कांगा हसलासी कृपाळू १२३६
 कांगे निष्ठुर झालीसी २५८
 कां जी आह्मा होतें दोषाचें दर्शन ५५५
 कामक्रोध आड पडले पर्वत ६५६
 कामक्रोध आह्मी २९९
 कामक्रोध पळती दुरी १३९
 कामक्रोध माझे ४४७
 कामक्रोध लोभ दंभ मद मत्सर ६३७
 कामक्रोध वैरी हे खळ १२२१
 कामधेनुचें वासळ ४७०
 कां माझा विसर १३३१
 कामातुरा भय लाज तो विचार ८४७
 कामें पीडिली माया १२२९
 काय अपराध पाहसी २२४
 काय आतां आह्मी पोटची २२०
 काय करील तें नव्हें ११६
 काय कळें आतां ४१३
 काय कळें आतां देवा २२५
 काय कळें या कर्मासी २५६
 काय कळें सांगताही न कळें वर्म ९३१
 काय कू देह धारो १२६६
 १८

काय नव्हें कल ११०
 काय माझी संत पाहसी जाणीव १०७१
 काय मी अन्यायी २२६
 काय वृंदावना मोडियेलें गुळें ८३५
 काय सर्प खातो अन्न ७९६
 काय सांगवें कवणा ७६
 कायसांगो आतां संताचे उपकार १०७२
 कायावाचामन ठेविलें ४२२
 कायावाचामन २३१
 कायावाचामन बाला विष्णुदास ७६३
 कायावाचामन निग्रह ९०
 कायरूप जीचें हिनवट १७०
 कायीकवाचीक मानसीक १०६२
 कायेंकळनि करी धंदा ६५७
 कारणा ये असतां दृष्टी ११४
 कारे तुझी निर्मळ हरिगुण गाता ७५३
 कारे नाठवीसी कृपाळू देवासी ७५४
 कावळ्याच्या गळा मुकाफळमाळा ८३३
 कासिया वांचोनी झाले भूमिभार ४५२
 कासवीची पीली कंरणा जरी १०२३
 काही उपाय चालेना ३६६
 काही एक तरी असावा आधार ५४१
 काही कार्य मडिल जेव्हा ३१५
 काही मानदंभासाठी ७०४
 काही देवा काही न बोलावी गोष्टी ७०
 काही मोकलीलें २०२
 काही वाढविता देवा ४५८
 काळवेळ नसे नाम ४९
 किती तरी चिंता कळें ५९६

किती तुजपाशी देऊ परिहार ४९२
 कीर्तन एकावया भुलले १३४५
 कीर्तन ते पूजा कीर्तन ९१
 कीर्तनरंगें रंगले जे जे १४४
 कीर्तनाची गोडी ९३८
 कीर्तनाची मर्यादा केंसी ९८
 कीर्तनाच्या सुखें सुखी ४८
 कीर्तनासाठी चारी मुकी ९३
 कीर्तनी स्वधर्म वाढें ९४
 कुटुंबाचा केला त्याग १३३६
 कुमुदिनी कास आणें तो परिमळ ६५५
 कुरंगी पाडस चुकलें सेवनी ५६४
 कृपा करोती सांगा गोष्टी ६२८
 कृपाधर्मे दृष्टि केली ७२२
 कृपादीप प्रकाशिला ७२३
 कृपावंत किती ८६१
 कृपाळू म्हणुनि योलती पुराणें ४९९
 कृष्ण करो जजमान ३७५
 कृष्णात्रिया सुखें ११९०
 केला प्रतिपक्ष १७६
 केली पायबंद ३३०
 केली माही असी तया धडे त्याग ७७४
 केलें पाप जेणें दिलें धनुसोदन ९४४
 केलें सुखी फार ११५
 केसाबाबें म्यात धरुनि १२४३
 केसा सज धोर १३३०
 केसे आम्ही यातो कुळ ५३३
 केसी कर आता सांग २०७
 केसी बाप त्याची ओरी ५९३
 केसी कर म्यात केसा ४०८
 केसी तीरत मनु १३७३
 केसेनि आकळे मन ३१०
 कोरें कळु मन लागी १२६७

कोटि जन्म घेईन देवा ७१२
 कोटी दिवाळ्या दसरे सण ७१७
 कोडियार्थें गोरपण ७१०
 कोण तो उपाव करू भेटायया ५३३
 कोणं सुख धरुनि संसारी १२७७
 कोणाबें चिंतन करूं ऐशा काळें ५६६
 कोणाच्या आधारे करूं ३९७
 कोणा पुण्यें यांचा होईन सेवक १०७३
 कोणासबें आमचें काय काज ६३९
 कोणी निंदा कोणी बंदा ६७७
 कोरडीया ऐशा सारोतीया गोष्टी ९३६
 कया मेरे राम कवन १२०९
 क्रिया कर्म धर्म १८१

ख.

खरे बोले तरी ७८१
 खेती करो हरिनामकी १२५९

ग.

गंगा गेली सिंधुपाशी २४७
 " ५७२
 गर्दभाला गज म्हणतो १३०५
 गारुड ताचें प्रभानें ५१३
 गारुड नेणें कळाकुसरी ६५८
 गाढवसंगतीं सुकाळ लाथाचा ६४३
 गाढवाचे अंगी चंदनाची उठी ८४३
 गाढवाचें घोडें ६७८
 गाणीं मी गावलों भावी २१०
 गातीं वाचतीं आनंदें ५१०
 गुंतली ते आशा ९०६
 गुंतलीं प्रपंची सोडसी गा देवा ५२७
 गुरुधन फतना रातो ६२७
 गुरुच्या वचनें होईल २४६
 गिला किरानिया दिवस १०१०
 गोत वित्त वित्त ७

घरी रांडापोरें मरती उपवासी ८४६
घातलें दुकान १०४७
घालिती पव्हया ५८४
घाली देवावरी भार ८३
घ्यावी तरी घ्यावी ४२४

च.

चंदनाचें झाड परिमलें वाड १०१९
चरण विटोबाचे देखिले ६२३
चले जाधोजी १२६५
चांदण नावडे चोरा १६५
चालें दंडवत घाली ४१५
चित्त गुंतलें प्रपंचें ५९१
चित्त तुड्या पायीं ४६२
चित्त समाधानें ९६७
चित्ता मिळें त्याचा संग ९६९
चित्ती नाही आस ८५८
चित्तनासी नलगे वेळ ८९१
चुकलिया ताळा ७६६
चेईला तों जाणरे १८०
चोरासंगतीने गेला ७४८
चौदा भुवनें पोटी १९६
चोवणें लक्ष्मण शास्त्रनि १३१३

ज.

जग अमंगळ १४७
जगजीवना अगा नारीयणा ६२२

जन्मजन्मांतरीं असेल ४४
जन्ममरणाची कायसी २२७
जन्ममरणाचें निवारेल ९२
जन्ममरणा निवारिती ३५५
जन्मा येऊनि काय केलें ८१६
जन्मोजन्मीं आम्ही बंधु १९४
जन्मोजन्मीचें संचित ६५९
जप करिती राग ९८०
जप तप कर्म क्रिया ३३
जपाचें निमित्त झोपेचा पसरू ७९४
जयाचें चित्त संताचे चरणा १०५४
जया नाही आपपर ३४९
जया शिरीं कारभार ९१८
जयासी नावडे वैष्णवाचा संग ८१९
जरी अवगुणी अन्यायी ५९८
जरी आलें राज्य मोल्लेविक्या ९११
जरी मी नव्हतो पतित ४७७
जळीं जळगार दिसे १५१
जाऊनीया तीर्था काय तुवा केलें ८०३
जाणें अंतरीचा भाव ८५४
जाणें पाळूं लळा ५९७
जाणें भक्तीचा जिह्याळा १०७६
जाती विजातीची व्हावयासी ९५६
जायाचें शरीर जाईल क्षणांत १०७५
जाली होती काया १२१४
जालो आतां दास ५८७

जालो तव साचें ५७८
 जालो द्वारपाळ ४६०
 जिहीं धरुनि हरी मनीं ३११
 जीव तोचि देव भोजन ते ७८९
 जीव जायवरी सांडी करी माता ५५७
 जीव जीति जीवनासंगें ८९९
 जीवाचाहि जीव तुंचि प्राणाचाहि ७१६
 जुंझार ते एक विष्णुदास जगीं १०७७
 जे जे मना वाटे गोड ४३९
 जे जे व्हावें संकल्पें ११५
 जेणे घडे नारायणीं अंतराय ७६८
 जेणे नाहीं केलें आपुलें स्वहित ८२८
 जेणे पृथ्वीसी धरिलें १९७
 जेणे माझे चित्त राहिले तुझ्या पायीं ४८५
 जेथें आठवती स्वामीचे १२१
 जेथें जावें तेथें देवची १९२
 जेथें मुख्यत्वे करावी भक्ति १०४७
 जैसा वृक्ष नेणें मान २१६
 जो भक्तांचा कैवारी १२९७
 जो जो काळ कांतिनीं जाय १४३
 ज्याचा देसा अनुभव १०७८
 ज्याचा विश्वास जडला पायीं १००९
 ज्याचा सखा हरी २६९
 ज्याचीयारे मनें देखीयेले २१८
 ज्याचे गर्जता पावाडे ११८
 ज्याचे गीरी केला वास ९३९
 ज्याचे देणें त्याचें नाम ६९७
 ज्याचे देव तीर्थ पाणी आणि १३०८
 ज्यातें ज्ञानी व्यासी योगी ११२०
 ज्यातें आड सावें काडी ६७९
 ज्या दूपा कारणें ९
 व्यासी आवडी हरिभजनी १०७९
 ज्याच्यासी करावा ओषध राखन ९४८

झ.

झांकुनिया नेत्र कांथ ११२
 झाड आपट्याचे तोडिती १३०४
 झालासि पंडित पुराण सांगसी ८००

ट.

टिळा टोपी माळा देवाचें गवाळें ७८५
 ठ.

ठाकलोसैं द्वारी ५०५
 ठाव तुहापाशीं ४४१
 ठाव देऊनिया राखे ११५
 ठेऊनि चित्त पायावरीं ७०७
 ठेवणें अनंत जन्माचें १२८१

त.

तंतूपट जेवीं एकत्व १२७५
 तत्त्वतां नकळें १८९
 तनका नही भरोसा १२५५
 तपसाधन हेचि माझें ७१२
 तयासाठीं वेचूं वाणी १२०३
 तरिच जन्मा यावें ८७९
 तरी आह्मी तुझी घरीयेलीं कास १५८
 तातडीची धांव अंगा आणि माव ७९१
 तान्हेल्याची धणी ५०७
 तारतिम वरि तोंडाच पुरते १३३५
 तारावया भोळे भक्त १२८५
 तिघाजनालागीं १२३३
 तीर्थव्रत गेम ३६
 तीर्थी घोंडा पाणी १३०५
 तुजकरितां होते आनाचे तें आन ५४७
 तुज गीती गातां तू भोसा पादुरंगा २२५
 तुज घालोतिया ३८८
 तुज जाणें तानें ४४९
 तजविण आह्मा कोण ३८१

तुसा विष्णुदास म्हणताति जर्गी २१२
 तुक्षिया चरणाचे तुटता २३०
 तुक्षिये संगती १२१८
 तुक्षीये संगती ७०६
 तुसे दारीचा कूतरा ५७३
 तुसे नामी जगन्नाथा ४७२
 तुसे पायी माझ्या मनें दिल्ली २०८
 तुसे भक्तिसुख यावे २३८
 तुसे रूप पाहता देवा ४३१
 तुमचें चरणीं राहों मन ५१४
 तुमच्या पायीं ठेविलें मन ३४४
 तुम्हा जाणां अंतरिचें ६०३
 तुम्ही पाय संती १०८०
 तुम्हा संत दयाघन ३४५
 तुचि अनाथाचा दाता १२७५
 तु माझा स्वामी मी तुम्हा १२२५
 तु भिक्षेचा पती ५८६
 तेचि धन्य तेचि धन्य १३७
 तेरा अच्छा धी होयगा १२६१
 तेसे नव्हो आही विठोबाचे दास ६६१
 तेचि जाणें अंतरिचें १००६
 त्रिविधाच्या बुद्धि तिन्ही ९९०
 त्रैलोक्य पाळिता उद्यगला नाही ८६८
 थ.
 थोडें परी निरें ७६४
 थोर ती गळाली पाहिजे अहंता ८८१

दत्तात्रिया अंगी निघे ८९८
 दाता तोचि ह्मणावा ६४
 दास अनंत मेरो १२७४
 दिली चाले याचा ९०५
 दिली हाक मनें ४०२
 दीनपतित अन्यायी ३७५
 दीनबंधू आत्म्या रामा ५९२
 दीन मी अनाथ तुमचें रंक ६०६
 दीन ह्मणोन नाचरे कीर्तीनी १०२
 दीनाचा दयाळ १०४१
 दीना नाथा तुझी धीवें ४००
 दुःख वाटे ऐसी ऐको नये गोष्टी ४१९
 दुरोनि ओळगिल्या १५७
 दुर्जनाचा मान ८३९
 दुबळाची कन्या समधानि केली ५८
 दुबुद्धि ते मना ५०३
 दुष्ट आचरण म्हाही माझे मन ६६२
 दुध दही ताक पशूचें पालण २८९
 दुष्ट विष्णूसे हरिसी ३३७
 देई भक्तिरस प्रेमा १२३१
 देखण्याच्या तीन जाती ९५२
 देव कळवळले चित्ती १२३२
 देव गुज सांगे ११८५
 देव चालिला सांगतें ३२०
 देव तिळीं आला ६८०
 देव दयानिधी २६५
 देव दाखवी असा नाही गुरु १५५

देवाचेय पायी २९७
 देवाचे ते आत जाणावे ते संत १०४५
 देवाचें पूजा हें भुताचें पाळण १०८१
 देवाचे म्हणोनी देवी अनादर ७६०
 देवाचें वर सांपडला भाव ३१७
 देवाचे हे आत्मे ते हे जाणावे ७३८
 देवाच्या निरोपे विदितो डांगोरा ९३५
 देवाच्या संबंधें विश्वाचि सोपरे ८६७
 देवा बोले आतां १३४६
 देवामाजी मक्त असे ३१९
 देवा माझे मन २२३
 देवासी दासाचा कळवळा ३०८
 देवी लंडोवासी गेला १३१५
 देवें निमीषिते १३१७
 देश काल वर्तमान ३२४
 देश लज्जला व्यर्थ ३६५
 देश जावि अथवा राहो २०७
 देश तंव असे भोगाचे आधीन ८८३
 देश तंव काहे प्रारब्धा आधीन ५३२
 देश तंव तेव देशाचा अभिमान १६६
 देश साबाबा न साडाबा २७९
 देशाचा पालक २६०
 तो विषसाचा पाहुणा चालतो ८१५

७

धर्म आज दुन संत १०४६
 धन्य हालो कपा केलो ३५७
 धन्य तो मास जेथे हरीदास १२९६
 धन्य तो नारायण १०८२

धर्म रक्षावयासाठी ६८१
 धर्म वसे जेथे ६९४
 धर्माची नूं मूर्ति ५०४
 धर्माचें पाळण ६८२
 धाकड्याचे मुर्ती घास घाली १०६
 धांव घाली आई १३४१
 धांव घाली विटू आतां १२४०
 धांव नारायणा ५२२
 धांवरे धांव आतां दीनवत्सला ५१७
 धावा केला धावा ५८३
 धावीनिया येथी ६०३
 धिग तो दुर्जन नाहीं भूतदया ८४०
 धीर तो कारण १२६
 धीर धरी सत्य हें तो १७२
 धोंड्यासर्व आवळिता फुटें बोके ४६५
 ध्याईन तुझे २६१
 ध्यान धरिता ध्येय होईजे प ६३८

न.

न करीरे मना काहीच कल्पना १७५
 न कळता काय करावा उपाय ५१५
 न कळे जी मत्ती २९०
 नका घालू वृक्ष जपासध्ये सार ७६१
 नका दंतकथा येथे सांगी कोणी ९२७
 नका पाहू सासि क्रिया आचरित ७०९
 नको गा सोकळ २९१
 नको वेळ देवा पोरी हें संतास ४१३
 नको तज तावा नको अभिमान ४५०

नको थेंऊ लाजे होय न परती ९७८
 नको सांडूं अन्न नको सेवूं वन ८९०
 न गमेसी जाली दिवस ४९३
 न जाणती कळा २०
 न पालटे जाती जीवाचिवेसाठी ९१
 न माये ध्यानीं १७
 न मिळे सावया न वाढो संतान ६६९
 नव्न झाला भूतां ७६५
 न म्हणे कवणा सिद्धसाधक गव्हार ४८२
 नये इच्छ सेवा स्वइच्छा जगाची ९१७
 नये जरी तुज मधुर उत्तर ८७५
 नये माझा तुम्हा हाक शब्दस्पर्श ९७३
 नरदेह उत्तम चांग १०५
 नरनारी याळे अवघा नारायण ४८९
 नरा हेचि क्षणही भरी ९९८
 न लगे जाणें वनाप्रती ९९५
 न लागतां क्षण १९१
 न लाहिले जपें १२७
 नव जातां घरा ४३३
 नवा नवसाची ४७१
 न विसंबे त्या घटिका ३०५
 नव्हे आराणूक १२९३
 नव्हे आराणूक संवसारा हाती ८२६
 नव्हे असचय्य बारलेच्या त्याग ७८१
 नव्हे मिडा ह कारण ४७८
 नव्हो सभाषाट ४५४
 न सांगतां तुम्हां १२०१
 न सांपडे ऐशी कधीं १००८
 नसे तो ब्रह्मांडी १३
 न सोडिरे मना गुरु जनार्दन १०४२
 नाचतां उडतां २६६
 नाचूं कीर्तनाचें रंगी १०३३
 नाद पड कोनी ७४६

नाम-घेता न लागे मील १०८३
 नाम घेता विठोबाचें ३६०
 नाम घेतां वैखरी ८७
 नामधारक हो कां भलता ६६
 नामधारकासी नाहीं वर्णावणी १०५८
 नाम न झुगे तो आवडी ६८
 नामपाठ गोविंद ७८
 नामपाठ पसारा ७७
 नामवाढे नाम ७५
 नामवळें देहीं असूनिया मुक्त ७१०
 नाममंत्रे हरीं निज ४१
 नाममाला घे पवित्र ३०
 नामसंकीर्तन ६४५
 नामाचा महिमा नेणें ४३
 नामाचिया बळें १२३८
 नामापाशीं भुक्तिभुक्ति १३०
 नामा स्वयंपाक करोनि येसला १०११
 नामेचि तारिले २८
 नामें सदां शुद्धि ४३
 नारद येउन पंढरियेसी ११८२
 नारदें केलासे प्रश्न ८९
 नारायण ऐसा ९५३
 नाहीं आवकत १३२५
 नाहीं आलें भक्तीस अनुभवा ५३४
 नाहीं कैली तुझी सेवा २५०
 नाहीं गुणदोष लिपूं देत अंगी ५३६
 नाहीं घडली कमाई सैसी ६०५
 नाहीं जपतप जिवाची आटणी ५३६
 नाहीं जातीकूळ तुजें म्या पुतिलें ६११
 नाहीं जो वेचलो १३२४
 नाहीं तरी संत ३२५
 नाहीं त्रिभुवनीं सुख यासमान ६८३
 नाहीं पाहतन भूपतीसी दावा ८५१

नाहीं पाक होत उकराटे चाली ७७०
 नाहीं लोकिकीसी काम ७१५
 नाहीं वागवीत २८५
 नित्य नेम आह्वां यितन २४४
 नित्य नेम नाहीं ३४

नित्य या मनासी ५४५
 निंदिले हे जन सुखें निंदू १७४
 निबाचीया हाडा साक्षरेचें ८३४
 निराश्रित वाटे मनीं ७०३
 निरोधती परी न मोडे ६६३
 निरोबाचें भजन साहयें वचन ६८४

निगुण संगुण नाहीं ज्या १५०
 निर्दोषरहीत ६
 निर्भीड बोलणें ९९९
 निर्वैर व्हावें सर्वभूतांसवें ८८०
 निवडावे लडे ७६७
 निश्चितीनें होतो करूनीया सेवा ५५६

निसंगासी संग १२३४
 निसंदेह हरी भाषयुक्त करी ७२६
 निसीम भाव देखाविथ्या ३०१
 नीचपण करवें देवा ४३८
 नेणें फुको कान ९७१
 नेणें भाकी काही २३२
 नेणोनिचा आत्महित १०००
 नी बोलविं ऐसे जनासी ४१०

प.

पहासी मी राणी ११८०

पहता जाडभारी १०९

पडिली सोवणी ६८५

पडोनिचा हाही १०८३

पंढरपिरी केला वास ११८४

पंढरीचे सुख पुढारिकासी ३६१

पंढरास जाविं जीवन्मुक्त २२२

पडिथेते मागा पांडुरंगापाशीं ६८६

पतित तूं पावना ३७६

पतित पतित १२१३

पतित पावना धावसी निवाणी ६२१

परउपकारें काया वाचा मन ८८७

परदारा परधन परनिंदा १७१

परद्रव्य परनारी ७८४

परधनकामिनी ३८७

परनिंदा क्षणीं २५

परपीडक तो आम्हां २८६

परमलपेचा सागर ३००

परमार्थी तो न हणवावा आपुला ९५८

परस्त्रीते म्हणती माता ८९२

परापवाद कार्नी २४

परि आतां मासी परिसावी ६६४

परिते अज्ञाना न साते १३०८

परिमळ म्हूण चोळू नये फूल ८९६

परिमळाची धाव ३७७

पर्वकाळीं धर्म न करी ना सरी ८११

पर्वताप्रमाणें पातक ३९

पवित्र सोपळीं ९५०

पशुपक्षी व्यापव यासी १३८

पहाते पांडव अखंड धनवासी ५८८

पहा परदारा जननियेसमान १६८

पक्षाया नयनी विहलचि एक १३५०

पक्षियाचे घरीं नाहीं सामुगरी ४८७

पक्षी जाय विगतरी २७०

पाठवाल तेथे गर्जेन ३९२

पाठळ करिता न सावे वारा ७७८

पांडुरंगा आतां ऐका ३९९

पांडुरंगा वास ३६२

पाप लया नाह परदारगमन ९९३

पापसाध सक्षि गुणवीण तिघारी ४८६

पापासी वासता भकी दाळ दाळा ४९७

पापाचें संक्षित देहासी वडण ७४२
 पापासचें जिणें ज्याचें ९९२
 पापिया चांडाळा हरकिथा नावडे ८१२
 पापी तो नाठवा आपुल्या ८३१
 पाया लावूनीया दोरी ७५७
 पायींचा महिमा पायींचें जाणें ६३१
 पायीं जडलें माझें मन ५२६
 पायीं लीन होता निळा ७२१
 पावया लुब्ध झाल्या ११९५
 पावलें पावलें तुझें आम्हा सर्व ४८०
 पावलो हा देह कारुतालिन्यायें ५६१
 पावो माझी हे सेवा ७११
 पाहतोसी काय ५०८
 पाहे पां ध्वजेचें ३७८
 पाहोनिया झाले ठाव ३४८
 पाळिलों पोसिलों जन्मजन्मांतरीं ४५७
 पिंडी देहस्थिति म्हांडीं ५६
 पितृमातृनिदिता ह्वेत हेंचि ७२५
 पुत्राची वारता १३३८
 पुरविली आळी १२११
 पुरुष अथवा नारी १००
 पुष्पासी परिमळूं दूध घृत मेळ १४९
 पोद लागले पाडिशी ९४६
 पोटापुरतें काम ८७४
 पोठी शूळ अंगां उठी अंदनाची ५६९
 प्रकृतीचा पैदा कल्पनामाजठा १०२४
 प्रथम नमूं २
 प्रमाण हे त्याच्या बोला १०८४
 प्रीतीचा तो कळवला ५८९
 प्रीतीच्या बोला नाही पेंसपाड ५७१
 प्रीतीच्या भांडणा ४४३
 प्रेमशांती घ्या ३६७

प्रेमसूत्र दोरी ६८७
 प्रेमळ प्रेमळ अंतरी १२८७

फ.

फलकट वो संसार १११
 फिरंगी वाखर लोखंडाचे विळे ९८१
 फिरविलें देऊळ जगामाजीं ४०६
 फुगडीं फूगे बाई फुगडीं फू ११९४

ब.

बंदे हुशार होईरे दिलमें समज ६३३
 बरवा ओढवला हा रंग ७२०
 बरवें दुकानीं बैसावें ९४०
 बरी ओळख झाली १९
 बरें जालियाचे अवघे सांगाती ९२२
 बहुत दिवस तुमचे गांवी १८६
 बहुत याचक सांभाळिले ६०४
 बहुत जन्माअंती ७५५
 बहुत जन्माअंती १२९२
 बहु पुरे पाहिली बहु दुखें २०५
 बहु बरा बहु बरा १२१७
 बहु वाटे भय ५८०
 बळिवंत आम्ही समयाचे दास ६८४
 बाइल सवासीण आई ८१३
 बाबा समता निशी ११९३
 बार बार काहे मरत १२१०
 बारि पांडुरंगा १३४८
 बाळपणी हीची वर्षे गेलीं बारा ७३६
 बुद्धी भवसागरी ३६१
 बुद्धि बोध नाही क्षमारूप सर्व १०२९
 बुद्धि हीना जडजीवा ५७९
 बोलणें तें आम्ही बोलों उपयोगीं ६८९
 बोल नाही तुझ्या दातूच ४०३
 बोल बोलतां याचे ८०
 बोलावूं पाटवूं एवढी २०४

बोलिलों तें आम्हा पाळावें ४१२
 बोलिलों तें तुम्हा उणें ६०८
 बोलूं ऐसे बोल १८४
 बोले तैसा चाले ६०९
 ब्रह्मचारी धर्म घोकार्यें अक्षर ८९४
 ब्रह्ममूर्ती संत जर्गी १२४२
 ब्रह्ममूर्ती संत जर्गी १२४४
 ब्रह्मज्ञान नव्हे लेकराच्या गोष्टी ९७७
 ब्रह्मइनायक विष्याचा २६८
 ब्राह्मण तो याती अत्यंत असता ९००
 भक्त करितो तैसा होय ३०९
 भक्त वैधाघरिचा झुता ८९२
 भक्त वेखोनिया श्रीहरी ११९८
 भक्त म्हणावें तयासी ३२३
 भक्त हाका ऐकायचा ३१०
 भक्ताचाची ओरस ३०४
 भक्तिभ्रम घेतलें माते ४६१
 भक्ति ते कठीण इंगळासी १८५
 भक्ति तो कठिण गुळावरली पोळी ९९८
 भक्ति नाही नामी तो २७३
 भक्ति प्रिय घेवो आई ६०१
 भक्तीभावविण ज्ञान नको देवा ५१८
 भक्ति मुक्ती कारण १९५
 भक्ति होय भावें परमहंस पकान १०३४
 भक्ती आराधिला देव ३१६
 भक्ती तें ज्ञान २८
 भक्तासाठी याती नाही ३७२
 भगवंतरी श्याम सज्जन ७५३
 भजोरे भया राम १३६५
 भरणी आली मुक्त मेढा ९२४
 नलाई करत सुराई १२५३
 नला म्हणे जय ४६५

भली केली हनि याती १२२७
 भवजळ काया १२
 भवरीगे जे विले लोक १४२
 भवावधीचें सखोल पाणी ९८५
 भागल्याचा तूं दिसावा ४४३
 भागल्याचेतार शिणल्याची साडली ८८५
 भाग्यवंत झणो तथा ८८८
 भाग्यें ऐसी साली जोडी २८१
 भाग्यें जोडे सत्संगता ३३४
 भाग्य तैसें फळ ७७३
 भाव धरी तथा तारील पाषाण ८२४
 भाव भक्ति प्रेम २१
 भावाचोनि वळे घेतलें २९
 भावापुढें थळ ८९७
 भाविकाची आवडी ३०३
 भाविकाचे अवघेचि गोड १९८
 भाविकासी निष्प १२९१
 भाविका हें धर्म सापडलें ८५९
 भावे घातली कास २७८
 भावेविण भक्ति ३७
 भिक्षापान्न अवलंबणें ७९७
 भुक्ती तीं यावीं मुक्ती ८४३
 भुक्ती नाही अन्न ४९९
 भुक्तीनिया उठी १०१८
 भुक्तीमुक्तीचे माहेर ११८३
 भुलले हे लोक काळाचे कोतुक १९७
 भुती वेंव झणोमी मेळतो या जता ६९१
 भुती भागवत ३२२
 भेटीची आवड १३४२
 भेटीलागीं जीवा २००
 भेटीलागीं माझा २१४
 भोक्ता मारायण १३३४
 भोग तो न घडे ९६०

भोग याचें देवा १५७

भोगे घडे त्यांग ११२

भोळा देव भोळा देव २७७

म.

मंगळाचा मंगळ साठा ७७७

मज अभय दान २९८

मजऐसे कोण उदरील सांगा ४५३

मज गांजील्याचा धावा ९१८

मज तो माझे नकळेंच हित ३४६

मज तो सांभाळिलें संता ३५८

मज नष्टामाचा मोह ४११

मज संताचा आधार ४६४

मत केव करिता हासी १२०८

मंत्रयंत्रदीक्षा सांगतील २१७

मयमांस भक्षण १३१८

मधुरा उत्तरासव ८५७

मन आधी मुंडी वासनेतें ७३४

मन धावे विप्रयावरी ६९

मन माझे चंपळ न राहें ५४४

मन मानवले वरी ३९४

मनाची वासना १०२६

मनीं भाव असे ८८६

ममता तुझी मज १०१

मावलीसी सांगे कोण ४१६

माकडा विसती ८३३

मागणें तें एक तुज ५००

मागणें हेंचि माझे देवा ५२५

मागें जैसा होता माझे ९९२

मागें सती होतें ८०६

मागें नेणपणें घडलें ९११

माक्षिया मनासी न्या २१९

माक्षिया मनें उपदेश १७८

माक्षिये जननी हरिणी २५९

माक्षी आध्यात्मी २४८

माक्षी दत्त ती १०३८

माक्षीये मनीचा १३१९

माक्षें चित्त तुझे १२००

माक्षें जड मारी ५७७

माक्षें मज कळी ५४६

माक्षें मनीं जें जें होतें ६२५

माक्षे मनोरथ ३८३

माक्षें मागणें तें २३६

माक्षें माक्षें हातीं हित ३५४

माक्षें सर्व भाग्य केशवाचे २०९

माता कापी गळा ४४०

माता पिता देव १३०३

माता पिता माझी १०१२

माता पिता बंधु १५३

मातेचा आठवा २७५

मातेची अवस्था ४९१

माय गेली बाप २५५

मायबापासवें ९३२

मायबापापुढें ५५४

मायबापें सर्पिणी जरी बोका ७७०

मायबापें सांभाळीती ८५२

मायें मोकलीलें फोटें ५४८

मारगी चालता पाकला पाडली ८८४

माळू नयें सति सर्पाचिये ९०९

मिळे हारिदासांची दाटी ४०९

मी तव बैसलों १३४३

मी तो दीन नेणें रंक ५९४

मी तो समधीची दासी १९०

मी माक्षी कल्पना पळाली १०३०

मी वत्सा माक्षी गायी २५३

मुक्तापणें बीद बांधोनिया ७३२

मुक्त मोतिये सेवी ११५१

मुक्तीपण मी गा अमिलाची २३७
 मुक्ती नाम हाती मोक्ष ११९
 मुक्ती नाही नाम ७४४
 मुखें बोलवें तें जिवीचें ५३०
 मुखें बोलें ब्रह्मज्ञान ७८६
 मुदलामध्यें पडे तोटा ९५१
 मूढ जन अज्ञान १३०२
 मूढमती परी मी ७१०
 मुषक हव्यासें चालनि १७५
 मृत्युलोकीं आम्हां आवडती ६९५
 मेरे रामको नाम मी अपराधी १२७२
 मी तो मेरे भजन ३७९
 मीकळितां धाय ५९९
 मोकळा मार्ग पंढरीचा १२८९
 मोकले ते मन १०३९
 मोलें घातलें रडाय ७९५
 मोहरांनी चित्ता ४३०
 म्हणवितो दास न ३९५
 म्हणवितो नंदाचा बाळ १०२८
 म्हणुनीया खेळ मांडियेला ६९४
 म्हणोनिचा सैतजना १३९

य.

यमाचे हे पाश नाटोपति कवजाते ९२३
 याचे पायी धरिला भाय १०१३
 यातीहीन चोखामेळा २७१
 याल तर थारे लोंग १२१५
 यासाठी करतो निघुर ४१४
 यद्दग विठले शिवाभिषेकळे ५५०
 येई तू गोविंद ११९६
 येऊनीया नरदेहा ९८४
 येऊनी ससारा काय
 या नाते विद्याबाहे ६१०

येजेची साधने ९९६
 येणें पंधें बहुत तरले मिथिती ८४
 येथानि पाहे तेथरी १८
 येथें येऊनि केलें कार्य ९८३
 येऊं ऐसे जाऊं ५२
 योगयागविधी येणें ३८
 योगी मुनीजन १५९
 योगी हे शिणती १६३

र.

रडोनिया मान ९७०
 राग आला तरी ६००
 राजा करी तैसे वाम ८६९
 राजा चाले तेथें वैभव सांगाते ९१९
 राजाला आयास ७३
 रात्रदिवस सती १०६
 रात्रदिवस मन १२३२
 राम कहे त्याके पग १२०६
 रामभजनकृ विद्या १२०९
 राम म्हणता रामची होती २४३
 राम राम म्हणतां वाचे ६१
 रासम धुतळा महातीर्थमाजी ८४१
 रूप पाहला लोचनी १
 रूप गोविलें चित्त १३२६

ठ.

ठापाचीये काकी ४२
 ठाळाअभिमान टाकनि ८२
 ठाड्याचे आवतणे ७९३
 ठावनिमि म्हणतां आहे १६४
 ठावपण वेगा विद्या ५०९
 ठागीं मैदी बोल ३९१
 ठाजती पुराणे ४६७
 ठाज रवी तुम तरी ३७१
 ठाठाच्या वचारी वावविता ८३८

लेकराची आळी ५६८
लेकुरे सेळती बोसाचे ७९
लोढा आला सात्विकाचा १४५
लोह कफगारा सिद्ध हे सामुग्री ९५५
लोहा लागता सुवर्ण १०१६
लोहो परितापी रुसले ८२१
लौकिका पुरती २८७

व.

वतन आमची मिराती पंढरी २४०
वत्स पळे धेनू धावे पाठीलागी ९५९
वत्सालागी गोप धाउनी गोरसे २७६
वदवी असल्याची वाणी १००१
वदावे ते काय निंदावे ते काय १५२
वदू चरण रज १२२
वदे वाणी परी दुर्लभ ४१८
वरते करोनिया तोंड ८०१
वर्णू माहिमा ऐसी नाही मज वाचा ३८९
वर्तावे ते किती ८५६
वाहटाने भले ९४६
वासर घेऊनि आले ९५४
वाघाचिया गळां ११८६
वाचे ते वदवी रसने ते ३४३
वाचेच्या चाप्रत्ये बहु जालो कुशल ६६६
वाचे विठ्ठल बोलोवे १२८२
वाचे शब्द असल्याचे १००९
वाट पाहते मी डोळा २५७
वाटुली पाहतां सिणले १३३९
वारवार काय विनवावे आतां १९९
वासनेचा कासा २२०
वासनेविरहित होऊनि एकवट १२४९
वाहवतो पुरी ५८५
वाळुनिया जन सांडि मज दूरी ४८१
विकल तेथें विका १३३३

विटाळ तो परद्रव्य परनारी ८७६
विट्टू दीनाचा दयाळ ३७४
विठोबाचे नाम ज्याचे ११३
विठो माझा लेकुरवाळा २६२
विठ्ठल गीतीं विठ्ठल २९५
विठ्ठल नामाची नाही गोडी ५१
विठ्ठल नावाडा फुकाचा १२०
विठ्ठल माउली रुपेची साउली १५६
विठ्ठल माझी माय ५८८
विठ्ठल म्हणता विठ्ठलचि होसी ६४०
विठ्ठल सोयरा सज्जन २९४
विठ्ठला विठ्ठला ४७४
विठ्ठल नाही जये ३१
विठ्ठलेविण ज्या न घडे एकवडी १५४
विती एवढेसे पोट ८१८
विद्या अल्प परी गर्वशिरोमणी ८२९
विद्यामाने गर्वताडा १००३
विधवेसी एक सुत ५०१
विनवितो चतुरा ४४५
विश्रांति मनाची ७२९
विश्वव्यापी माया ४३७
विश्वाचा जनिता ८६५
विश्वास अंतरीचा ५१६
विश्वास धरूनि राहिलो ४९८
विषयाचे लोलिंग ७८०
विषयी जो लेपट १२८६
विष्णुदास नामा १६२
विसारें गोविला ७२४
वीतभर पोट लागलेसे पाठी ६१७
वृत्ति भूमि राज्य द्रव्य ७९९
वृन्दावना केले साकरेचे आले ८४५
वेडे वाकडे गाहन ४७६
वेद अनंत बोलिलो ६९६

वेदपरायण मनीं ३१५
 वेद चीज साचें १४
 वेदाचा तो अर्थ आम्हासी तो ६९७
 वेदाच्या मते १०३
 वेदांती हे बोलिले २६३
 वेप घेऊनि नुसता का ६३४
 वेकुडीचा देव १२९५
 वेभव तें राज्य संपत्ति टाकावी ८७२
 वैभवविलास ५
 वैष्णव तो कबीर १०३७
 वावाळुनिया सांडील काया ७१८
 वाहीराम पछाणिजी ११५३
 व्यापक हा जनार्दन १०४३
 व्यापुनीया भरला देव २७४

वा.

शातगया आर्दे केली १३१२
 शमदम साधन ६२
 शारणागतकी लाज ३७३
 शरीर निर्मळ वासना दवाळ ७३३
 शांतीचें मजन २३
 शांती परतें नाहीं ८७७
 शास्त्राचे सार ६५६
 शिकविले बोल ४३६
 शिजल्यावरा जाळ ९२९
 शिरी सोनार चासार १४६
 शिष्यापासून सेवा घेणें १०४४
 शुकसाक्षिक साक्षण १००५
 शुकरासी विद्या माने ८२३
 शुद्धवर्गी जन्मली ६६०
 शुद्ध लावूनिया १३१०
 शोक शोक वाढे ९९३
 शोबुनीया आले संत ३४७
 शीघ्रसारिखा अस्ता १०२१

श्रीमूर्ति असे विंबली ६२४
 श्रीरामसत्ता ऐसा धरी भाव ९७६
 स.

सकलधर्माचें कारण ३२
 संकल्पविकल्प निरसुनिया २४४
 सखी सांगे सार शांती १२२८
 सख्या पंढरीच्या राया २५४
 संग खोटा परनारीचा १६९
 संत एकांती बैसेले १४०
 संतरुपा त्यासीं ३२८
 संतनाम गाय संतनाम गाय १०५१
 संतप्रसाद लाढले ३२७
 संत भलते याती असो १०५५
 संतसंगतीचे काय सांगू १२४८
 संतसंगतीने थोर ३६३
 संतसंगे अंतरां नाम ७०
 संतसनकादिक देव ११९९
 संतांचा वास जये ३२६
 संताची विश्रंती १६१
 संतोषाकारणें सज्जन १५८
 सत्य गेले बौद्ध्यावारी १३१६
 सत्यसंकल्पाचा दाता तारायण ८५३
 सत्यमाप वाढे ७७६
 सच्च समाधानी १२४६
 सदा तळमळ ४४८
 सदा माझे डोळा ४
 सदा माझे डोळे जडो तुझे मूर्ति ४७९
 सदा वसे अंगी शांती १०६०
 सदा सेवकाचे लाड ३०३
 सदैव आवड ज्या ९६
 सद्गुणायके पूर्ण रूपा केली १०३९
 सद्गुरूचे चरणी ठेविला मस्तक ६९९
 सद्गुरूसारखा सोयरा निजला १०५५

समथोसी करी कोष हे अहता ७४३
 समथोसी लाज आपुल्या ४०४
 समुद्र हा पिता बंधू हा चंद्रमा ९६५
 सरे आत्मापायी एक ९३४
 सर्व मुखांचे धरिले विष १००४
 सर्वभूती भगवद्भाव ६२६
 सर्वांगी सुवास परि तो १०६३
 सर्वात्मक भरला देवो १०६
 सर्वाभूती दया २६
 सर्वाभूती नावे १६०
 सर्वाभूती मजन ७३९
 संसारतापें सापळों मी देवा ५२८
 संसार मट्टकी २०१
 संभार आलीया एक सुख ८७०
 संसारी गांजलों २२६
 सहजचे नाम आल १३४
 साकरदया गोण्या ८९७
 साखरेचा फुल जरी होय ६१५
 सांगा दास नव्हे १३२३
 सांगावे संगबोनी नकळे ५९५
 सांगी जाणती शकून ५००
 साहबाला इरी ८६३
 साठी घडीमार्जी २४५
 साडियेली काया ५७४
 साडिनी अभिमान २१९
 साडिनी संसार ६१६
 साधनाची मावे घेऊती या ६३०

साक्षात् अवेधाय गलतार २११
 सावळें सुंदर रूप मनोहर ४८३
 साहेबसे लगानिया १२५७
 साक्षात्कार होता १५
 सुकलिया कोमा अत्यंत जळधर ५५२
 सुख पाहतां जवापाडे ८७१
 सुखरूप ऐसे कोण १२९४
 सुख वाटें पेंरी हें दुख १०१२
 सुखामुखा वाटा नमी हें वचन ६९
 सुखी केले सुखी केले १३४१
 सुखें करावे भोजन १०१४
 सुखें संसार करावा ७४९
 सुखें संसार हा करी ७२
 सुन सुन हो भया १२५६
 सेवकासी आज्ञा ४४८
 सेवकासी आज्ञा स्वामीचा ८८९
 सेवकें करावे १३२८
 सेवकें करावे सांगितले काम ४५०
 सेवितो रस तो वारितो ७८३
 सोहरे धाडरे दिल्यावेतल्याचे ७५६
 सोभिं छंदे काहीं ८०४
 सोडुनीया जाती पोती ३२९
 सोनियाचे ताट क्षीरीने भरिले ८३०
 सोय साडिजी घराची ११८७
 स्तुति तरी कळ १३२१
 स्त्रीपुत्रादिकी राहिला आदर ५३८
 स्वयें घरदार प्रपंच मांडिला ७४०
 स्वर्गाचे अमर १२८

ह

हमतो भुले ठाकुर १२७०
 हमबिगरे तो बिगरे भाई १२६३
 हरपली सत्ता ८
 हरि भसे देही हाची ७३५
 हरिकीर्तने चित्त धुद्ध ९५
 हरिगुन गावत नाचूं गी ३६९
 हरिचि नामाचि एक पुरे १३३
 हरिप्राप्तीसी उपाय १०४९
 हरि बोला देवा हरि बोला ५५
 हरि बोलो भाई १२६२
 हरि भजनकुं मानरे १२५८
 हरिरूप ध्यानी हरिनाम ३३६
 हरिवंश पुराण हरि नाम ३५
 हरि हरि बोला नाही तरी ५४
 हरीचीया वासा हरि ५३
 हरीवीण न दिसे १०२५
 हरीवीण व्यर्थ १०
 हाके सरशी उडी ११४
 हाची उपाय सुगम १३२
 हाताचि न सांडावे १२७६
 हाती धरलीयाची लाज ५३१
 हा तो तुमचा सहज गुण ७०५
 हित नाही ठाने जननीजनका १३३
 हित क्वाने मानती ३५९
 हित जाणे चित्त ९०८

हीन माझी याती ६६८
 हीन याती माझी देवा ११४१
 होचि दान देवा देवा ५१०
 होचि देवा ये मागत २३५
 होचि परमार्थाचे सार १३१
 होचि मागणे विठाबाई ५०२
 होचि माझी संख्या २३४
 होचि बैला देवा नका मागे धेऊ ५६३
 होचि सव्य झुल २९३
 होचि सुल पुढे मागती आगळे ४६५
 होई आता माझ्या १२९
 होईल आंगी बळ १००७
 होऊ नको काही ८८२
 होऊनि रुपाळ ४३४
 होका नर अथवा नारी ७०१

क्ष.

क्षणक्षणा जीवा घाटतसे संती ५४५
 क्षुधातीसी अर्धे दुष्काले पीडीले ५५५
 क्षुधेलीया अन्न ९१०
 क्षेम देवा लाहो ५८१
 क्षेमाचा विस्तार ७२७

ज्ञ.

ज्ञानदेव माते सौख्य १२५०
 ज्ञान घेराय कायडी सादी ७१
 ज्ञानाचिया गोष्टी सांगतो कायडी ७२०
 ज्ञानविद्याचा राजा १३९९

॥ सूची समाप्त ॥

असम—असम, पगु
 असम—असम.
 अगुण—निगुण, द्वाड, सोडकर.
 अगुल—अगुली.
 अगोजणे—अगोकारणे.
 अघोरजप—मिश्राचमअजप.
 अचुक—नेमके.
 अठरा—अठरा पुराणे.
 अष्टोत्तविधोनी—अष्टोत्तविधवावेडावाकडा.
 अष्टवद—करदोरा, कडदोरा.
 अडाखा—धोण, चुकी, नाळा.
 अडळ—स्थिर (ढळ-अजळ, चित्ताशी).
 अत्यंत—प्रत्यक्ष अनुभव, पुष्कळ.
 अक्षोलपणा—भेष्टपणा, पहिलेपणा.
 अस्तमभाव—एकमूर्ति, स्थिरमूर्ति.
 अतंगल—निष्प्रतिबंध, स्वच्छंदी.
 अताय—आख्या पूर्वी कीर्णोहि उ-
 त्पन्न झाला नाही, सदाच्या आदि
 उत्पन्न झालेला.
 अतामिक—अत्यंत, महार, न्हावी.
 अतारिसे—वेगळे, अन्य.
 अना—अन्य, आणि.
 अनुताम—पश्चात्ताप.
 अनुष्ठानश्रुति—अविच्छिन्न योगादि
 धारणा करत त्यायोगी जो दादा
 साक्षात् श्रुति ऐकू येतो तो.
 अशोक—डाल, आपसि.
 अक्षोलपणा—न बोलण्यासारखा.

असुक—भुकरहित स्थिति, तमि.
 अमेदा—भेदभावरहित, नाशरहित.
 अरोधा—अपुन इच्छा.
 अवकळा—तेजोभंग, फुप्पोति, तिस्ते-
 जस्तन.
 अवगणी—सोप.
 अवगणे—ओळखणे.
 अववशा—दुर्दशा, ताईट स्थिति.
 अवधी—समाधी, मर्यादा.
 अवशरा—अवसरा.
 अव्हेरिले—उपोक्षिते, सोडून दिले,
 वुलख केले.
 अशुद्ध—रक.
 अशोभी—अशुभि.
 असट—पातळ, पाणचट.
 असमाई—असत्य, न मावण्याजोगा.
 अशुक—अशुच, दुःख.
 असुरया—आश्रया.
 असोशी—दाग, उत्कंठा.
 अष्टांग—योगाची आठ आंगे (यम,
 नियम, आसन, प्राणायाम, प्रत्या-
 हार, ध्यान, धारणा आणि समाधी,
 ही आठ आंगे).
 अहनिश—अहोरात्र, सतत.
 अहिंसा—ऐक्य.
 आ.
 आहत व आहती—सामाधी, तयारी,
 सामान, साहित्य.

आकल—त कलप्यासारखा, सत्य.

आल, बल.

आकळे—न समजे, ताब्यांत येई.

आगर—घर.

आगळा—अधिक, फार, मोठा.

आगा—मोठा, भेड.

आगोज—अगाध, सयकर, मोठे.

आचावाचे—बडबड.

आट—आड, हरकत.

आटवे—नाहीसे झाले.

आढी—प्रयत्न, चढपट, पराकाष्ठा.

आडाखा—भोरण, चुकी, ताका, अंदाज.

आणी—दोक, अण.

आणु—अन्य, आणिक.

आणुरणु—बारीकसारीक पदार्थ.

आसळणे—जबल येणे, शिवणे.

आसुडणे—सापडणे, मास होणे.

आथिले—असलेले.

आदा—जमा.

आल—अन्य, दुसरा.

आनु—किंचित्सुद्धा.

आपटवे—जलस्पर्धपाने.

आपसया—आपोआप.

आपेने—आपोआप ऐते.

आचणी—तत्त्वनिर्णयेच्छा.

आपे—उत्सुक होणे, अधीर होणे.

आपे—डुस्राचा कोल्हाळ.

आपणे—अनुकूल असणे.

आराधूक—शांति, तोल्य.

आराधूक—उत्सुक झालेला.

आराधिका—आराधिल्या, उत्सुकल्या.

आर्य—आर्य, अडाणी.

आरोपणे—भडपणे.

आले—उत्कट इच्छा, पीडा.

आथे—मागणे.

आलगत—अलड.

आवगणे—ओळखणे.

आवळे—आवळून जाई, मिळे (कर).

तकी आवळे—करतलामलक.

वत हातांत अडकला जाई.)

आवारा—सदादोष.

आवते—मोवरा.

आविस—आमिस.

आसडा—अंगास एकदम हिसका ये.

सणे, व त्यामुळे होणारे दुःख.

आझकटा—गडबड, ओरड, आक्रोश.

आहाचे—वरवर.

आहिक्य—ऐक्य.

आळ व आळी—छंद, ताव, हड.

आळवणे—वितवणे.

आळीकर—जाविष्ट, एका आळीत

राहणारे.

इ.

इली—या.

उ.

उसता—अवघा.

उसर—सुखवडित, निरुपयोगी.

उसता—अवघा, उदासीन.

उसितो—

उगिटले—वाढ.

उगले—उगे, व्यर्थ, दुसरे शत.

उगवणे—उकलणे, सोडवणे.

उगळणे—ओकणे, उगाळणे.

उगाणा—सर्व दोष आपणावर घेऊन

सोडवणूक करणे, गणना.

उगीया—रिकामा, चुकटल्या.

उजगाहा—आगरण, वशीर, विलंब.

उजरी—उज, उत्कर्ष.
उदडे—पुणक, एकसारसे.
उदेशी—उदेशी.
उदेषण—उदावणे.
उद्देग—उदासीन, तिरिच्छ.
उधानु—तीन (नंदभाषा).
उन्मन—लीन, निश्चेष्ट, थोर.
उन्मनी—मनाची लीनता होते, अशी
पांचवी अवस्था (जागृती, स्वप्न,
सुषुप्ति, तुरीया व उन्मनी ह्या मना-
च्या पांच अवस्था होत).
उन्मलित—धडलेला.
उन्मवणी—कनपाणी.
उपगणें—शब्दगणें, पासडणें.
उपरति—पश्चात्ताप.
उपाधि—आस, पीडा, कटकट.
उपेग—उपयोग.
उसा—कटाळा.
उसारा—स्थिरता.
उमस—अवकाश, उमस, विस्तार,
उद्भव.
उमानें—उमराणें.
उरी—वाकी, ठाव, स्थिती.
उल्लेख—उल्लेखणें.
उसंतर्णे—शिवदास नेंणें, आलोपणें.
उसाळणें—दुष्टीवणें.
उसाळी—दुष्टावृत्ति.
ऊ.
ऊनी—सत्ताचे तरेण.
झ.
झणिया—झणकरी, वैभेदार.

प.
एकावली—एकेरा हार.
एकीसवा—एकविसावा, एकठिकाणी.
एकधाच—उगाच, न मोलता, स्तब्धपणें.
ओ.
ओणवा—वाकलेला.
ओळला—बळला.
औ.
ओट—साडेतांन (३॥).
ओठडे—ओटपीठ, चवथेस्थान, (त्रि-
कूट, त्रियाट, गोलोट व ओटपीठ
ही चार मंडाकारणस्थाने आहेत.)
क.
कडे—केळा.
कंकर—कडडा, निसारा.
कडमसा—कडपणा, कवडासा, प्रतिविंब.
कडचा—कड.
कडबिड—सिडुकमिडुक.
कडसणी—विचार.
कडिये—कडेवर.
कणव—कलणा.
कंद—कादा, मूळ.
कनक तोर्ते.
कप—कापस, कापसाप्रमाणें जाल्लें
पेटणारा, दुसरा पदार्थ.
कस्माडे—कड्या.
करमर—शाखविशेष.
करमुर—काळा.
करवडी व करवडी—पोटाची सांच,
अति क्षुधा लागल्यामुळे "करवड
वाळली" असें म्हणतात.
कर्णधार—नावाडी.
कंदळी—केळ.

कलवड व कलवडु—मडक्याचें अगर
डेन्याचें लिपण घालतात ते.

कल्पणे—वाचणे.

कव—घट्ट मिठी, वेग.

कवळ—काविकानें शरीरावरील आ-
लेला पिघळेपणा, घास.

कवळणें—घास घालणें, क्षपा करणें.

कळवळा—दयेचा उमाळा

कळस—बीजद, कलश.

कळद—कलठ, मांडण.

कळा—जोतण कळा, तेज.

कळतर—व्याज.

कळी—सडा

काकुलती—शरण घेणें, गयाबया करणें.

काचपटी—काच.

काचाकुची—काचकूच.

काच—कच.

कादवणा—कादिवत, कादिरात.

कादी—घोस (नेवभावा)

कानकाडे—थोरट.

कातवडे—एका अंगावरलें, पाकडें.

कापडी—भाजिकळ, धारकरी.

काप्राड—पुश्कळ, मोठा कार.

कासारी—सोपक, चाकर.

कासावणें—कसावणें, मिळविणें.

कार—मळ.

कारियाची—कायाची.

कासावडी—कासाघोस.

कासावणें—भासावणें, बिडावणें.

कासाव्या—बायविशेष.

कादो—घोस

काकोसा—काकोस.

काोर—सुबीत.

कुकट—कोणीकडे.

कुकारा—मोठी हाक, आरीकी.

कुंचा—मीरचेल.

कुंची—कुकट.

कुच्या—साच्या, गुन्हे.

कुटीमेटी—घरदार.

कुठावा—रक्षण, भित्त.

कुठोरा—दुसरा.

कुठोरी—कोठवर.

कुडी—कपडी, पाकडी.

कुडे—वक्र, हुंकेघोर, धाईट.

कुठणें—मनासल्यामतांत फळफळणें.

कुलाकुड—धाईट लाकड.

कुखळ—धाईट वस्त्र, नेसलेला, घाणो-

रडा, कुत्तिला.

कुसरी—कुशलता, कोशल्य.

कुळवणी—कोळवणी.

कुळीक—अजाणी.

कुट—निवा.

कुट साणें—निवा करणें.

कुणें—आय, मारळ.

कुवा—पाव, थोरी.

कुळवणें—कुळवण (लमाण्या पुर्वी

जी आलेष्ट मेजवाती घालतात ती)

कुवाड—कारस्थान.

कोड—कोतक, भागड, हुकला, कुट.

कोडितवाणें—सोपेच, गोशिरवाणें.

कोण्या—कोणत्या, कवण्या.

कोप—सोपडी.

कोपल—जर, सोपडी.

कोवसा—आभय, आधार.

क्याळा—का.

कमवो—मरणें, जाणें.

१५.

सिंह—मका, ठराव.
सती—किळस, कंटाळी, घाण.
सत—व्रण, सवद, झत.
सतेला—सचकेला, भरलेला.
सद्योत—काजिवा.
सलेती—जीत पत्रे घालतात ती थेली.
सल—छंद, नाद, आगण.
साह—छाया.
साण—ठिकाण, स्थान, वस्ती, मह्य,
जेवण खाण.
साणारा—सादाड.
सालड—सोतेरात राहणास.
सान—सणन चोरून नेणारा.
साले—साली.
गुडा—अवयव आसडलेला.
खेदी—दुःख देई, दुःखी.
खेवले—जवलेले.
खोकर—मोडफळास आलेले, फुटके.
खोबणे—वाडट चाल, खोडी लागणे.
खोडावणे—खोडाविडी होऊन पडणे.
खुला होणे.
खोळ—गुस, गुप्त.
खोसा—सिसमतगार.

ग.

गडसंद—आडचण, पेंच, कसोटी.
गदा—आयुधविशेष, हत्यार.
गदारीळ—मोठी गर्जना, पीडित्य,
निरूपण.
गमासि—सुथ.
गयती—निवृत्तीच्या गुरूचे नाव.
गरडडका—गरड अममाणी असलेला,
पताका.

गवादी—अन्नसत्र, अन्नछत्र.
गव्हात—पांगल्याच्या हातातील टेंकण.
गडिला—वेडा.
गळाळा—घोट.
गाजिवा—जाळी पिशवीऐवजी.
गाड्याळ—कपटी आतल्या गाठीची.
गाडमणी—गुस, गुप्त.
गाडी—दुबळ, नपुंसक, गाड.
गावणे—मळणे, पीडावणे.
गावठळ—अडाणी.
गिन्हे—गरीब.
गुज—गुस, गुप्तगोष्ट.
गुडार—लमाण, डोंबारी, वेद.
गुडी—व्यज, पताका.
गुत व गुती—घोटोळा.
गुपणे—गुतणे, गुळवणे.
गुमान—अभिमान, पर्वा.
गोटा—गळ्यातील दागिना.
गोजिरं—आवडते.
गोडी—गोष्टी.
गोत—कुळ, गोत्र वंश.
गोमदा—सुंदर.
गोरवे—गोरवान.
गोरजित—गुरुप अथवा जी शिबराप्रीत्यर्थ
जालून घेतात त्याला म्हणतात.
गोम्हवाडी—गुसाडी.
गोवळ—गवळी, मृत.
गोवा—गोंड, वेडाळा.
गोवार—शेणसळा.
गोही—साक्ष, जबाबी.
ग्यातगड—ज्ञानाने गड (किळा),
ज्ञानमोडार.
गवाही—साक्षी जबाबी.

बोलन—बोका, सकल.

धुमरी—धुष्कळ, ओतप्रोत.

धुसमाडणे—आस कोंडणे, कोंडमारा
करणे.

धुळी—मोळ, सांड.

घागे—मोठे, घडाड.

घोडागिमा—ग्रामट ग्रामको.

च.

चपे—सादीस, कोपन्यास.

चपेट—संपाटा, संपादा, चापटी.

चपेटा—

चराचर—आचार (वृक्षादि) जंगम
(समुद्रादि).

चर्मक—आमार.

चर्या—तन्हा, मकार.

चाकाडणे—चकित होणे.

चांग—चांगला, उत्तम, चात.

चाच—चलास, चपल, चसळ.

चाट—घडघडया, बहुभाषी.

चाटू—स्वैपाकाची पळी, सुंदर.

चाई—कथा, किंमत, योग्यता, पाह.

चाम—चामडे, चम.

चार—उपचार, सेवक, चार वेव.

चावटी—बाबालपणा.

चालक—चालविणारा, मेरक.

चिकरणे—विचरणे, समोहार विस्-
हित करणे.

चिंतवणी—चिंतावसंत.

शब्द करून ओरडणारा माणी.

खुबळ—बोपडे, आशाळसूत.

खेडणे—खेतणे, चेसा करणे, खेतम-

रूपाने व्यापार करणे.

खेडा—खेडक.

खेत—खिस.

खेवणे—घालू होणे.

खोस—सच्छ, निर्दोष, निर्भय.

खोसटा—खोस, चांगला, शुद्ध तिसरे.

खोसवणे—चकित करणे, मोठ्या

उत्साहाने करणे.

खोपडू—लोणी.

खोड्या—चव्हाटा.

खो—चार.

खोशाचार—खोशात न्याय, पंचादित.

खोशार—चव्हाटा.

ख.

खंद—ताव, चाळा.

ज.

जडीबुडी—मात्रिक शक्ति, काळ्यामुड्या.

जति—पति क्षत्रसाम, बोधमयी पति,
संस्थाती.

जती—शक्ति, अधिकार, जमा.

जटाचार—लोकसुखी, पंचादित.

जमान—जामीन.

जपेजत—जमे (जेव्हा) जत
(अद्वैत), समुल्लस.

A4

B4

जिह्वार—अंतकरण, शीज, घम.
 जिणें—वाचणें.
 जीवघातें—जीवाचा नाश करून.
 जुग—युग.
 जुंघार—घोडा, पराक्रमी.
 जुतणें—जुपणें.
 जुती—जुपणी.
 जंगल—वाढविशेष.
 जेठो—पहिलवान् मछ.
 जेवा—जेवण.
 जोड—संपादणी.
 जोडी—
 जोतिला—जोडला.
 जोहर—अग्नि, आग.
 जोहारणें—तसणें, जोहार करणें.
 ज्योतिषणें—जिवंतपणें, जन्म.

झ.

झकणें—अक्षित होणें.
 झड—झडप.
 झणी—झडकण, लवकर, कदाचित्,
 नाही तर.
 झळई—मुगजल.
 झोसा—दडशत.
 झोडी—केश, वेडी.

ड.

डकणें—शकणें, करूं शकणें.
 डकळा—घोष.
 डका—अप्रसाग.

डचें—डबाई.
 डहो—घोष, टकली, आरोली, आक्रोश.
 डेवा—दय, डोल.
 डंका—माप, काढा, ताजवा.
 टोप—टोपी, शिरसाण, मुकूट.

ठ.

ठकणें—ठकवणें, फसवणें.
 ठसा—छाप, शिक्का.
 ठाकण—ठिकाणा.
 ठाडा—उभा.
 ठाणमान—बाधा, रचना, सुरसपणा.
 ठाव—राहण्यास जागा.
 ठावें—जागा, ठिकाण, माहीत.
 ठेंगा—सोडगा, काढी.
 ठेणें—राहणें.
 ठोबारा—करलासुधा धान्य.
 ठोबा—दाडू, ठिकोन्या.

ड.

डंस्—जावण्याकरितां, देश करण्यास.
 डसवणें—चिदक्विवणें, एकरूप करणें.
 डाई—दुष्टी, शहरांत, गोत्यांत.
 डाक—एकमकाराचे वाय.
 डांग—काढी.
 डाय—दुष्ट.
 डाव—डांग, दोष, तापविलेल्या लोस.
 डाचा दिलेला डागा.
 डिंगर—मूल, लेकड.
 दिवणें—उपद्रव देणें, मारणें, हजा करणें.

डिबी—मारकट.

डंगा—ड, मूक, जडबुद्धीचा.

डोबड—हशीचे वही, संवक, दिवा.

डोहणा—डोमणा, डोसरा, विघ्न, आडकाठी

डोरणे—सजणे, शोभणे.

ड.

डवळार—डवेली, दोलेपंग इमारत.

डाक—रीति, चाल, शोचास डाक होणे.

डाकणे—साडणे, हालवणे.

डिसाक—लेच ठिसूळ.

डगा—डराण.

त.

ताड—तेव्हा.

ताजणे—त्याग करणे.

ताड—सफावत, अंतर, प्रतारणा, भांडण.

ताड—बोभाळा, डाकाळा, प्रख्याती.

ताडकू—सरोवर, तलाव.

ताडताथवड—ताडडतोव.

तान—तूण, रानघाट.

ताकड—घासव, ओसड.

ताकमिर—ताकमिणारी, ताकड, घासव.

तादस्थ—तदस्थ.

ताते—वचा, तांगे वाळ.

तापडणे—धापडणे.

तारा—तक्षक.

तारातीर—ताडातीड, भिरखळी.

ताळी—वेडसावत.

तिडाणे—रोनात ठेवलेले मनुष्याकृति

युजगावणे.

मिळतादळा—सर्काशी मिळून चालणारा.

मन मिळावू, तीळ व तोडून सिमा.

तुळ—तोल, वजन, मळव.

तुळी—चरोचरी करणारा, तुल्य.

तुळी—तुड, तुडणूक.

तुरतुरा—सपाक्याचा.

तुर—वाजने.

तेजी—पाणीदार घोडा, तेजस्वी.

तोडक—भांडण.

तोडर—तोडा, वाळा.

तोडर—साखळी, तोरडी, ताक्यांत घेणे.

आहाजिली—आसतिलेली.

त्रिपुडी—जैय, ज्ञाता व ज्ञान, सा

तोडास अगर ज्ञेय, ज्ञाता व ज्ञान

सा तिहीस त्रिपुडी म्हणतात.

त्रिमिर—त्रिमिर, अंधार.

थ.

थकित—थक, थाली.

थडबा—अल्प जलाशय.

थाडी—जमाव, मंडळीचा थमा.

थार—आभय.

थारा—

थिकणे—सैव करणे, दुःस करणे.

थिता—वाथा.

थिखर—दबक.

थेट—शेत.

थोड—दांडगा, हरामी, गुलाम.

व.

वडण—सजणे.

वडी—वाडी, हेमी.

वमामा—मोरचा.

वडुर—वेडूक.

वसडी—वशी, अचळी.

वातारा—वेणारा, वानवाळ.

वाकुला—नमरा, मित्र, आवडला.

वाली—संपद, साठा, वान वेणारा.

वारवंदा—वंवटा.

दिदी—दुधी.

दिदी—एक तंतुवाद्य.

दिनकाल—दसरोज, प्रतिदिनशी.

दिनतिशी—अहोरात्र.

दिवसे—कणकेचा एक प्रदायविशेष.

दी—दिवस.

दुचाका—कातरी, चिमडा, दीन
ठोकाचे हत्यार.

दुजिया—दुसऱ्याला.

दुडी—पागार.

दुणवणी—दुष्ट करणे.

दुधाणी—दूध तापविण्याचे आटे.

दुन—धुम, धाव.

दुमाला—पिलाडी, पाठ.

दुलड—गळ्यातला दगिना.

दुभित—सित.

दुह—दुष्ट.

देखणा—पाहणारा, पाहण्या लायक.

देखी—देखणे, दृष्टि, अवलोकन.

देखाणा—ज्ञानाचा, विचाराचा.

देखोदेखी—पाहून.

देवळसी—देवपिसा.

देवाडेल—देऊळ, देवालय.

देहाडा—देह.

देवस्त—दुर्दैवी.

दो—दोन.

दोदे—मोठ्या पोडाचा, डेरपोठ्या.

दोम—भिक्षेच्या वेळी फकिराचा.

दुणण्याचा शब्द.

दोहावा—दुध काढावे, दोहन करावे.

दोरा—एक दागिना, सुताच्या चाक्री,
कपाण्या वगेरे.

ध.

धगी—धग, आग, उष्णता.

धडफडा—सरा, सरोसरी.

धडफुडी—धड फाडणारी, सरोसरी.

धण—समाधान, तुमी, भर, पूर्ति.

धणी—समाधान, आशा.

धव—सोने, वस्त्र, डंग.

धसा—कुटाळ, मुस.

धाटे—पाटे.

धाणे—तुस होणे.

धाय—हचरडा.

धारण—धुसळसाव, पराचा मुख्य
साव.

धाव—चीक, गड.

धिया—धुम, आतमीन.

धिद—धिववडा.

धिदधिद—डगोरा, दंगडी. जगज्य,
प्रसिद्धि.

धीर—अवकाश, विलंब.

धुडका—धडकी.

धुडवणी—पोकळ, डोलाबा, वायचळ.

धुती—धुणारी, नदी.

धर—अग्रेसर, मुख्य, धूर.

धड—पोकळ, अवडसर.

न.

नदनु—मुलगा, आनंद देणारा.

नंदुली—नणद.

नल्हाची—न, होण्याची.

नळी—नरडी.

नाकळे—ताक्यांत न येणे, न समजणे.

नागर—रम्य, सुंदर.

नागवणे—लुबाडणे, आवावर होणे.

नागीवा—नागवा, वधवा.

नाटक—नाटकी, खेल करणारा.
 नाड—विघ्न.
 नादिये—नकें.
 नाड्या—नकास.
 नाघणे—पीडा देणे, खोड मोडणे.
 नाद—श्रवति.
 नादे—राहे.
 नाया—नदीवेल, मूस.
 नावडा—नावाडी.
 नाहो—नवरा.
 निका—चांगला.
 निको—नेटकी, चांगली, खरी.
 निकुर—निश्चय.
 निरवळ—एकसारखे.
 निगती—निघात, खास.
 निगुरा—गुरुरहित.
 निघोट—सघन, पूर्ण.
 निवळ—केवळ, कपाळ.
 निडारणे—मदत देणे.
 निवळ—केवळ, कपाळ.
 नित—नित्य.
 निदसुरा—झोपाळ, झोपल्या बुद्धीत असलेला.
 निघडा—धाडस करणार, धडधाकड, मजबूत, निमीड.
 निघाई—धन्य, सतकृत्य.
 निपट—अगदी.
 निपराय—दुष्ट, नीच.
 निपरायी—निष्ठभयोगी, अमरयोगी.
 निव देणे—तुच्छ करणे, दोष देणे.
 निरंजन—प्रकाराख्य.
 निरय—नरक.
 निस्वे—सोपवणे, ह्वालणे.

निरसणे—नाहीत करणे, निस्तारणे.
 निरांजणे—आसणे, बैसाणणे.
 निरुल्लेख—खर, निश्चित.
 निरे—निखालस, शुद्ध, निर्मल.
 निरुण—गुणरहित, निराकार.
 निघोर—निश्चय.
 निभर—एकसारखा, मोठ्या भरात भरून.
 निवाण—अंत.
 निवाळा—निवाडा.
 निशाणी—खूण, चिन्ह.
 निष्टक—खोत, निरासत्राय.
 निस्तुरा—निलक्षण, निखाणरा.
 निस्तुर—निखालस, निश्चित, स्वस्थ.
 निस्तेपणे—डेव देवणे, पुका देवणे (दुष्ट).
 नीस—निषड, पृथाहरण.
 निधवा—चबळा, बरकरार.
 निर—न शिष्टक राही.
 नेटपाटे—नीटनेटके.
 नेट्या—नेटातें.
 नेपुर—तुपूर, वैजण, तोरव्या.
 नेवरा—चूर, मची.
 नेवरी—मासाल.
 न्याहाल्या—गाथा, गिरथा वगैरे.

प.

पंग—पाकल, पाय, पावलाची खूण.
 पंचक—पंचमहाभूत (पृथ्वी, आप, तेज, वायु व आकाश).
 पच—पचनक्रिया, संवय.
 पळगा—आसारा.
 पटे—पल.
 पडळ—पडसा, आच्छादित, अज्ञान.
 पडयल—तरवार अढकपण्याचा पडा, सामान.

परागत—परागत, कालित.
 परते—पलीकडे, बाजूला.
 परम—वीरसु, वीरमाता.
 परवडी—चातुर्थीने, एकासागून एक
 प्रकार.
 परवा—परका.
 परापक्षाव—लोकांचा मिथ्या दोष.
 पराधी—परकी, परक्या.
 पराध—परक.
 पराश्रम—दुस्त्वयाचा आश्रय.
 परित्यक्त—परक, ताडली, तयक.
 पक्षाडे—वधोत, पोषाडे स्तुति, गुणकीर्तन.
 पसारा—विस्तार, पसरणे.
 पडवणे—पडणे, निजणे, बसणे.
 पडू—पाणपोद, पाणलत्र.
 पाई—सेवकपणा.
 पाकिळणे—शिथिल होणे, विस्कळणे,
 सडल होणे.
 पास—गुप्त, स्वच्छ, पंख.
 पासर—कपा, गाय व भ्दसे झाचे
 एका बाजूचे दोन स्तन.
 पाण—घणी, आशा, पराधीनता.
 पांगणे—पराधीन होणे.
 पातोरा—साडाच्या मुळ्याची यारीक
 मुळे.
 पाटोबाढी—पाळोपाठ.
 पाट्येळ—ओढ्याचे जनावर, ओसील.
 पाडेवार—महार.

पात्र—घोम, पुज्य.
 पाधाणी—अडाणी धाडका.
 पातसरा—आडवा.
 पानेडी—पाताआड, कापडा.
 पान्हेरी—पोषाडे.
 पापरी—लात.
 पाबळी—तिरी.
 पायरव—वरदळ.
 पायरिका—पायरीच्या.
 पायवरणी—पायाचे पाणी.
 पार—पलीकडे.
 पारणी—पारणे. (उपोषणाच्या दुसरे
 दिवशी भोजन करून उपोषण
 सोडतो ते.)
 पारावार—अंत.
 पारियाचा—पान्याचा (पारा म्हणून
 एक धातू आहे.)
 पारुषणें—सोडणे, तुच्छ करणे.
 पाचवेडा—सागत.
 पास—पसंत, स्वच्छ.
 पाहुनर—पाहुणचार.
 पिटणे—दुःख देणे, त्रासणे.
 पिठपिट—चिरचिर, टुरटुर.
 पिल्लगणे—पुढेपुढे, धावणे.
 पिशवी—गोमृसी.
 पिशुन—चाहाड, डुर.
 पुजाळणे—भक्तीच्या योगी नेत्र तेज-
 स्वी होणे.

पुढ—भकार, स्वरूपांतर.
 पुढ—त्रिपुंड (कपाळी वैष्णव लावतात).
 पुनस्कार—पुरस्कार, पुढारीपणा.
 पुतासाठी—भोगासाठी, चैनीसाठी.
 पुस—पुच्छ, श्रेष्ठ.
 पुस—,,
 पुढवणी—पाढवणी, विदागी मागणे.
 पुढा—जोडिले अगर भात यापासून
 काढलेली दास, भाताच्या खुसले-
 त्या साडाची मोळी.
 पेणा—मुद्दाम, वस्ती.
 पेणावणे—उठवणीस येणे.
 पेणे—मुद्दाम, वस्ती.
 पेसपाद—पेचपाच, तिसठमोठ.
 पेल—पलीकडे.
 पोमालणे—चोळणे, घासणे.
 पोपडा—अस्थवस्था, घोळळा.
 पसाप—दक्षिणा, पसकम.

फ

फला—एकादा पदार्थ तोड मळून
 खाली पिताने अगर मोहाचे फळे
 मारणे.
 फडकाळ—बाईट, दुष्ट, तोडास येईल
 ते विचार न करता बडबडणारा.
 फडभर—गाड्या, भिन्ना, पळपुल्या.
 फडभरे—गाडेपणाचे.
 फडी—मिठाळ, रंगळाडा, फाड.
 फडकट—मोकळ, सोलकट.
 फाजी—खाडफाडा, इरकत, मडचणा.
 फादर—संकट घेवळा, गेला.
 फारणे—घाघणे, मिघळे, हल्लीं ठामणे.
 फासावणे—समजणे, समजणे.
 फिका—निस्तेज, विनम्रीकी, स्थान.

फिरंगी—तरवार, तिसे.
 फुंज—अभिमान.
 फुदणे—डोल करणे, गर्व करणे.
 फुदी—चोनी.
 फुलवरा—माळ, गजरा.
 फोडी—खांड (खुपारीचे वगैरे).

व

वदसाणी—वदीसाना.
 वरगा—एका प्रकारचे बी, धास्य विशेष.
 वरवटे—चांगला, सुंदर.
 वरवया—वरवा याचे रूप, सुंदर, सुख.
 वरवा—चांगला.
 वराडी—आशळमूत.
 वहिरवास—बाहेर राहणारा.
 वहडविणे—माणे लावून देणे, जिक-
 डल्या तिकडे धाडणे.

वहुडा—मोठा.
 वळराया—वळाची चाग्यता.
 वळीयाडा—वळकट निश्चयाचा.
 वासर—पुरण (गळतीमर अगर
 गळसासर साचे करणात वगैरे
 घालतात ते पुरण).

वाजागिरी—गारुड्याची विद्या, हात-
 चलासी, गोडबंगाल.
 वाढा—काळा व पांढरा मिलून मिश्र
 रंगाचा.

वाढवडी—धंदी.
 वादोडी—,,
 वाधिका—धांति.
 वापुला—वाप.
 वास—पाळी, घोष, इत्यास.
 वापरी—,,
 वालिस्त—लोड, दही, तस्क्या.

घातणे—घालणे.
चाकर—शिळें अन्न, रिकामा, वनाड,
व्यर्थ.

बिडवई—भेष, हिताकला.

बिडार—विन्हाड.

बिंदी—गळि, रस्ता.

बुच्या—मिलेज्ज, मूस.

बुसावणे—बुजणे, घाबरणे.

बुधी—बुगट, बुरखा, बुरख्याचे वस्त्र.

गुतादीचे—अनादिकाळचे.

बुर—मुस्ता (काढणे).

बेवळ—बिला, सबळ.

बरसा—विचारगुन्य.

भोठवरी—बोलावर.

बोते—सिंदूर, बली.

बोभा—हाका, बोभाटा, बोबा.

बोहरी—रसरगोळी, माभा, क्षय.

बोलावा—सोबता.

बीद—महस्व, पदवी, लज्जा.

भ.

भकाया—कुचेष्टा, निंदा.

भेडभेड—सिर्थक, थडवड.

भरोवरी—सासुमी श्रम.

भवतारिया—भवतारक.

भवाब्धितारक—संसाररूपी समुद्राचे

उल्लंघन करविणारा.

भाकणे—भागणे, वितरणे.

भाज—भाजी, माथकरी.

भोजिलीखाजणी—क्षयश्रद्धा.

भाठबोळीपणा—बडबड.

भाड—बहुभाषी.

भाडई—भाडसोरपणा.

भाणे—ताड, पाझ.

भातुके—बाळ, बाजे, साण्याकरिता
घेतलेला पदार्थ.

भाते—मजुरी.

भात—भादि.

भार—समुदाय, जमाव.

भावणे—भावना करणे, कल्पणे.

भासि—भाताचा कोंडा, करले.

भासी—

भिंगुळवाणे—भयातक, भयंकर,

उदासवाणे.

भेव—भय.

भोज—भावड.

भोत—हाडाचा शरीराचा पिंपरा.

बाईट भाग.

भोरडी—पक्षिविशेष, कोचपक्षी, करकोचा.

भोवरी—बुगडी, भिंगरी.

भ.

भठारे—ढोंगी, साधु.

भंडण—भुषण.

मतोळा—हीण घोंटाळा, घाला.

मंदळा—मंदावला, स्वस्त झाला.

मंदार—मुसलमानांचे धर्मी, हिंमत.

ममणे—मातणे, मत्तता करणे.

मरो—मरण.

मवणे—मोजणे.

माबिता—मोजणारा.

मवेरा—मावेश.

महजार—हुकूम, सत्तव.

माजरीरा—माजरी, उन्मत्त.

माठ—मंद.

मात—कथा.

माती—वेड, मृत्तिका.

मातु—कथा, किंमत.

मात्रा—वास्तवाचे निबध, प्रमाण.

रकी—विनोद, भट्टा.
 राऊळ—देऊळ, वेधालय.
 राडवडा—शिष्यागाळी.
 रातणें—रमणें, रिसणें.
 राडडी—राड, चिसळ.
 रिधे—जाई, शिरे.
 रीस—रीष, कोष.
 रूपडे—सुंदर रूप.
 रमत—लांघट गोष्ट.

ऊ.

लचाळ—गचाळ, देवरा.
 लठिके—सोदे.
 लबलाहो—खरी.
 लबलाहो—,,
 लधी—लवण, मीठ, विकणे.
 लहणे—रोकड, मीति, प्रेम.
 लाइ—बहुत, पुष्कळ.
 लक्षणीक—लाक्षणीक, दशनी.
 लागमाठ—लागाबाधा, लागोपाळ,
 माठोपाठ.
 लागभारा—लागाबाधा.
 लागवडी—गमीधानस्थिति, लावणी.
 लागवरी—,,
 लागे—लागलेच.
 लाडे—सोदे.
 लाडणें—लाडावणें.
 लाणी—लावणी, मालमजा, कापणी.
 लावी—बडीच बीज.
 लास—डाग.
 लासि—डागाने, चिम्हाने.
 लाडणें—पावणें, होणें, मिळणे.
 लोडे—,,
 लाडा—नोडा, लड.

लाडाणें—पावणें.
 लाडातें—खिरकाळचा लाभ.
 लाहो—लव.
 लुगडे—वस्त्र.
 लुडा—लुळा.
 ले—बहुत, पुष्कळ.
 लोकमाड—लोकांत पुष्कळ. नोलत
 निकेवर पोड वरणारा, लोकांभा
 माडणारा.
 लोलिंगत—भासक, कपड.
 लोवाळ—पुष्क लोकराषा, कैसाळ.
 ल्हाणे—पावणें.

व.

वकने—मुस्ताने.
 वचणें—वाळणें, फसवणें.
 वजणें—जाणें.
 वर—वार (प्रसूतीनंतर पडते ती).
 वरवळ—वाहारांग, इलवे, निरस.
 वरपडला—स्वाधीन झालेला.
 वरळा—फोल व धान्य धाने मिश्रण,
 भूस.
 वराक—नीच, वीन इलकट.
 वरी—पुष्कळ, वरी (धान्याविशीं).
 वस—महस्व, विलसत, कवच, मर्म.
 वळम—स्वामी, पति, मित्र.
 वहिली—बांगली.
 वहिले—लवकर, स्वरित.
 वक्षस्थळ—छापी.
 वा—वडा, वाजविणें.
 वाइला—वाजविला.
 वाइले—वाहिले.
 वाफळा—गोवडी.
 वावणें—लवणें.

वारवती—बीक (धोंगडीची) पो-
टाची बसळ, चिंता.

वासर—एक प्रकारचा लोखंडाचा पदार्थ.

वासा—बातमी, दुःख, संकट, जीवा-
वरील दुखणे.

वाधुरा—सापळा, जाळ.

वाचाळ—व्यर्थ, बडबड करणारा.

वाज—तिरर्थक, व्यर्थ.

वाडली—वाट, मार्ग.

वाड—वाट, थोर, मोठे, चांगले, उत्तम.

वाडा—गुराचा बाडा, बंगला.

वाडेकोडे—अत्यंत कौतुकाने, आश्चर्य.

वाण—वर्ण, साल, जिन्नस, तोडा.

वाणी—तोडा, कमताई, वर्णन करी.

वाधा—गमोशाय, पोट.

वान—जिन्नस, पदार्थ, तोडा.

वार—आकार, तिस्तार, प्रसूतीनंतर
पडते ती वार.

वारणे—संपणे.

वारिके—वार बसणारा स्वार.

वाळा—भोतिमान, आवडता.

वाव—तिरर्थक, वाया.

वावडणे—फडकणे.

वावरणे—फिरणे, खिडणे, भटकणे.

वावसे—भटक.

वास—मार्ग, वाड, मार्गमोक्षा.

वासपणे—बरळणे, बडबड करणे.

वासळाती—निकाल, फडशा, तारा,
सोडविडी.

वासी—व्यर्थ, निष्फळ.

वाड—प्रवाह, प्रचार.

वाडळ—ओडा.

वाही—मार्ग, कति.

वाही—प्रवाह, प्रचार.

वाळणे—वाळीत टाकणे, वाहिष्कार
करणे, घुसणे.

विकल्प—संशय.

विकार—वाईट आकार, विकृति.

विस—विष.

विसळ—दुष्ट, दुराचारी, वापगा.

विघ्नहृ—गणपति.

विच्छिन्न—छिन्नभिन्न झालेले.

विताळ—वेताळ.

विस्त—द्रव्य.

विद्वान—कौशल्य, कारागिरी.

विनद—भूषित केलेले सुंदर.

विनदणे—गर्क होणे, निमन होणे.

विभाग—निराशा भाग, वेद.

विबडणे—विबडळ होणे, सशक्त होणे.

विबडळ—दुःखाच्या गोडी सांगणारा.

विबडळक—तिरर्थक, निष्कारण.

विबड्या—काळजी.

विबडी—काळजी, चिंता, विदुष
करणारी.

विबेक—विचार.

विब्याथ—जगाच्या आदी उत्पन्न
झालेला.

विब्यामित्री—स्रोत.

विबत—विषद.

विबमणे—दाखून जाणे, त्याग करणे.

विबावेन—घर, घरचे स्वयंपद.

वेडणे—वेडणे, वेडत करणे.

वेडी—बिगारी.

वेड्याळ—सुंदर.

वेडी—नाग, काभार.

वेड्याड—वेडारी, ताडाकारी.

वोज-स्वच्छता, निर्मलता, चांगुलपणा.
 वोजे-चांगले, स्वच्छ.
 वोडवणे-प्राप्त होणे, मिळविणे.
 वोढणे-नेसणे. पांघरणे.
 वोरस-स्नेहभरित पान्हा.
 वोल्हावणे-मिजणे, भारावणे.
 वोसंग मांडी.
 वोसणणे-बरळणे, बडबडणे.
 वोळंगती बळतात, येतात.
 वोळणे-बळणे.
 वोळय-सोडे, मीप, कौतुक.
 वोळसा-छंद चटक, व्यसन.
 व्याली-आई, प्रसूत झाली.
 व्यासी-व्यासकृती.

श.

शर्त-पाणी, तेज, पराक्रम, शिकस्त.
 शमी-शांत करी.
 शादी-घडुरूपी.
 शास्त-शासन.
 शिखा-शेडी.
 शिणसी-कथसी, दमसी.
 शिराणी-उपभोग, आश्चर्य.
 शीक-शिक्षा.
 श्वपच-चांडाळ, कुत्रे शिजवून खाणारे.

स.

संगीत-यथास्थित, यथायोग्य, गायनयुक्त
 संगीन-,,
 संचले-साठले.
 संचीत-नशीब, साठलेले.

सठवे-साहावे.
 सतंत-स्वतंत्र, स्वेच्छाचारी.
 संतसंघट्टणे-संताच्या संगतीने.
 सत्पद-चांगले स्थान.
 सत्रावी-ज्ञानशक्ति.
 संदी-कानाकोपरा, अडचण.
 संपुष्ट-देव ठेवण्याचे पात्र.
 सपश्रुळीत-सुरेख, चांगला.
 सपुरता-पूर्ण, समर्थ, सबळ.
 संभ्रम-निष्कारण भ्रांती, डोल.
 संमोक्षणे-समजावणे, सांत्वन करणे.
 सर-बरोबरी, सारखेपणा.
 सरण-चिंता.
 सरणे-चालणे लागणे, संपणे.
 सरवदा-डाकोचा.
 सरा-दारू, मद्य, बाजूला व्हा.
 सरिसा-सारखा.
 सरी-बरोबरी, सारखेपणा.
 सरोवरी-आदरातिथ्य.
 सर्वोपटी-सर्वोत्तरीमी.
 संवरित-वेष्टित, आच्छादित,
 संवसारी-बरोबरी, सारखेपणा.
 सवा-कडे, कडून, पक्षी.
 सवाद-वाद, रुचि, आवड.
 संहार-नाश.
 सहिष्णु-सहनशील.
 सहोदर-भाऊ.
 सक-अभिमान, आपह, छळ, वैर,
 सा-साहा.

सांकडे - संकट, अरिष्ट.
 सांग - परिपूर्ण, सहा अंगें.
 साच - खरें, सत्य, शाश्वत.
 साचें - खरें, चांगलें.
 साजणी - सखी.
 साजिरी - सुंदर.
 साटी - बदला, संगत.
 साटोवाटी - भरती, बदला.
 सांडीमाडी - खटपट.
 सांडे - नीच, सांडून जाई.
 सांडोवा - कुर्वंडी, त्याग.
 सांत - सतत, लागोपाठ.
 सांद - कानाकोपरा, अडचण.
 सादर - तयार.
 सादवणें - शब्द करणें.
 सादावणें - " "
 सादरय - सारखें.
 सान - लहान.
 सावडा - भोळा, भोळसर.
 सावाधावा - साह्य मदत.
 सामरस्य - समरसत्व, ब्रह्म.
 सामा - सामान, माल, सामधी.
 सायास - श्रम.
 सायुज्यता - जीवेष्वराचा अभेद
 दासविणारी मुक्ति.
 सार - बल.
 सारणें - गरणें, आटोपणें, सिद्ध करणें.
 सारणें - सरशी, चरोवरी.
 सालमाळ्या - साल अखेर हिशेब
 घेणारा.
 सावया - साह्य करणारा, कैवारी.
 सावल - लुगडें.
 सावलें - " "

साहे - साह्य, मदत.
 सिक - शिक्षा.
 सिंचणें - शिंपडणें.
 सिंचवणी - शिंपडण्याचा पदार्थ.
 सितरणें - ठकविणें.
 सिंदोरी - भाकरा (दहीमान वगैरे
 खाण्याचे पदार्थ बांधून नेतात.)
 सिलें - हत्यार, शस्त्रे, शिके.
 सीस - डोकें.
 सुडका - बिंधी, फाटका.
 सुतणें - निजणें, दोन्यानें गुंठविणें.
 सुताळी - शोध, पत्ता, धांग.
 सुतूत - एकप्रकारचा खेळ.
 सुदा - सुदे, सरळ, चांगला.
 सुनाट - शून्यरूप, व्यर्थ.
 सुपती - निद्रा, गार्दी, चांगला.
 सुभट - सुरेख, चांगला, विस्तीर्ण
 येद्वा, पति.
 सुरकुंडी - सुरकुंडीचा खेळ.
 सुरवाडिकपणें - सुखदायकपणें.
 सुराणी - उपभोग, आवड.
 सुपुत्री - गाढ क्षोष.
 सेकीं - शेवटीं, परिणामीं.
 सेखी - " "
 सेंद - एक कडूं फळ.
 सेल - खेळांतील एक पदार्थ, उत्तम वाटा.
 सैर - स्वच्छंद, यथेष्ट.
 सोपान - सोपें, जिद्दा.
 सोपारें - सोपें.
 सोम - सोम्य.
 सोमवल - सोमल.
 सोर - नातेवाईक, जार, आकांत.

सौरी—चौचाल, निलंज खी, मुरळ्या.
स्वयंभू—साक्षात्, प्रत्यक्ष, स्वतः होऊन
आपण उत्पन्न झालेला.
स्वैर—स्वच्छंद, यथेष्ट.

ह.

हत्थारा—हत्था करणारा.
हरपली—नाहीशी झाली.
हलळू—गीत गाणे.
हरी—ओळ, रांग, माळ, विष्णु.
हाऊ—वाऊ.
हाक—हक्क.
हाकलणे—हाकून देणे, ओरडणे, हाका
मारणे.
हाट—बाजार, हट.
हाडोरिया—अज्ञान, अनाडी.
हाततुका—अटकळिचा.
हातसर—गजरा.
हातसोका—हात सवईचा.
हातोफळी—हातोहाती, तत्काळ.
हायाहाया—हायहाय.
हाय—अपेक्षा, उत्कंठा, हाव.
हारपती—नाश पावती.
हारबळणे—हरपणे, सांडणे,
हारास—ह्रास, नाश, क्षय, हानि.
हारिस—हर्ष, आनंद.
हारी—ओळ, रांग, माळ.

हानीपणा—गरीबपणा.
हुतुतु—एक प्रकारचा खेळ.
हुंदकणे—झाडणे, हुंदका देणे, हिसका देणे.
हुचरी—एक प्रकारचा खेळ.
हुरहुर—तळमळ.
हेकाड—एककळी, हट्टी, हेकड, हेकेसोर.
हेंगे—इकडे.
हेंड—पशुचा कळप.
हेंडगा—चिपाडांचा भारा.
हेंदोवणे—हेलकावणे.
हेवा—उत्कट इच्छा, मत्सर.
हेळा—लीळा, क्षण, स्वरित.
होटी—
होड—पैज.

क्ष.

क्षणी—नेम मारणारे, वेळी, क्षणभर.
क्षर—नाशवंत, अशाश्वत.
क्षरणे—पाक्षरणे, वाहणे.
क्षरला—नष्ट झाला.
क्षीदक्षीण—हाल, अपेक्षा, दुर्दशा,
उदासीन.
क्षीर—अमृत, दूध.
क्षेदक्षीण—दिलगीर, दुःख.
क्षेम—आलिंगन, कुशल.
क्षेत्रपाळ—सर्वांचा राजा, शेताचे
रक्षण करणारा.

संतवचनसुधेंतील कठीण शब्दाचा कोश समाप्त.

